

**UCHWAŁA NR XLVII/1133/2014
RADY MIEJSKIEJ W BIELSKU-BIAŁEJ**

z dnia 13 listopada 2014 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2014-2017"

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn.zm.), art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z późn.zm.)

**Rada Miejska
p o s t a n a w i a**

§ 1. Przyjmuje się "Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2014-2017", będący załącznikiem do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Bielsko-Biała.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

§ 4. Traci moc uchwała Rady Miejskiej w Bielsku-Białej nr IX/182/2011 z dnia 28 czerwca 2011 roku.

Wiceprzewodniczący Rady Miejskiej

Jarosław Klimaszewski

Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XLVII/1133/2014
Rady Miejskiej w Bielsku-Białej
z dnia 13 listopada 2014 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY BIELSKO-BIAŁA
NA LATA 2014-2017

BIELSKO-BIAŁA 2014

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY BIELSKO-BIAŁA
NA LATA 2014-2017

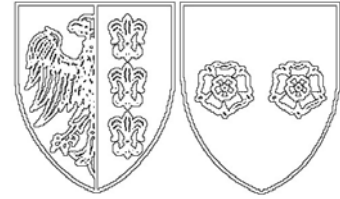
Opracowanie:
dr Ewa Janoszek

BIELSKO-BIAŁA 2014

Spis treści

1.	Wstęp	s. 5
2.	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 5
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 6
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	s. 20
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	s. 20
4.2.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	s. 24
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	s. 38
5.1.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	s. 38
5.2.	Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego gminy	s. 48
5.2.1.	Zarys historii obszaru gminy	s. 48
5.2.2.	Krajobraz kulturowy	s. 51
5.2.3.	Parki i założenia zieleni	s. 54
5.2.4.	Cmentarze	s. 56
5.2.5.	Zabytki archeologiczne	s. 60
5.2.6.	Muzea	s. 61
5.3.	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	s. 65
5.3.1.	Wpis do rejestru zabytków	s. 65
5.3.2.	Pomnik historii	s. 66
5.3.3.	Park kulturowy	s. 66
5.3.4.	Ustalenie ochrony w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego	s. 67
5.4.	Gminna ewidencja zabytków	s. 68
5.5.	Zabytki o największym znaczeniu dla gminy	s. 70
6.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	s. 112
7.	Założenia programowe	s. 113
7.1.	Priorytety Programu opieki	s. 113
7.2.	Kierunki działań i zadania programu opieki	s. 114
8.	Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 120
9.	Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 120
10.	Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 121
11.	Podsumowanie	s. 124
12.	Aneksy	
12.1.	Rejestr zabytków nieruchomych	s. 125
12.2.	Rejestr zabytków archeologicznych	s. 131
12.3.	Spis Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków	s. 135
12.4.	Spis obiektów objętych ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	s. 156
	Załączniki graficzne:	s. 179
1.	Mapa z lokalizacją zabytków objętych ochroną prawną.	
2.	Mapa z lokalizacją zabytków objętych ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	
3.	Mapa z lokal. zabytków w spisie wojew. ewidencji, zabytków archeologicznych i zieleni.	
4.	Mapa z granicami obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i strefami ochrony konserwatorskiej.	

1. Wstęp

Spuścizna kulturowa to pojęcie szerokie. Zawierają się w niej materialne wytwory wielu pokoleń mieszkańców miasta, krajobraz kulturowy, miejsca cenne historycznie związane z konkretnymi osobami, instytucjami bądź zdarzeniami. Na dziedzictwo materialne Bielska-Białej składa się dorobek wieloetnicznej społeczności dwóch odrębnych miast, Bielska i Białej – z charakterystycznym układem ulic i placów, zabudową mieszkalną i przemysłową, parkami i cmentarzami. Na równi z nieruchomymi obiektami pozostają zbiory sztuki i rękodzieła, wynalazki techniki, zabytki etnograficzne i archeologiczne.

Zachowanie tej spuścizny i jej stan zależą w głównej mierze od działań podejmowanych obecnie, polegających na odpowiedniej ochronie, konserwacji i zapewnieniu możliwości funkcjonowania we współczesnych realiach społecznych i ekonomicznych. Zadania oraz kierunki tych działań oraz zadania określa gminny program opieki nad zabytkami, będąc opracowaniem pomocniczym w tworzeniu dokumentów strategicznych oraz nakreśleniu polityki gminy w dziedzinie ochrony szeroko pojętego krajobrazu kulturowego.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

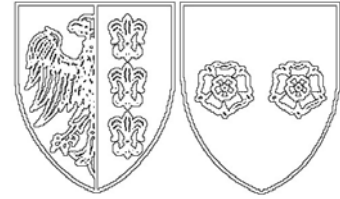
Na podstawie art. 87 ust. 1 ustawy z 23 lipca 2003 r. O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 17.09.2003 Nr 162, poz. 1568):

zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Cel i zakres opracowania:

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Sposób realizacji i egzekwowania zadań programu:

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

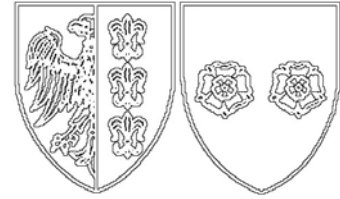
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

W prawie polskim, ochronę zabytków jako obowiązek państwa i obywatela deklaruje **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.**
(Dz. U. z dnia 16 lipca 1997 r.) w odnośnych artykułach:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. ust. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **ustawa z 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 17 września 2003 Nr 162, poz. 1568)

z uwzględnieniem zmian wprowadzonych w
ustawie z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r., Nr 75, poz. 474)
wraz z późniejszymi rozporządzeniami

Ustawa ta definiuje podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i konserwacji obiektów zabytkowych:

Art 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni,

rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ustawa określa obowiązki organów administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków, precyzując cele podejmowanych działań:

Art 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ustawa definiuje przedmiot i formy ochrony:

Art 6. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art 7. Formami ochrony zabytków są:

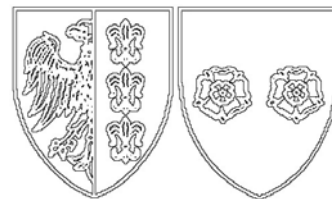
- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa nakreśla ogólne zasady powoływania i funkcjonowania parku kulturowego:

Art. 16. 1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17. 1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
 - 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
 - 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
 - 4) składowania lub magazynowania odpadów.
2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 i Nr 115, poz. 1229, z 2002 r. Nr 74, poz. 676, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 233, poz. 1957 oraz z 2003 r. Nr 46, poz. 392 i Nr 80, poz. 717 i 721).

Ochrona zabytków w dokumentach strategicznych i planistycznych:

Art. 18. 1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19. 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a) W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Ustawa określa również zasady, formy i kompetencje w sporządzaniu ewidencji zabytków:

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22. 1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
 - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
 - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Ustawa określa zasady ochrony zabytków w sytuacjach kryzysowych:

Art. 88. 1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego opracowuje krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynuje realizację zadań mających na celu zabezpieczenie zabytków przed skutkami zagrożeń wynikających z sytuacji kryzysowych.

2. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, z uwzględnieniem zadań administracji odpowiedniego stopnia i jednostek organizacyjnych posiadających zabytki, wskazując sposób prowadzenia prac zabezpieczających.

Ustawa reguluje kwestie organizacji instytucji ochrony zabytków, wskazując na kompetentne organy:

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Obowiązki samorządów w zakresie ochrony zabytków określa **ustawa z dnia 8 marca 1990 o samorządzie gminnym** (Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.)

Art. 7 ust. 1, pkt 9. zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte w innych obowiązujących ustawach:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r., Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)

Art. 1. 2. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza:

4) wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Art. 10. 1. W studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności z:

4) stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

2. W studium określa się w szczególności:

4) obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Art. 15. 1. Wójt, burmistrz albo prezydent miasta sporządza projekt planu miejscowego, zawierający część tekstową i graficzną, zgodnie z zapisami studium oraz z przepisami odrębnymi, odnoszącymi się do obszaru objętego planem.

2. W planie miejscowym określa się obowiązkowo:

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Art. 39. 3. W planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia strategii rozwoju województwa oraz określa się w szczególności:

2) system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Art. 47. 2. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju określa uwarunkowania, cele i kierunki zrównoważonego rozwoju kraju oraz działania niezbędne do jego osiągnięcia, a w szczególności:

2) wymagania z zakresu ochrony środowiska i zabytków, z uwzględnieniem obszarów podlegających ochronie;

Art. 53. 4. Decyzje, o których mowa w art. 51 ust. 1, wydaje się po uzgodnieniu z:

2) wojewódzkim konserwatorem zabytków – w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.10) oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków;

Art. 54. Decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego określa:

2) warunki i szczegółowe zasady zagospodarowania terenu oraz jego zabudowy wynikające z przepisów odrębnych, a w szczególności w zakresie:

b) ochrony środowiska i zdrowia ludzi oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r., Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.)

Art. 5. 1. Obiekt budowlany wraz ze związanymi z nim urządzeniami budowlanymi należy, biorąc pod uwagę przewidywany okres użytkowania, projektować i budować w sposób określony w przepisach, w tym techniczno-budowlanych, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając:

- 7) ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską;

Art. 30. 7. Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, o której mowa w ust. 5, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować:

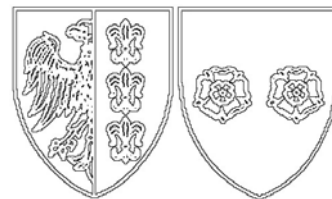
- 2) pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków;

Art. 39. 1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.
3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67. 1. Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, właściwy organ wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków.
3. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję, o której mowa w ust. 1, właściwy organ wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

USTAWA z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150)

Art. 96. Sejmik województwa może, w drodze uchwały, w celu zapobieżenia negatywnemu oddziaływaniu na środowisko lub na zabytki określić dla terenu województwa bądź jego części rodzaje lub jakość paliw dopuszczonych do stosowania, a także sposób realizacji i kontroli tego obowiązku.

Art. 101. Ochrona powierzchni ziemi polega na:

- 1) zapewnieniu jak najlepszej jej jakości, w szczególności przez:
- g) zachowanie wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych;

Art. 238. Przegląd ekologiczny instalacji, która jest kwalifikowana jako przedsięwzięcie mogące znacząco oddziaływać na środowisko, o którym mowa w art. 51 ust. 1, powinien zawierać:

- 1) opis obejmujący:
- e) istniejące w sąsiedztwie lub bezpośrednim zasięgu oddziaływania instalacji zabytki chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

Art. 400a. Finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje:

- 26) działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;

USTAWA z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 8 listopada 2008 r., Nr 199, poz. 1227)

Art. 51. 1. Organ opracowujący projekt dokumentu, o którym mowa w art. 46 lub 47, sporządza prognozę oddziaływania na środowisko.

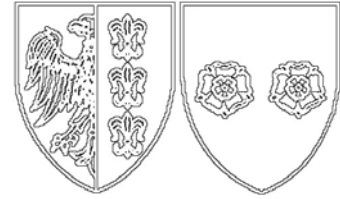
2. Prognoza oddziaływania na środowisko:

2) określa, analizuje, ocenia:

- e) przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na:
- zabytki

Art. 62. W ramach oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko określa się, analizuje oraz ocenia:

- 1) bezpośredni i pośredni wpływ danego przedsięwzięcia na:

- a) środowisko oraz zdrowie i warunki życia ludzi,
- b) dobra materialne,
- c) zabytki,
- d) wzajemne oddziaływanie między czynnikami, o których mowa w lit. a-c,
- e) dostępność do złóż kopalin;

Art. 66. 1. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko powinien zawierać:

- 2) opis istniejących w sąsiedztwie lub w bezpośrednim zasięgu oddziaływania planowanego przedsięwzięcia zabytków chronionych na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 7) uzasadnienie proponowanego przez wnioskodawcę wariantu, ze wskazaniem jego oddziaływania na środowisko, w szczególności na:
 - d) zabytki i krajobraz kulturowy, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków,
 - 10) dla dróg będących przedsięwzięciami mogącymi zawsze znacząco oddziaływać na środowisko:
 - a) określenie założeń do:
 - ratowniczych badań zidentyfikowanych zabytków znajdujących się na obszarze planowanego przedsięwzięcia, odkrywanych w trakcie robót budowlanych,
 - programu zabezpieczenia istniejących zabytków przed negatywnym oddziaływaniem planowanego przedsięwzięcia oraz ochrony krajobrazu kulturowego,
 - b) analizę i ocenę możliwych zagrożeń i szkód dla zabytków chronionych na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności zabytków archeologicznych, w sąsiedztwie lub w bezpośrednim zasięgu oddziaływania planowanego przedsięwzięcia;

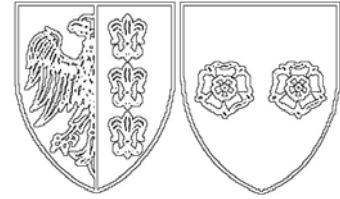
Art. 82. 1. W decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, wydawanej po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, właściwy organ:

- 1) określa:
 - a) rodzaj i miejsce realizacji przedsięwzięcia,
 - b) warunki wykorzystywania terenu w fazie realizacji i eksploatacji lub użytkowania przedsięwzięcia, ze szczególnym uwzględnieniem konieczności ochrony cennych wartości przyrodniczych, zasobów naturalnych i zabytków oraz ograniczenia uciążliwości dla terenów sąsiednich.

USTAWA z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z dnia 30 kwietnia 2004 r., Nr 92, poz. 673)

Art. 81. Teren położony poza obrębem miast i wsi o zwartej zabudowie, pokryty drzewostanem i nieobjęty ochroną na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.14), rada gminy może uznać za park gminny, jeżeli stanowi własność gminy, a jeżeli stanowi własność innego podmiotu – za zgodą właściciela.

Art. 83. 1. Usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości może nastąpić, z zastrzeżeniem ust. 2 i 2a, po uzyskaniu zezwolenia wydanego przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta na wniosek:

- 1) posiadacza nieruchomości – za zgodą właściciela tej nieruchomości;
2. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.
6. Przepisów ust. 1 i 2 nie stosuje się do drzew lub krzewów:
 - 2) owocowych, z wyłączeniem rosnących na terenie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków oraz w granicach parku narodowego lub rezerwatu przyrody – na obszarach nieobjętych ochroną krajobrazową;

Art. 85. 1. Opłatę za usunięcie drzew ustala się na podstawie stawki zależnej od obwodu pnia oraz rodzaju i gatunku drzewa.

6. Opłaty za usunięcie drzew lub krzewów z terenu uzdrowisk, obszaru ochrony uzdrowiskowej, terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków oraz terenów zieleni są o 100 % wyższe od opłat ustalonych na podstawie stawek, o których mowa w ust. 4 pkt 1 i ust. 5.

Art. 86. 1. Nie pobiera się opłat za usunięcie drzew:

3) jeżeli usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków;

USTAWA z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2004 r., Nr 261, poz. 2603)

Art. 6. Celami publicznymi w rozumieniu ustawy są:

5) opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;

Art. 13. 4. Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 29. 2. Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 45. 1. Trwały zarząd na rzecz jednostki organizacyjnej ustanawia właściwy organ, w drodze decyzji, z zastrzeżeniem art. 60 ust. 2 oraz art. 60a ust 3.

2a. W przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji.

Art. 68. 3. Ustaloną, zgodnie z art. 67, cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru ,

zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

4. W razie zbiegu praw do bonifikat z tytułów, o których mowa w ust. 1 oraz ust. 3, stosuje się jedną bonifikatę korzystniejszą dla nabywcy.

Art. 73. 1. Jeżeli nieruchomość gruntowa została oddana w użytkowanie wieczyste na więcej niż jeden cel, stawkę procentową opłaty rocznej przyjmuje się dla tego celu, który w umowie o oddanie w użytkowanie wieczyste został określony jako podstawowy.

4. Ustalono, zgodnie z art. 72 ust. 2 i 3 pkt 5, opłaty z tytułu użytkowania wieczystego obniża się o 50 %, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Art. 84. 1. Jeżeli nieruchomość oddana w trwały zarząd jest wykorzystywana na więcej niż jeden cel, stawkę procentową opłaty rocznej przyjmuje się dla tego celu, który w decyzji o oddaniu w trwały zarząd został określony jako podstawowy.

4. Ustalono, zgodnie z art. 83 ust. 2 pkt 3, opłaty z tytułu trwałego zarządu obniża się o 50 %, jeżeli nieruchomość lub jej część składowa zostały wpisane do rejestru zabytków. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

4a. W razie zbiegu praw do bonifikat z tytułów, o których mowa w ust. 3 i ust. 4, stosuje się jedną bonifikatę korzystniejszą dla jednostki organizacyjnej.

Art. 96. 1. Podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział.

1a. W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1, wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

2. W przypadku gdy o podziale orzeka sąd, nie wydaje się decyzji, o której mowa w ust. 1, i pozwolenia, o którym mowa w ustępie 1a. Jeżeli podział nieruchomości jest uzależniony od ustaleń planu miejscowego, a w razie braku planu – od warunków określonych w art. 94 ust. 1 i 2, sąd zasięga opinii wójta (burmistrza, prezydenta miasta), a w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków także opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do opinii tych nie stosuje art. 93 ust. 5.

Art. 97. 1. Podziału nieruchomości dokonuje się na wniosek i koszt osoby, która ma w tym interes prawny.

1a. Do wniosku, o którym mowa w ust. 1, należy dołączyć następujące dokumenty:

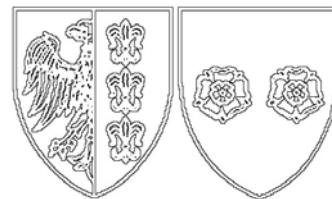
3a) pozwolenie, o którym mowa w art. 96 ust. 1a, w przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków;

Art. 109. 1. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży:

4) nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości;

Art. 155. 1. Przy szacowaniu nieruchomości wykorzystuje się wszelkie, niezbędne i dostępne dane o nieruchomościach, zawarte w szczególności w:

3b) rejestrach zabytków

USTAWA z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. (Dziennik Ustaw z 2001 r. Nr 13 poz. 123)

Art. 1. 2. Państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami.

Art. 7b. 1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, inni ministrowie i kierownicy urzędów centralnych w odniesieniu do podległych im ośrodków i instytucji kultury, a także jednostki samorządu terytorialnego, mogą przyznawać stypendia osobom zajmującym się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury oraz opieką nad zabytkami.

2. Stypendium, o którym mowa w ust. 1, polega na przyznaniu środków finansowych osobom realizującym określone przedsięwzięcia w zakresie twórczości artystycznej, opieki nad zabytkami lub upowszechniania kultury.

3. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, a organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego, w drodze uchwały, określą szczegółowe warunki i tryb przyznawania stypendiów, o których mowa w ust. 1, oraz ich wysokość, mając na uwadze wspieranie rozwoju umiejętności artystycznych oraz upowszechnianie kultury i opieki nad zabytkami.

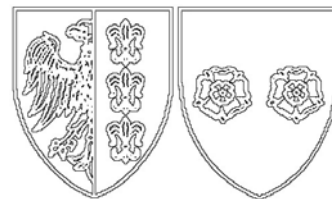
Art. 14a. 1. Tworzy się wykaz obiektów stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, w których prowadzona jest, jako podstawowa, działalność kulturalna lub które dla takiej działalności zostały wybudowane i nie mogą być przeznaczone do prowadzenia wyłącznie innej działalności podstawowej. Do wykazu wpisuje się obiekty stanowiące obiekty budowlane w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623, z późn. zm.).

2. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, wykaz obiektów, o którym mowa w ust. 1, oraz tryb zgłaszania obiektów w celu wpisania ich do wykazu, uwzględniając wartości historyczne lub zabytkowe tych obiektów, a także ich pierwotne przeznaczenie na cele kulturalne

Art. 32. 1. Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury.

2. Do podstawowych zadań instytucji wymienionych w ust. 1 należy w szczególności:

2) sprawowanie opieki nad zabytkami.

USTAWA z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 1995 r., Nr 16, poz. 78.)

Art. 2. 3. Nie uważa się za grunty rolne gruntów znajdujących się pod parkami i ogrodami wpisanymi do rejestru zabytków.

Art. 34. W stosunku do gruntów, na których znajdują się zabytki archeologiczne, wojewódzki konserwator zabytków może określić, w drodze decyzji, zakres i sposób eksploatacji takich gruntów.

USTAWA z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z dnia 29 maja 2003 r.)

Art. 4. 1. Sfera zadań publicznych, o której mowa w art. 3 ust. 1, obejmuje zadania w zakresie:
16) kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;

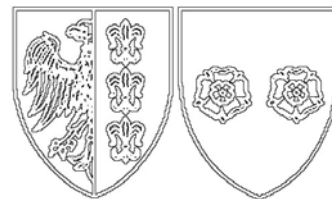
Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach regulują ustawy:

USTAWA z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z dnia 20 stycznia 1997 r.)

USTAWA z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. (Dz. U. z dnia 28 lipca 1997 r.)

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

USTAWA z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2006 r., Nr 97, poz. 673)

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Założenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2013-2016.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016 jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art. 84 i 85 ust. 1 u.o.z.

- W Krajowym Programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:
- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia rejestru zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

W oparciu o Diagnozę przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego) sformułowano cel główny Krajowego Programu:

Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce, wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji,

które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

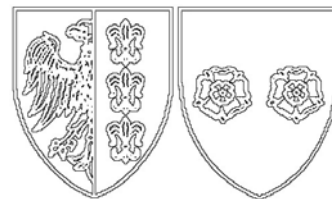
Dla wszystkich wymienionych w Krajowym Programie celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu.

Dokument jest uzupełniony o Projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Zagadnienia horyzontalne:

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym Programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są zagadnienia horyzontalne: tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

- a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.);

- b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych;
- c. zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.);
- d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków;
- e. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społeczne go na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2016 r.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. (Uzupełnienie)

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 jest dokumentem uzupełniającym Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2013. Uzupełnienie rozszerza cele Strategii, wprowadza system jej realizacji, a także monitorowania i ewaluacji.

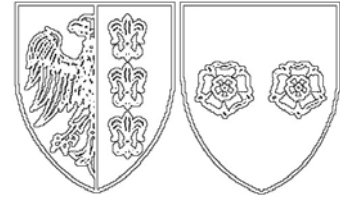
Głównym celem strategii jest „Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.”

Jako cel strategiczny przyjęto zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele cząstkowe programu to:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
3. Wzrost udziału kultury w PKB.
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
8. Efektywna promocja twórczości.
9. Promocja polskiej kultury za granicą.
10. Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Cele cząstkowe realizowane są w obszarach priorytetowych, którym odpowiadają Narodowe Programy Kultury.

W zakresie dziedzictwa kulturowego obowiązuje NPK „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Podstawą do sformułowania tego programu jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. W Narodowym Programie Kultury „**Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego**” wytyczne zostały strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

1. Przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
2. Podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
3. Poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
4. Intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Cele operacyjne NRSK na lata 2004-2020 określa 11 Programów operacyjnych Ministra Kultury. Stanowią one uszczegółowienie i rozszerzenie Narodowych Programów Kultury.

Program operacyjny „**Dziedzictwo kulturowe**” zawiera dwa priorytety:

1. rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych
2. rozwój kolekcji muzealnych.

Celem priorytetu 1 jest „poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

Priorytet drugi koncentruje się na zadaniach związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

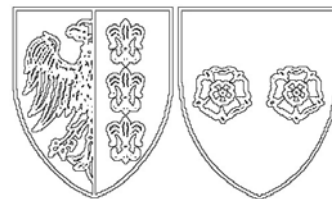
Program jest zgodny z NPK Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz NPK Rozwój instytucji artystycznych, stanowiąc ich uszczegółowienie w zakresie dofinansowania zadań ze środków MK. Program realizowany jest w ramach dwóch priorytetów podległych odpowiednio Departamentowi Ochrony Zabytków i Departamentowi Dziedzictwa Narodowego.”

Programy ministra kultury i dziedzictwa narodowego 2014

1. Program „Edukacja”

Celem programu jest rozwijanie ekspresji twórczej i kreatywności, podnoszenie kompetencji artystycznych i medialnych. Program ten posiada 3 priorytety:

- Edukacja kulturalna
- Edukacja artystyczna
- Edukacja medialna i informacyjna

2. Program „Obserwatorium Kultury”

Celem programu jest zdiagnozowanie szczególnie istotnych obszarów działania polityki kulturalnej poprzez dofinansowanie projektów badawczych oraz projektów interpretujących dane o kulturze.

3. Program „Dziedzictwo Kulturowe”

Celem programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

- Ochrona zabytków
- Wspieranie działań muzealnych
- Kultura ludowa
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- Ochrona zabytków archeologicznych
- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego

Priorytet „Ochrona zabytków”

Celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Priorytet „Wspieranie działań muzealnych”

Celem priorytetu jest wspieranie działań w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych.

Priorytet „Kultura ludowa”

Celem priorytetu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk w zakresie szeroko pojętej kultury ludowej.

Priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”

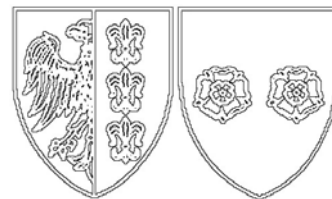
Celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.

Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych”

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowania i publikacje wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego”

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku, lub uczelni publicznych.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020”.

Dokument ten, przyjęty w 2010 roku, stanowi aktualizację poprzedniej „Strategii rozwoju województwa śląskiego na lata 2000-2020”. W bilansie strategicznym regionu – SWOT, „unikatowe w skali europejskiej zabytki przemysłowe oraz zabytki architektury modernistycznej i drewnianej” wykazano jako mocną stronę.

Cel strategiczny B.3., definiowany jako *Atrakcyjne warunki zamieszkania i wysoka jakość przestrzeni* wskazuje na konieczność rewitalizacji zabytkowych centrów miast.

„Wiele miast województwa wymaga modernizacji struktury urbanistycznej, rewitalizacji centrów, starych oraz zabytkowych dzielnic, poprawy ich wewnętrznej struktury przestrzennej, społecznej i ekonomicznej, a także stworzenia warunków do wypoczynku i rekreacji. Dodatkowym czynnikiem powodującym degradację przestrzeni miejskich jest wysokie natężenie ruchu tranzytowego, prowadzonego przez centra miast. Zachowanie i odpowiednie wyeksponowanie walorów środowiska kulturowego miast, w tym charakterystycznych dla industrialnych tradycji regionu obiektów poprzemysłowych, będzie miało istotne znaczenie dla nadania krajobrazowi miast województwa śląskiego indywidualnego charakteru i wzmocnienia funkcji miejskich decydujących o ich randze i konkurencyjności.”

Jeden z kierunków działań **B.3.1.** zakłada **Zagospodarowanie centrów miast oraz zdegradowanych dzielnic.** Wśród proponowanych dla tego kierunku typów działań znalazło się także: wsparcie restauracji i rewitalizacji zabytkowych układów urbanistycznych miast historycznych województwa.

Kierunek działań **B.3.6. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu.**

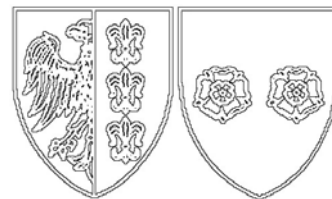
Do głównych typów działań w zakresie tego kierunku zaliczyć należy m.in.:

- wspieranie rozwoju produktów markowych w turystyce, takich jak turystyka biznesowa, miejska, kulturowa, wiejska, pielgrzymkowa, rekreacyjna, uzdrowska, aktywna i specjalistyczna;
- identyfikację, ochronę i turystyczne zagospodarowanie obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym promocję i rozwój Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego;

W celu strategicznym **C.2. Wysoka pozycja regionu w procesie kreowania rozwoju Europy**, kierunek działań **C.2.3. Kreowanie pozytywnego wizerunku regionu** jako jeden z głównych typów działań przewiduje:

- promocję markowych produktów regionalnych, zabytków, terenów o wysokich walorach przyrodniczych i turystycznych, oferty inwestycyjnej;

W celu strategicznym **C.3. Silny ośrodek nauki i kultury**, kierunek działań **C.3.3. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury kultury regionu** jako jeden z typów działań w tym zakresie przewiduje:

- rewitalizację historycznych i zabytkowych obiektów, w tym dla celów turystycznych;
- rewaloryzację zabytkowych obiektów poprzemysłowych, w tym dla celów turystycznych;

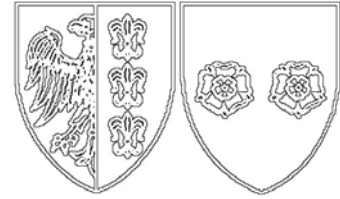
Opis uwarunkowań kulturowych zawiera **Szczegółowa diagnoza strategiczna**, zawarta w **Aneksie** do Strategii, szczególnie w rozdziale 1.3. Rozwój kultury i turystyki. „materialnym wyrazem bogactwa i zróżnicowania kulturowego są zabytki związane z kulturą przemysłową (...), zabytki architektury mieszkalnej (...), kompozycje krajobrazowe (...), a także zabytki „architektura militaris” od warowni jurajskich po śląski obszar warowny z lat 30. ubiegłego stulecia oraz charakterystyczne dla regionu drewniane budowle sakralne. Godna uwagi jest również architektura lat trzydziestych XX wieku (gmach Sejmu Śląskiego, architektura secesyjna i modernistyczna Bielska-Białej, Zameczek Prezydencki w Wiśle) oraz najbardziej współczesna (...) Na mapie kulturowego dziedzictwa szczególne miejsce zajmuje Częstochowa z Klasztorem Jasnogórskim (obiekt wpisany na listę pomników historii obok Sztolni Czarnego Pstrąga) i otaczającymi Jasną Górę historycznymi sanktuariami (...) a także Bielsko-Białą, Cieszyn i ziemia cieszyńska, w tym najstarszy zabytek województwa – romańska rotunda z XII wieku. (...).”

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 został przyjęty przez Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą Nr 2387/289/IV/2013 z dnia 22 października 2013 r. Dokument przygotowany został wspólnie przez Wydział Rozwoju Regionalnego, Wydział Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego. Zawiera streszczenie diagnozy strategicznej województwa oraz wynikające z niej główne wyzwania rozwojowe regionu. Na tej podstawie zidentyfikowano cele szczegółowe i odpowiadające im priorytety inwestycyjne.

Na walory dziedzictwa kulturowego województwa śląskiego zwraca się uwagę już przy opisie uwarunkowań ochrony środowiska:

„Oprócz cennych zasobów przyrodniczych, województwo cechuje również bogaty potencjał w zakresie dziedzictwa kulturowego. Mimo, że region słynie przede wszystkim z zabytkowej zabudowy poprzemysłowej, największą część zabytków w województwie stanowi zabudowa mieszkalna. Urbanistyka w regionie może się pochwalić m.in. licznymi obiektami secesyjnymi oraz modernistycznymi. Na styku wyżej wspomnianych kategorii występują również liczne osiedla przemysłowe, zespoły fabryczno – rezydencjonalne i kolonie robotnicze. Warto również zwrócić uwagę na zły stan techniczny obiektów zabytkowych w regionie wynikający np. z: niszczenia zabytków gospodarczą działalnością człowieka, braku bieżącej konserwacji i systematyczności działania. Jedynie kilka procent obiektów zabytkowych w województwie śląskim nie wymaga remontu – jest to wynik gorszy od średniej krajowej. Dlatego też ochrona bogactwa kulturowego regionu i jego promocja docelowo będzie generowała wzrost gospodarczy, przekładając się na zachowanie tożsamości tego miejsca i poprawę wizerunku województwa w otoczeniu

Priorytet V Ochrona środowiska naturalnego i efektywne wykorzystanie zasobów

Cel Tematyczny 6: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów:

Priorytet Inwestycyjny 6.3: ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego:

C.3: wysoki poziom ład przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni,

kierunek działań 4: Przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych.

Opis planowanych przedsięwzięć

W ramach **Priorytetu Inwestycyjnego 6.3. ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego** wspierane będą działania, polegające na przeprowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych przy zabytkach i w ich otoczeniu wraz z promocją obiektu.

Wsparcie objęte będą również inwestycje polegające na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń. Realizacja zaprogramowanych działań przyczyni się do poprawy konkurencyjności regionalnej gospodarki poprzez zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów kulturowych.

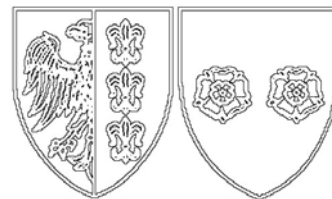
Główni Beneficjenci:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- Instytucje kultury;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- Inne państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, których ustawowym lub statutowym celem jest działalność w zakresie kultury;
- Porozumienia podmiotów wyżej wymienionych, reprezentowane przez lidera;
- Podmioty działające w oparciu o umowę/ porozumienie zgodne z zapisami ustawy o partnerstwie publiczno – prywatnym oraz ustawy o koncesji na roboty budowlane lub usługi.

**Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego
(Katowice 21 czerwca 2004)**

Uwarunkowania w rozdziale 3.2. Środowisko kulturowe i obszary ochrony dziedzictwa kulturowego określają zasoby dziedzictwa kulturowego regionu:

„Zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno materialne jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu, kształtowaniu turystycznej i gospodarczej atrakcyjności województwa oraz w tworzeniu nowych miejsc pracy. W krajobrazie kulturowym województwa występują stanowiska archeologiczne kultur epoki kamienia, epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, wczesnego średniowiecza i średniowiecza. Na całym obszarze województwa śląskiego istnieje gęsta sieć osadnicza historycznych ośrodków miejskich o genezie średniowiecznej. Także znaczna część wsi sięga swoimi korzeniami okresu średniowiecza. W granicach województwa śląskiego znajduje się 46 miast historycznych, w tym:

• 33 historyczne miasta posiadające obecnie prawa miejskie, których układy urbanistyczne wpisane są do rejestru zabytków: Będzin, Bielsko-Biała (Biała, Bielsko), Bieruń, Bytom, Cieszyn, Czeladź, Częstochowa, Gliwice, Kłobuck, Kozięgłowy, Krzepice, Lubliniec, Miasteczko Śląskie, Mikołów, Mysłowice, Pilica, Pszczyna, Pyskowice, Racibórz, Rybnik, Siewierz, Skoczów, Sławków, Sośnicowice, Strumień, Tarnowskie Góry, Toszek, Wodzisław Śląski, Woźniki, Żarki, Żory, Żywiec.

(...) Z rozwojem przemysłu związane są również zespoły fabryczno-rezydencjonalne, patronackie założenia osiedli robotniczych, wille oraz pałace fabrykanckie. Większość tych zespołów i obiektów znajduje się w środkowym i zachodnim obszarze województwa, część w przemysłowych ośrodkach włókiennictwa, jakimi były Bielsko-Biała i Częstochowa.

(...) Charakterystyczną i bardzo liczną grupą obiektów zabytkowych o dużych walorach kulturowych są obiekty architektury drewnianej, w tym przede wszystkim drewniane kościoły, których zachowało się przeszło 70, przede wszystkim o konstrukcji zrębowej. Obiekty rozlokowane są na terenie całego województwa, jednak największa ich liczba i koncentracja występuje w powiatach: gliwickim, lublinieckim, pszczyńskim, rybnickim oraz w rejonie Bielska-Białej, Cieszyna i Żywca.

(...) Skupiska świeckiego budownictwa drewnianego występują na terenach górskich oraz w północnej i wschodniej części województwa. Budownictwo sakralne w południowej części województwa, wraz ze skupiskami lokalnego świeckiego budownictwa drewnianego rozlokowanego pośród kompleksów leśnych, tworzy specyficzny krajobraz kulturowy Beskidów.

Najcenniejsze elementy dziedzictwa kulturowego podlegają ochronie:

• około 3800 obiektów architektury, liczne cmentarze, zespoły parkowe, obiekty przemysłu i techniki oraz układy urbanistyczne i około 230 stanowisk archeologicznych - objęte ochroną konserwatorską poprzez wpisanie do rejestru zabytków województwa.

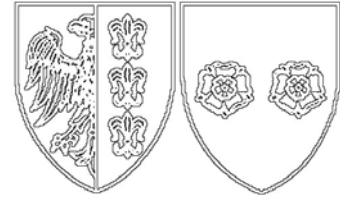
(...) Ochronę walorów krajobrazowych prowadzi się również w ramach wyznaczonych obszarów chronionego krajobrazu i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewiduje dla ochrony krajobrazu kulturowego tworzenie parków kulturowych.

W ustaleniach planu znalazły miejsce następujące zapisy odnoszące się do dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych:

2. PODSTAWOWE ZASADY POLITYKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA

U podstaw planowania przestrzennego i kształtowania polityki przestrzennej województwa śląskiego leży zbiór zasad, które zakotwiczone są w polskim systemie prawnym planowania przestrzennego. Zasada równoważenia rozwoju - podstawowa zasada i norma międzynarodowa oznacza takie planowanie i działanie, które zakłada zachowanie równowagi pomiędzy wszystkimi elementami środowiska, tak aby przy racjonalnym wykorzystaniu potencjału przyrodniczego możliwym było zaspokojenie potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego jak i przyszłych pokoleń. (...) Zasadzie równoważenia rozwoju podporządkowany jest cały system długookresowych celów polityki przestrzennej województwa śląskiego a jej rozwinięciem są: (...)

• **zasada ochrony innych wartości wysoko cenionych o podstawowym znaczeniu dla racjonalnego gospodarowania przestrzenią**, takich jak: wymagania ładu przestrzennego; walory architektoniczne i krajobrazowe; wymagania ochrony środowiska (w tym gospodarowania wodami i ochrony gruntów rolnych i leśnych); wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej; wymagania ochrony zdrowia oraz bezpieczeństwa ludzi i mienia, a także osób niepełnosprawnych; walory ekonomiczne przestrzeni; prawa własności; potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa; potrzeby interesu publicznego.

3. CELE i KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA

3.1. DYNAMIZACJA I RESTRUKTURYZACJA PRZESTRZENI WOJEWÓDZTWA

4. Wykreowanie zintegrowanego regionalnego produktu turystycznego

Kierunek będzie realizowany poprzez następujące działania:

- 4.1 podnoszenie rangi obiektów dziedzictwa kulturowego (uznanie za pomnik historii, wpis na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO), w tym zabytków sakralnych, przemysłowych, rezydencjonalnych, budownictwa drewnianego;
- 4.2 tworzenie markowych produktów turystycznych, obejmujące między innymi zagadnienia koncentracji działań wokół tych produktów, które mają największą szansę na odniesienie sukcesu rynkowego, w tym na przykład dotyczących:
 - turystyki miejskiej kulturowej - organizowanej ze szczególnym uwzględnieniem turystyki przemysłowej, w tym udostępniania: zabytkowej architektury przemysłowej, starych maszyn, wycofanych z eksploatacji pojazdów (tramwaje, kolejki, parowozy, samochody), nieczynnych kopalń i hut itp.

3.2. WZMOCNIENIE FUNKCJI WĘZŁÓW SIECI OSADNICZEJ

Przyjmuje się następujące **kierunki polityki przestrzennej**:

1. Promowanie zwartych miast efektywnie wykorzystujących teren

Kierunek będzie realizowany poprzez następujące działania:

- 1.1 rewitalizacja terenów zdegradowanych i poprzemysłowych w miastach - obejmująca między innymi zagadnienia wzmocnienia systemu ekologicznego miast oraz adaptacji zabytków przemysłu i techniki oraz związanych z nimi osiedli patronackich i budownictwa rezydencjonalnego, przede wszystkim w miejskich aglomeracjach.

3. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych

Kierunek będzie realizowany poprzez następujące działania:

- 3.2 kształtowanie obszarów śródmiejskich o wysokiej jakości rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych - obejmujące między innymi zagadnienia eksponowania ich walorów historyczno-zabytkowych i tworzenia atrakcyjnych przestrzeni publicznych, podkreślających tożsamość kulturową miast;

4. Rewitalizacja miejskich dzielnic

Kierunek będzie realizowany poprzez następujące działania:

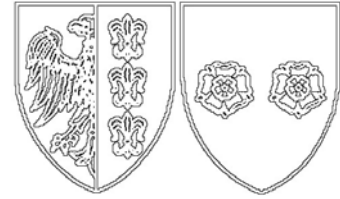
- 4.1 rewaloryzacja dzielnic śródmiejskich - obejmująca między innymi zagadnienia zabytkowych układów urbanistycznych historycznych miast (...).

III Sposoby realizacji planu

3. WNIOSKI I REKOMENDACJE

3.3. WNIOSKI DO POLITYKI PRZESTRZENNEJ SAMORZĄDÓW LOKALNYCH

- tworzenie parków kulturowych w celu ochrony krajobrazów kulturowych oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2014-2017

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim został sporządzony w związku z uchwałą IV/48/7/2014 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 10 marca 2014 r.

Programem objęte zostały: (...) wszystkie zabytki niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte, przy czym za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Program realizuje cele szczególne określone w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, takie jak:

- 1) włączanie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określanie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

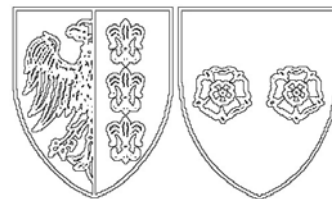
Jako cele i kierunki działań Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim przyjęto dwa cele strategiczne:

Cel strategiczny I – Kształtowanie kulturowego obrazu województwa

Dla celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne

Cel operacyjny I.1 – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa

- Kierunek działań I.1.A – Weryfikacja zabytków województwa
 - opracowanie kart ewidencyjnych zabytków włączonych do wojewódzkiej i gminnych ewidencji zabytków;
 - inwentaryzacja potencjalnych obiektów zabytkowych określonych na podstawie współczesnej definicji zabytku (art. 3 pkt 1 ustawy z 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);

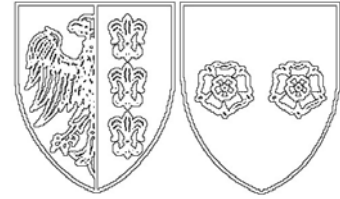

- opracowania studialne dla obiektów zabytkowych oraz ustalenie ich wartości dla regionu i historii lokalnej, a także znaczenia dla dziedzictwa krajowego, europejskiego i światowego;
 - inwentaryzacja zabytków archeologicznych (AZP).
-
- Kierunek działań I.1.B – Rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa
 - wspieranie badań naukowych nad zabytkami, historią i tradycją ziem województwa oraz świadomości historycznej, w tym prowadzenie kwerend i badań poza granicami kraju, realizacja pilotażowych projektów badawczych, tworzenie źródeł wizualnych, fonicznych i tekstowych dotyczących zjawisk kultury ludowej oraz projektów badawczych, studialnych i konserwatorskich nad zbiorami;
 - digitalizacja i upowszechnianie wyników badań naukowych za pośrednictwem multimediiów, w wydawnictwach naukowych, na konferencjach, seminariach, w tym międzynarodowych itp.;
 - badania analityczne i studialne dotyczące obiektów i obszarów zabytkowych realizowanych m.in. dla potrzeb opracowań projektowych i planowania przestrzennego, dla obiektów chronionych i planowanych do objęcia ochroną oraz dla obiektów o znaczeniu regionalnym i lokalnym w tym na terenach potencjalnych i istniejących: parków krajobrazowych, pomników historii, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i innych obszarów i obiektów proponowanych do objęcia ochroną, na terenach inwestycyjnych, na których znajdują się obiekty zabytkowe (również niechronione), np. na terenach przemysłowych, obszarach krajobrazu kulturowego miejskiego i wiejskiego, w tym terenach otwartych.

Cel operacyjny I.2 – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa

- Kierunek działań I.2.A – Tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami
 - budowa i rozbudowa sieci informatycznych w celu tworzenia bazy danych o zabytkach i zarządzania nią, upowszechnienia wiedzy o zabytkach oraz promocji oferty kulturowej i kulturowo-turystycznej;
 - budowa systemu informacji o przestrzeni o charakterze ponadlokalnym GIS w zakresie związanym z opieką nad zabytkami;
 - tworzenie profesjonalnych stanowisk internetowych umożliwiających monitoring stanu zachowania, użytkowania, konserwacji i przekształceń zabytków, w tym prac wynikających z ochrony archeologicznej oraz kwestii własnościowych;
 - tworzenie kompleksowych systemów informacji o zabytkach i zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki za granicę;
 - wzmacnianie zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych dla e-kultury;
 - digitalizacja regionalnych i lokalnych zasobów zabytkowych oraz tworzenie struktur udostępniania zbiorów.

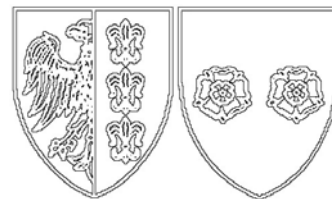
- Kierunek działań I.2.B – Zarządzanie zabytkami
 - wykorzystanie systemu monitoringu i kontrola działalności inwestycyjnej w celu właściwej konserwacji zabytków na wszystkich etapach prac oraz podczas ich użytkowania, a także prowadzenie nadzoru archeologicznego na terenach inwestycyjnych;
 - wspieranie opracowania gminnych, powiatowych programów opieki nad zabytkami;
 - wykorzystanie ram prawnych dla praktycznej realizacji procedur urbanistycznych i kontrola działalności inwestycyjnej na obszarach i obiektach zabytkowych;
 - ochrona zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego – wykorzystanie ustaleń planów do wprowadzenia zasad ochrony zabytków, w tym parków kulturowych;
 - tworzenie i umacnianie finansowych i pozafinansowych mechanizmów współpracy z organizacjami, których zadania statutowe obejmują opiekę nad zabytkami;
 - organizacja warunków do wytworzenia produktów tradycyjnych i ich rejestracji;

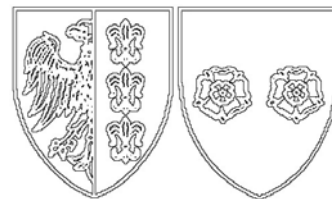
- tworzenie i wykorzystywanie katalogów budownictwa nawiązującego do form tradycyjnych, w tym tradycyjnego detalu architektonicznego i tradycyjnych form zagospodarowania terenu;
 - tworzenie i wykorzystywanie studiów krajobrazowych przy zagospodarowaniu terenów otwartych i wewnątrz miejskich, w tym kształtowaniu panoram miast i wsi;
 - organizacja konkursów urbanistycznych i architektonicznych mających na celu wybór najwłaściwszych sposobów działania w tkance zabytkowej i jej otoczeniu (np. harmonijne wkomponowanie nowych obiektów);
 - rekomendacja obiektów o znaczeniu krajowym, regionalnym lub lokalnym ochrony lub promocji na wyższych szczeblach;
 - rekomendacja obiektów o wysokich walorach zabytkowych do objęcia ochroną.
- Kierunek działań I.2.C – Marketing produktów kulturowych i kulturowo-gospodarczych
- wypromowanie ofert turystyczno-kulturowych regionu w Polsce i poza granicami kraju, w tym promocja adaptowanych zabytków, promocja markowych produktów turystycznych oraz rozwój turystyki kulturowej obejmujących wsie tematyczne, parki i szlaki kulturowe, szlaki i ścieżki przyrodniczo-kulturowe;
 - przygotowanie kompleksowej i łatwo dostępnej informacji o ofertach gospodarczych uwzględniających opiekę nad zabytkami oraz ich wypromowanie w kraju i za granicą;
 - realizacja infrastruktury informującej o obiektach zabytkowych i obiektach turystyki kulturowej, np. tablice informacyjne przy obiektach zabytkowych i związanych z turystyką kulturową;
 - realizacja infrastruktury systemu informacji kulturowej i turystycznej (w tym elektronicznej), np. organizacja oznakowania drogowego do zabytków, GPS, wydawnictwa informacyjne, strony internetowe;
 - rekomendacja obiektów o znaczeniu ponad krajowym i krajowym do wpisu na prestiżowe listy dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny I.3 – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze

- Kierunek działań I.3.A – Integracja działań społeczno-gospodarczych na rzecz opieki nad zabytkami
- opracowanie i realizacja kompleksowych programów rewitalizacyjnych obszarów zurbanizowanych, opartych na istniejących zasobach zabytkowych, w tym historycznych obszarów miejskich, obszarów przemysłowych, powojkowych i zdegradowanych;
 - opracowanie i realizacja lokalnych strategii i wizji rozwoju obszarów wiejskich wykorzystujących miejscowe tradycje i istniejące zasoby zabytkowe;
 - opracowanie kompleksowych ofert inwestycyjnych z uwzględnieniem dopuszczalnych wariantowych funkcji użytkowych służących zaangażowaniu sektora gospodarczego w opiekę nad zabytkami (m.in. inkubatory przedsiębiorczości, instytucje otoczenia biznesu, centra usługowe, infrastruktura turystyczna i inne);
 - wspieranie inicjatyw wykorzystujących tradycyjne formy działalności gospodarczej, w tym rolnictwo ekologiczne i tradycyjne przetwórstwo, reaktywacja ginących zawodów;
 - zwiększenie możliwości zatrudnienia w wyniku różnych form aktywnego pośrednictwa pracy, w tym przekwalifikowanie oraz tworzenie sprzyjających warunków do zatrudnienia w sektorze usług kulturowych i turystyczno-kulturowych wykorzystujących zasoby zabytkowe i miejscowe tradycje, a także usług doradczych w zakresie prac w sferze opieki nad zabytkami i prac przy zabytkach;
 - organizacja prac interwencyjnych połączonych z przeszkoleniem bezrobotnych w sferze działań związanych z opieką nad zabytkami;

- rozwój infrastruktury publicznej, w tym turystycznej, oraz innych form zachęty przyczyniających się do podejmowania i rozwijania działalności pozarolniczej wykorzystującej miejscowe tradycje, w tym turystycznej;
 - stosowanie zachęt do zabudowy i zagospodarowania terenu nawiązujących do form tradycyjnych.
- Kierunek działań I.3.B – Konserwacja i adaptacja zabytków
 - zagospodarowanie terenów przemysłowych, powojсковych i zdegradowanych, nadanie im nowej funkcji (np. kulturalnej, mieszkaniowej, produkcyjnej, usługowej, infrastrukturalnej, komunikacyjno-transportowej i zieleni, w tym korytarzy ekologicznych, z uwzględnieniem obiektów zabytkowych i charakterystycznych cech krajobrazu kulturowego, poprzedzone opracowaniem kompleksowych programów rewitalizacji;
 - zagospodarowanie, konserwacja i adaptacja (w tym rewitalizacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie, ekspozycja) obiektów zabytkowych wraz z otoczeniem (w tym archeologicznych), również oparte na formule partnerstwa publiczno-prywatnego, a także w formie projektów transgranicznych;
 - opracowanie i prowadzenie kompleksowych programów konserwatorskich zabytków ruchomych i nieruchomych, w tym zabytków drewnianych znajdujących się w skansenach i w miejscu ich pierwotnej lokalizacji;
 - konserwacja oraz przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych, w tym zachowanie zabytków archeologicznych, dokumentowanie i opracowywanie wyników badań nieinwestorskich i ratowniczych;
 - renowacja i konserwacja małej architektury, w tym sakralnej, oraz miejsc pamięci i martyrologii;
 - kontrola prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
 - budowa, rozbudowa, odbudowa, renowacja infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla historii regionu oraz służących opiece nad zabytkami;
 - działania na rzecz unowocześnienia infrastruktury technicznej oraz poprawy estetyki obiektów zabytkowych przez m.in. przystosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych, modernizację systemów grzewczych, sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, racjonalizację zużycia wody, usprawnienie gospodarki odpadami;
 - działania i inwestycje wynikające z przepisów przeciwpożarowych, zapobiegania klęskom żywiołowym oraz zabezpieczeń przeciwwłamaniowych;
 - zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed zniszczeniem;
 - zabezpieczenie zabytków archeologicznych przed zagrożeniami naturalnymi oraz na wypadek eksploatacji rabunkowej;
 - likwidacja źródeł niskiej emisji, zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w stosunku do energii ze źródeł konwencjonalnych;
 - kompleksowe oczyszczanie obiektów i przestrzeni z odpadów zawierających azbest.
 - Kierunek działań I.3.C – Kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazów kulturowych
 - konserwacja, rewitalizacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie, ekspozycja zabytkowych centrów miast i wsi, zabytkowych terenów zieleni, w tym cmentarzy, obszarów fortyfikacji i budowli obronnych, parków, obiektów archeologicznych mających własną formę przestrzenną;
 - sukcesywna realizacja iluminacji zabytków;
 - wykorzystywanie tradycyjnych form zabudowy i zagospodarowania terenu oraz detalu architektonicznego dla harmonijnego kształtowania krajobrazu;

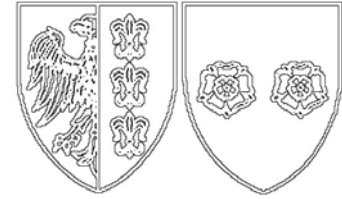
- wspieranie tradycyjnych form gospodarowania, w tym rolnictwo ekologiczne, tradycyjne techniki budownictwa, rzemiosło i przetwórstwo;
 - gospodarowanie z uwzględnieniem obowiązujących standardów ochrony środowiska i bezpieczeństwa publicznego przez spowalnianie lub eliminację ruchu samochodowego z centrów miast i wsi, zapewnienie racjonalnej gospodarki odpadami, budowę sieci kanalizacyjnych, modernizację sieci energetycznej i teleinformatycznej, dywersyfikacja źródeł energii w tym stosowanie źródeł energii odnawialnej, poprawę infrastruktury drogowej, ochronę wód powierzchniowych i podziemnych, ochrona bioróżnorodności i urozmaiconego krajobrazu;
 - kształtowanie systemów terenów chronionych o walorach przyrodniczo-kulturowych przez ustanawianie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, przede wszystkim na obszarach o zachowanych regionalnych cechach krajobrazu kulturowego;
 - wzmacnianie szlaków dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego – ochrona i udostępnianie Szlaku Orlich Gniazd, Szlaku Architektury Drewnianej, Szlaku Zabytków Techniki Wiślanej Trasy Rowerowej;
 - tworzenie parków kulturowych w celu ochrony kulturowych krajobrazów historycznych.
- Kierunek działań I.3.D – Nowoczesna i efektywna opieka nad zbiorami zabytków i ich udostępnianiem
 - modyfikacja i wdrażanie elektronicznych technik wystawienniczych, katalogów i informatorów, w tym interaktywne strony internetowe i usługi kulturowe;
 - konserwacja, digitalizacja i cyfryzacja archiwaliów, starodruków, księgozbiorów i innych;
 - przygotowywanie długofalowych programów wystawienniczych, w tym w ramach współpracy z innymi instytucjami i jednostkami oraz z wykorzystaniem zbiorów pozostających w magazynach, organizacja wystaw;
 - remonty obiektów przechowywania i udostępniania zbiorów wraz z otoczeniem pozostającym w zarządzie umożliwiające nowoczesne sposoby udostępniania, opracowywania i przechowywania zbiorów, w tym tworzenie miejsc parkingowych itd.;
 - wspieranie zakupów zabytków w celu powiększania zbiorów, w tym tworzenie kolekcji dzieł sztuki ludowej oraz zakup dóbr służących kultywowaniu lokalnych i regionalnych tradycji;
 - poprawa bezpieczeństwa zbiorów i warunków ich przechowywania przez wprowadzenie nowoczesnych technik ochrony i zabezpieczeń.

Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu

Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

Cel operacyjny II.1 – Propagowanie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami

- Kierunek działań II.1.A – Wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym
 - rozwój kierunków studiów wyższych i podyplomowych w zakresie ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i opieki nad nimi;
 - aktywizacja oferty nauczania uczelni wyższych, w tym organizacja praktyk studenckich i stażów;
 - tworzenie i realizacja programów edukacyjnych dotyczących zabytków i tradycji na wszystkich poziomach nauczania podstawowego i średniego, w tym warsztaty, wystawy, wycieczki, konkursy;
 - opracowywanie programów edukacyjnych rozwijających świadomość historyczną i znajomość historii regionu, w tym w ramach porozumienia z innymi placówkami;

- realizacja warsztatów oraz innych form szkoleń w zakresie opieki nad zabytkami i dziedzictwem przyrodniczo-kulturowym, w tym w środowiskach patologicznych;
 - kształcenie kadr zajmujących się dydaktyką osób dorosłych w zakresie wiedzy o zabytkach - warsztaty, wystawy, wycieczki, konkursy;
 - wsparcie dla doskonalenia zawodowego i kształcenia kadr (system dotacji inwestycyjnych oraz praw do ochrony technologii);
 - podnoszenie kwalifikacji profesjonalnych kadr do opieki nad zabytkami;
 - podnoszenie kwalifikacji kadr zarządzających zabytkami, w tym przyszłych menedżerów, architektów i urbanistów – wykorzystanie współpracy europejskiej, doskonalenie zawodowe, kształcenie kadr w zakresie podstaw i jakościowych metod zarządzania;
 - podnoszenie poziomu wiedzy i rozwijanie umiejętności osób zaangażowanych w prowadzenie działalności gospodarczej lub chcących rozpocząć taką działalność przy wykorzystaniu miejscowej tradycji i zabytków, w tym w zakresie ginących zawodów;
 - organizacja interdyscyplinarnych warsztatów i szkoleń, w tym działania na rzecz zachowania folkloru oraz obrzędów i zwyczajów, zanikających zawodów i umiejętności oraz wzorców życia - przekazywanie zanikających umiejętności;
 - organizacja zajęć z zakresu wiedzy o zabytkach i tradycji w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku.
- Kierunek działań II.1.B – Popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o zabytkach
 - organizacja konferencji, sesji popularnonaukowych i spotkań mających na celu popularyzację wiedzy o zabytkach i małej ojczyźnie oraz pełniących funkcję forum dyskusyjnego;
 - popularyzacja twórczości ludowej;
 - organizacja wystaw, konkursów, przeglądów, warsztatów, festiwali w celu popularyzacji twórczości ludowej, w tym podtrzymywanie i popularyzacja gwar regionów etnograficznych;
 - upowszechnianie walorów zabytkowych województwa, wiedzy o historii, tradycji i zabytkach regionu oraz przedsięwzięć kulturalnych z nimi związanych za pomocą narzędzi multimedialnych, publikacji, akcji społecznych i programów edukacyjnych, w tym muzea wirtualne;
 - tworzenie stron internetowych na temat zabytków i tradycji;
 - promocja krajobrazów kulturowych, tradycyjnych form zabudowy i zagospodarowania terenu, w tym przygotowanie katalogów;
 - realizacja wieloaspektowych projektów kulturowych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe regionu w ramach projektów transgranicznych i międzynarodowych.
- Cel operacyjny II.2 – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami
- Kierunek działań II.2.A – Wspieranie działań na rzecz poznania dziedzictwa kulturowego regionu
 - budowa tożsamości lokalnej i regionalnej przez promowanie inicjatyw kulturowych;
 - wspieranie przedsięwzięć mających na celu przybliżenie zabytków i tradycji regionu szerokiemu gronu odbiorców;
 - wzmacnianie zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych dla e-learningu;
 - organizacja ognisk, kółek zainteresowań, warsztatów skierowanych do ludzi młodych, a także osób bezrobotnych i ze środowisk marginalizowanych.
 - Kierunek działań II.2.B – Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami

- uhonorowanie i przedstawienie jako wzór do naśladowania właściwej opieki nad zabytkami (działania zarówno przy zespołach zabytkowych, np. układy urbanistyczne, jak i przy pojedynczych budowlach i dziełach sztuki);
- przyznawanie Nagrody Marszałka Województwa Śląskiego za Zasługi w Działalności w sferze Opieki nad Zabytkami;
- przyznawanie Nagrody Marszałka Województwa Śląskiego za Wydarzenie Muzealne Roku;
- konkursy popularyzujące tzw. dobrą robotę w opiece nad zabytkami, np. renowacje;
- rekomendacja do Odznaki za Opiekę nad Zabytkami;
- nagradzanie i wspieranie lokalnych propagatorów wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006–2020 została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego w sierpniu 2006 r. Jest to dokument określający cele strategiczne rozwoju kultury wraz z kierunkami działań.

Uwarunkowania dziedzictwa kulturowego w województwie śląskim:

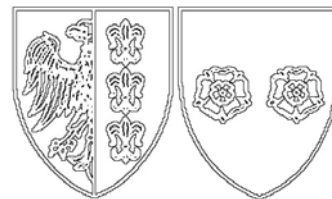
Wyrazem bogactwa i różnicowania kulturowego województwa śląskiego są jego zabytki. Szczególną grupę stanowią zabytki techniki oraz zabytkowe obiekty przemysłowe. Ten rodzaj obiektów odzwierciedla specyficzną, industrialną historię województwa, a zwłaszcza zurbanizowanej Aglomeracji Górnośląskiej.

Zachowało się również wiele budowli przemysłowych z XIX i początku XX wieku, posiadających bardzo ciekawą historię i architekturę. Część z nich ma status zabytków. Budowle te wykorzystywane zaczynają być do celów muzealnych, wystawienniczych, edukacyjnych, komercyjnych, dzięki czemu mają szansę na przetrwanie.

Zabytki przemysłowe mają największy procentowy udział w ogóle zabytków tego typu w kraju (11% wszystkich polskich zabytków o charakterze przemysłowym znajduje się w Śląskiem).

Zabytki województwa śląskiego to także cenne dzieła architektury i urbanistyki m.in. 38 układów urbanistycznych, architektura mieszkaniowa okresu historyzmu i secesji (np. bielska i bytomska secesja), przykłady architektury modernistycznej z lat trzydziestych XX wieku

Województwo bogate jest także w kompozycje krajobrazowe (m.in. 98 zabytkowych parków wraz z pałacami i rezydencjami), zabytki architektury militarnej. (m.in. warownie jurajskie z gotyckimi zamkami i formami obronnymi od IX po XX wiek, śląski obszar warowny z lat 30. XX w.), drewniane budowle sakralne, w tym drewniane kościołki o konstrukcji zrębowej (w województwach podkarpackim, małopolskim, śląskim i opolskim jest ich więcej niż w całej Europie). Na mapie kulturowego dziedzictwa szczególne miejsce zajmują: Częstochowa z Klasztorem Jasnogórskim (obiekt wpisany na listę Pomników Historii RP obok

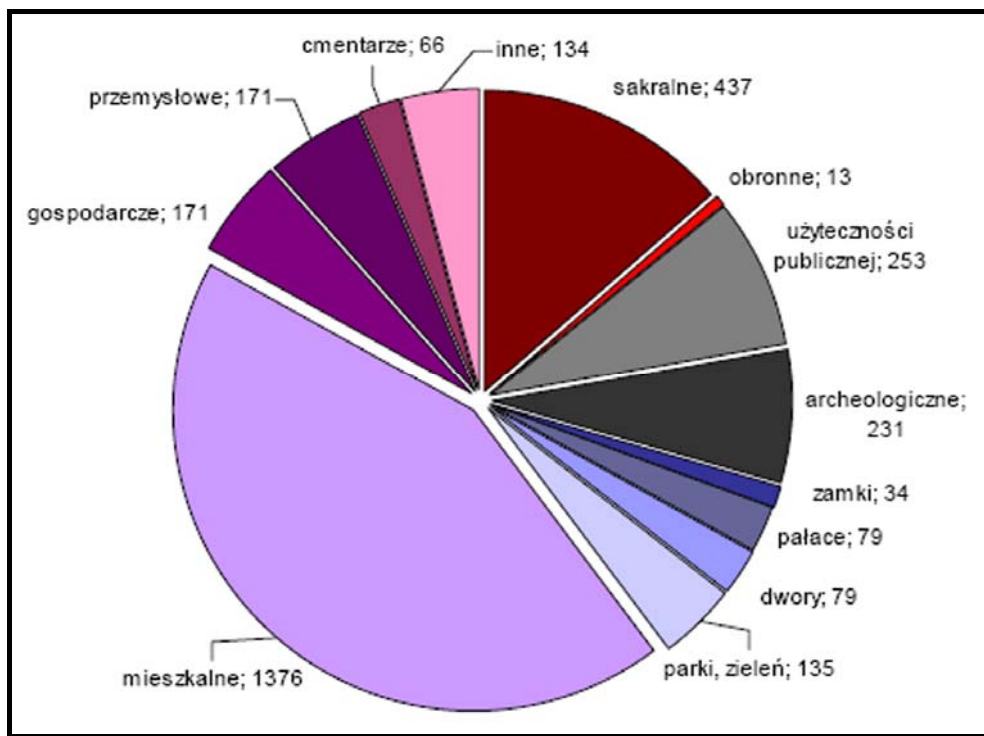

Sztolni Czarnego Pstrąga. i Kopalni Zabytkowej Rud Srebrnonośnych w Tarnowskich Górach) i otaczającymi Jasną Górę historycznymi sanktuariami Gidle, Leśniów, Mrzygłód, Mstów, Św. Anna, Wielgomłyny, klasztor Cystersów w Rudach (powstał w poł. XIII wieku) wraz z zachowanym krajobrazem pokazującym formy gospodarki cystersów, a także bogate w zabytki Bielsko-Biała (szczególnie modernizm okresu międzywojennego), Cieszyn i ziemia cieszyńska, w tym najstarszy zabytek architektury – romańska rotunda z XI wieku.

Najcenniejsze obiekty wpisane są do rejestru zabytków (3414 wpisów). Ich liczba, z wyłączeniem zabytków archeologicznych, przeniesionych do skansenów i nieistniejących, ale nadal wpisanych do rejestru, wynosi 3 012, co stanowi 5% w skali kraju (ósmie miejsce wśród województw). W województwie śląskim znajdują się również 402 wpisane do rejestru zabytki archeologiczne, przeniesione do skansenów (stały się eksponatami muzealnymi) i nieistniejące (przestały fizycznie istnieć, jednak nadal są wpisane do rejestru).

Największą grupę stanowią zabytki o charakterze mieszkalnym (1 376 obiektów z wyłączeniem wielkoobszarowych, przeniesionych do skansenów i nieistniejących) oraz sakralnym (437 obiektów z wyłączeniem wielkoobszarowych, przeniesionych do skansenów i nieistniejących).

Poniższy wykres ilustruje zabytki województwa śląskiego ze wskazaniem ich rodzaju.

W strategii wyznaczono cztery cele strategiczne:

Cel I. Wzrost kompetencji potrzebnych do:

- 1) uczestnictwa w kulturze,
- 2) efektywnego zarządzania kulturą
- 3) twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.

Cel II. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).

Cel III. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.

Cel IV. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

W ramach celu strategicznego 3 – Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych – określono następujące kierunki działania:

3.1. rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;

W celu upowszechniania zasobów dziedzictwa kulturowego konieczne jest rozpoznanie mające na celu ustalenie jego znaczenia historycznego dla regionu. Służyć temu powinny projekty badawcze nakierowane na rozpoznawanie i diagnozowanie dziedzictwa kulturowego z zakresu historii ziem województwa, tradycji i świadomości historycznej. Pozwoli to również na lepsze zarządzanie zasobem zarówno dla opieki nad nim jak i dla celów turystyki. Istotnym elementem jest upowszechnianie wyników badań, prowadzenie prac studialnych i tworzenie syntez wykorzystywanych w procesach zarządzania kulturą, gospodarczych i inwestycyjnych.

3.2. inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;

W celu ochrony dziedzictwa kulturowego konieczna jest jego inwentaryzacja. Niezbędna jest aktualna wiedza o stanie zachowania zabytków znajdujących się w ewidencji, w tym objętych ochroną, jak również obiektów aspirujących do tego miana w wyniku upływu czasu. W szczególności powinna ona dotyczyć obiektów zagrożonych. Inwentaryzacja jest także podstawą wszelkich prac rewaloryzacyjnych prowadzonych przy zabytkach.

3.3. popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);

Podstawą ochrony zabytków i racjonalnej opieki nad nim jest powszechna świadomość potrzeby takich działań i ich pozytywnych skutków zarówno społecznych (przywiązanie do „mojego miejsca”, ciągłość tradycji) jak i gospodarczych (promocja miejsca, turystyka). Upowszechnianie dziedzictwa kulturowego efektywniejsze będzie wówczas, jeśli jego menedżerowie wykorzystają nowoczesne techniki popularyzatorskie, dzięki którym dotrą do szerszych kręgów odbiorców, w tym do dzieci i młodzieży, dla których tego typu instrumenty są najbardziej przyswajalne. Twórcze i nowoczesne narzędzia popularyzowania zasobu dziedzictwa kulturowego województwa przybliżą jego bogactwo.

3.4. rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;

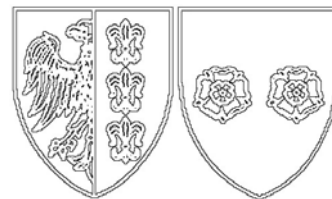
Województwo śląskie posiada wysoki odsetek zabytków wymagających prac konserwatorskich (wśród nich są również i takie, które wymagają adaptacji do nowych funkcji). Odrestaurowane obiekty zabytkowe bezpośrednio wpłyną na wzrost atrakcyjności turystycznej regionu.

3.5. rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji;

Województwo śląskie posiada liczne obiekty przemysłowe i tereny około-przemysłowe. Jest to jeden z najważniejszych problemów restrukturyzacji województwa. W ostatnich latach zauważa się wzrost zainteresowania turystyką przemysłową, zatem konieczne jest zachowanie i opieka nad tym specyficznym dziedzictwem oraz uczynienie z tego zasobu czynnika atrakcyjności kulturowej i turystycznej. Działania powinny być nakierowane na rewitalizację obiektów i terenów przemysłowych, a następnie znajdowanie dla nich nowych funkcji.

3.6. wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);

Umiejętne wykorzystywanie zasobów dziedzictwa kulturowego ma bezpośredni wpływ na wzrost atrakcyjności turystycznej regionu, zatem należy prowadzić działania, które nakierowane będą na promowanie województwa śląskiego poprzez odwołanie do niezwykle różnorodnego bogactwa kulturowego (zarówno materialnego jak

i niematerialnego). Należy w tym celu tworzyć nowe produkty turystyczne, których treścią jest dziedzictwo regionu (np. szlaki tematyczne, pamiątki regionalne), systemy oznakowania już istniejących obiektów i obszarów atrakcyjnych kulturowo, tworzyć bazy danych o atrakcjach kulturowych w połączeniu z ofertą turystyczną. Należy też tworzyć programy skierowane do twórców ludowych i rękodzielników uprawiających ginące zawody obrazujące tradycje regionalne. Programy te powinny mieć na celu wspieranie tej działalności, dokumentowanie, popularyzowanie i przeciwdziałanie zanikaniu tradycyjnych zawodów i technik.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Strategia rozwoju Bielska-Białej do 2020 roku Bielsko-Biała, czerwiec 2006

W Strategii Rozwoju Bielska-Białej do 2020 roku, uchwalonej Uchwałą nr LIX/1851/2006 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 13.06.2006r., ustalono cztery priorytetowe dziedziny rozwoju miasta. Kwestie związane z problematyką dziedzictwa kulturowego rozpatrzono w uwarunkowaniach z zakresu „siły” i „słabości”, analizowanych przy poszczególnych priorytetach.

A) Rozwój przedsiębiorczości, usług i turystyki,

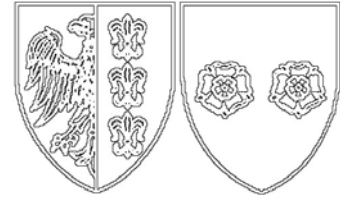
Uznając za wartość nadrzędną konkurencyjność gospodarki i kierując się zasadami: pobudzania wzrostu produktywności wykorzystania wewnętrznych potencjałów rozwojowych oraz mobilizacji lokalnego środowiska przedsiębiorczości, miasto Bielsko-Biała realizuje misję utrzymania i poprawy silnej pozycji strategicznej miasta w sferze przemysłu, usług i turystyki.

Uwarunkowania wewnętrzne z zakresu „słabości”:

W4 – Wymagające rewitalizacji niezagospodarowane obiekty poprzemysłowe zlokalizowane w obszarze śródmiejskim.

B) Przyjazność miejsca zamieszkania i wysoka jakość przestrzeni publicznych,

Uznając za wartość nadrzędną jakość życia mieszkańców i kierując się zasadami trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz spójności społecznej, miasto Bielsko-Biała realizuje misję kreowania wysokiego standardu usług publicznych i obsługi komunalnej

Uwarunkowania wewnętrzne z zakresu „słabości”:

W1 – Dekapitalizacja obszarów intensywnej i historycznej zabudowy miejskiej,

C) Kultura wysoka oraz rozwój oparty na wiedzy i umiejętnościach,

Uznając za wartość nadrzędną: kreatywność mieszkańców miasta i kierując się zasadą: kształtowania infrastrukturalnych i instytucjonalno-organizacyjnych warunków wykorzystania swego potencjału intelektualnego i innowacyjnego miasto Bielsko-Biała realizuje misję tworzenia oraz zatrudniania wysokiej jakości kapitału ludzkiego i społecznego kształtującego krajową i międzynarodową pozycję miasta w świecie kultury, edukacji i nauki.

Uwarunkowania wewnętrzne z zakresu „siły”:

S13 – Wysoka pozycja miasta w dziedzinie konserwacji zabytków,

D) Rozwój bielskiego obszaru metropolitalnego.

Uznając za wartość nadrzędną: Metropolitalność i kierując się zasadami: spójności terytorialnej miasta oraz jego otoczenia sąsiedzkiego i regionalnego miasto Bielsko-Biała realizuje misję osiągnięcia silnej pozycji miasta i jego obszaru metropolitalnego w skali regionalnej, krajowej i międzynarodowej, poprzez partnerstwo i wspólnotę interesów miast i gmin w tworzeniu i podziale efektów rozwojowych.

Uwarunkowania wewnętrzne z zakresu „siły”:

S7 – Bogactwo architektury zabytkowej.

Strategia określa strategiczne kierunki rozwoju miasta dla poszczególnych dziedzin priorytetowych.

Ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków zawarte są także w kierunkach rozwoju miasta, przyporządkowanych konkretnym celom strategicznym:

Cel strategiczny C_{B1}: Bielsko-Biała miastem powiększonych i zrewitalizowanych zasobów mieszkaniowych:

Kierunki:

- KB1/1 Rewitalizacja zespołów zabudowy mieszkaniowej
- KB1/3 Przygotowanie nowych terenów pod funkcje mieszkaniowe

Cel strategiczny C_{D1}: Bielsko-Biała miastem metropolitalnym:

- KD1/1 Waloryzacja historycznej zabudowy i przestrzeni publicznych stanowiących o tożsamości miasta

Czteroletni Plan Inwestycyjny na lata 2013-2016 Bielsko-Biała

Czteroletnie Plany Inwestycyjne począwszy od 2004 do 2011 roku były corocznie przyjmowane uchwałami Rady Miejskiej w Bielsku-Białej. Od 2011 roku przyjmowane są zarządzeniami Prezydenta Miasta Bielska-Białej. Zasady sporządzania Czteroletnich Planów Inwestycyjnych reguluje Zarządzenie ON.0050.272.2011.RG Prezydenta Bielska-Białej z dnia 18 marca 2011 roku.

Czteroletni Plan Inwestycyjny jest:

1. jest średniookresowym dokumentem planistycznym, porządkującym zamierzenia inwestycyjne Miasta,
2. obejmuje okres czterech lat i opracowywany jest corocznie w systemie kroczącym,
3. zawiera listę zadań inwestycyjnych, finansowanych w całości lub w części ze środków budżetu Miasta,
4. pełni funkcję informacyjną o kierunkach inwestycji, planowanym terminie ich realizacji, kosztach,
5. pozwala na zdyscyplinowane i planowe przygotowywanie nowych inwestycji w tempie dopasowanym do możliwości budżetu Miasta,
6. umożliwia prognozowanie nie tylko potrzebnych zasobów finansowych, ale także źródeł ich pozyskania,
7. umożliwia miastu lepsze zarządzanie projektami inwestycyjnymi, co może przyczynić się do pobudzenia rozwoju gospodarczego, sprawniejszego zarządzania oraz wdrażania „Strategii Rozwoju Bielska-Białej do 2020 roku”.

Obecnie obowiązujący Czteroletni Plan Inwestycyjny na lata 2013-2016 stanowi załącznik do Zarządzenia Nr ON.0050.2716.2013.RG. Prezydenta Miasta Bielska-Białej z dnia 13 września 2013 r.

W planie tym, w zakresie ochrony zabytków przyjęto następujące zadania inwestycyjne:

W dziale II – Gospodarka mieszkaniowa:

(II.2) remont konserwatorski budynku ul. Rynek 24 (w zakresie dachu i elewacji (Rewitalizacja Starówki Kwartał D)

W dziale XI – Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego:

XI.1. Modernizacja budynku Galerii Bielskiej BWA, ul. 3 Maja 11

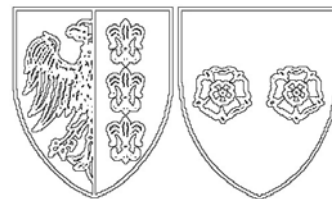
XI.2. Adaptacja pomieszczeń w budynku przy ulicy Juliusza Słowackiego 17 dla potrzeb Domu Kultury im. Wiktorii Kubisz.

XI.3. Zakup samochodu dla Książnicy Beskidzkiej ul. Słowackiego 17A.

XI.4. Rozbudowa budynku Bielskiego Centrum Kultury przy ul. Słowackiego 27.

XI.5. Modernizacja kotłowni gazowej, wymiana kotła i instalacji c.o. w budynku Domu Kultury przy ul. Olimpijskiej 16 w Bielsku-Białej Komorowicach.

Z ogólnej sumy nakładów 395 535 tys PLN na ochronę zabytków przeznaczona jest 7739 tys PLN, co stanowi 1,95% tej sumy.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej wraz z załącznikami zostało przyjęte uchwałą Nr XIX/487/2012 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 29 maja 2012 roku.

Tematyka dziedzictwa kulturowego w części uwarunkowań:

2. OPIS STANU ISTNIEJĄCEGO – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

2.3. Ogólna charakterystyka struktury przestrzennej:

Substancja zabytkowa Bielska-Białej to przede wszystkim Bielska Starówka oraz rozproszone obiekty zabytkowe. Obecnie wyznaczone umowne granice Starówki obejmują obszar o powierzchni około 10 ha. Strukturę tej jednostki tworzy sieć dwudziestu sześciu ulic i dwóch placów miejskich (Rynek i Plac św. Mikołaja) oraz szesnastu kwartałów z zabudową o charakterze mieszkaniowo - usługowym, dwóch kwartałów kościelnych (z katedrą p.w. św. Mikołaja i kościołem św. Trójcy) oraz kwartał z Zamkiem Sułkowskich. Stan techniczny wielu obiektów Starówki jest bardzo zły i wymaga remontów kapitalnych. Poza Starówką do najcenniejszych zabytków znajdujących się na obszarze Miasta zalicza się m.in.: Kościół św. Stanisława w Starym Bielsku, Kościół Opatrzności Bożej w Białej, Kościół Zbawiciela przy placu Marcina Lutra, pomnik Marcina Lutra, Kościół p.w. Marcina Lutra w Białej, drewniany kościółek św. Barbary w Mikuszowicach, ratusz, Dom Tkacza, Teatr Polski, Grodzisko w Starym Bielsku, kamienicę "Pod Żabami", Hotel "Prezydent", dworzec PKP.

3. PRZEZNACZENIE I ZAGOSPODAROWANIE TERENÓW

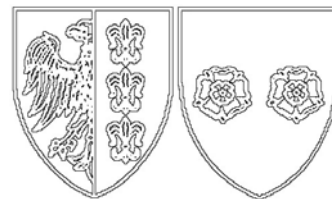
3.4. Zieleń urządzona

Zieleń urządzona na terenie miasta to przede wszystkim zabytkowe założenia parkowe, zieleń cmentarna, przykościelna – chronione zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – oraz dodatkowo w formie obiektów zieleni miejskiej, ogólnodostępnej, o funkcjach rekreacyjnych i estetycznych (zieleńce, parki, skwery, bulwary) oraz zieleni towarzyszącej zabudowaniom, zieleni ogródków działkowych a także zieleni izolacyjnej wzdłuż tras komunikacyjnych. Celem nadrzędnym jest zachowanie i pielęgnowanie walorów przyrodniczo-kulturowych, w tym ochrony i racjonalnego zagospodarowania, a także wykorzystania obiektów zabytkowych (ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wpisanych do rejestru zabytków), miejsc historycznych, jako składnika przyrody i krajobrazu, służącego rozwojowi funkcji turystycznych i wypoczynkowych

5.3. Zasoby dziedzictwa kulturowego

5.3.1. Obszary, których zakomponowanie przestrzenne i charakter zabudowy noszą wartości kulturowe, „historyczne”:

- a) zespoły historycznego centrum Bielska i Białej – określane jako układ urbanistyczny obu miast – wpisany do rejestru zabytków (ukazane na planszy uwarunkowań),
- b) obszary wpisane do rejestru zabytków poza w/w układami (ukazane na planszy uwarunkowań),

- c) poszczególne obiekty wpisane do rejestru zabytków (ukazane na planszy uwarunkowań),
- d) zespoły historycznej zabudowy,
 - kompleksy zabudowy kamienicowej,
 - zabudowa willowa w otoczeniu zieleni,
 - kościoły i klasztory,
 - reprezentatywne budowle municypalne.
- e) kompleksy zabudowy przemysłowej,
- f) tradycyjne budownictwo podmiejskie,
- g) cmentarze,
- h) zabytkowe krzyże, figury i kapliczki,
- i) parki i założenia zieleni,
- j) ulice i trakty o historycznym przebiegu,
- k) obiekty o charakterze obronnym – linia fortów,
- l) obiekty infrastruktury kolejowej.

5.3.2. Obszary, na których znajdują się obiekty o wartościach archeologicznych:

- a) Grodzisko w Starym Bielsku,
- b) Miejskie mury obronne,
- c) stanowiska archeologiczne:
 - stanowiska o powierzchni 1 ara,
 - stanowiska o powierzchni od 0,5 do 1 ha,
 - stanowiska bez określonej powierzchni.

5.3.3. Obszary o szczególnych walorach widokowych, punkty panoramiczne eksponujące zabytkowe dzielnice miasta i poszczególne obiekty

5.3.4. Nie wyznacza się obszarów występowania dóbr kultury współczesnej o wybitnych wartościach artystycznych

Tematyka dziedzictwa kulturowego w części kierunków:

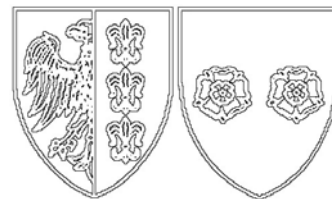
2. STREFY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE

2.2. Strefa Śródmiejska

2.2.1. Podstawowe cele polityki przestrzennej

2.2.1.3. Ochrona zabytków architektury i urbanistyki (obszary wpisane do rejestru zabytków oraz posiadające wysokie wartości zabytkowe):

- a. uwzględnianie wytycznych konserwatorskich; określanie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w planach miejscowych
- b. kontynuacja rewitalizacji bielskiej starówki i objęcie rewitalizacją starego miasta Białej.

ROZDZIAŁ II – OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW

3. STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ

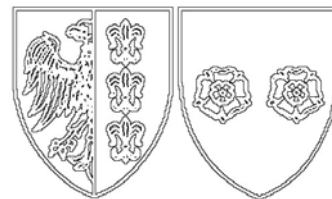
3.1. Cele polityki przestrzennej miasta w zakresie kierunków zagospodarowania przestrzennego obszarów spuścizny kulturowej powinny łączyć w sobie dwa aspekty:

- a. utrzymanie i ochronę dziedzictwa kulturowego na poziomie pozwalającym na trwałe zachowanie i wyeksponowanie jego walorów
- b. zapewnienie funkcjonowania zabytków w ramach ustroju rynkowego, z wykorzystaniem ich wartości dla podnoszenia standardów życia mieszkańców i rozwoju miasta.

3.2. Wytyczne określania w planach miejscowych zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

3.2.1. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary o wysokich wartościach kulturowych, kwalifikujące się do wpisu do rejestru zabytków. Za przedmiot ochrony w strefie ochrony ścisłej uznaje się układ przestrzenny, sposób zagospodarowania i zabudowę. Wytyczne, dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej:

- a. obowiązek wskazania w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zabytkowych obiektów budowlanych oraz elementów zieleni, podlegających ochronie
- b. zachowanie bądź odtworzenie zabytkowego układu urbanistycznego, w tym: rozplanowania, układu komunikacyjnego (przebiegu i szerokości ciągów komunikacyjnych), kompozycji zieleni (rekonstrukcja i uzupełnienie historycznych układów zieleni), placów, a także zabudowy z jej usytuowaniem, wysokością, gabarytem, ukształtowaniem brył, rozplanowaniem wewnątrz, detalem wystroju i wyposażenia oraz materiałem
- c. w stosunku do zabytkowych obiektów budowlanych:
 - zakaz przekształceń, rozbudowy i nadbudowy, zmiany form bryły, elewacji, geometrii dachu, kształtu okien, niszczenia lub zmiany detalu architektonicznego, wystroju lub wyposażenia – z wyjątkiem szczególnych sytuacji, w których potrzeba przekształceń wynika z odrębnych przepisów
 - prowadzenie wszelkich robót budowlanych z uwzględnieniem prac konserwatorskich i restauratorskich, a także - w zależności od potrzeb - badań konserwatorskich, architektonicznych i archeologicznych
 - możliwość rozbiórki, wyłącznie w szczególnych przypadkach uzasadnionych złym stanem technicznym obiektów, w uzgodnieniu z organem właściwym do spraw ochrony zabytków, po wykonaniu dokumentacji dla celów archiwalnych
- d. dostosowanie sposobu zagospodarowania i użytkowania terenów oraz obiektów do ich zabytkowego charakteru
- e. zharmonizowanie nowej zabudowy i elementów zagospodarowania terenu z historycznym kontekstem urbanistycznym i architektonicznym (szczególnie w zakresie: linii zabudowy, wysokości obiektów, skali, bryły i formy budynków, a także obiektów małej architektury, rodzaju nawierzchni, materiałów, urządzeń reklamowych i tablic informacyjnych)
- f. dążenie do eliminacji obiektów i elementów dysharmonizujących lub stanowiących zagrożenie dla substancji zabytkowej
- g. obowiązek uzgodnienia wszelkich robót budowlanych z organem właściwym do spraw ochrony zabytków
- h. zalecenie opracowania kompleksowych programów rewaloryzacji, uwzględniających pełne warunki ochrony dla poszczególnych zabytków lub ich zespołów – poprzedzających lub uzupełniających miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego sporządzane dla obszarów objętych strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej

- i. zalecenie podejmowania działań, zmierzających do objęcia obszarów o wybitnych wartościach kulturowych oraz zabytkowych obiektów budowlanych formami ochrony zabytków, stosownie do przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

3.2.2. Strefa częściowej ochrony konserwatorskiej obejmuje zespoły o zachowanym rozplanowaniu i układzie przestrzennym, w znacznym stopniu nasycone zabytkowymi obiektami budowlanymi. Za przedmiot ochrony w strefie ochrony częściowej uznaje się elementy krajobrazu kulturowego (układ przestrzenny, sposób zagospodarowania i zabudowę, w szczególności obiekty objęte spisem Gminnej Ewidencji Zabytków). Wytyczne, dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w strefie częściowej ochrony konserwatorskiej:

- a. obowiązek wskazania w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zabytkowych obiektów budowlanych oraz elementów zieleni, podlegających ochronie
- b. w stosunku do zabytkowych obiektów budowlanych:
 - zachowanie cech stylowych, w tym: gabarytów, brył, kształtu dachu i detalu architektonicznego
 - zakaz niszczenia, uszkodzenia i dewastowania oraz przekształceń powodujących obniżenie ich wartości historycznych, architektonicznych lub estetycznych
 - prowadzenie wszelkich robót budowlanych z uwzględnieniem prac konserwatorskich i restauratorskich, a także - w zależności od potrzeb - badań konserwatorskich, architektonicznych i archeologicznych
 - obowiązek uzgodnienia wszelkich robót budowlanych z organem właściwym do spraw ochrony zabytków
 - możliwość rozbiórki, w uzgodnieniu z organem właściwym do spraw ochrony zabytków, po wykonaniu dokumentacji dla celów archiwalnych
- c. zachowanie, uporządkowanie i uzupełnienie układów zieleni urządzonej
- d. dostosowanie sposobu zagospodarowania i użytkowania terenów oraz obiektów do ich zabytkowego charakteru
- e. zharmonizowanie nowej zabudowy z historycznym kontekstem urbanistycznym i architektonicznym w zakresie usytuowania i gabarytów obiektów budowlanych.

3.2.3. Strefa ochrony elementów obejmuje obszary o zachowanym krajobrazie kulturowym, na których zabytkowe obiekty budowlane występują, lecz nie przeważają. Za przedmiot ochrony w strefie ochrony elementów uznaje się zespoły przestrzenne o istotnych walorach kulturowych o znaczeniu lokalnym – sposób kształtowania i układ zabudowy, przebieg historycznych traktów, obiekty małej architektury, ciekły wodne i stawy, zieleni komponowaną. Wytyczne, dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w strefie ochrony elementów:

- a. obowiązek wskazania w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zabytkowych obiektów budowlanych oraz elementów zieleni, podlegających ochronie
- b. zachowanie zasadniczych elementów rozplanowania oraz historycznych układów przestrzennych, takich jak: historyczny przebieg dróg jezdnych i ciągów pieszych, charakter i skala tradycyjnej zabudowy, elementy tradycyjnej kompozycji zieleni, elementy tradycyjnej gospodarki wodnej (w tym stawy hodowlane o proveniencji XVI-wiecznej)
- c. kształtowanie form architektonicznych nowej zabudowy z uwzględnieniem wartości kulturowych otoczenia
- d. obowiązek uzgodnienia z organem właściwym do spraw ochrony zabytków wszelkich robót budowlanych, prowadzonych w zabytkowych obiektach budowlanych.

3.2.4. Strefa ochrony archeologicznej obejmuje obszary, na których znajdują się zabytki archeologiczne. Za przedmiot ochrony w strefie ochrony archeologicznej, obejmującej Grodzisko w Starym Bielsku oraz Stare

Miasto Bielsko, uznaje się zabytki archeologiczne stanowiące widoczny element przestrzeni. Pozostałe stanowiska archeologiczne, będące przedmiotem ochrony, objęte są strefą o promieniu 40 m od centrum każdego stanowiska. Szczegółowy wykaz stanowisk archeologicznych znajduje się w części 1 studium „Stan miasta i uwarunkowania rozwoju”.

Na terenach objętych strefą ochrony archeologicznej, wszelkie prace ziemne, w tym melioracyjne i związane z infrastrukturą techniczną, powinny być uzgadniane z organem właściwym do spraw ochrony zabytków, ustalającym warunki nadzoru archeologicznego, przy czym w strefie ochrony archeologicznej, obejmującej Grodzisko w Starym Bielsku oraz Stare Miasto Bielsko, prace te uzależnia się od przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych

ROZDZIAŁ III - OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

4. OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI

Ustanowionymi formami ochrony zabytków na terenie Bielska-Białej są:

- a. wpis do rejestru zabytków
- b. ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

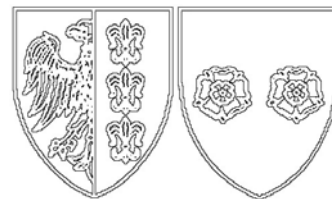
W stosunku do obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wymienionych szczegółowo w części 1 studium „Stan miasta i uwarunkowania rozwoju” i oznaczonych na rysunku studium, obowiązują przepisy odrębne o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków na obszarach, objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, określają przepisy szczegółowe tych planów.

Do Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej dołączone zostały wykazy obiektów będących w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz stanowisk archeologicznych, cmentarzy i zabytkowych parków. Granice stref ochrony konserwatorskiej jak i obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów odrębnych ukazuje załącznik graficzny 2/2.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Od 2003 r., kiedy w przestał obowiązywać plan ogólny na obszarze całego miasta, zagospodarowaniem przestrzennym obejmowane są poszczególne rejony, rozproszone w granicach gminy Bielsko-Biała.

Do grudnia 2013 r. uchwalone zostały 102 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, (o łącznej powierzchni 4 085 ha), w trakcie opracowania pozostaje 19 planów (o łącznej powierzchni 1 485 ha). Ochroną konserwatorską w ramach planów zagospodarowania objęte dotąd zostały **1003** obiekty. W przypadku kilku planów, w tym szczególnego planu miejscowego – powiązanego z planem rewitalizacji starówki

bielskiej, ustalenia ochrony w planie pokrywają się z ochroną ustawową dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Obiekty rejestrowe, znajdujące się w granicach planów ukazywane są tylko informacyjnie, bez szczegółowych ustaleń, jako chronione przepisami odrębnymi. W ramach uchwalonych planów istnieje **126** obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Obiekty objęte ochroną, na rysunkach planów zwykle oznaczone są symbolami „oz”.

Obiekty wskazane do ochrony wyszczególnione są adresowo w każdej jednostce przestrzennej, z zapisami odnoszącymi się konkretnie do danego zabytku, uwzględniającymi odrębną specyfikę każdego z obiektów. Ochroną obejmuje się zazwyczaj bryłę, gabaryt, wysokość i kształt dachu budynków, zewnętrzny detal architektoniczny (ze szczegółowym określeniem elementów), wyposażenie wnętrza oraz otoczenie (np. wille wraz z ogrodami). Zakazy dotyczą wszelkich przekształceń wpływających negatywnie na walory zabytkowe obiektów. Możliwość rozbiórki warunkowana jest jedynie utratą cech zabytkowych, bez względu na stan techniczny. Zalecenia konserwatorskie optymalne dla estetyki poszczególnych obiektów formułowane są jako docelowe.

W planach wprowadza się ochronę konserwatorską poprzez ustalenie stref ochrony – ścisłej, częściowej i elementów.

Zabytki archeologiczne zostają oznaczone na rysunkach planów, z wytyczeniem strefy ochrony archeologicznej o promieniu 40-metrów od centrum stanowiska.

Ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego objęte są również różne formy zieleni, parki w ewidencji zabytków, użytki ekologiczne czy zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowiące same w sobie plany miejscowe lub wchodzące w skład planów obejmujących większe obszary. W rejonach śródmiejskich założenia zieleni chronione są w jednostkach o ustalonym zakazie zabudowy (parki, skwery, ogrody jordanowskie).

Aktualizacja Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Bielsku-Białej na lata 2014-2020 (wersja robocza)

Prace nad aktualizacją "Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Bielsku-Białej na lata 2014-2020" (PROM) zostały zawieszono do czasu wydania przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego "Wytycznych do Lokalnych Programów Rewitalizacji" wynikających z "Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020".

Cele Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Bielsku-Białej na lata 2007-2013 (PROM2) są następujące:

1. Rozwój infrastrukturalno – przestrzenny z zachowaniem dziedzictwa kulturowego (**A**),
2. Aktywizacja gospodarcza obszarów rewitalizowanych (**B**),
3. Zapobieganie problemom społecznym i patologiom na obszarach objętych rewitalizacją (**C**).

Badania opinii pokazały, że mieszkańcy przede wszystkim skupiają uwagę na celu A, przypisując mu zapewne siłę sprawczą dla pożądanych (przez siebie) zmian. Tymczasem zarówno teoria jak i praktyka rozwoju miast wskazuje, że zagadnienia społeczne (C) – demografia, wykształcenie i kapitał społeczny, relacje społeczne i aktywność w kierunku samoorganizacji i przedsiębiorczości – stanowią napęd dla zmian w mieście, warunkiem tego zachowania dobrego poziomu aktywności ekonomicznej mieszkańców i atrakcyjności inwestycyjnej – co

w rezultacie sprawia, że istniejące budynki i infrastruktura są regularnie remontowane, dobrze utrzymane, a nowe powstają w adekwatnej do potrzeb ilości. Mechanizm zależności, pomiędzy tymi trzema sferami życia miasta jest odzwierciedlony w podstawach teoretycznych procesu rewitalizacji, tym samym powinien stanowić wyznacznik realizacji zaktualizowanego PROM.

Program Ochrony Środowiska miasta Bielska-Białej

Program Ochrony Środowiska miasta Bielska-Białej, opracowany przez Zespół z Instytutu Podstaw Inżynierii Polskiej Akademii Nauk w Zabrze, został uchwalony Uchwałą Rady Miejskiej w Bielsku-Białej nr XXVIII/852/2004 w dniu 27.04.2004r. „Program Ochrony Środowiska miasta Bielska-Białej” określa politykę środowiskową, ustala cele i zadania środowiskowe oraz szczegółowe programy zarządzania środowiskowego, odnoszące się do aspektów środowiskowych, usystematyzowanych według priorytetów. Poszczególne elementy polityki ekologicznej Miasta zostały szczegółowo przeanalizowane i opisane. Program Ochrony Środowiska zawiera wnioski odnoszące się do poszczególnych elementów ochrony:

- powietrza atmosferycznego,
- hałasu: komunikacyjnego (drogowego, kolejowego), lotniczego, przemysłowego,
- wód podziemnych (omówione w zagadnieniu dotyczącym geologii i hydrologii),
- zasobów wodnych (ustalenia dotyczą: wód powierzchniowych, gospodarki wodno-ściekowej, systemu wodno-kanalizacyjnego, ochrony przed powodzią, lokalnych ujęć wód, planowanych inwestycji AQUA),
- gleb (w tym zagadnienia rolnictwa),
- przyrody (obszarów leśnych, zieleni urządzonej, form ochrony przyrody na terenie miasta, ochrony obszarów i obiektów przyrodniczych, ochrony dotyczącej turystyki i rekreacji).

Program ochrony środowiska zawiera ustalenia związane z edukacją ekologiczną.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

5.2.1 Zarys historii obszaru gminy

Zasięg terytorialny historycznych gmin katastralnych.

Naturalną granicę pomiędzy miastami Bielskiem i Białą stanowi rzeka Biała, wyznaczając zarazem wschodnią linię gmin leżących po stronie Śląska Austriackiego (po 1918 r. woj. śląskiego) i zachodnią linię gmin galicyjskich (po 1918 r. woj. krakowskiego).

Centrum Bielska oraz jego trzy przedmieścia tworzą odrębne gminy katastralne. Najmniejsza gmina – Miasto Bielsko obejmuje historyczne centrum miasta wraz z rynkiem, wzgórzem zamkowym i kościołem św. Mikołaja, zamknięte obwodem dawnych murów miejskich. Gminę tę otaczały początkowo dwa przedmieścia: Przedmieście Dolne, rozciągające się na północ i północny wschód po gminę Komorowice (Batzdorf), oraz Przedmieście Górne na zachodzie i południu od centrum. W 1824 r. z części Przedmieścia Górnego graniczącej od południa z gminą Miasto Bielsko wyodrębniono Przedmieście Żywieckie, rozrastające się w kierunku południowym wzdłuż tzw. Blichu, aż po granicę z gminą Kamienica. Od zachodu Przedmieścia Górne i Żywieckie sąsiadowały z gminami Stare Bielsko (Alt Bielitz) i Aleksandrowice (Alexanderfeld).

Rozgraniczenie między poszczególnymi przedmieściami wytyczały częściowo główne trakty komunikacyjne, biegnące promieniście od centralnej gminy Miasto Bielsko. Linia oddzielająca Przedmieście Dolne i Górne przebiegała przez tzw. Bielski Syjon (obecny Plac Lutra), biegnąc przez środek tego założenia, dalej wzdłuż dawnej drogi wrocławskiej, obecnych ulic Słowackiego i Starobielskiej. Granica między Przedmieściem Górnym i Żywieckim dzieliła stok poniżej drogi cesarskiej na Cieszyn (ul. Cieszyńska). Krótki odcinek graniczny między przedmieściem Dolnym i Żywieckim wytyczała dawna ul. Pastornak (1 Maja). Najbardziej na południe wysunięta część tego przedmieścia rozciągała się wąskim klinem po obu stronach rzeki, granicząc od wschodu z gminą Lipnik.

Miasto Biała jako gmina katastralna okolone jest od północy, wschodu i południa terenami gminy Lipnik, tworząc terytorialną wyspę, przyległą od zachodu do rzeki Białej. Lokalizacja ta wynika z historycznego rozwoju miasta, będącego w 1560 r. małym przysiółkiem na terenie wsi Lipnik, a od 1613 r. samodzielną wsią, która w 1723 r. uzyskała przywilej lokacyjny, tym samym prawa miejskie. Ostateczne wyodrębnienie Białej z dóbr lipnickich miało miejsce w 1799 r. W skład gminy katastralnej Lipnik wchodzi gmina Przedmieście Biała (Biała Vorstadt) utworzona w 1832 r. z trzech różnych terenów lipnickich. Obejmuje ona Przedmieście Komorowickie, biegnące na północ wąskim pasem pomiędzy rzeką Białą a ulicą Komorowicką (do granicy z gminą Komorowice), tereny na południe od miasta zwane Blichem na Przedmieściu Żywieckim – odnośnie do sąsiadującego przez rzekę przedmieścia Bielska, i niewielki teren za Placem Kościelnym wzdłuż Potoku Lipnickiego. Ten ostatni obszar przedmieścia łączył się ściśle z tzw. „miejską częścią” Lipnika, ulokowaną między drogą oświęcimską (ul. Wyzwolenia) a drogą cesarską na Kraków. Początek tego traktu miał miejsce jeszcze po stronie bielskiej, jego przedłużeniem w mieście Biała była Hauptstraße (ul. 11 Listopada) łącząca zarazem oba miasta. Równoległe do tej ulicy przez środek Białej płynie rzeka Niwka, mając swe początki w Potoku Lipnickim. Granica między Przedmieściem Komorowickim a Miastem Biała przebiega na Młynówce i dawnej ul. Granicznej (obecnie nieistniejącej). Blich Lipnicki rozciągał się pomiędzy rzeką Białą i dawnym traktem na Żywiec, (ul. Sempołowskiej). Ulice Wyzwolenia i Sempołowskiej wytyczały wschodnią granicę gminy Miasto Biała, rozdzielone terenem wokół Placu Kościelnego, wchodzącym głęboko w miejską część Lipnika.

Granice między przedmieściami obu miast a sąsiadującymi z nimi gminami w większości wytyczał bieg potoków: Potok Kamienicki pomiędzy Przedmieściem Żywieckim a gminą Kamienica, Potok Starobielski między Przedmieściem Górnym i częścią Dolnego a gminą Stare Bielsko, Potok Krzywa między Lipnikiem

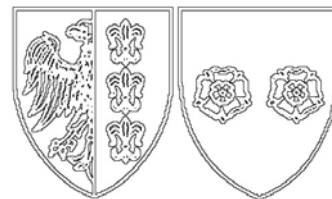

a gminą Komorowice, potok Straconka między lipnickim przysiółkiem Leszczyny a gminą Mikuszowice. Jedyne linia między przedmieściami Bielska a gminą Aleksandrowice (która jako samodzielna gmina w 1864 r. została wydzielona z gminy Stare Bielsko), biegła w przybliżeniu wzdłuż dzisiejszych ulic Grażyny i Siemiradzkiego i dalej ponad koszarami (ob. szpital w Bielsku).

Urbanistyka Bielska i Białej w I poł. XIX w.

Najstarsze urbanistyczne centrum Bielska wyznaczał kwartał zabudowy wewnątrz średniowiecznych murów miejskich (ulice Orkana, Waryńskiego, św. Trójcy, Schodowa, Zamkowa), zgrupowany wokół miejskiego rynku. W południowej części sytuował się kościół św. Mikołaja, we wschodniej natomiast, kompleks budynków zamku i browaru zamkowego. Od murów miejskich rozchodziły się trakty komunikacyjne, wzdłuż których zgrupowana była zwarta zabudowa. W kierunku zachodnim wiodł stary trakt do Cieszyna – ulica Józefa (ob. ul. Sobieskiego) biegnąca od tzw. Górnej Bramy przez Stare Bielsko oraz wytyczona po 1775 r. szosa cesarska (ul. Cieszyńska), na północ szosa wrocławska (ul. Słowackiego) i droga pszczyńska (ul. Barlickiego). Na wschód, poprzez Dolny Rynek biegła ulica ku przeprawie na rzece Białej (Steggaffe), dochodząca do Hauptstraße (ob. ul. 11 Listopada) łączącej Bielsko i Białą. W kierunku południowym odchodziła ulica Blichowa (ul. Partyzantów). Oprócz kwartału staromiejskiego dominantę urbanistyczną stanowił ogród zamkowy, rozciągający się od zamku aż po zakole Białej, utrzymany w stylu geometrycznych ogrodów francuskich, oraz wspomniane już założenie Bielskiego Syjonu z układem budynków na planie podkowy, górujące na wzgórzu po północno-zachodniej stronie murów miejskich. Najstarszy widok miasta z 1801 r., przedstawiony na drzeworycie Samuela Johannya, obok opisanych wyżej, ukazuje jeszcze zabudowę Dolnego Przedmieścia z kościołem św. Anny i szpitalem. Ta część Dolnego Przedmieścia (z kościołem i szpitalem) spłonęła w pożarze miasta w 1808 r., w miejscu tych budynków w 1814 r. stanął Dom Cechowy sukieników. Według mapy z 1836 r. największe zagęszczenie zabudowy widoczne jest na Dolnym Przedmieściu, wokół miejskich murów, Dolnego Rynku oraz ulic wychodzących na północ – drogi pszczyńskiej (ul. Barlickiego) i Cechowej. Na Przedmieściu Górnym zwarta zabudowa rozciąga się głównie wzdłuż obu traktów na Cieszyn, Przedmieście Żywieckie natomiast rozbudowuje się między ulicami Pastornak (ul. 1 Maja) a Blichową (ul. Partyzantów), oraz wzdłuż tej ostatniej na południe.

Widok miasta Białej z 1803 r. ukazuje tzw. mapą Breuninga (*Situation Plan der König Frey Stad Biala, AP Kraków, Teki Antoniego Schneidera, 93*). Centralną oś założenia wyznacza bieg potoku Niwka i równoległa do niego ulica Główna (11 Listopada) jako przebiegająca przez Białą część drogi cesarskiej (zwana tu „Drogą handlową do Lwowa”). Oprócz niej, w kierunku wschodnim, wiodła droga do Lipnika (stara szosa na Kraków). Trakt komunikacyjny z północy na południe wyznaczała „Krajowa Droga z Krakowa przez Zator, Oświęcim do Białej i Żywca”. Odcinek do Białej stanowiła ob. ul. Wyzwolenia, z Białej do Żywca natomiast wiodła obecna ul. Broniewskiego. Oba odcinki zbiegały się w rejonie Placu Deskowego przy katolickim kościele Opatrzności Bożej. W latach 1818-1820 powstała tzw. Druga Główna Cesarska Szosa Handlowa prowadząca do Żywca i innych miast południowej Galicji (ul. Żywiecka). Zbiegała się z Szosą Cesarską na Kraków za kościołem Opatrzności Bożej. Na północ, do gminy Komorowice prowadził trakt wzdłuż rzeki Białej (ul. Komorowicka). Zabudowa koncentrowała się wzdłuż potoku Niwka (ul. Stojałowskiego), oraz wzdłuż traktów: Szosy Cesarskiej i drogi do Komorowic. Miejskie centrum tworzył kwartał Starego Rynku z ratuszem i wybiegające z niego ulice – ob. Łukowa, Cyniarska i Staszica. U wylotu tej ostatniej, przy północno-wschodnim narożniku Rynku od 1781 roku stoi kościół ewangelicki, w 1783 na osi ulicy Staszica założono cmentarz parafialny. Cmentarz katolicki funkcjonujący od 1790 r. ulokowany był już na Przedmieściu Białą na terenie gminy Lipnik. W trakcie budowy I Drogi Cesarskiej (po 1777 r.) powstał Nowy Rynek, usytuowany nieco na wschód od Starego. Kwartały zabudowy widoczne są również na terenie pomiędzy starym traktem żywieckim a rzeką Białą (nieistniejące już dziś ulice Zamkowa i św. Jana).

Zmiany w urbanistyce miast po 1855 r.

Opisany wyżej układ miejskiej zabudowy w Bielsku i Białej stanowił stan wyjściowy dla istotnych zmian, wprowadzonych w tkankę miejską po 1855 r. Zaznaczą się one szczególnie w przypadku urbanistyki Bielska. Głównym motorem tych przekształceń była budowa odcinka linii kolejowej „Kaiser Ferdinand Nordbahn” łączącej Bogumin, Zebrzydowice i Dziedzice, skąd poprowadzono odnogę do Bielska. Otwarcie tej linii nastąpiło 17.XII.1855 roku. Jednak bezpośredni wpływ na kształt miejskiego centrum Bielska miała budowa kolejnego odcinka kolei w kierunku Żywca, przeprowadzana w latach 1876-1878. Wiązało się z tym przedsięwzięcie przekopania 268 m tunelu kolejowego pod wzgórzem zamkowym, prowadzące do uporządkowania tego terenu. Już w 1883 roku przykrycie Młynówki płynącej wzdłuż murów zamkowych umożliwiło poprowadzenie ulicy Zamkowej, łączącej bezpośrednio Przedmieście Dolne i Żywieckie, dotąd łączyła je jedynie ul. Pastornak (1 Maja). Funkcję miejskiego rynku przejmują wówczas Plac Garncarski (Plac Bolesława Chrobrego), pod którym przepływa potok Niper, skanalizowany w 1882 r. W kwartale tym w ostatnim 20-leciu XIX w. powstały najbardziej reprezentacyjne budowle miejskie – teatr, gmach poczty i Komunalnej Kasy Oszczędności. W miejsce wyburzonego muru zamkowego po 1898 r. zbudowano ciąg bazarów sklepowych bezpośrednio przylegających do wzgórza. Wraz z powstaniem nowego budynku dworca kolejowego (1889 r.) zaistniała konieczność wytyczenia ulicy usprawniającej szybkie połączenie dworca z miastem. Dotąd funkcję tę spełniała ul. Kolejowa (ul. Barlickiego), biegnąca poniżej tunelu i Wałowa. Po roku 1889 wytyczono ulicę Tunelową (od 1898 r. Cesarza Franciszka Józefa, ob. 3 Maja) będącą odtąd główną ulicą dojazdową do dworca, a zarazem najbardziej reprezentacyjnym traktem o wielkomiejskim charakterze. Tu w końcu XIX i na przełomie XX w. powstają kamienice i wille bielskich przemysłowców, hotel i synagoga (spalona 13 września 1939 r.). O częściowo jednostronnej zabudowie tej ulicy decydował tunel kolejowy po wschodniej stronie drogi. Od ulicy tej biegły na zachód liczne przecznice wznoszące się na Górne Przedmieście, krzyżujące się z ob. ulicami Mickiewicza, Krasińskiego i Słowackiego. Tereny te, jak i całe Górne Przedmieście stają się miejscem zabudowy willowej, tu założono park miejski oraz ulokowano wszystkie miejskie cmentarze. Komunikację z Białą, oprócz starego traktu szosy cesarskiej umożliwiała ul. Wałowa, biegnąca stromym nasypem ponad wiaduktem kolejowym. Charakterystycznym punktem dla północnych obrzeży miasta był tzw. Trójkąt, układ linii kolejowych zataczających głębokie łuki – na wschód do Kalwarii i na północ i zachód przez Stare Bielsko do Cieszyna wraz z połączeniem łagodzącym ostry kąt zbiegu tych linii. Wszystkie razem tworzyły figurę trójkąta, położonego między rzeką a główną linią do Dziedzic.

Pierwszą próbą wprowadzenia ładu urbanistycznego do zabudowy Bielska był Plan Regulacji miasta, opracowany w 1899 roku przez wiedeńskiego urbanistę Maxa Fabianiego (*M. Fabiani, Erläuterungs-Bericht zum General Regulierungs-Plane der Stadt Bielitz, Wien 1899*). Jego zasadniczą cechą było dążenie do zapewnienia miastu nieograniczonego rozwoju w terenie, wraz z dogodnymi rozwiązaniami komunikacyjnymi, poprzez system koncentrycznych obwodnic.

W układzie urbanistycznym Białej nie doszło do tak znaczących zmian i usprawnień, jak w sąsiednim Bielsku. Uruchomiona w 1888 r. linia kolejowa z Bielska do Kalwarii i Krakowa tzw. Linia Miast Śląskich i Galicyjskich omija centrum miasta, biegnąc Przedmieściem Komorowickim i doliną potoku Krzywa (północnymi obrzeżami gminy Lipnik). Część linii do Żywca wybiega już na bialskim Blichu, przebiegając przez lipnicki przysiółek Leszczyny. Oba dworce kolei usytuowane są więc poza granicami gminy miasto Białą. Poszerzenie terytorium miasta nastąpiło po 1872 r. wraz z przyłączeniem do niego Przedmieścia Białą, należącego jednak nadal do gminy katastralnej Lipnik. Dołączono również zabudowania zamku Habsburgów przy ul. Żywieckiej (w 1893 r. adaptowany na klasztor i szkołę) oraz budynki dworskie przy kościele Opatrzności Bożej. Nadal poza granicami miasta pozostał cmentarz katolicki, w miejskiej części Lipnika (ob. ul. Kazimierza Wlk.) zbudowano synagogę (podobnie jak budowla bielska zniszczona w 1939 r.) Na przełomie wieku centrum finansowe i administracyjne

przenosi się ze Starego Rynku (Plac Wojska Polskiego) na Plac Straży Ogniowej (Plac Ratuszowy) gdzie w latach 1896-1897 powstał reprezentacyjny budynek bialskiej Kasy Oszczędności, pełniący zarazem funkcję ratusza. Bardziej radykalne zmiany w tkance miejskiej (m.in. przykrycie potoku Niwka ulicą Stojałowskiego) nastąpiły dopiero po II wojnie świat., wraz z wyburzeniami śródmiejskich kwartałów i budową tzw. Osiedla Śródmiejskiego.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Epoka średniowiecza

Najstarszym świadectwem osadnictwa na obszarze obecnej gminy Bielsko-Biała jest pierścieniowe grodzisko, pozostałość dawnej osady rzemieślniczej o początkach w XII w., na terenie dawnej wsi Stare Bielsko.

Tam też znajduje się wysokiej klasy zabytek epoki średniowiecza – kościół św. Stanisława z końca XIV w., z zachowanym wystrojem malarskim (polichromie z 1390, 1550 i XVII w.) oraz ołtarzem-tryptykiem z końca wieku XV, o wyraźnych wpływach malarstwa czeskiego. Kościół otoczony jest kamiennym gotyckim murem, okalającym zarazem przykościelny cmentarz. Również z końca XV w. pochodzi tryptyk Rozesłania Apostołów (ze szkoły małopolskiej) i rzeźba madonny w kościele św. Barbary w Mikuszowicach Krakowskich. Średniowieczne mury miejskie, częściowo widoczne są w pierzei ulicy Orkana, Krętej, pod wzgórzem zamkowym i przy Placu św. Mikołaja, natomiast relikty pierwszej budowli zamkowej, pochodzące z wieku XIV stanowią fragmenty ekspozycji wewnątrz obecnej – XIX-wiecznej budowli.

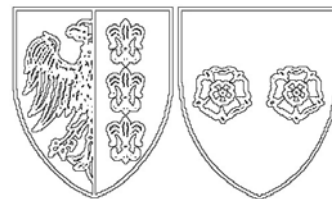
Epoka nowożytna

Pozostałości po renesansowej przebudowie bielskiego zamku w postaci fragmentów polichromii ściennych widnieją w obecnych wnętrzach zamkowych, wykazując analogie do malarstwa i sgrafitta z terenów Czech, Moraw i Słowacji. Zabudowa wokół staromiejskiego Rynku oraz ulicy Podcienie powstaje w II poł. XVII w., prawdopodobnie z adaptacją piwnic starszych budynków, również z tego okresu pochodzi studnia rynkowa i budynek wagi miejskiej odsłonięty w partii fundamentów. Z epoki późnego baroku datuje się bialski kościół Opatrzności Bożej, (przebudowany w XIX w.), z zachowanym ołtarzem głównym i figurami (tyrolskiego warsztatu Stuflessera) wraz z amboną oraz kościół św. Trójcy w Bielsku.

Do bardziej wyróżniających się założeń urbanistycznych o cechach klasycyzmu należał tzw. Bielski Syjon (z 1782 roku), założenie kompozycyjne na planie podkowy, złożone z budynku kościoła ewangelickiego i dwóch gmachów szkolnych, przekomponowane w II poł. XIX w.

Lata 1800-1918

Z początku XIX w. zachowała się zabudowa przy starych traktach wylotowych, tworząca zespoły tzw. architektury józefińskiej, składające się z parterowych domów z wysokimi, dwuspadowymi dachami, przelotową sienią i neoklasycznym detalem. Większe skupiska tego typu architektury dominują w pierzejach

ulic Sobieskiego i Cieszyńskiej, oraz wzdłuż ulicy Stojałowskiego i częściowo 11 Listopada (po stronie bialskiej).

Wzmocniony ruch budowlany i rozwój przestrzenny miast rozpoczyna się w II połowie XIX wieku, wówczas powstaje większość municypalnych budowli, utrzymanych w neostylowych kostiumach, przeważnie neorenesansu i neobaroku. Szczególnie wielkomięjski charakter przybiera zabudowa wzdłuż ulic wiodących do dworca kolei – 3 Maja, Mickiewicza, Krasińskiego, Barlickiego i Cechowej, gdzie dominują kilkukondygnacyjne kamienice oraz wille z bogatym, ornamentalnym wystrojem elewacji. Willowy charakter przybiera Przedmieście Górne, gdzie historyzujące budynki wtopione są w ogrodowe otoczenie. Przebudowie ulega zamek oraz bielski kościół ewangelicki – autorstwa wiedeńskiego architekta Heinricha von Ferstla. Wiedeńskie proveniencje wykazuje również gmach teatru (aut. Emil von Förster, Fellner & Helmer). Większość budynków jest dziełem miejscowych architektów. Wykształconego w Wiedniu Karla Korna (poczta, hotel „Prezydent”, budynek Komunalnej Kasy Oszczędności, siedziby straży pożarnej, szpital miejski, budynki Sądu Grodzkiego, synagogi i większość kamienic przy reprezentacyjnej ulicy 3 Maja) oraz Emanuela Rosta sen. i jun. – ratusz, budynki szkolne (Ewangelickie Seminarium Nauczycielskie, Szkoła Realna, szkoła katolicka przy ul. Piłsudskiego, przebudowa zamku i kościoła Opatrzności Bożej).

Po 1850 roku w miejskim krajobrazie pojawiają się zespoły budynków fabrycznych, w większości utrzymane w charakterze prostych, kilkukondygnacyjnych brył, pozbawionych dekoracji, określane mianem prefunkcjonalistycznych. Skupione są wokół wewnętrznego podwórza tworząc przemysłowe kwartały, lub stanowią nierozzerwalny element pierzei miejskich ulic, przybierając skromny detal nawiązujący do architektury mieszkalnej. W tym typie budownictwa, w projektach z 1906 roku po raz pierwszy w Bielsku i Białej zastosowano konstrukcję żelbetową (fabryka Karla Wolfa przy ul. 1 Maja i Vöslauska Przędzalnia Czesankowa przy ul. Komorowickiej 110), która znacząco wpłynęła na zmianę formy budynków fabrycznych. Pierwsza w mieście kolonia domów robotniczych firmy Gustava Josephy’ego powstaje w 1892 roku przy ulicy Michałowicza i Kamińskiego, tworząc zespół równolegle usytuowanych, ceglanych budynków, o szeregowym układzie.

Na przełomie i w pierwszym 10-leciu XX wieku, w architekturze Bielska i Białej silnie zaznacza się działalność wiedeńskich architektów ze szkoły Otto Wagnera, tworzących wysokiej klasy budowle o widocznych cechach Wiener Sezesion, które stanowią pierwsze przykłady wczesnego modernizmu. Współpracownik Wagnera – Max Fabiani, oprócz projektu regulacji urbanistycznej miasta, jest autorem Cafe Allegri (ul. Wzgórze 21), liczne secesyjne kamienice wznosi duet Ernst Lindner & Theodor Schreyer, wraz z monumentalnym gmachem szkoły przemysłowej. Artyści związani z Wiener Werkstätte współtworzą wystrój dwóch budowli sakralnych: kościoła św. Mikołaja i kaplicy na nowym cmentarzu ewangelickim. Leopold Bauer jako autor przebudowy pierwszego, wraz rzeźbiarzem Othmarem Schimkowitzem i witrażystą Richardem Harlfingerem nadał bielskiej katedrze cechy modernizmu, nawiązując jednocześnie do form historycznych. Wieża kościoła posiada żelbetową konstrukcję, zastosowaną po raz pierwszy w mieście w budowlu sakralnej. Kaplica cmentarna autorstwa Hansa Mayra, będąca częścią założenia tej nekropolii w swoim wnętrzu kryje witraże Leopolda Forstnera i ołtarz Wilhelma Bormanna. Samo założenie cmentarne z 1911 roku zaprojektowane przez Mayra tworzy jednorodny stylowo zespół budowli, galerii, mauzoleum i nagrobków w stylu późnej secesji i modernizmu.

Wpływy środowiska małopolskiego widoczne są w dwóch bialskich budynkach szkolnych, projektu krakowskiego architekta Sławomira Odrzywolskiego. Pochodzący z 1898 roku gmach szkoły Towarzystwa Szkoły Ludowej przy ul. Legionów odznacza się historyzującym detalem nawiązującym do gotyku i renesansu, z dekoracją malarską w łukach nadokiennych, drugi z budynków – Polskiego Seminarium Nauczycielskiego z lat 1907 operuje już bardziej uproszczoną formą, z modernistyczną stylizacją detalu)

Zespoły wczesno-modernistycznej architektury powstają po 1910 roku, wypełniając pierzeje ulic Górnego Przedmieścia. Wśród projektów przeważają realizacje firmy Karl Korn (prowadzonej przez jego syna – Feliksa), spółki Jüttner & Bolek oraz Andreasa Walczoka. Wiedeński rodowód posiadają pierwsze bielskie

budynki spółdzielni mieszkaniowych z lat 1911-1912 (Ogólnoużytecznej SP przy ulicy Osuchowskiego 2-6 projektu Hermanna Eichingera i domy kolejarskie przy ul. 3 Maja 14 aut. Bobrowsky'ego).

Od lat 70-tych XIX stulecia w podmiejskiej dzielnicy Cygański Las pojawia się zabudowa willowa i letniskowa, odzwierciedlająca kolejne fazy stylowe w budownictwie tego typu, od drewnianych domów w stylu „cottage” i „tyrolskim”, przez neostylowe wille po modernistyczne rezydencje w założeniach parkowych.

Lata 1918-1939

Do wyróżniających się budowli z lat międzywojennych należą wille projektowane przez wiedeńczyka Victora Fenzla (ul. Chopina 11, ul. Grottgera 14, NMP Królowej Polski 21) oraz firmę Karla Korna (Piastowska 14, Słowackiego 28, 32). Powstają komfortowe dzielnice mieszkaniowe, m.in. przy ul. Bohaterów Warszawy i Grota Roweckiego, wytyczonych po parcelacji ogrodu zamkowego, oraz wzdłuż dolnego odcinka ulicy Piastowskiej. Funkcjonalna forma, operująca kubicznymi bryłami, dużymi powierzchniami przeszkleń i zaokrąglonymi liniami balkonów i dbałość o tzw. estetykę materiału, to najbardziej istotne cechy tej architektury.

Monumentalną budowlą Gimnazjum Polskiego z lat 1924-1927 (ul. Listopadowa 70) swoją bielską działalność rozpoczyna pochodzący z Cieszyna Alfred Wiedermann. Jego późniejsze realizacje wyróżniają się ekspresjonistycznym traktowaniem formy, z elementami tzw. stylu kryształkowego – widoczne w gmachu mieszkalno-garażowym Straży Pożarnej przy ul. Grunwaldzkiej 20a-b czy Domu Oficerskim (ul. Sobieskiego 70). Tendencje ekspresjonistyczne przejawiają się również w projektach bielskiego architekta Alojzego Strunza, szczególnie w budynku Przychodni Przeciwgruźliczej (ul. Partyzantów 57a), kamienicy przy ul. Mickiewicza 32. Wysokiej klasy przykładem polskiej architektury XX-lecia międzywojennego z wystrojem wnętrza typowym dla stylu „kryształkowego” jest budynek Banku Polskiego, autorstwa warszawskich architektów S. Filasiewicza, J. Klimaszewskiego i S. Daukszy (wnętrze).

Reprezentatywny dla międzywojennego funkcjonalizmu styl „okrętowy”, w swojej formie i detalu uwidacznia zespół domów mieszkalnych tzw. okrągłak, usytuowany w zakolu rzeki Białej, przy ul. Bohaterów Warszawy 2a-6a (A. Wiedermann), dopasowany swoim kształtem łukowej parceli, z licznymi okrągłymi okienkami i masztami. W stylistyce tej utrzymany jest również budynek szkoły przy ul. Osuchowskiego 8, projektu Kazimierza Sołtykowskiego z Katowic.

Dobrej klasy funkcjonalistyczna architektura powstaje przy ówczesnych inwestycjach municypalnych: łaźni miejskiej, lotniska i kąpieliska miejskiego przy ul. Konopnickiej. Autorem tego ostatniego był Paweł Juraszko, którego budynek Komunalnej Kasy Oszczędności tworzy zachodnią pierzeję Placu Bolesława Chrobrego, z charakterystycznym westybuliem zdobionym elewacją-witrażem.

Układy ruralistyczne dawnych wsi

Stare Bielsko – „nawisie” po obu stronach potoku Starobielskiego, przy ulicach Zapłocie Małe, Zapłocie Duże, Nad Potokiem, Dymarek, Sumpera. W obrębie najstarszy element osadniczy – pierścieniowe grodzisko z epoki wczesnego średniowiecza oraz gotycki kościół p.w. św. Stanisława. Ulice biegnące prostopadle do osi układu, na linii północ-południe związane są z rozłogiem pól.

Aleksandrowice wydzielone k. XVIII w. z południowej części Starego Bielska, (jako gmina w 1864 r.) kontynuują kierunek podziału ról Starego Bielska (północ-południe). Od 1775 roku główną oś wyznacza tzw. trakt cesarski (obecna ulica Cieszyńska). Powstanie zabudowy zagrodowej związane było z parcelacją dawnych folwarków, powstawały wówczas niewielkie działki siedliskowe z rolami w ich przedłużeniu (np. ulica

Antyczna: 5A, 34C, 47, 63; ul. Brodzińskiego: 11, 13, 15).

Komorowice Śląskie – układ o ulicach na linii wschód-zachód, biegnących prostopadle do doliny rzeki Białej. Obecny kształt determinują drogi komunikacyjne na linii północ-południe (linia kolejowa, ulica Warszawska). W 1742 r. wytyczono zabudowę przy obecnej ulicy Złocistej i Ogrodników, z którą wiązała się szkoła ewangelicka (ul. Katowicka 19) i cmentarz.

Kamienica – założona XIII/XIV w., istniała już w 1305 roku (wymieniona w spisie dochodów diecezji wrocławskiej), oś wsi – „nawsie” z centrum osadniczym w dolinie potoku Kamieniczanka. Zachowane historyczne rozłogi po obu stronach potoku, asymetrycznie usytuowane względem siebie oraz kompleksy leśne. W 1742 roku wytyczono 5 działek wpisanych w historyczny rozłóg pól (północny zachód-południowy wschód) przy obecnej ulicy Blokowej 21 i 29 i Kormoranów.

Olszówka Dolna i Górna (wydzielone z Kamienicy w XVI w.) z wytyczeniem drogi (obecna Armii Krajowej) w 1548 r. Zabudowa zlokalizowana wzdłuż potoku Olszówka na tzw. odciętych końcówkach łąnów biegnących z Kamienicy.

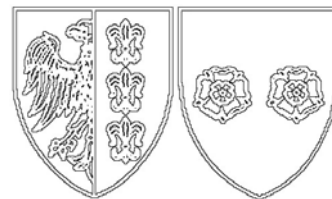
Mikuszowice Śląskie – istniały już w 1312 roku (wymienione w przywileju użytkownika lasu miejskiego), z układem dróg i ulic prostopadłym do doliny rzeki Białej

Wapienica wzmiankowana w 1568 roku, rozciągająca się wzdłuż potoku Wapienica, po zachodniej stronie. Linie rozłogu łąnowo-leśnego na osi wschód-zachód. Wykształcony układ zabudowy łąnowo-zarąbkowy.

5.2.3. Parki i założenia zieleni:

Park Strzelecki sytuuje się w kwartale pomiędzy ulicami Słowackiego, Piastowską, Chopina i Lubertowicza. W 1831 przy obecnej ulicy Słowackiego zbudowana została strzelnica Towarzystwa Strzeleckiego, rozbudowana w 1880 roku o część mieszczącą reprezentacyjną salę balową. Wokół tych zabudowań został założony park, powiększony w 1898 roku o teren dawnego cmentarza cholerycznego (w zachodniej części), użytkowanego od roku 1832 do połowy XIX w. Wówczas też nadano nazwę Park Jubileuszowy Cesarza Franciszka Józefa. Dwutraktowe schody od 1902 roku prowadziły do wyżej położonej części Parku Strzelniczego, u ich podnóża ustawiono żeliwną, neobarokową fontannę, ufundowaną przez barona von Schwarza (obecnie w tym miejscu współczesna rzeźba). W części północno-wschodniej sytuował się brodzik dla dzieci, ponad którym w 1938 roku wzniesiono wieżę spadochronową dla ćwiczeń Ligi Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwgazowej. Oś kompozycyjna parku biegnie z kierunku wschód-zachód, wzdłuż głównej alei, obsadzonej drobnolistnymi lipami, w górnej części dominuje prostokątny układ ścieżek, w dolnej – promienisty. W parku rośnie przeszło 290 drzew i krzewów z 47 gatunków. Do ponad stuletnich zalicza się klon pospolity, sosnę czarną, wiąz górski, dąb szypułkowy, klon-jawor i robinie białą. Jako najcenniejsze uznane zostały: dąb czerwony, brzoza brodawkowata, klon srebrzysty i lipy szerokolistne.

Park Blichowy, rozciąga się wzdłuż zachodniego brzegu rzeki Białej, pomiędzy ulicami Partyzantów, 1 Maja i Leszczyńską, na odcinku 1,5 km. Założony został po 1895 roku, przez ówczesnego ogrodnika miejskiego Franciszka Chlupacza. Północny odcinek od przejazdu kolejowego do ulicy 1 Maja przebiega wzdłuż ulicy Sempołowskiej, po wschodniej stronie rzeki Białej. Środkowy – otwiera się w kierunku zachodnim placem z pomnikiem Adama Mickiewicza (przed 1939 r.) z pomnikiem prezydenta Narutowicza). W południowej części mieścił się drewniany pawilon lodowy (z 1896 r.), przy miejskiej ślizgawce, zastąpiony w 1928 roku modernistycznym budynkiem autorstwa Alfreda Wiedermanna. Do najliczniejszych drzew w parku zalicza się lipy i kasztanowce, uzupełnione przez klony i jesiony. Dużą wartością dendrologiczną odznaczają się platany klonolistne, jesion pensylwański, jesiony wyniosłe, buk purpurowy, katalpa wielkokwiatowa, lipy drobnolistne, klon srebrzysty i kasztanowiec, które posiadają charakter pomnikowy.

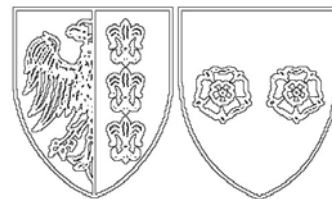

Park przy klasztorze św. Hildegardy, rozciągający się pomiędzy ulicami Żywiecką i Broniewskiego, powstał w połowie XIX wieku, na terenie dawnego dworu lipnickiego. Wówczas na miejscu starego dworu obronnego Komorowskich wzniesiono klasycystyczny pałac, zakupiony w 1858 roku przez arcyksięcia Albrechta Habsburga (ulica Żywiecka 20), wokół którego powstało założenie parkowe. W 1893 roku pałac z parkiem подарowany został siostrom zakonu Córek Bożej Miłości, nosząc odtąd nazwę klasztoru św. Hildegardy. Wnętrza ogrodowe wyznaczają osie pałacu, z geometrycznym założeniem przed frontem budynku o symetrycznym układzie klombów. Obrzeża obsadzone zostały szpalerami wysokich drzew. Od ulicy Żywieckiej prostopadle do osi pałacu wiedzie aleja obsadzona żywopłotem. W drzewostanie przeważają jesiony wyniosłe i klony pospolite oraz rzadkie krzewy ozdobne. Do najcenniejszych należą dęby szypułkowe, grochodrzew, sosna wejmutka, hortensja drzewkowata, pigwowiec japoński, perukowiec podolski, magnolia drzewkowata i metasekwoja chińska.

Park przy dworku barona Adolfa Klobusa (ulica Żywiecka 193) zaczęto komponować po 1870 roku, kiedy w miejscu drewnianego dworku Eduarda Zipsera zaczęto wznosić obecny neorenesansowy pałacyk barona Adolfa Klobusa. Na terenie tego dwudziestohektarowego parku istniało wówczas małe jezioro, służące zimą jako lodowisko. Dworek stanowi centrum założenia z dziedzińcem i zabudowaniami gospodarczymi od wschodu, od północy i południa wybiegają dwie drogi dojazdowe, od zachodu granicę wyznacza ulica Żywiecka. Decyduje to o układzie kompozycyjnym wnętrza ogrodowych, symetrycznym, otwartym w kierunku dworku. Przez teren ten przepływają dwa równoległe ciekły wodne. Otaczający go drzewostan przechodzi w komponowane założenie parkowe po zachodniej stronie budynku. Starodrzew grupuje się na obrzeżach parku od strony północnej i zachodniej, dominują jawory, grochodrzew, lipy drobnolistne, buki i dęby szypułkowe. Wśród najbardziej wartościowych drzew znajduje się także katalpa wielkokwiatowa i sosna wejmutka.

Park przy willi Eduarda Zipsera przy ulicy Bystrzańskiej 52, założony został po 1902 roku jako ogród wzniesionej wówczas rezydencji fabrykanta. Układ kompozycyjny parku jest dwuosiowy, wyznaczony przez krzyżujące się osie pałacu. Do pałacu prowadzi aleja wysadzana lipami. Wnętrza ogrodowe okolone są zespołami wysokiego starodrzewu w układzie tarasowym. Do najliczniejszych drzew należą lipy drobnolistne i szerokolistne, świerki i sosny wejmutki do gatunków szczególnie wartościowych – dęby szypułkowe. Okazy o dużej wartości dendrologicznej: platan klonolistny, tulipanowiec amerykański, leszczyna turecka.

1. Ogród przy willi Emanuela Rosta jun. (ul. Komorowicka 48)
2. Ogród przy dawnym dworze Rosta jun. (ul. Ceramiczna 2)
3. Ogród przy willi Bartelmussa (ul. Zdrojowa 6)
4. Ogród przy willi Deutschów (ul. Piastowska 14)
5. Ogród przy willi Emanuela Rosta sen. (ul. Legionów 21)
6. Ogród przy willi Bartelmussa (ul. Działkowców 12 A)
7. Ogród przy willi Adolfa Mänhardta (ul. Laskowa 54)
8. Ogród przy kamienicy Kwiecińskich (ul. Legionów 13)
9. Ogród przy willi Georga Schwabe (ul. Młodzieżowa 7)
10. Ogród przy willi Schneidera (ul. Olszówki 19)
11. Ogród przy willi Gustava Molendy (ul. Poczтовая 18)
12. Ogród przy willi Hessa (Grzybowa 8)
13. Park Dworcowy, (ul. 3 Maja-Warszawska)

14. Park dworski przy dawnym dworze Pruszyńskich w Hałcnowie – obecnie klasztor sióstr serafitek, (ul. S. Małgorzaty Szewczyk 24)
15. Park Miejski – Plac Esperanto, (ul. 3 Maja – Zamenhoffa)
16. Park Strzygowskiego, (ul. Partyzantów)
17. Park Ratuszowy (między Placem Ratuszowym, rzeką Białą i ul. Stojałowskiego)
18. Park szpitalny przy szpitalu nr 1 (ul. Wyspiańskiego)
19. Zadrzewienie w obrębie grodziska w Starym Bielsku (ul. Wał Szwedzki)
20. Założenie zieleni na terenie dawnych koszar wojskowych, (ul. Sobieskiego)
21. Założenie zieleni w otoczeniu Leśniczówki w Lipniku, (ul. Polna 216)
22. Zieleń „Nowego” Cmentarza Ewangelickiego, (ul. Listopadowa 92)
23. Zieleń przy Szpitalu Onkologicznym, (ul. Wyzwolenia 18)

5.2.4. Cmentarze

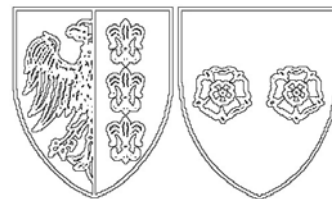
Cmentarz katolicki przy ulicy Grunwaldzkiej.

Teren dla mającego powstać cmentarza katolickiego zakupiony został przez komitet parafialny w 1882 roku. Otwarcie nastąpiło dwa lata później, w roku 1884. Po 1915 roku cmentarz został wtórnie poszerzony ku zachodowi do dzisiejszej ul. Wita Stwosza i ku północy do ul. Piastowskiej z powtórzeniem kompozycji kwaterowej (proj. sygnowany i datowany – Robert Friedel, XI. 1915). Założenie cmentarne sytuuje się na rzucie wydłużonego prostokąta, o układzie kwatrowym z trzema alejami „podłużnymi” i pięcioma „poprzecznymi”. Na skrzyżowaniu alei głównej (powiązanej z bramą) z pierwszą aleją „poprzeczną” stoi granitowy krzyż z datą 1927. Ogrodzenie przy części pierwotnej murowane, w nim od pd. trójarkadowa brama z czasu założenia cmentarza 1882 – 1884, z kutymi kratami w arkadach. Obok przy murze południowym wznosi się murowany, neogotycki krużganek (z czasu budowy), ceglany z bogatym detalem kamiennym, stalowymi kotwami i sklepieniami krzyżowymi na gurtach. W krużganku znalazły miejsce grobowce wybitnych przedstawicieli zamożnego mieszczaństwa bielskiego, ujęte kutymi kratami (m.in. Karola Jankowskiego). Przy murze południowym stoi budynek administracyjny, zbudowany około 1915 roku, parterowy, częściowo podpiwniczony, z dwuspadowym dachem krytym dachówką. Na terenie cmentarza znajduje się szereg nagrobków o wartościach kulturowych, m.in. rząd grobowców przy północnym murze cmentarnym, wśród nich modernistyczny grobowiec architekta Andreeasa Walczoka. W nowszej części cmentarza, przy ogrodzeniu zachodnim wznosi się pomnik Legionistów, z około 1925 roku, ekspresjonistyczny w formie obelisku flankowanego słupkami z emblematami legionowymi.

Cmentarz ewangelicki w Starym Bielsku przy ulicy Sobieskiego.

Założony w związku z powstaniem parafii ewangelickiej w Starym Bielsku i rozpoczęciem budowy kościoła w 1818 r. Kompozycja ukształtowana kon. w. XIX; jednocześnie budowa kaplicy cmentarnej (wtórnie przebud.) Po 1945 dewastacja, m. in. skucie niemieckich napisów z nagrobków akcja prowadzona w l. 50-tych).

Cmentarz na rzucie trapezu, układ kwater z przecinającymi się pod kątem prostym alejami: na osi ukierunkowana na fasadę kościoła ewangelickiego aleja główna, prostopadle do niej wytyczonych kilka alei bocznych. Drzewostan związany z poszczególnymi grobami (głównie cyprysy, srebrny świerk i pospolite drzewa krajowe). Większość nagrobków kamiennych, o formie obelisków, niekiedy otoczonych kutymi kratami. Wyróżniający się nagrobek pastora J.T. Gloxina (zm. 1877) z białego marmuru, z krzyżem oraz nakrytym stołem z otwartą księgą, ogrodzenie żeliwne. W północnej części cmentarza kaplica cmentarna.

Cmentarz ewangelicki przy ulicy Modrzewskiego (stary)

Cmentarz ewangelicki (tzw. „stary”) założony został w 1833, powiązany aleją z zespołem ewangelickiego kościoła Zbawiciela, założoną na osi bramy cmentarnej. Cmentarz poszerzono ku zachodowi w 1895 r. Po 1945 dewastacja, prowadzona w l. 40-50-tych w sposób zorganizowany, z wymłotkowaniem niemieckich napisów na nagrobkach.

Założenie na rzucie prostokąta. Układ kwaterowy z alejami krzyżującymi się pod kątami prostymi. Drzewostan zdewastowany, związany częściowo z alejami, głównie z poszczególnymi grobami (m. in. srebrne świerki, cisy); na skrzyżowaniu alei głównej (powiązanej z bramą) z aleją poprzeczną reszty strzyżonych grabów, tworzące półkole wygięte „gabinety”. Cmentarz otoczony murem z trójprzelotową bramą w ogrodzeniu południowym wzniesioną po 1833 roku, o formach „Rundbogenstil” z motywami neoromańskimi i kutymi kratami; po stronie zewnętrznej muru od zachodu parterowa przybudówka o analogicznych, neoromańskich cechach stylowych. Najstarsze, zachowane nagrobki wykonane z żeliwa (po 1833 - po poł. w. XIX), późnoklasycystyczne, m. in. płyta Rosy Belieger; z niezachowanym napisem, alegoryczną postacią kobiecą z krzyżem stojącą na cokole z wizerunkiem geniusza śmierci. Dominują nagrobki z końca XIX i pocz. XX w formie granitowych obelisków, z kutymi kratami ogrodzeń kwater grobowych (m. in. nagrobki rodzin Haehnel, Sennenwaldt, Adler, pomnik Theodora Sixta z aniołem na obelisku), rzadziej występują typy o formach symbolicznych: złamanej kolumny, skały, piramidy. Nagrobki z lat 1914-1939 częściowo ze sztucznego kamienia, m. in. w postaci struktur umieszczonych przy murze (na osi alei głównej, w murze północnym: nagrobki rodzin Roth i Bulowski).

Cmentarz ewangelicki przy ulicy Listopadowej (tzw. „nowy”)

W 1909 roku, prezbiterium parafii ewangelickiej w Bielsku, rozpięło konkurs na projekt założenia nowego cmentarza wraz zabudowaniami kaplicy i przyległymi budynkami, przy dzisiejszej ulicy Listopadowej. Pierwszą nagrodę zdobył wiedeński architekt Hans Mayr. Nekropolia, otwarta w 1911 roku. łączy w sobie dwa typy założeń cmentarnych. Górna część, położona na równym terenie, przylegająca od wschodu do przykościelnego dziedzińca nawiązuje do typu campo santo, z równoległym układem rzędów, rozdzielonych żywopłotem. Tworzy przestrzeń od zachodu i południa zamkniętą arkadami krużganków, od północy ograniczoną kamiennym murem oporowym. Mur ten oddziela leżące na stoku pozostałe sektory o parkowym charakterze. Poszczególne nagrobki, utrzymane w płynnej secesyjnej stylistyce, o spływających miękko obramowaniach płyt, nakrytych falistym, blaszanym zwieńczeniem. Artystyczną całość stanowi wnętrze mauzoleum rodzin Josephy i Schwabe, o ścianach artykułowanych żłobionymi pilastrami z owalnym ornamentem pod kapitelem. Inną stylistykę prezentuje grobowiec rodziny Piesch w formie kopułowej kaplicy-tempiety, okolonej tokańskimi kolumnami. Na cmentarzu znajdują się nagrobki wielu znamienitych mieszczan (m.in. Theodora Haase, zdobiony płaskorzeźbą autorstwa wiedeńczyka Hansa Schwathe), bielskich fabrykantów (m.in. Moritza Bartelmussa z medalionem Schwathego, Gustava Molendy z płaskorzeźbą wykonaną przez Ludwika Hujera) oraz artystów – popiersie śpiewaczki Felicji Kaszowskiej-Krotowskiej autorstwa Karola Hukana z Krakowa. Kaplica cmentarna o formach łączących neobarok z secesją, z falistym szczytem wysokiego dachu i okapem nad arkadą bramy. Wystrój wnętrza również jest dziełem artystów z Wiednia, mozaiki i witraże Leopolda Forstnera, ołtarz z rzeźbą Chrystusa autorstwa Wilhelma Bormanna.

Cmentarz ewangelicki w Mikuszowicach Śląskich przy ulicy Bystrzańskiej, założony ok. 1828 r., Orientowany w stronę ulicy, układ osiowy podkreślony bramą oraz aleją główną obsadzoną tujami, zamkniętą drewnianym krzyżem z figurą Chrystusa wyciętą z blachy; brama żeliwna, dwuskrzydłowa, dekoracyjna; groby głównie

z nagrobkami kamiennymi lub marmurowymi, w 50 proc. zabytkowe, przy murze pn 3 rozbudowane o bogatych formach architektonicznych, grobowce rodzinne: mauzoleum Zipserów (1861r.) i Wenzela Hainischa (4 ćw..XIXw.), rodziny Suchy;

Cmentarz katolicki w Białej przy ulicy Cmentarnej założony w 1790 r., z wykorzystaniem cmentarz cholerycznego, rozbudowany w 1865 z budową trójarkadowej bramy od ulicy Cmentarnej. W 1882-1888 roku dalsza rozbudowa z wniesieniem krużganków od strony zachodniej. Poszerzony na południe na początku XX w., z budową krużganków od strony południowej. Układ alej krzyżowy z czterema alejami w starszej części cmentarza, z kamiennym krzyżem pośrodku centralnej alei (na osi bramy). Do najcenniejszych elementów należy: kaplica cmentarna przy murze wschodnim, z sygnaturką na kalenicy; krużganek grobowcowy przy murze zachodnim z filarowo-arkadową loggią i kutymi kratami; krużganek grobowcowy od strony południowej, z przejściem do nowszej części cmentarza, z dekoracją sztukatorską belkowania; kapliczka Matki Boskiej Bolesnej przy murze wschodnim, z rzeźbą; Nagrobek rodziny Strzygowskich z rzeźbą figuralną i przedstawieniem „bramy śmierci”, w krużganku południowych nagrobek rodziny Wenzelis z płaskorzeźbioną kopią Madonny Rafała, grobowiec rodziny Pająk z rzeźbą anioła, secesyjne epitafium Erwina Linderta z 1913 r. w krużganku zachodnim.

Cmentarz żydowski pomiędzy ulicami Cieszyńską (od pd.) i Konopnickiej (od pn.) założony na terenie Aleksandowic w 1849. Przedłużony ku pd. zgodnie z obecnym zasięgiem zapewne po 1873 - ok. 1880 z jednoczesną budową domu przedpogrzebowego projektu Karla Korna. Poszerzony o część zach. w. XIX/XX. Zdewastowany w okresie okupacji hitlerowskiej 1939 - 1945.

Część wschodnia cmentarza o układzie kwaterym z trzema alejami „podłużnymi” (środkowa na osi tylnej elewacji synagogi cmentarnej) i dwoma „poprzecznymi”; aleje obsadzone pierwotnie strzyżonymi akacjami i kasztanowcami (zachowane reszty drzewostanu). Nagrobki kamienne, w formie macew i obelisków, kon. w. XIX - 1939, w części wsch., na osi alei „poprzecznej”, kwatera wojskowa z I wojny światowej, z symboliczną stelą z wyobrażeniem drzewa o złamanym wierzchołku; po 1945 liczne symboliczne nagrobki poświęcone „ofiaram niemieckiego barbarzyństwa”.

Cmentarz - część zach. Kompozycja całkowicie zatarta. W części wsch. rząd nagrobków w formie obelisków i stell.

Dom przedpogrzebowy w typie „Rundbogenstil”. Bryła i elewacje skomponowane symetrycznie. Trójczłonowa; część środkowa o wyższym, dwukondygnacyjnym gabarycie (okna w dwóch strefach), występująca ryzalitowo w elewacjach frontowej i tylnej, mieszcząca jednoprzestrzenne wnętrza synagogalne oraz para aneksów po bokach, o gabarytach parterowych, mieszczących dodatkowe pomieszczenia. Elewacje o dekoracyjnym licu ceglany, dwubarwnym (poziome pasy żółte i ceglaste), z detalem z cegły; otwory arkadowe, na parterze znacznych rozmiarów, w górnej strefie drobne, w grupach po dwa i po trzy; stolarka bramy (na osi fasady) dwuskrzydłowa, z dekoracyjnymi płycinami, w arkadzie przeszklona z kutymi kratami z motywem Gwiazdy Dawida; w bramie na osi elewacji tylnej zachowana stolarka naświetla o maswerkowych podziałach; stolarka okienna dwuskrzydłowa, czterokwaterowa, z promienistymi podziałami w arkadach. Wnętrze nakryte drewnianym stropem plafonowym dzielonym profilowanymi belkami na prostokątne pola, z orientalizującą dekoracją malarską o motywach geometrycznych i stylizowanych roślinnych; ściany o artykulacji lizenowej, zwieńczone gzymsem; tablica ku czci żydów wymordowanych w Bielsku, w bielskim i w żywieckim w okresie okupacji hitlerowskiej 1939 - 1945.

Skwer przed fasadą synagogi ujęty w pierzei ul. Cieszyńskiej ogrodzeniem z czasu budowy synagogi, murowanym z cegły, z kamiennym cokołem, ceglano - kamiennymi słupami i kutymi kratami; na osi brama z parą furtek po bokach, z kutymi kratami. Przed ogrodzeniem (przy ulicy) platan; w obrębie skweru zachowana wierzba płacząca.

Cmentarz wojskowy na osiedlu Wojska Polskiego, założony 1924 r., poszerzany i przekomponowywany po 1945, ok. 1980 i po 1989.

Na rzucie prostokąta. Kompozycja symetryczna, kwaterowa, osiowa. Na osi aleja główna biegnąca od bramy do pomnika, poprzedzona prostokątnym placem. Para kwater po bokach placu otoczona grobami żołnierzy uszeregowanymi w rzędy, za pomnikiem trzy rzędy grobów. Dwie aleje do głównej osi wydzielają po bokach alei głównej i wsp. placu trzy pary kwater, w których zbiorowe groby: harcerzy poległych 1939 - 1945, nieznanymi żołnierzy poległych w II wojnie światowej, nieznanymi bojowników ruchu oporu, nieznanymi żołnierzy poległych w r. 1939, nieznanymi żołnierzy poległych w I wojnie światowej. Pomnik w formie prostopadłościanu, z reliefem ze sztucznego kamienia przedstawiającym walczących żołnierzy; na pomniku krzyż tablica z brązu, przed pomnikiem znicz. Od frontu cmentarz zamknięty ażurowym ogrodzeniem ze sztucznego kamienia, z takąż bramą na osi, zwieńczoną wojskowym orłem z koroną; w ogrodzeniu stylizowane motywy generalskiego wężyka, orłów i krzyży walecznych.

Cmentarz katolicki w Leszczynach przy ulicy Krasickiego.

Cmentarz założony w latach 1925-1927, na rzucie prostokąta, z krzyżowym układem alei wyznaczającym cztery kwatery. Skrzyżowanie kwater zaznaczone czterema lipami, aleje obsadzone kasztanowcami. Najcenniejsze nagrobki z okresu międzywojennego.

Cmentarz katolicki w Lipniku przy ulicy Polnej, założony na przełomie XVIII/XIX w., po likwidacji cmentarza przykościelnego. Założenie na rzucie prostokąta, z asymetrycznym układem głównej alei. W alei poprzecznej kamienny krzyż z 1836 r., w otoczeniu starodrzewu – lipy. Budynek kostnicy przy wejściu od strony zachodniej z 1926 r. Najcenniejsze nagrobki z lat międzywojennych.

Cmentarz ewangelicki przy ulicy Krakowskiej, założony w latach międzywojennych XX w., na rzucie prostokąta, o geometrycznym rozplanowaniu kwater. Aleja na osi wysadzana cyprysami, zamknięta budynkiem kaplicy z wieżą krytą namiotowym hełmem. Ogrodzenie cmentarza ceglane ze słupkami, brama z kutą kratą. Nagrobki z lat międzywojennych XX w.

Cmentarz katolicki Komorowie Śląskich przy ulicy Katowickiej, założony przed 1836 r, na planie trapezu, z krzyżowym układem alejek. Główna aleja u podstawy rozszerzona, wysadzana drzewami. Na cmentarzu liczne krzewy i drzewa. Najstarsze grobowce usytuowane głównie w północnej części cmentarza. Najstarsze, zachowane grobowce pochodzą z lat 1887 (Susanna Antonik), 1889 (Böhn), 1900, 1901 (Ewa Podleśny) i 1906. Prawie wszystkie reprezentują typ nagrobka z płytą stojącą z krzyżem i tablicą inskrypcyjną - większość tekstów w języku niemieckim. Wśród grobowców przedwojennych popularne są obeliski, często z czarnego marmuru. Przykładem ciekawszego rozwiązania jest grobowiec Roberta Urbanke w postaci wielkiego głazu z wyrzeźbioną zwiędłą różą, 1930 r. W zachodniej części cmentarza budka grabarza, obok metalowy stojak z dzwonkiem.

Od strony wschodniej metalowa brama z furką, ażurowa z motywem wolut, założona między murowanymi słupkami nakrytymi daszkami łamanymi z dachówki, pocz. XX w.

Cmentarz ewangelicki Kamienicy przy ulicy Karpackiej, założony 90-tych latach XIX w., z dwoma krzyżującymi się osiowymi alejkami wysypanymi żwirem. Większość nagrobków z kamienia i sztucznego kamienia; najstarsze z końca l. 80-tych w. XIX; ogrodzony siatką; brama żeliwna z ornamentem secesyjnym;

Kaplica cmentarna zbudowana w 1899 r., autorstwa Carl Steinhofera z Wiednia, neogotycka, jednonawowa, oszkarpowana, z takąż wieżą od frontu i prezbiterium zamkniętym wielobocznie; Dach dwuspadowy, stromy; na wieży dach namiotowy; Kryte blachą; Elewacje tynkowane; W tympanonie portalu krzyż i wić roślinna; We wnęce wieży nad portalem rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego.

Cmentarz katolicki Kamienicy przy kościele św. Małgorzaty (ulica Karpacka)

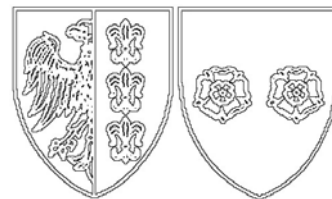
Założony wraz z wybudowaniem nowego kościoła w 1899 r. o układzie tarasowym, poszczególne tarasy połączone schodami, układ głównych alejek na rzucie krzyża łacińskiego; Groby z nagrobkami głównie lastrиковymi, częściowo marmurowe; Ogrodzenie nowe.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Teren Gminy był objęty rozpoznaniem archeologicznym w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Badania przeprowadzono w granicach obszarów AZP nr 106 – 47; 106 – 48; 107 – 47; 107 – 48; 108 – 47; 108 – 48.

Najcenniejsze zabytki archeologiczne:

- Grodzisko założone w. XII/XIII jako pierścieniowa obronna osada rolniczo – produkcyjna. Osadę otaczały podwójne wały ziemne rozdzielone fosą o szerokości 15 m i głębokości 5 m - zniwelowane, częściowo czytelne w terenie. W trakcie badań archeologicznych prowadzonych w l.1933-1938 i od 1973 r. odnaleziono ślady po chatach, studniach, warsztatach rzemieślniczych /dymarkach/. Po pożarze w końcu XIV w. osada została zlikwidowana.
- Ślady osadnictwa z epoki kamienia, neolitu, średniowiecza i czasów nowożytnych (35 stanowisk)
- Dwa obozowiska z młodszej epoki kamienia i epoki brązu
- Zamek książąt Sułkowskich
- Układ staromiejski – historyczny obszar Bielska
- Historyczny obszar Białej
- Kościół św. Stanisława w Starym Bielsku wraz z cmentarzem

5.2.6. Muzea

Muzeum Historyczne w Bielsku-Białej, mające główną siedzibę w Zamku książąt Sułkowskich, kontynuuje tradycje muzealne zapoczątkowane w pierwszych latach XX wieku, kiedy w śląskim Bielsku i galicyjskiej Białej istniały dwa odrębne muzea, działając do 1939 roku. Muzeum Miejskie w Bielsku otwarto dla publiczności 14 lutego 1947 roku, w 1950 roku upaństwowiono je i podporządkowano Muzeum Górnośląskiemu w Bytomiu. Pełną samodzielność placówka odzyskała w 1963 roku, a po utworzeniu województwa bielskiego w 1975 roku została przeobrażona w Muzeum Okręgowe w Bielsku-Białej. Od lat siedemdziesiątych XX wieku przybywały oddziały terenowe: Muzeum Juliana Fałata (1973), Muzeum Techniki Włókienniczej (1979), nazwane później Muzeum Techniki i Włókiennictwa, Muzeum Emila Zegadłowicza (1980-1993), Muzeum w Kętach (1981-2000) oraz Muzeum Dom Tkacza (1992). Od początku 2001 roku Muzeum nosiło nazwę Muzeum w Bielsku-Białej z siedzibą główną w zamku oraz oddziałami Muzeum Techniki i Włókiennictwa, Willą Juliana Fałata i Domem Tkacza. Pod koniec 2013 roku nazwy te zmieniono na: Muzeum Historyczne w Bielsku-Białej, Stara Fabryka, Fałatówka i Dom Tkacza.

Zbiory Muzeum Historycznego w Bielsku-Białej

Dział Archeologii

Zbiór muzealiów archeologicznych zawiera przede wszystkim zabytki archeologiczne z obszaru byłego województwa bielskiego. Materiały te reprezentują wszystkie okresy - od najstarszych śladów pobytu człowieka na tych terenach w epoce kamienia do czasów nowożytnych. Większość zbiorów działu pochodzi z badań wykopaliskowych oraz z badań własnych prowadzonych na terenie starego miasta w Bielsku i stanowisk prehistorycznych z obszaru Śląska Cieszyńskiego.

- zabytki prehistoryczne dokumentujące najstarsze ślady pobytu człowieka w tym regionie, pochodzące z badań wykopaliskowych prowadzonych na osiedlach prehistorycznych w Grodzisku, gmina Zator, w Jaworzu oraz w Cieszynie-Krasnej oraz dary pochodzące z odkryć przypadkowych, takie jak narzędzia kamienne, w tym siekierki i toporki z okresu neolitu.
- materiały średniowieczne z zamków w Oświęcimiu, Bielsku-Białej i Kobiernicach oraz dworów obronnych w Spytkowicach, Graboszycach i Czańcu, bogaty zestaw różnorodnych form ceramiki naczyniowej oraz liczne egzemplarze średniowiecznych wyrobów metalowych w postaci kluczy, grotów bełtów do kuszy, podków i innych.
- zbiór kafli piecowych pochodzących z Zamku Sułkowskich w Bielsku oraz dworu obronnego w Spytkowicach koło Oświęcimia, kafle herbowe właścicieli miasta Bielska oraz ciekawe przykłady kafli gotyckich i renesansowych.

Dział Etnografii

Zbiory liczą około czterech tysięcy pozycji inwentarzowych. Są to eksponaty pochodzące przede wszystkim z terenu byłego województwa bielskiego.

- elementy strojów ludowych (od końca XIX wieku do dnia dzisiejszego) cieszyńskich, góralskich (Beskid Śląski), pszczyńskich, laskich (przede wszystkim z okolic Białej) i wilamowickich.
- kolekcja srebrnej biżuterii, noszonej głównie w kobiecym stroju cieszyńskim, (pasy, napierstniki, czyli tzw. orpanty, broszki oraz hoczki-zapinki do serdaków-żywoćków cieszyńskich z motywami figuralnymi i roślinnymi. Zbiór tych ostatnich liczy prawie 1500 sztuk. Wykonano je pod koniec XIX i w I połowie

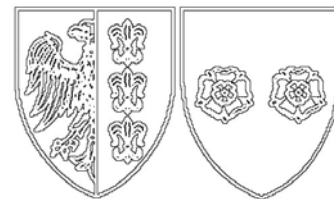
XX wieku zarówno techniką odlewu, jak i filigranu. Licznie prezentowane są także same żywotki oraz czepece naczółkowe z koronkowymi czółkami wykonanymi technikami klockową, szydełkową i igielkową.

- tkaniny dekoracyjne, duży zbiór haftów (jedno- i wielokolorowe, krzyżkowe, płaskie, angielskie, richelieu) oraz szydełkowe koronki koniakowskie.
- dawne malarstwo, rzeźba i oleodruki, ludowa sztuka współczesna: rzeźba, płaskorzeźba, malarstwo oraz malarstwo na szkle, zabawki i ptaszki wykonane z drewna.
- plastyka obrzędowa - szopki, maski obrzędowe i gwiazdy kolędnicze. Dwie szopki nawiązują do architektury Bielska i Białej. Najstarsza z nich nieznanego autorstwa, pochodzi z Godziszki z przełomu XIX i XX wieku. Maski wykonane są najczęściej z drewna. Najpopularniejsze są maski Żyda, Diabła i Śmierci, a także kozy kolędnicze. W zbiorach znajdują się również przebrania Cygana, Cyganki oraz Koni z grupy tzw. Dziadów kolędujących do dziś w Sylwestra i Nowy Rok w niektórych wsiach Beskidu Żywieckiego.
- przedmioty i sprzęty gospodarstwa domowego, eksponaty związane z rzemiosłami ludowymi (przede wszystkim tkactwem i obróbką drewna) oraz uprawą roli i hodowlą.

Dział Sztuki

W zbiorach znajduje się prawie sześć tysięcy eksponatów, datowanych od starożytności po czasy współczesne, najstarszym eksponatem jest fragment twarzowy pokrywy mumii wykonanej w Egipcie w pierwszym tysiącleciu przed Chrystusem.

- zespół gotyckich rzeźb i obrazów z tryptykiem powstałym na przełomie XV i XVI wieku w Antwerpii, z rzeźbioną centralnie sceną Bożego Narodzenia oraz liczne obrazy o tematyce religijnej od XVII do XX wieku.
- zbiór malarstwa, grafiki, rzemiosła artystycznego, porcelany, fajansu, szkła, srebra, cyny, tkaniny, mebli i bibelotów pochodzący z XIX i początku XX wieku, portrety lokalnych elit społeczno-politycznych autorstwa m.in.: P. M. Bohúňa, M. Strzegockiego, E. Świerkiewicza i J. Stokłosińskiego.
- teki grafik secesyjnych wydawane w latach 1898-1920 przez Jahresmappe der Gesellschaft für vervielfältigende Kunst in Wien.
- zbiory malarstwa i grafiki XX i XXI wieku, począwszy od prac artystów okresu Młodej Polski (J. Stanisławski, J. Malczewski, A. Karpiński, S. Filipkiewicz, V. Hofman, S. Czajkowski, L. Wyczółkowski i inni), środowiska artystycznego Bielska i Białej okresu 20-lecia międzywojennego (J. Fałat, A. Bunsch, J. Glasner, F. Zitzman, B. P. Oczko, V. Strauss, R. Harlfinger), po dzieła artystów tworzących w tym regionie współcześnie (członkowie Grupy Beskid: J. Bieniek, K. Kopczyński, J. Zipper, J. Grabowski, Z. Zwolski, M. Kwaśny; A. Biedrawa, E. Delektka, J. Hołard, M. Kliś, B. Krzysztof, T. Sztwiertnia), a także prace malarskie i graficzne laureatów Bielskiej Jesieni.
- zespół eksponatów związanych z cechami rzemieślniczymi, głównie postrzygaczy sukna, krawców, tkaczy, sukienników, rzeźników i szewców. Cynowe wilkomy, dzbany, kufle, srebrne i złoczone zawieszania cechowe, skórzane i metalowe tarcze oraz intarsjowane i kute lady cechowe (ówczesne kasy pancerne i sejfy) pochodzą z okresu od XVII do XIX wieku.
- kolekcja miniatur z XVIII i XIX wieku malowanych na kości, płótnie, porcelanie, płaskorzeźbionych w kości i wosku; militariów, tj. broni białej i palnej, broni myśliwskiej oraz różnego rodzaju elementy związane z uzbrojeniem od XVI do XX wieku, a także wyroby kowalstwa artystycznego.

Dział Historii

W zbiorach działu historii znajdują się:

- dokumenty cechowe Bielska i Białej, datowane od XVI do XX wieku (przywileje, księgi cechowe, statuty, rejestry członków, świadectwa wyzwolin),
- dokumenty dotyczące regionu, od XVIII do XX wieku (moralności, wyznaniowe, zaświadczenia szkolne, kontrakty kupna - sprzedaży gruntów, akta magistrackie),
- materiały dotyczące organizacji społecznych, instytucji społeczno-kulturalnych działających na terenie Bielska, Białej i regionu w XIX i XX wieku (Teatr w Bielsku, Stowarzyszenie Byłych Wojskowych w Białej, Stowarzyszenie "Czytelnia Polska" w Białej, Towarzystwo Gimnastyczne "Sokół", Stowarzyszenie "Bilitia Schlaraffia") oraz czasopisma z XIX i XX wieku.
- dokumentacja ikonograficzna miast Bielska i Białej w postaci kart pocztowych i widokówek z XIX i XX wieku.
- kolekcja dzieł kartograficznych zawierająca najstarsze atlasy, mapy i plany, dwa klocki, zawierające około 170 ręcznie kolorowanych map datowanych od XVI wieku.
- kolekcja fotografii z lat 1860-1939 pochodząca z atelier fotograficznych Bielska i Białej.
- monety starożytne (I wiek p.n.e.-IV wiek n.e.), polskie i śląskie (XI-XVIII wiek), współczesne pamiątkowe oraz zbiór banknotów zastępczych Górnego Śląska i Ziem Odzyskanych z lat 1916-1948; medale polskie bite z okazji wydarzeń historycznych, politycznych, na cześć wybitnych osób oraz medale śląskie.
- falerystyka (XIX i XX wiek) w postaci odznaczeń, odznak, emblematów organizacji wojskowych, paramilitarnych, oddziałów polskich, a także zaborczych (Austro-Węgry).
- tłoki pieczętno cechowe, pieczęcie miejskie (także na dokumentach) z okresu XVI-XX wieku.
- sztandary organizacji politycznych i społecznych działających na terenie miasta i regionu.
- materiał archiwalny związany ze słynnym polskim akwarelistą Julianem Fałatem (1853-1929) w postaci bogatej korespondencji, dokumentacji fotograficznej, dyplomów i odznaczeń oraz archiwalia dotyczące działalności literackiej i społecznej pisarki cieszyńskiej Marii Wardas (1907-1986).
- Z okresu historii najnowszej dział kolekcjonuje pamiątki związane z działalnością „Solidarności” na Podbeskidziu w latach osiemdziesiątych (czasopisma, książki, ulotki, plakaty itd.).

Zbiory biblioteczne

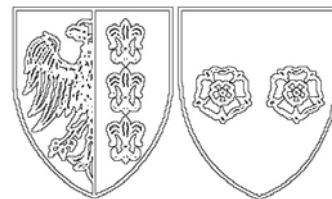
Zbiory biblioteki (około 13 tysięcy woluminów) obejmują trzy działy: Zbiory Ogólne, Specjalne (64 starodruki - wydane przed 1800 rokiem) i Nietypowe.

Jedne z najwartościowszych dzieł to:

- „Con Dichiarationi...” (Sonety i wiersze) Petrarki wydane w Wenecji w 1564 roku, tłoczone w drukarni mistrza Nicolo Apresso. Książka zawiera sześć drzeworytów oraz piękny sygnet drukarski.
- druk wydany w Wittenberdze w 1539 roku - ze względu na niezachowaną stronę tytułową możemy jedynie domniemywać, iż jest to "Rutschlag von der Kirchen..." autorstwa Marcina Lutra.
- Kartografię reprezentuje atlas J. Ch. Herenberga zawierający 19 map z lat 1743-1776 wydanych w Norymberdze (miedzioryty ręcznie kolorowane).
- rękopis - tzw. "Inwentarz wilamowski" (kościół w Pisarzowicach), założony w 1636 i prowadzony do około 1725 roku z wieloma cennymi zapisami (spisy inwentarzowe z kościoła św. Marcina w Pisarzowicach oraz spisy osób ochrzczonych w tym kościele).

Stara Fabryka (oddział Muzeum Historycznego w Bielsku-Białej)

Oddział Muzeum znajduje się w budynkach dawnej fabryki sukna i towarów wełnianych, założonej przez

bielskiego sukiennika Karla Traugotta Büttnera († 1884), później prowadzonej przez jego synów Karla Theodora i Gustava Adolfa.

Największą część ekspozycji zajmują maszyny i urządzenia związane z włókiennictwem, służące do produkcji wełnianych tkanin zgrzebnych. Ekspozycje zgromadzone są w czterech dużych salach, odpowiadających poszczególnym oddziałom dawnej fabryki. Są to kolejno: przędzalnia, oddział przygotowawczy tkalni, tkalnia i wykończalnia. W tej ostatniej ustawiono także zespół maszyn do produkcji kapeluszy. W mniejszych pomieszczeniach ulokowano ponadto laboratorium zakładowe i kantor mistrza. Na parterze mieści się wystawa stała *Z dziejów przemysłu w Bielsku-Białej* wprowadzając w świat, w jakim niegdyś funkcjonowały zgromadzone w Muzeum maszyny i urządzenia. Jednym z jej elementów jest Polski Fiat 126p, rocznik 1977, wyprodukowany w bielskiej Fabryce Samochodów Małolitrażowych, symbolizując najmłodszą z branż „miasta stu przemysłów” – motoryzację.

Dom Tkacza

Dom Tkacza jako ekspozycja zewnętrzna Muzeum Historycznego w Bielsku-Białej – położony jest przy ulicy Sobieskiego 51, na terenie Górnego Przedmieścia, istniejącego już od pierwszej połowy XV wieku i zamieszkiwanego przez sukienników bielskich. Tradycje domu, w którym znajduje się muzeum, sięgają XVIII wieku. Do pierwszych lat XX wieku mieściło się tu mieszkanie i warsztat sukiennika

Celem ekspozycji w Domu Tkacza jest próba zrekonstruowania wnętrza jako domu i warsztatu sukienniczego należącego do mistrza cechowego – starszego cechu, a więc przedstawiciela najwyższych władz cechowych. Aranżacja ukazuje funkcjonowanie domu na przełomie XIX i XX wieku.

W warsztacie znajdują się przedmioty bezpośrednio związane z pracą tkacza, m.in. krosno nicielnicowe z połowy XVIII wieku służące do wyrobu tkanin wełnianych, a także przedmioty związane z przygotowaniem i snuciem osnowy. Tu także umieszczone są m.in. dokumenty i pamiątki cechowe oraz żelazna skrzynia, stanowiąca niegdyś „kasę pancerną” cechu.

W pomieszczeniu kuchni obok naczyń i sprzętów kuchennych są tu przedmioty związane z tkactwem, ale używane do czynności pomocniczych, kołowrotek czy też motowidło. W celach porównawczych umieszczono tu mniejsze krosno tkackie, pochodzące z okolic Bielska, z drugiej połowy XIX wieku. Obok kuchni znajduje się sypialnia i reprezentacyjny pokój gospodarzy z fornirowanymi meblami z przełomu XIX i XX wieku.

Uzupełnienie ekspozycji stanowią umieszczone w sieni drzeworyty Jana Wałacha o tematyce tkackiej.

Fałatówka

Willa Juliana Fałata w Bystrej to ekspozycja zewnętrzna Muzeum Historycznego w Bielsku-Białej, o charakterze biograficzno-artystycznym. Mieści się w domu zamieszkiwanym przez artystę od 1910 roku (z niewielkimi przerwami) do śmierci w roku 1929. Zgromadzone tu zbiory liczą obecnie 80 prac autorstwa Juliana Fałata, w tym 10 obrazów olejnych, 42 akwarele, 9 litografii i 19 rysunków. W jednym z pokoi zaaranżowana została ostatnia pracownia mistrza z jego sztalugami, stolikiem na przybory malarskie i podróżną walizką. Z własnej kolekcji malarza pochodzą zbiory XVIII- i XIX-wiecznej rzeźby o tematyce sakralnej oraz grafiki współczesnych mu twórców, m.in.: Jana Kantego Gumowskiego, Władysława Lama, Ignacego Pinkasa czy opawskiego malarza Adolfa Zdrzili. Całość dopełniają autentyczne meble i przedmioty codziennego użytku pochodzące z domu artysty.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewiduje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

5.3.1. Wpis do rejestru zabytków

O wpisie do rejestru zabytków decydują szczególne walory artystyczne lub historyczne danego obiektu, jego znaczenie w kulturowym krajobrazie regionu.

W myśl artykułu 8 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

rejestr zabytków (...), dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady wpisu do rejestru zabytków jak i skreślenia obiektu z rejestru określają poniższe artykuły ustawy:

Art. 9.

1. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.
2. W trybie określonym w ust. 1, do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.
3. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych.
4. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku.
5. Decyzja o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, stanowi podstawę wpisu w katastrze nieruchomości.

Art. 13.

1. Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru.
5. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Według zaktualizowanych danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków na terenie gminy Bielsko-Biała, do rejestru zabytków nieruchomych wpisane są decyzjami **204** obiekty (pod jedną decyzją może znajdować się większa liczba zabytków – np. wpis decyzyjny Bielskiego Syjonu, który obejmuje 10 obiektów), stąd też całkowita liczba zabytków chronionych ustawowo wynosi **216**.

- 1) układy urbanistyczne Bielska i Białej – 2

- 2) obiekty sakralne – 12
- 3) budowle użyteczności publicznej – 14
- 4) zamki – 1
- 5) pałacyki – 3
- 6) dwory – 4
- 7) domy - 62
- 8) kamienice – 87
- 9) wille – 16
- 10) budownictwo przemysłowe – 2
- 11) cmentarze – 6
- 12) inne: 7

(Spis obiektów w rejestrze zabytków załączony w Aneksie nr 1)

W rejestrze zabytków archeologicznych znajdują się 43 stanowiska archeologiczne.
(Szczegółowy opis w rozdziale 5.2.5. Zabytki archeologiczne).

(Spis stanowisk archeologicznych załączony w Aneksie nr 2)

5.3.2. Pomnik historii

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków lub parki kulturowe o wybitnej wartości dla kultury mogą zostać uznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za pomnik historii. Na terenie gminy Bielsko-Biała pomniki historii nie występują.

5.3.3. Park kulturowy

Artykuł 16 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami precyzuje kompetencje podmiotu tworzącego park kulturowy:

Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Na obszarze parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia, dotyczące w szczególności prowadzenia robót budowlanych oraz działalności handlowej, usługowej, przemysłowej i rolniczej, zmiany sposobu użytkowania zabytków nieruchomych, składowania bądź magazynowania odpadów oraz umieszczania tablic, napisów i ogłoszeń reklamowych.

Prawodawca określił prawa i obowiązki organów samorządu terytorialnego w zakresie tworzenia parków kulturowych. I tak, rada gminy w uchwale powołującej park określa nazwę i granice parku, ale także sposób jego ochrony, w tym zakazy i ograniczenia. W przypadku gdyby obszar parku przekraczał granice jednej gminy, może on być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał kilku rad gmin (związku gmin).

Plan ochrony parku kulturowego sporządza wójt gminy lub prezydent czy burmistrz miasta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków i przedkłada go do zatwierdzenia radzie gminy. Rada ma możliwość utworzenia jednostki organizacyjnej do zarządzania parkiem. Obowiązkowo dla obszarów, na których utworzono park, sporządza się miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Obecna ustawa po raz pierwszy formułuje zasady tworzenia parku kulturowego.

Jak dotąd (stan na 2014 rok) na terenie gminy Bielsko-Biała nie powstał żaden park kulturowy. Teren najbardziej predystynowany do objęcia tą formą ochrony obejmuje podmiejską dzielnicę Bielska-Białej zwaną zwyczajowo Cygański Las, z zabudową willową i uzdrowską z przełomu XIX i XX w.

5.3.4. Ustalenie ochrony w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się ochronę zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz, w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19 ust. 1 pkt 2 i ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

1. uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami (art. 18 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), a także uwzględnia się ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz parków kulturowych (art. 19 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2 cytowanej ustawy).

Do grudnia 2013 r. uchwalone zostały 102 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, (o łącznej powierzchni 4 085 ha), Ochroną konserwatorską w ramach tych planów objętych zostało dotąd 998 obiektów.

(Spis obiektów chronionych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego załączony w Aneksie nr 4).

W trakcie opracowania pozostaje 19 planów (o łącznej powierzchni 1 485 ha) w tym 2 o szczególnym profilu konserwatorskim, obejmujące rejon śródmiejskie z przewagą budynków zabytkowych. Zapisy w tych planach formułowane są odrębnie dla każdego z obiektów, ponadto wprowadza się strefy ochrony konserwatorskiej z obowiązującymi w nich ustaleniami.

5.4. Gminna ewidencja zabytków

W myśl artykułu 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Formę i zakres ewidencji określa art 22:

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy,

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa w art. 143 pkt 1, określa termin założenia ewidencji zabytków:

W terminie 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy, Generalny Konserwator Zabytków, wojewódzcy konserwatorzy zabytków i wójt (burmistrz, prezydent miasta) założą odpowiednio krajową, wojewódzką i gminną ewidencję zabytków.

Zakres informacji o zabytkach nieruchomych, zawartych w karcie adresowej określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Par. 17.1. Karta adresowa zabytku nieruchomego zawiera następujące rubryki: 1) nazwa; 2) czas powstania; 3) miejscowość; 4) adres; 5) przynależność administracyjna; 6) formy ochrony; 7) opracowanie karty adresowej; 8) fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym.

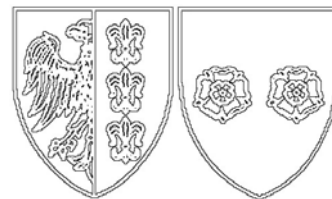
Par. 18. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) włącza kartę adresową zabytku nieruchomego do gminnej ewidencji zabytków po sprawdzeniu, czy dane zawarte w karcie są wyczerpujące i zgodne ze stanem faktycznym.

W ustawie z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r., Nr 75, poz. 474) wprowadzono zapisy regulujące stan przejściowy pomiędzy funkcjonowaniem wykazu zabytków a sporządzeniem gminnej ewidencji zabytków:

Art. 6. 1. W terminie 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy Generalny Konserwator Zabytków i wojewódzcy konserwatorzy zabytków założą odpowiednio krajową i wojewódzką ewidencję zabytków.

2. W terminie 2 lat od dnia przekazania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków wykazu zabytków, o którym mowa w art. 7, wójt (burmistrz, prezydent miasta) założy gminną ewidencję zabytków.

Art. 7. W terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy wojewódzki konserwator zabytków przekaze wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) i staroście wykaz zabytków, o których mowa w art. 1 pkt 5 lit. b

niniejszej ustawy oraz wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Art. 8. 1. Do czasu założenia gminnej ewidencji zabytków, decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do zabytków znajdujących się w wykazie, o którym mowa w art. 7 niniejszej ustawy.
2. Do czasu założenia gminnej ewidencji zabytków, decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzje o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego wydaje się po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków – w odniesieniu do zabytków znajdujących się w wykazie, o którym mowa w art. 7 niniejszej ustawy.
3. Do czasu założenia gminnej ewidencji zabytków, decyzję, o której mowa w art. 39 ust. 3 i art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane, wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do zabytków znajdujących się w wykazie, o którym mowa w art. 7 niniejszej ustawy.

Kwestie związane ze sporządzeniem i funkcjonowaniem gminnej ewidencji zabytków były przedmiotem zmian w kilku ustawach.

Najbardziej znacząca zmiana wprowadzona została w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. **Prawo budowlane** (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.), gdzie w art. 39 ust. 3 zakres prac przy zabytkach ujętych w ewidencji uzależniono od uzgodnienia organu konserwatorskiego.

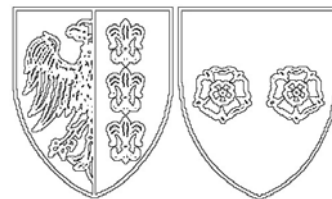
3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zmiany dotyczące gminnej ewidencji zabytków wprowadzone zostały też w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. **o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.) gdzie w art. 53 ust. 4, pkt 2 określono tryb wydawania decyzji w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego:

4. Decyzje, o których mowa w art. 51 ust. 1, wydaje się po uzgodnieniu z:

- 2) wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Wykaz obiektów zabytkowych dla gminy Bielsko-Biala został opracowany w latach 1985-1986 przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków w formie kart adresowych – fiszek (ze zdjęciem obiektu) i spisu adresowego. Spis ten jest częścią wojewódzkiej ewidencji zabytków. W spisie tym (po wstępnej aktualizacji w 2013 roku) figuruje **4665 obiektów**, wśród których znajdują się także obiekty wpisane do rejestru zabytków. **(Wykaz obiektów wojewódzkiej ewidencji zabytków załączony w Aneksie nr 3)**. Wyłączając zabytki rejestrowe, w spisie wojewódzkiej ewidencji zabytków pozostaje 4449 adresów. Rzeczywista liczba samych obiektów jest większa, gdyż pod jednym adresem jako zabytkowe zaliczane są także budynki gospodarcze lub oficyny kamienic. Wykaz ten jest na bieżąco aktualizowany przy sporządzaniu Planów Zagospodarowania Przestrzennego, aktualizacja ta dotyczy tylko terenów objętych planami. Jako kryterium wpisu do ewidencji przyjęto z reguły datę budowy obiektów sięgającą przed 1945 rok, choć w spisie znajduje się też kilka budynków powojennych. W ciągu 17 lat od daty sporządzenia spisu, stan tak ilościowy jak i jakościowy

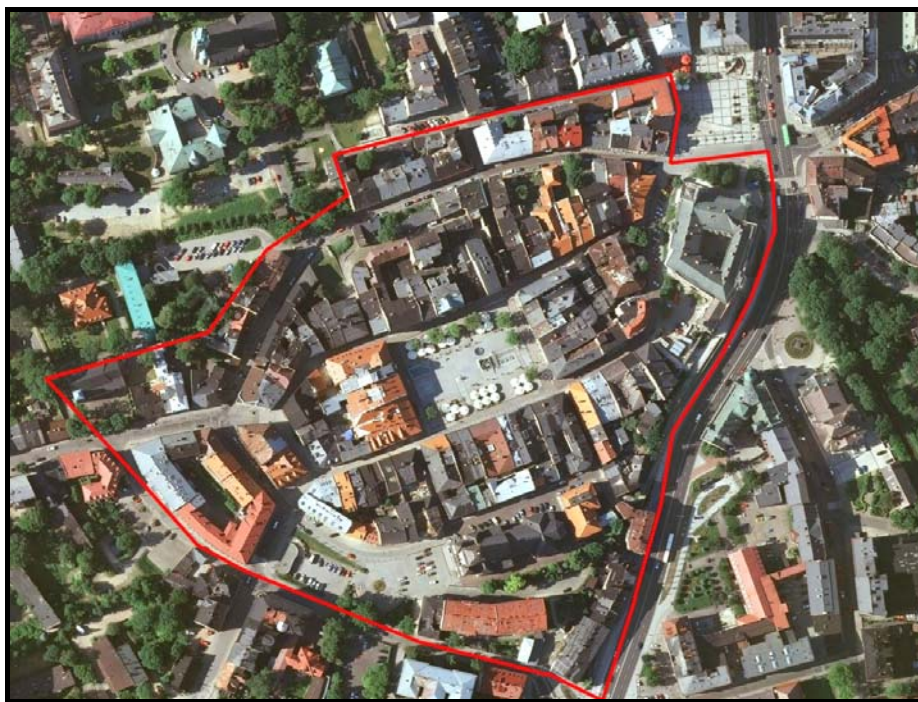

zabytków figurujących w wojewódzkiej ewidencji znacznie się zmienił, stąd wynika pilna potrzeba dokonania aktualizacji i korekty, uwzględniającej dzisiejsze kryteria wartościowania dziedzictwa kulturowego.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

1.

Staromiejski układ lokacyjny Bielska zawarty granicach ulic: Orkana, Waryńskiego, św. Trójcy, Schodowej i Zamkowej, z kościołem parafialnym p.w. św. Mikołaja, kościołem p.w. św. Trójcy i zamkiem książęcym. W obrębie zespołu zachowane pozostałości nowożytnych murów miejskich, na płycie rynku odsłonięte fundamenty budynku wagi miejskiej i cembrowina studni z XVII w. oraz zrekonstruowana figura św. Jana Nepomucena.

W układzie mieszczą się następujące ulice i budynki:

ulica Celna: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14

ulica Cieszyńska: 1 + oficyna, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 12A, 13, 14, 15

ulica Kościelna: 1, 2

plac św. Mikołaja: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, kościół p.w. św. Mikołaja, krzyż obok kościoła

ulica Nad Niprem: 1, 2, 3, 5-7, 6, 8, 12, 13, 19

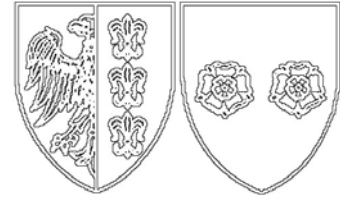
ulica Orkana: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 10A, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, mury obronne przy numerach 11-17 i 21-25

ulica Pankiewicza: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9/11

ulica Piwowska: 1, 2, 3, 4, 6

plac Bolesława Chrobrego: 1

ulica Podcienie: 1, 2, 2A, 3, 4, 5, 7, 9, 11, 13/15

Rynek: 1, 2, 3, 4/5, 6, 7, 8, 9, 10, 11/12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28/29, 30, 31, 32
ulica Schodowa: 1, 1A, 2, 3, 4, 5 + mur obronny, 6
ulica Słowackiego: 1, 1B, 2, 2A, 2B, 4,
ulica Sobieskiego: 1, 2, 3, 4, 6 (remiza + oficyna), kościół św. Trójcy
ulica św. Trójcy: 1, 3B, 4, 5, 7
ulica Waryńskiego: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13
ulica Wzgórze: 1, 2, 3/5, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 19/21, 20, 22, zamek Sułkowskich
ulica Zamkowa: 1, 3 + oficyna, 8
ulica Zaulek: 5, 7, 9, 11/13

Elementy najcenniejsze w układzie:

- Budynki o znaczących walorach artystycznych: Rynek 4/5, 6, 11/12, 15, 17, 19, 23, 24, 32; Wzgórze 3/5, 14, 15, Zamkowa 8, Podcienie 2, Plac Bolesława Chrobrego 1
- Zamek książąt Sułkowskich z kaplicą św. Anny, wewnątrz ekspozycja archeologiczna średniowiecznych murów miejskich oraz relikty dawnych budowli zamkowych (baszta, fragmenty okna, polichromie ścienne), wyposażenie wnętrza zamkowych, stropy belkowe, polichromie, zbiory muzealne. W kaplicy św. Anny dekoracja freskowa.
- Pierzeja ulicy Podcienie z budynkami nr 1-3-5-7-9-11-13.
- kamienice: odtworzony ciąg podcieni w pierzei zachodniej, zachowane sklepienie piwnic budynków, zachowane neorenesansowe wyposażenie wnętrza najstarszej apteki – Rynek 15, stropy belkowe w wnętrzach, detal architektoniczny elewacji, pierwotna stolarka okienna i drzwiowa, wyposażenie wnętrza – balustrady, posadzki.
- płyta Rynku: odsłonięte zabytki archeologiczne – studnia, budynek wagi, fundamenty ratusza oraz figury św. Jana Nepomucena i Neptuna

- kościół św. Mikołaja: kamienne epitafia córek Rödlera, żelbetowa konstrukcja wieży autorstwa Leopolda Bauera, rzeźby Othmara Schimkowitza, witraże Richarda Harlfingera (w arkadowych oknach) i praskiego warsztatu C.L. Türcke, polichromia według projektu z 1936 r.
- kościół p.w. św. Trójcy z lat 1604-1608.

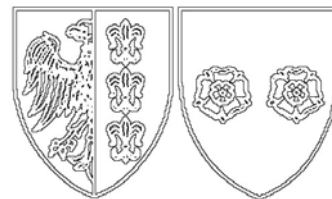
2.

Układ lokacyjny miasta Białej, z zabudową wzdłuż ulicy 11 Listopada i Stojalowskiego oraz Placu Wojska Polskiego, Placu Wolności i Placu Ratuszowego. W układzie znajdują się dwa kościoły: katolicki p.w. Opatrzności Bożej i ewangelicki Marcina Lutra przy ulicy Staszica z cmentarzem parafialnym przy ulicy Piłsudskiego.

Elementy najcenniejsze w układzie:

- Budynki o znaczących walorach artystycznych:
 - ulica 11 Listopada 19 (dom z 1783 r.)
 - ulica 11 Listopada 34 (kamienica Raheli Mehl)
 - ulica 11 Listopada 35 / Komorowicka 1 (kamienica Schuberta, arch. Alfred Wiedermann 1935)
 - ulica 11 Listopada 38 / Ratuszowa 2 (dawny ratusz)
 - ulica 11 Listopada 40 (pałac Strzygowskich)
 - ulica 11 Listopada 60-62 (hotel „pod Orłem” z salą reductową, arch. Alexander Neumann z Wiednia)
 - ulica 11 Listopada 78-80-82 (kamienice Grossa)

ulica 11 Listopada 100-102 (dwór Köntzera)
ulica Komorowicka 6 (kamienica)
ulica Komorowicka 27 – szkoła (dawne Seminarium Nauczycielskie, arch. Sławomir Odrzywolski z Krakowa)
ulica Komorowicka 31 (willa Neumanna)
ulica Komorowicka 38 (willa Hessa, arch. Gustav Bleichert)
ulica Komorowicka 48 (pałac Emanuela Rosta jun.)
ulica Krótka 1 / 11 Listopada 18 (kamienica własna braci Landau)
ulica Legionów 13 (kamienica Kwiecińskich, arch. Emanuel Rost jun.)
ulica Legionów 21 (willa Rosta-Rosnera, arch. Emanuel Rost sen.)
ulica Legionów 25 (szkoła, arch. Sławomir Odrzywolski z Krakowa)
ulica Piłsudskiego 47 (szkoła, arch. Emanuel Rost sen.)
Plac Ratuszowy 1 (ratusz miejski, arch. Emanuel Rost jun.)
Plac Ratuszowy 7 (kamienica)
Plac Ratuszowy 9 (remiza Straży Pożarnej, arch. Karl Korn)
Plac Wojska Polskiego 11 (budynek Starostwa)
Plac Wojska Polskiego 12 / Targowa 2 (kamienica Nahowskich tzw. „Pod Żabami”, arch. Emanuel Rost jun.)
Plac Wojska Polskiego 13
Plac Wolności 1 (kamienica Feinera)
Plac Wolności 4 (kamienica)
Plac Wolności 7 (dawny Dom Cechowy)
Plac Wolności 10 (kamienica Neumanna, arch. Alexander Neumann z Wiednia)
ulica Staszica: 2, 4, 6, 8, 10 (domy z końca XVIII w.)
ulica Stojałowskiego 23 (bank, arch. Leopold i Simon Landau)
ulica Stojałowskiego 33 (dawna szkoła)
ulica Stojałowskiego 51 / Głęboka 16 (kamienica Jaubeckiego, arch. Leopold Bauer z Wiednia)
ulica Towarzystwa Szkoły Ludowej (dom urzędniczy, arch. Waclaw Nowakowski z Krakowa)
ulica Wyzwolenia 20 (szpital miejski)

- Elementy wystroju wnętrz kamienic: wzorzyste posadzki, żeliwne kute balustrady, polichromie w sieni, poidelka, stolarki drzwiowe z witrażowymi przeszkleniami i szkłem trawionym, witrażowe nadświetla z dekoracyjnym podziałem kwater, stolarki drzwiowe z dekoracją snycerską, przeszkleniami, supraportami.
- Kościół p.w. Opatrzności Bożej: rokokowa ambona i chrzcielnica, ołtarz główny i figury z tyrolskiego warsztaty Stuflessera i Rifessera z St. Ulrich k. Gröden, obrazy – stacje Drogi Krzyżowej autorstwa Petera Michala Bohuna, organy firmy Rieger z Karniowa, w otoczeniu kościoła: figura św. Jana Nepomucena na placu przed kościołem, figura św. Floriana po północnej stronie kościoła.
- Kościół Marcina Lutra: ołtarz z 1835 r. autorstwa krakowskiego rzeźbiarza Joachima Korneckiego z obrazem głównym „Jezus w Ogroju”, z 1837 r. autorstwa wiedeńskiego malarza Dornhäusera. Klasycystyczne organy z wytwórni Karola Kuttlera w Opawie, ambona z 1833 r. zdobiona postaciami rybaków wyciągających sieć, chrzcielnica z 1817 r., sztukaterie w nawie głównej autorstwa Jana Friedla z Opawy.
- Cmentarz ewangelicki przy ulicy Piłsudskiego z 1783 roku. Klasycystyczne pomniki z początku XIX w., liczne marmurowe epitafia przyścienne, reprezentacyjne grobowce przy murach, nagrobek Rudolfa T. Seeligera w formie sarkofagu z figurami, żeliwne kraty ogrodzeń, ceramiczne posadzki w założeniach grobowców.
- Założenia zieleni: park ratuszowy, ogród jordanowski przy ulicy Wyzwolenia, ogrody przy willi Rosta-Rosnera.
- Przestrzeń publiczna – place miejskie, ulica 11 Listopada.

3.

Kościół p.w. św. Stanisława w Starym Bielsku z końca XIV w., z cmentarzem przykościelnym i dawną szkołą katolicką przy ul. Sobieskiego 158. W kościele wystrój malarski (polichromie z 1390, 1550 i XVII w.). ołtarz główny tryptyk z końca wieku XV, w apsydzie gotyckie sakramentarium z ok. 1380 r., gotyckie drzwi do zakrystii z ok. 1500 r., para jednorzędowych stali z 1563 r. fundacji dzwonnika Jana z Połomii, kamienne epitafium rycerza Jana Kecherle z Pierścica; kamienna chrzcielnica z malowaną drewnianą pokrywą z 1660 r., rokokowy chór muzyczny z 1773 r. wykonany przez cieślę Jerzego Szuberta; Kościół otoczony jest kamiennym gotyckim murem, okalającym cmentarz. Budynek szkolny z 1931 roku, klasycystyczny.

4. Przedlokacyjne grodzisko z kościołem ewangelickim w Starym Bielsku wraz z plebanią (ulica Pod Grodziskiem 9) i cmentarzem ewangelickim.
Elementy najcenniejsze w zespole:

- Kościół Ewangelicki z lat 1818-1827 r. autorstwa budowniczego Georga Biowskiego i murarza Andreeasa Schuberta.
- Cmentarz ewangelicki przy ulicy Sobieskiego, założony w 1818 r.
- Budynek plebani (ulica Pod Grodziskiem 9).
- Wczesnośredniowieczne grodzisko z XII/XIII w.

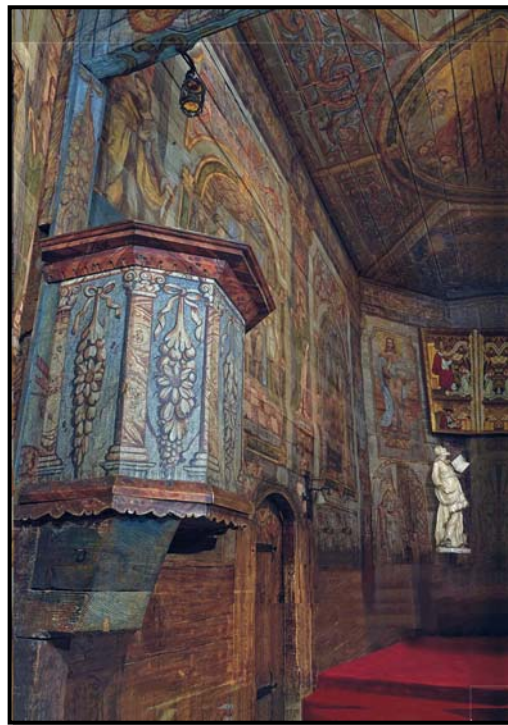
5.

Kościół p.w. św. Barbary w Mikuszowicach Krakowskich z końca XVII w., wraz z cmentarzem i dwoma figurami przydrożnymi. We wnętrzu późnobarokowe polichromie z 1723 autorstwa bielskiego malarza Johanna Mentila, rzeźba Matki Bożej z I poł. XV w., kopia tryptyku Rozesłania Apostołów z ok. 1470 r. Figury przy ulicy Cyprowskiej: krzyż przydrożny z 1874 r. z figurą Matki Bożej, figura Chrystusa Nazareńskiego z 1846 r.

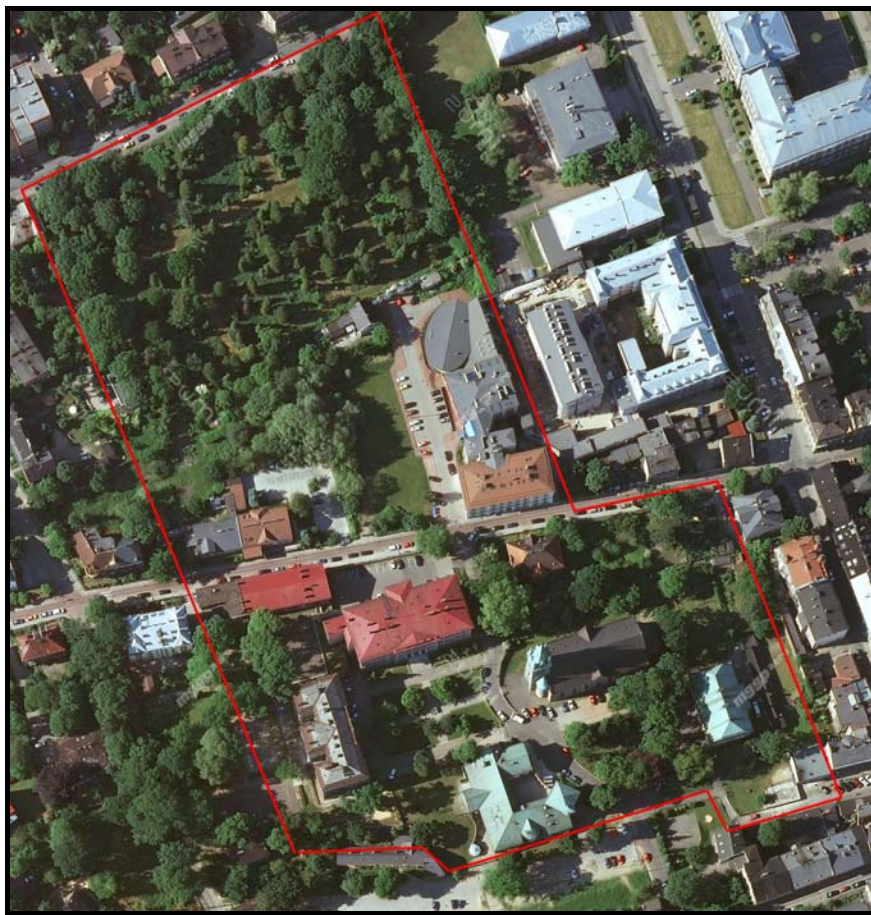
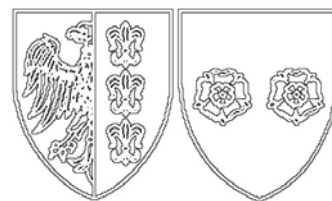

6.

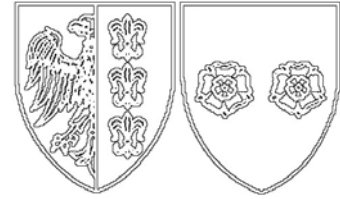
Zespół zabudowy tzw. Bielskiego Syjonu, kwartału zabudowy powstającej od 1782 roku, zgrupowanej wokół Placu Marcina Lutra i ulicy Modrzewskiego wraz z cmentarzem ewangelickim.

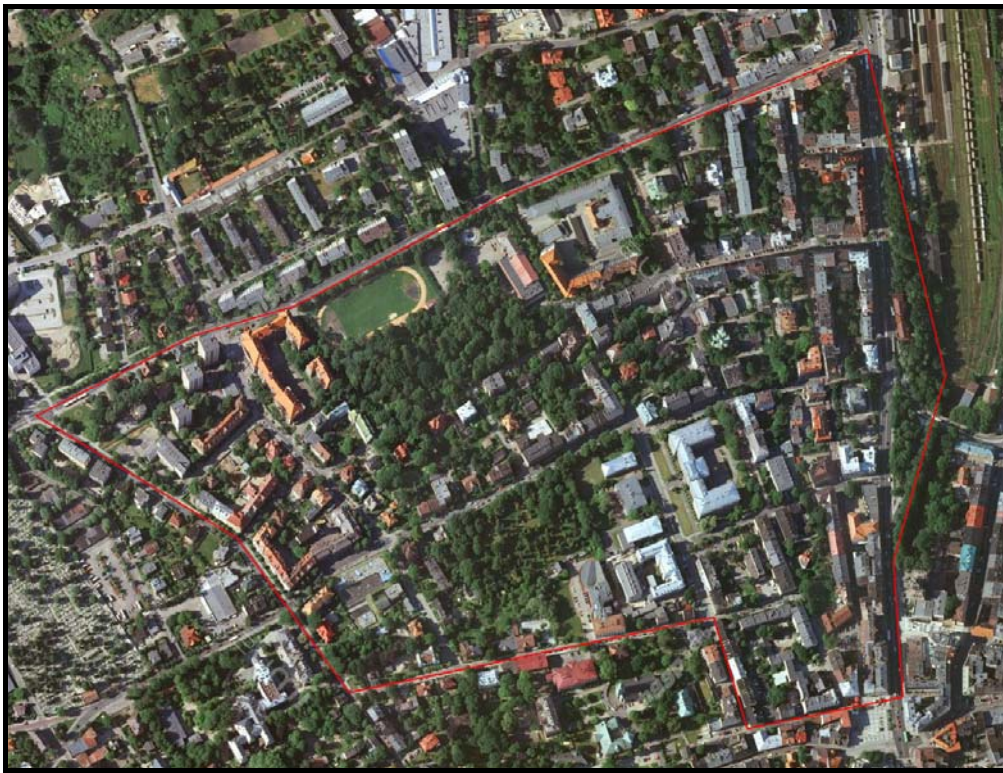
Elementy najcenniejsze w zespole:

- kościół ewangelicki p.w. Zbawiciela (1782-1791), gotycyzowany przez Heinricha von Ferstla z amboną-ołtarzem.
- klasycystyczny budynek tzw. nowej szkoły ewangelickiej z lat 1792-1794.
- budynek Ewangelickiego Seminarium Nauczycielskiego (arch. Emanuel Rost sen.) 1867 r.
- budynek sali gimnastycznej (ul. Modrzewskiego 21)
- budynek Alumneum (ul. Modrzewskiego 12)
- gmach Ewangelickiej Szkoły Żeńskiej z 1896 r. (arch. Moritz Thien)
- willa przy ulicy Modrzewskiego 15
- dawny Ewangelicki Dom Sierot przy ulicy Modrzewskiego 25
- pomnik Marcina Lutra z 1900 r., autorstwa wiedeńskiego rzeźbiarza Franza Vogla w otoczeniu komponowanego założenia zieleni,
- Pomnik Wdzięczności i Miłości – klasycystyczny nagrobek pastora Georga Nowaka (zm. 1818, pierwotnie na cmentarzu przy kościele św. Trójcy)
- „sadzawka pastorów” – prostokątne założenie dawnej fontanny (część płyty nagrobnej rodziny Friedländer autorstwa Antona Wasserburgera z Wiednia).
- cmentarz – tzw. „stary cmentarz ewangelicki” z 1831 r. z neogotycką bramą główną i budynkiem kostnicy.

7.

Zespół zabudowy wielkomiejskiej (kamienice i wille) pomiędzy ulicami 3 Maja, Mickiewicza, Krasińskiego, Słowackiego, Listopadowej i Wyspiańskiego z przecznicami (Frycza Modrzewskiego, Sienkiewicza, Dąbrowskiego-Grunwaldzka, Sixta, Chopina i Piastowska) wraz z parkiem miejskim – dawnym Parkiem Strzeleckim przy ulicy Słowackiego.

Elementy najcenniejsze w zespole:

Budynki municypalne

- Starostwo Powiatowe i Sąd Grodzki (ulica Słowackiego 15) projektu Karla Korna z 1898 r.
- Sala gimnastyczna Miejskiego Towarzystwa Gimnastycznego (ulica Słowackiego 17) z 1898 roku, projektu Andreea Walczoka;
- Sala gimnastyczna szkół średnich (ulica Słowackiego 19) projektu Ignatza Ungwera z 1891r.
- Bank Polski (ulica Sixta 19 / Krasińskiego 33) projekt: Jan Klimaszewski, Stanisław Filasewicz 1928-1931
- Powiatowa Kasa Chorych (ulica Krasińskiego 34, firma Karla Korna 1924-1927)
- Gmach Towarzystwa „Silesia” (ulica Krasińskiego 32 / Sixta 17) firma Karl Korn 1922
- dawna Strzelnica (ulica Słowackiego 27A) z 1831 roku, przebudowana w 1880 r.
- remiza Straży Pożarnej (ulica Grunwaldzka 20-20a / Listopadowa 47-49) autorstwa Alfreda Wiedermanna i Antona Müllera z Cieszyna.
- Zespół Szpitala Powszechnego (ulica Wyspiańskiego 21) autorstwa Karla Korna z lat 1891-1893.

Reprezentacyjna pierzeja ulicy 3 Maja z budynkami kamienic autorstwa m.in. Karla Korna i firmy Karl Korn, z ciągiem kamienic od nr 1-1a-3-5-7-9-9a, hotelem „Prezydent”, pasażem na ulicą Przechód projektu wiedeńczyków Hansa Mayra i Theodora Mayera, willą Michla (nr 13) [il. 1], willą Pollaka (nr 17), domem kolejowym (nr 14) projektu Bobrowsky’ego, ciągiem kamienic od nr 19-21-23-25 [il. 2], nr 27 i 29 (proj. Alexandra Neumanna z Wiednia), oraz 31, 31b-33-35-37-39.

il. 1

il. 2

Zespoły budynków szkolnych:

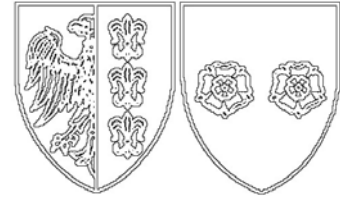
- Gmach dawnych Szkół Średnich (Szkola Realna i Przemysłowa) – obecne Technikum Elektryczno-Mechaniczne (ulica Słowackiego 24 / Sienkiewicza) autorstwa Emanuela Rost sen. z lat 1873-1883;
- Szkoła Przemysłowa (ulica Sixta 20) autorstwa wiedeńczyka Ernsta Lindnera z lat 1909-1912;
- Dawne Gimnazjum Polskie (ulica Listopadowa 70-Lubertowicza 3-7) projektu Alfreda Wiedermanna z lat 1924-1927;

- Szkoła podstawowa tzw. „Grażynka” (ulica Osuchowskiego 8) projektu Kazimierza Sołtykowskiego z lat 1936-1939.

Budynki o znaczących walorach artystycznych:

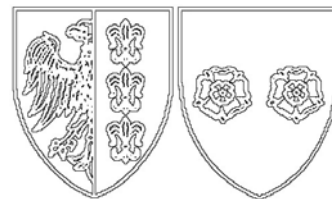
- ulica Chopina 11 (willa J. Handla, Victor Fenzl, Wiedeń 1925)
- ulica Chopina 13 (willa Georga Suchego)
- ulica Chopina 4-4a (projektu wiedeńczyka Siegfrida Sitte, 1921-1924 r.)
- ulica Chopina 5
- ulica Chopina 7 (kamienica Reicha, arch. F. Korn, 1932)
- ulica Chopina 9 (dom Victora Dańka, arch. A. Priessnitz, 1913)
- ulica Dąbrowskiego 3 (kamienica Serogów)
- ulica Głowackiego 3 (willa Leona Sandlera, arch. F. Korn, 1921)
- ulica Głowackiego 4-6-8
- ulica Krasieńskiego 1 (kamienica Karla Rödlera, arch. A. Walczok, 1901)
- ulica Krasieńskiego 25
- ulica Krasieńskiego 26 (willa Karola Wenzla, E. Rost sen. 1888)
- ulica Krasieńskiego 28 (kamienica Olgi Josephy)
- ulica Krasieńskiego 29 (willa Fryderyka Tisovitzta)
- ulica Krasieńskiego 31 (willa Kornhabera)
- ulica Krasieńskiego 4
- ulica Listopadowa 21 (willa Karla Fibera, arch. A. Walczok, 1884)
- ulica Listopadowa 27
- ulica Listopadowa 31
- ulica Listopadowa 59 (willa Emanuela Wareckiej, arch. F. Korn, 1912)

- ulica Listopadowa 61 (willa Tramerów, arch. Jüttner & Bolek, 1912)
- ulica Matejki 4-6 (kamienica rodzin Fränkel i Neiger, arch. F. Korn, 1912)
- ulica Matejki 8 (kamienica Józefa Koziela)
- ulica Mickiewicza 21 (willa Karla Korna)
- ulica Mickiewicza 22 (Izraelicka Gmina Wyznaniowa, Ernst Lindner & Theodor Schreier, Wiedeń 1904)
- ulica Mickiewicza 23 (kamienica Hupperta)
- ulica Mickiewicza 24 (willa Sixta, Karl Korn)
- ulica Mickiewicza 25
- ulica Mickiewicza 26
- ulica Mickiewicza 27 (willa Schneidera, Andreas Walczok)

- ulica Mickiewicza 3 (kamienica)
- ulica Mickiewicza 31a
- ulica Mickiewicza 32 (kamienica Rappaporta, arch. A. Strunz, 1931)
- ulica Mickiewicza 33
- ulica Mickiewicza 35 (kamienica Hoffmannów, arch. F. Korn, 1910)
- ulica Osuchowskiego 2-4-6 (domy urzędnicze, arch. Herman Eichinger, Wiedeń 1911-1912)
- ulica Piastowska 14 (willa Deutsch)
- ulica Piastowska 2
- ulica Sixta 13
- ulica Sixta 14 (kamienica Rosenblumów, arch. Jüttner & Bolek, 1907)
- ulica Sixta 4
- ulica Sixta 6 (kamienica Seidlerów)
- ulica Słowackiego 14 (kamienica Ottona Walczoka, arch. A. Walczok, 1912)
- ulica Słowackiego 16 (kamienica Josefa Hawy, arch. A. Walczok, 1912)
- ulica Słowackiego 18 (kamienica Gertrudy Walczok, arch. A. Walczok 1924)
- ulica Słowackiego 25 (kamienica Gottlieba Klusaka, arch. F. Korn, 1914)
- ulica Słowackiego 28 (willa Mückenbrunn, K. Korn, 1920)
- ulica Słowackiego 32 (willa Tugendhat, K. Korn 1923)

ulica Wyspiańskiego 5 (dom dawnego Towarzystwa „Nordmark”)
ulica Wyspiańskiego 8 (willa Karla Bauera, A. Strunz & Linnert, 1921)

- Wyposażenie wnętrza kamienic: sztukaterie i polichromie ścienne, ceramiczne, wzorzyste posadzki, wystrój architektoniczny z detalem, kute balustrady schodów, stolarki drzwiowe z nadświetlami i rzeźbiarskimi supraportami, witrażowe przeszklenia, szkło trawione, żeliwne zlewy na klatkach schodowych.
- Park Strzelecki pomiędzy ulicami Słowackiego, Chopina, Lubertowicza i Piastowską,
- Tunel kolejowy pod ulicą 3 Maja z lat 1876-1878.

8.

Zabudowa kamienic w pierzejach ulic Barlickiego, Cechowej i Placu Smolki, kamienice i budynki użyteczności publicznej powstałe w miejscu zabudowy fabrycznej po połowie XIX w. Elementy najcenniejsze w zespole:

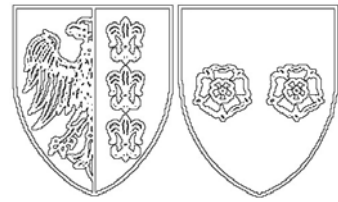
Budowle autorstwa architektów z Wiednia:

- Kamienica przy ulicy Barlickiego 1 - dawna kawiarnia „Allegri” (powojenna „Patria”) autorstwa Maxa Fabianiego z 1899 r., z wystrojem wnętrza (sztukaterie sufitowe, plafony). [il. 2]
- Pasaż (tzw. Przechód) pomiędzy ulicami Barlickiego 3 i 3 Maja, z kamienicą przy ulicy Barlickiego 3, autorstwa Hansa Mayra i Theodora Mayera z lat 1908-1909.
- Kamienica Josefa Ungera przy ulicy Barlickiego 13, autorstwa Alexandra Neumanna z 1899 r.
- Kamienica Geyera przy ulicy 11 Listopada 4, projektu Ernsta Lindnera z 1912 r.,
- Kamienica Viktora Burdy przy ulicy 11 Listopada 8. projektu Titusa Neugebauera z 1905 r. [il. 1]
- Kamienica Kurta Jankowsky,ego przy Placu Smolki 4, projektu Ernsta Lindnera z 1911 r.
- Kamienica Alfreda Schmidta przy Placu Smolki 7, projektu spółki Ernst Lindner & Theodor Schreier z 1905 r.

Budynki o znaczących walorach artystycznych:

ulica Barlickiego 2 (kamienica Sachsa, Karl Korn, 1889)
ulica Barlickiego 4 (kamienica Löwenberga)
ulica Barlickiego 5 (kamienica Polaczka, Wienzettel & Riedel, 1910)
ulica Barlickiego 11 (kamienica własna Emanuela Rosta, ok. 1910)
ulica Barlickiego 15 (dawny „Grand Hotel”, Karl Korn 1884)
ulica Barlickiego 19 (kamienica 1876)
ulica Barlickiego 21 (kamienica 1869)
ulica Cechowa 12 (kamienica, Emanuel Rost sen., 1862)
ulica Cechowa 18 (kamienica Molendy)

ulica 11 Listopada 6 (kamienica Pfistera, F. i C. Schulz, 1912)
ulica 11 Listopada 10 (kamienica Burdy, Karl Korn 1893)
ulica Wzgórze 19 (Komunalna Kasa Oszczędności, Karl Korn 1889)

il. 1

il. 2

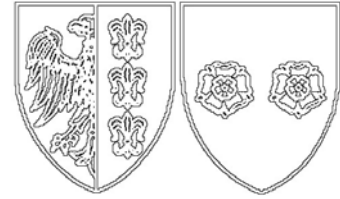
Funkcjonalistyczna dzielnica mieszkalna z lat 1934-1938 wzdłuż ulic Bohaterów Warszawy, Grota Roweckiego, Kunickiego i Wilsona. Kamienice z wyposażeniem wewnątrz (wysokiej klasy materiały budowlane i wykończeniowe z lat międzywojennych).

- ulica Bohaterów Warszawy 1 (proj. R. Jüttner & F. Bolek, 1934) [il. 1]
- ulica Bohaterów Warszawy 2A-3A-4A-5A-6A (proj. Alfred Wiedermann, 1937)
- ulica Bohaterów Warszawy 3 (proj. R. Jüttner & F. Bolek, R. Glücklich, 1934)
- ulica Bohaterów Warszawy 6
- ulica Bohaterów Warszawy 7
- ulica Bohaterów Warszawy 11 (proj. Walter Fussgänger, 1934)
- ulica Bohaterów Warszawy 13A
- ulica Bohaterów Warszawy 17 (proj. R. Jüttner & F. Bolek, 1935)
- ulica Bohaterów Warszawy 18
- ulica Bohaterów Warszawy 21 (proj. Alfred Wiedermann, 1934)
- ulica Bohaterów Warszawy 22
- ulica Bohaterów Warszawy 23 (proj. Józef Koziół 1935)
- ulica Grota-Roweckiego 4 (proj. Paweł Juraszko 1936)
- ulica Grota-Roweckiego 8
- ulica Grota-Roweckiego 18
- ulica Grota-Roweckiego 2 (proj. R. Jüttner & F. Bolek, 1935)
- ulica Grota-Roweckiego 22

il. 1

ulica Kołłątaja 14
ulica Kunickiego 3, 5, 6, 7, 8, 10
ulica Wilsona 1 / Bohaterów Warszawy 20A
ulica Wilsona 11
ulica Wilsona 3 (proj. Wilhelm Riedel 1937)
ulica Wilsona 7 (S. Lenz 1937)
ulica Wilsona 9

10.

Ulica 1 Maja z gmachem teatru, budynkiem „Małej Sceny” i z placem teatralnym oraz zespół kamienic i reprezentacyjnych gmachów użyteczności publicznej.

Elementy najcenniejsze w zespole:

- Teatr Polski autorstwa wiedeńczyków Emila von Förstera i spółki Fellner & Helmer z wyposażeniem: wystrój architektoniczno-sztukatorski, malowana kurtyna autorstwa Angelo Rottonary (warsztat wiedeński). Budynek „Małej Sceny”, plac teatralny z kopia fontanny i założeniem zieleni.

- Poczta Główna projektu Karla Korna z 1898 r.
- Gmach spółki „BUKO” (ulica 1 Maja 13), autorstwa wiedeńskiej firmy Theiss & Jaksch z 1922 r.
- Budynki o znaczących walorach artystycznych:
 - ulica 1 Maja 5 (dom z salą kinową dawnego kina „Apollo”, Józef Kozieł 1930)
 - ulica 1 Maja 6 (budynek dawnego Banku Austro-Węgierskiego z 1900 r.)
 - ulica 1 Maja 11 (willa Erwina Bathelta, 1901 r.)
 - ulica 1 Maja 12 (dworek Mänhardta z ok. 1820 r.)

ulica 1 Maja 15 (willa Karola Steffana, Andreas Walczok, 1901)
ulica 1 Maja 17 (dawna fabryka Piescha, przed 1870)

11.

Dzielnica willowa Żywieckiego Przedmieścia przy ulicach Lompy, Zdrojowej, św. Anny, NMP Królowej Polski i Grotgera z budynkami willowymi:

ulica Lompy 8 (willa Machalitz)

ulica Lompy 13 (willa K. Wolfa, F.i C. Schulz, 1920)

ulica Św. Anny 3 (willa O. Lesieckiego, 1929)

ulica Św. Anny 22

ulica NMP Królowej Polski 17 (willa T. Prochaska, Wilhelm Riedel, 1920)

ulica NMP Królowej Polski 21 (willa A. Bartelmussa, V. Fenzl, Wiedeń 1923),

ulica NMP Królowej Polski 36

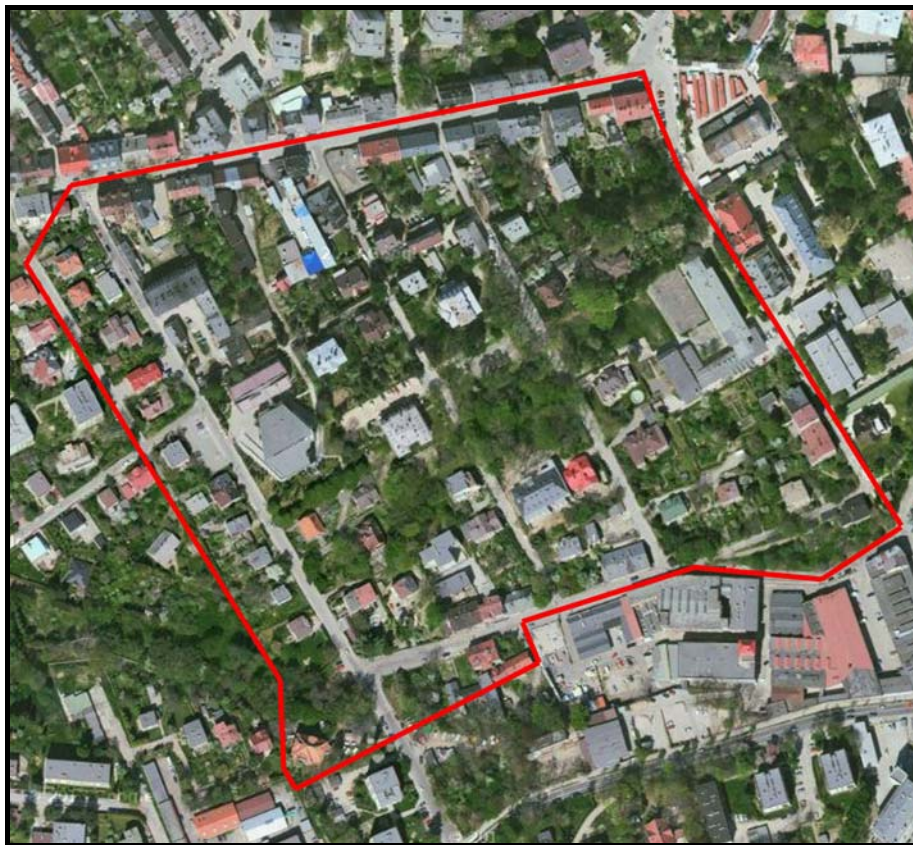
ulica Zdrojowa 6 (willa C. J. Bartelmussa, Emanuel Rost sen., ok. 1872)

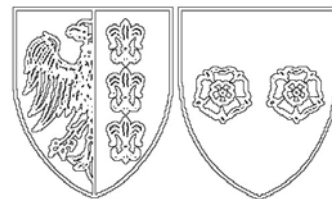
ulica Zdrojowa 11A (willa M. K. Bartelmussa, Victor Fenzl (Wiedeń). 1921)

ulica Grotgera 14 (willa O. Twerdy, V. Fenzl, Wiedeń 1923) [il. 1]

il. 1

12.

Dzielnica willowa Górnego Przedmieścia przy ulicach Moniuszki, Wita Stwosza, Słonecznej, Hallera po Plac Zwycięstwa z budynkami willowymi:

- ulica Słoneczna 2 (willa Junga, Andreas Walczok, 1905)
- ulica Słoneczna 3 (willa Ottona Brochmanna, Lesiecki i Scholz, 1931)
- ulica Słoneczna 4 (willa Josefa Prochaski, Wojtek & Rossmann, Polska Ostrawa 1904)
- ulica Wita Stwosza 3
- ulica Wita Stwosza 6a
- ulica Moniuszki 18
- ulica Hallera 8

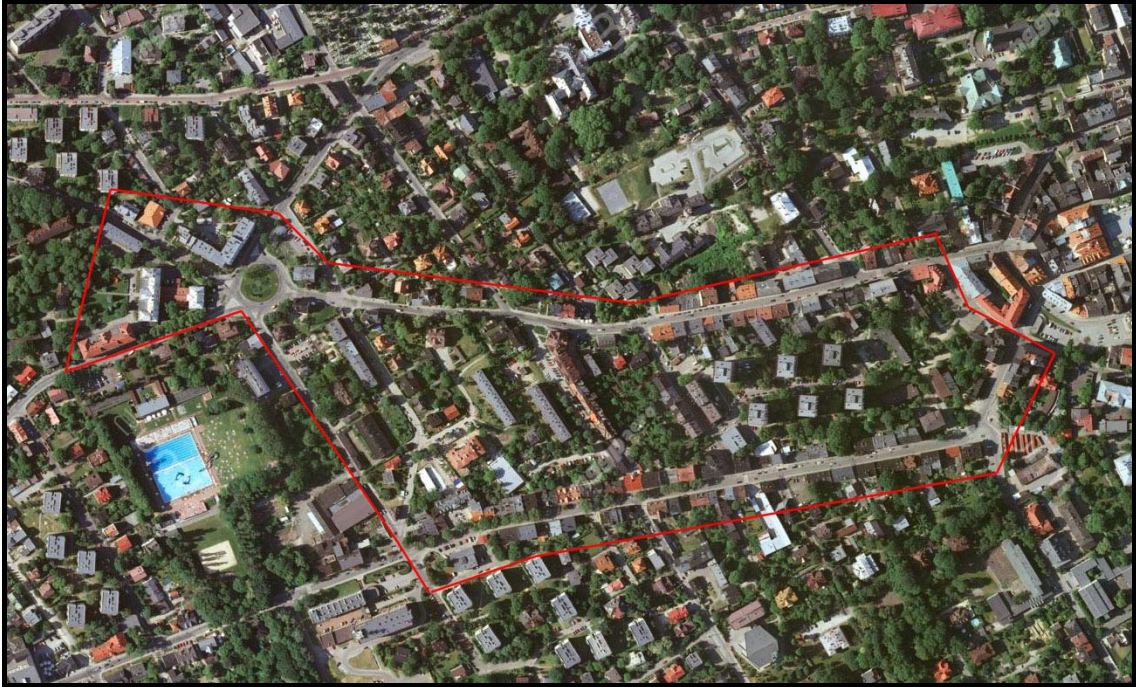
13.

Zabudowa wzdłuż historycznych traktów wylotowych – ulic Cieszyńskiej i Sobieskiego.
domy sukienników z końca XVIII w. [il. 1]

- ulica Cieszyńska: 12, 18, 30, 42,
- ulica Sobieskiego: 11, 13, 17, 19, 21, 23, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 41, 47

budynki o znaczących walorach artystycznych:

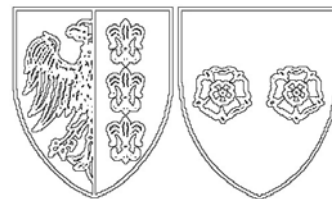
- ulica Cieszyńska 19/21 (kamienica Nitschów, Jüttner & Bolek 1903)
- ulica Cieszyńska 23A (willa Micherdzińskich)
- ulica Cieszyńska 24 (pałacyk Juliusa Rotha, 1888 r.)
- ulica Sobieskiego 6 (remiza Straży Pożarnej, Karl Korn 1884)
- ulica Sobieskiego: 51 (dom tkacza),
- ulica Sobieskiego 62a (willa Klemensa Matusiaka, Szatanek & Hanausek 1924),
- ulica Sobieskiego 70 (dom oficera, Alfred Wiedermann, 1924) [il. 2]
- ulica Sobieskiego 83 (dawne koszary piechoty, obecnie szpital, Erwin Rieger, Wiedeń 1893-1895)
- ulica Sobieskiego: stacje wodociągowe

il. 1

il. 2

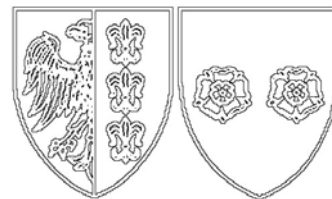
14.

Obiekty architektury przemysłowej:

- Zespół Gazowni Miejskiej pomiędzy ulicami Gazowniczą i Grażyńskiego, z najstarszymi budynkami wzniesionymi po 1861, autorstwa C.R. Kühnella (dwa zbiorniki gazowe od strony południowej i budynek mieszkalny), piecownia przy ulicy Grażyńskiego 5 projektu opawskiej firmy Ed. Ast & Comp., budynek zarządu przy ulicy Gazowniczej 14 z 1928 r., autorstwa A.J. Walczoka.
- Elektrownia Miejska (ulica Partyzantów 66) autorstwa braci Friedricha i Karla Schulz z lat 1892-1893.
- Browar Miejski (ulica Cieszyńska 78 – Browarna) wzniesiony przed 1890 rokiem.
- ulica Partyzantów 22 – zespół fabryki grępli Adolfa Mänhardta z dwoma budynkami willowymi z 1878 r., halą fabryczną z 1869 r., narożną halą od ulicy Sikornik z 1905 r. i skrzydłem wzdłuż ulicy Sikornik z roku 1922.

- ulica Michałowicza 3 / Sikornik – zespół odlewni fabryki maszyn Gustawa Josephy’ego z najstarszą halą odlewni (obecnie pawilon handlowy) z 1899 r. i modernistycznym założeniem fabrycznym wzniesionym po 1926 roku.
- ulica Powstańców Śląskich 6 / Partyzantów 21 (fabryka maszyn Gustava Josephy’ego), kompleks odbudowany po pożarze według projektu z 1926 r. w latach powojennych (od 1949)
- ulica Komorowicka 45 budynek przędzalni czesankowej braci Münch, z lat 1906-1907.
- ulica Komorowicka 110 budynek Przędzalni Czesankowej spółki z Vöslau, z lat 1907-1908, autorstwa opawskiej firmy Ed. Ast & Comp. (pierwszy żelbetowy budynek fabryczny w Białej).

- ulica 1 Maja 20, budynki fabryki sukienniczej Karla Wolfa, w pierzei ulicy wzniesione w latach 1872-1894, żelbetowa hala fabryczna z 1907 roku, autorstwa opawskiej firmy Ed. Ast & Comp. (pierwszy żelbetowy budynek fabryczny w Bielsku).
- ulica Podwale 60-76 (przędzalnia konopi, lnu i juty braci Deutsch), zespół budynków pomiędzy ulicami Podwale, Grażyńskiego, Kilińskiego i Okrzei, z lat 1890-1899 oraz 1924-1928.
- ulica Grażyńskiego 22-24 (odlewnia i fabryka maszyn Gülcher & Schwabe) z ceglana halą odlewni z ok. 1900 r.
- ulica Komorowicka 36 (fabryka włókiennicza Karla Hessa) czworobok budynków fabrycznych z ok. 1880 r.
- ulica Piłsudskiego 3 (farbiarnia Schlesingera-Rabinowitza), ceglane budynki fabryczne powstałe ok. 1870 r. [il. 1]
- ulica Stojałowskiego 61 (fabryka likierów i rumu Arnolda Grossa) z halami fabrycznymi z 80-tych lat XIX wieku i ceglany kominem.
- Plac Ratuszowy 5 (fabryka sukna Fryderyka Tislovitza) autorstwa firmy Karla Korna z 1922 r.

il. 1

15.

Zespół budynków kolejowych przy ulicy Warszawskiej i Podwale

- tzw. „stary dworzec” z ok. 1860 r. [il. 1]
- „nowy dworzec” przy ulicy Warszawskiej z 1890 r., projektu Carla i Friedricha Schulz, wykonany przez Karla Korna, z wystrojem malarskim holu (autorstwa wiedeńskiej formy Wild & Weygand). [il. 2]
- budynki dworca towarowego przy ulicy Podwale 59b

il. 1

il. 2

16.

Kolonie domów robotniczych dla pracowników fabryki Gustava Josephy'ego przy ulicach Michałowicza, Robotniczej i Kamińskiego: **[il. 1]**

- ulica Kamińskiego 15-22 (z 1892 r.)
- ulica Michałowicza 41-43-45 (z 1892 r.) **[il. 2]**
- ulica Robotnicza 1-11, 1a-11a, 2-4-6 (z lat 1903-1905)
- ulica Michałowicza 14-16 (z lat 1909-1911)

il. 1

il. 2

17.

Kolonia willowa Urzędniczej Spółki Budowlanej pomiędzy ulicami Słowackiego, Struga i Urzędniczą z 1925 roku. Projekty domów wykonane przez firmę Karla Korna.

- Ulica Słowackiego 40-42-46-50
- Ulica Struga 7
- Ulica Urzędnicza 1-2/4-3-5-7

18.

Willa Eduarda Zipsera z założeniem parkowym przy ulicy Bystrzańskiej 52 z 1902 r., autorstwa Emanuela Rosta z bogatym wyposażeniem wnętrza: polichromie sufitowe, wystrój sztukatorski, kasetonowe stropy, plafony, stolarki drzwiowe z dekoracją snycerską, intarsjami, rzeźbiarskimi supraportami i przeszkleniami szkłem trawionym, przepierzenie ścian z drewnianej stolarki z intarsjami i przeszkleniem, witrażowe okna holu ze szkłem gomółkowym, przeszklenie świetlika dachowego ze szkłem trawionym, kuta balustrada schodów, wzorzyste, ceramiczne posadzki, kafelki ścienne w dawnej kuchni z dekoracją ornamentalną.

19.

Dworek barona Adolfa Klobusa w Mikuszowicach Krakowskich przy ulicy Żywieckiej 193, z 70-tych lat XIX w., wraz z dwoma budynkami gospodarczymi i założeniem parkowym.

20.

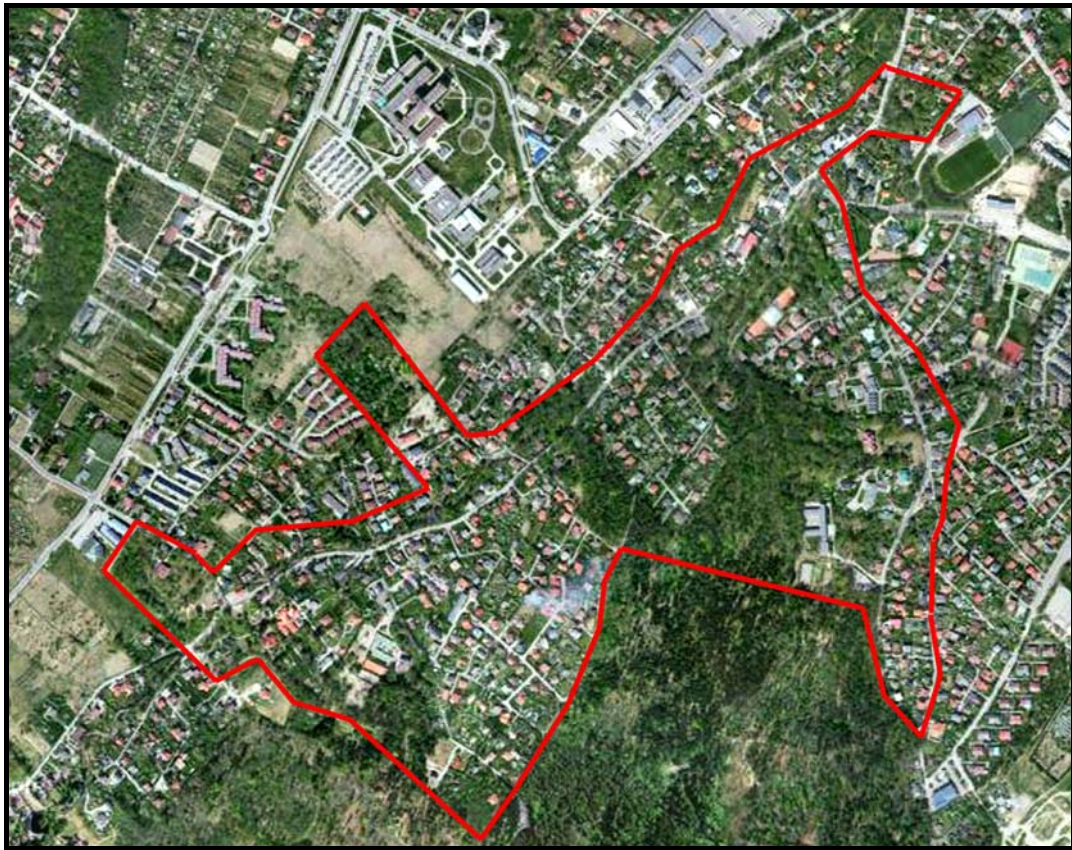
Zespół pałacu fabrykanckiego rodziny Bartelmuss przy ulicy Działkowców 12A z końca XIX w., z założeniem parkowym i wyposażeniem wnętrza (wystrój sztukatorski, stolarka drzwiowa z przeszkleniami szkłem trawionym).

21.

Zabudowa willowa i uzdrowiskowa dzielnicy Olszówka z końca XIX i początku XX w. zgrupowana wzdłuż ulic: Olszówka, Laskowa, Pocztowa z dawną remizą tramwajową i hotelami.

Elementy najcenniejsze w zespole:

Budynki dawnych hoteli i domów kuracyjnych:

- Ulica Olszówka 20 (tzw. Kurhaus Nahmanna) z 70-tych lat XIX w.
- Ulica Olszówka 22 (nowy hotel „Beskid”) z 1904 r.
- Ulica Olszówka 24 (stary hotel „Beskid”) z 1895 r.
- Ulica Olszówka 29 (restauracja „Czerwony Kapturek”) z połowy XIX w. (dawna restauracja Bernarda Blocha) rozbudowana w latach międzywojennych XX w.
- Ulica Pocztowa 32 (dawna leśniczówka) z 1857 r.

Założenie parkowo-leśne Cygańskiego Lasu wzorowane na Lasku Wiedeńskim.

Budynki o znaczących walorach artystycznych:

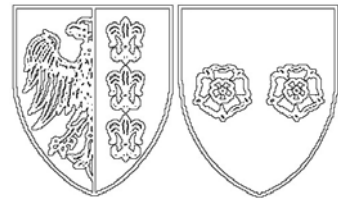
- Ulica Olszówka 19 (willa Hugo Schneidera) z 1911 r.
- Ulica Olszówka 26 (willa Josefa Nachmanna) z 1904 r.
- Ulica Olszówka 28 (willa Adolfa Pollaka) z 1888 r.
- Ulica Olszówka 46 (willa Karla Korna) z 1890 r.
- Ulica Olszówka 49 (willa Salomona Pollaka) z lat 70-tych XIX w.
- Ulica Olszówka 67 (willa Johanna Scholza „Anna”) z 1907 r.
- Ulica Olszówka 77 (willa Marie Hähnel) z lat 90-tych XIX w.
- Ulica Olszówka 102 (willa Olgi Josephy) z 1891 r.

- Ulica Pocztowa 12 (willa Schäffer-Riesefeld) z 1888 r.
- Ulica Pocztowa 14 (willa Riesefeld)
- Ulica Pocztowa 18 (willa Gustava Molendy) z 1907 r. **[il. 3]**
- Ulica Pocztowa 22 (willa Antona Fischera)
- Ulica Pocztowa 24 (willa Richarda Bathelta) z 1907 r.
- Ulica Laskowa 38 (willa Polatschek) z 1893 r.
- Ulica Laskowa 54 (willa Adolfa Mänhardta) z 1890 r.
- Ulica Grotowa 11 (willa Strzygowskich) z lat 20-tych XX w.
- Ulica Grzybowa 8 (pałacyk Hermine Hess „Florian”) z 1888 r.
- Ulica Różana 3 (willa E. Drozd) z 1929 r.
- Ulica Różana 4 (willa Wolfganga Josephy’ego) z lat 30-tych XX w.
- Ulica Młodzieżowa 7 (willa Schwabe) z 1907 r. **[il. 1]**
- Ulica Miła 6 (willa Büttner) z 1895 r.
- Ulica Filatelistów 1 (willa Eichhorna) ok. 1898 r. **[il. 2]**
- Ulica Tenisowa 12 (willa Bruno Jellinka) z 1923 r.

il. 1

il. 2

il. 3

22.

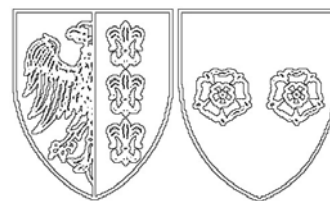
Zespół dworu starostów lipnickich, klasycystyczny pałac arc. Albrechta Habsburga z połowy XIX w. – przed 1858 r. (ob. klasztor sióstr Córek Bożej Miłości) wraz z kaplicą pałacową z 1896 r. autorstwa Emanuela Rosta, budynkiem gimnazjum klasztorного (ul. Broniewskiego 13) z 1907 r., i założeniem parkowym. W obrębie założenia figura św. Jana Nepomucena z końca XVIII w.

23.

Dom Żołnierza Polskiego przy ulicy Broniewskiego 27, proj. Ludwik Landau w 1925 r., w stylu zakopiańskim, z wystrojem i układem wnętrza: żelbetowy, kasetonowy strop w hallu, arkady filarowe, stolarki drzwiowe z nadświetlami i przeszkleniami, wystrój sali widowiskowej: żelbetowy strop z belkami i dekoracją sztukatorską, artykulacja ścian pilastrowa z gzymsem, boazeria płycinowa; dekoracyjne obramienie sceny; galeria dla widzów i orkiestry na arkadach.

24.

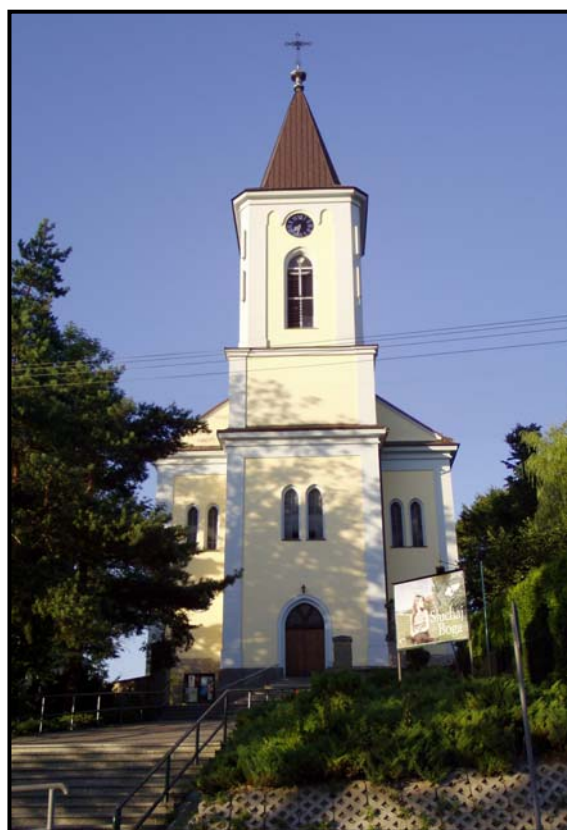
Zespół zabudowań dworu rodziny Nahowskich w Lipniku: willa (ulica Lipnicka 72) z 1886 r., czworak z 3 ćw. XIX w., (ulica Lipnicka 70) budynki służby oraz założenie parkowe.

25.

Kościół rzymskokatolicki p.w. Narodzenia NMP w Lipniku z lat 1881-1893, autorstwa Gustawa Bleicherta,

- gotycka rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem ok. 1470 r.,
- ołtarze boczne z 1883 r.,
- witraże i polichromia autorstwa Adama Bunscha z lat 1948-1957
- dekoracje malarskie autorstwa Zbigniewa Bielewicza
- rekonstrukcja ołtarza głównego – według ikonografii
- mur okalający kościół (dawniej cmentarz przykościelny) z 14 kaplicami.

26.

Leśniczówka w Lipniku przy ulicy Polnej 216 z 1884 roku, autorstwa Emanuela Rosta sen., w otoczeniu parkowym z amfiteatrem.

27.

Zespół kąpieliska miejskiego przy ulicy Konopnickiej z 1936 roku, projektu Pawła Juraszki, (wykonawstwo firma Karol Korn), zabudowa funkcjonalistyczna z wieżą skoków, parą basenów i budynkiem kawiarni. Przy wejściu brązowa rzeźba pływaczki (Gertruda Dawidowicz).

28.

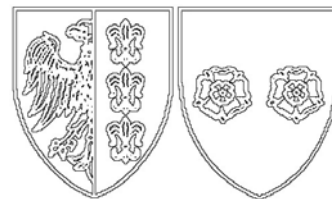
Ekspresjonistyczny budynek przychodni przeciwgruźliczej przy ulicy Partyzantów 57a, autorstwa Aloisa Strunza z lat 1928-1930 przy Parku Blichowym.

29.

Zespół zabudowań lotniska dawnej Śląskiej Szkoły Lotniczej przy ulicy Cieszyńskiej 317-323 z lat 1934-1936.

- budynek wieży kontrolnej
(ul. Cieszyńska 321)
- budynek szkoleniowy / hotelowy
(ul. Cieszyńska 317)
- hala hangaru samolotowego
(ul. Cieszyńska 323)
- założenie zieleni z aleją dojazdową i małą architekturą.

30.

Kościół rzymskokatolicki p.w. Nawiedzenia NMP w Hałcnowie przy ulicy Wyzwolenia z zespołem dawnego dworu hałcnowskiego przy ulicy s. Małgorzaty Szewczyk 24.

Elementy najcenniejsze w zespole:

- Kościół rzymskokatolicki p.w. Nawiedzenia NMP z lat 1777-1784, [il. 1] przebudowany w latach 1859-1864. We wnętrzu rzeźba ołtarzowa – Pieta z 1945 r., (kopia XVII-wiecznej), Kościół otoczony murem z kaplicami pasyjnymi i krzyżem XVII/XVIII w.
- Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem, na kolumnie z k. XVIII w.
- Budynek plebanii (ulica Wyzwolenia 334) [il. 2]

il. 2

- Dwór Pruszyńskich z końca XVIII w. (obecnie klasztor sióstr serafitek) [il. 3]
- Kapliczka z figurą św. Józefa z XIX w.
- Założenie ogrodowe z aleją dojazdową i murem oporowym
- Stary cmentarz z kaplicą cmentarną i krucyfiksem z 1833 r., w otoczeniu starodrzewu.

il. 1

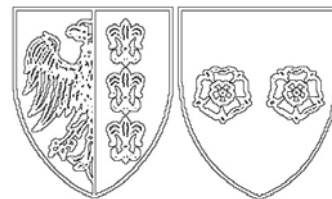

il. 3

31.

Historyczne kompleksy stawów:

- Staw Blachurowy pomiędzy ulicami Barkowską i Grenady o tradycji średniowiecznej, wzmiankowany w 1491r., z łąkami w dolinie potoku. [il. 1]
- Kompleks stawów hałcnowskich z łąkami pomiędzy ulicami Janowicką i Zagrody w północno-wschodniej części Hałcnowa, w obrębie przysiółku Zagrody. [il. 2]
- Kompleks stawów i łąk w dolinie Białej, w północno-zachodniej części Komorowic Krakowskich pomiędzy ulicami Za Kuźnią, Sejmową i Muchomorów, połączone ze stawami Bestwińskimi. [il. 3]

il. 1

il.2

il. 3

32.

Zapora wodna i jezioro Wielka Łąka z budynkiem leśniczówki „Barbara” i studzienkami.

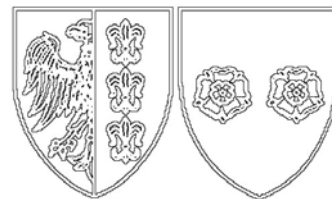
- Zapora dostępna z ulic Tartacznej i Zapora zbudowana w latach 1928-1931 przez firmę Dyckerhoff & Wittmann z Drezna, żelbetowa o długości 309 m., wysokości 23 m. Spiętrza wody trzech potoków: Barbara, Wapienica i Żydowski, tworzących potem rzekę Wapienica.
- zbiornik wodny, zwany Jeziorem Wielka Łąka, położony po stronie pd. zapory, położone na wys. 478 m. n. p. m., o powierzchni 24 ha, głębokości 22 m. i pojemności ok. 1,3 mln m³. [il. 1]
- Trzy studzienki z lat 1893-1895 zasilane wodą ze sztucznego jeziora leżącego w granicach Wapienicy
- Leśniczówka „Barbara” przy ulicy Tartacznej 284, zbudowana w 2 poł. XIX w. jako zameczek myśliwski dla księcia Jana Sułkowskiego. [il. 2]
- Budynek dawnej gajówki.

il. 1

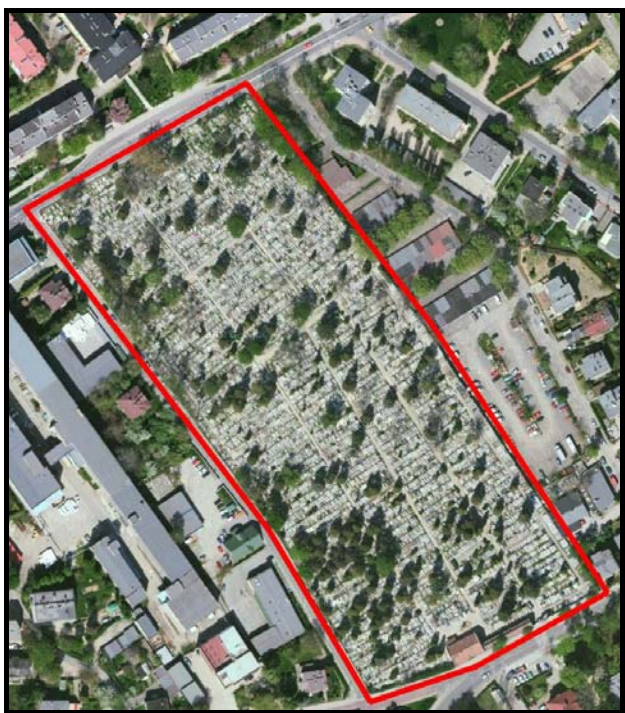
il. 2

33.

Cmentarze (poza wymienionymi w obszarach podlegających ochronie).
(szczegółowe opisy w rozdziale 5.2.4. Cmentarze)

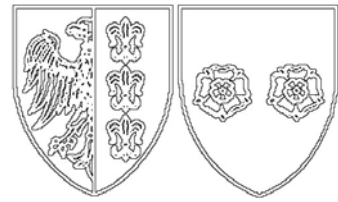
- Cmentarz katolicki przy ulicy Grunwaldzkiej z roku 1884. [il. 1]
- Cmentarz ewangelicki przy ulicy Listopadowej (tzw. „nowy”) z lat 1909-1911, autorstwa wiedeńczyków Hansa Mayra i Theodora Mayera. [il. 3-4]
- Cmentarz ewangelicki w Mikuszowicach Śląskich przy ulicy Bystrzańskiej z ok. 1828 r.
- Cmentarz katolicki w Białej przy ulicy Cmentarnej z 1790 r., [il. 2]
- Cmentarz żydowski przy ulicy Cieszyńskiej z 1849 r. [il. 5-6-7]
- Cmentarz wojskowy na osiedlu Wojska Polskiego, założony w 1924 r.,
- Cmentarz ewangelicki w Komorowicach Śląskich, założony przed 1836 r.
- Cmentarz katolicki w Leszczynach przy ulicy Krasickiego z 1927 r.
- Cmentarz katolicki w Lipniku przy ulicy Polnej
- Cmentarz ewangelicki przy ulicy Krakowskiej
- Cmentarz katolicki Kamienicy przy ulicy Karpackiej wraz z neogotyckim kościołem jubileuszowym p.w. św. Małgorzaty z 1899 r., (autorstwa wiedeńczyka Karla Steinhofera). [il. 9-10]
- Cmentarz ewangelicki Kamienicy przy ulicy Karpackiej z 1899 r., wraz z kaplicą cmentarną autorstwa Karla Steinhofera (Wiedeń) neogotycką, z wieżą w górnej kondygnacji ośmioboczną, nakrytą szpiczastym namiotowym dachem. Elewacje, za wyjątkiem południowej nawy bocznej tynkowanej, ceglane, narożniki, oraz detale architektoniczne kamienne, malowane; W tympanonie głównego portalu od zachodu płaskorzeźba Chrystusa niosącego krzyż; W tympanonie portalu pod wieżą Baranek Eucharystyczny; Wyposażenie w większości nowe; Z pierwotnego zachowane neogotyckie figury świętych, projektu Karola Steinhofera z Wiednia. [il. 8]

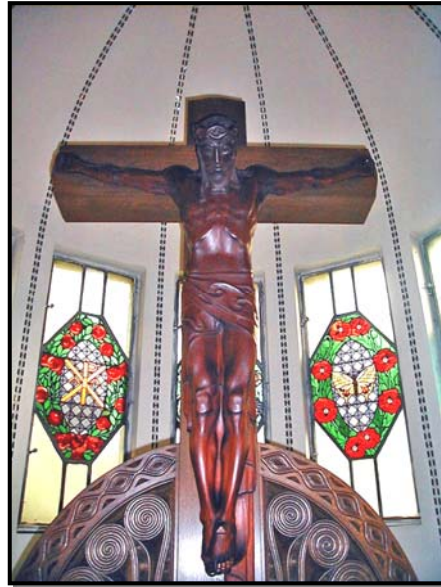
il. 1

il. 2

il. 3

il. 4

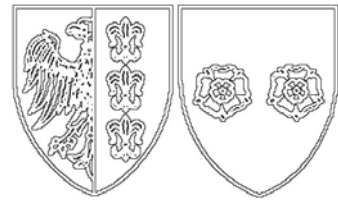
il. 5

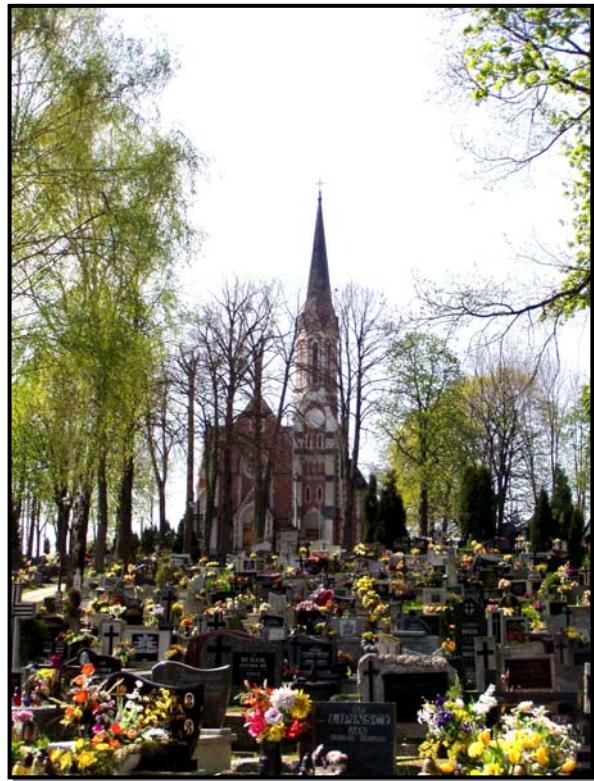
il. 6

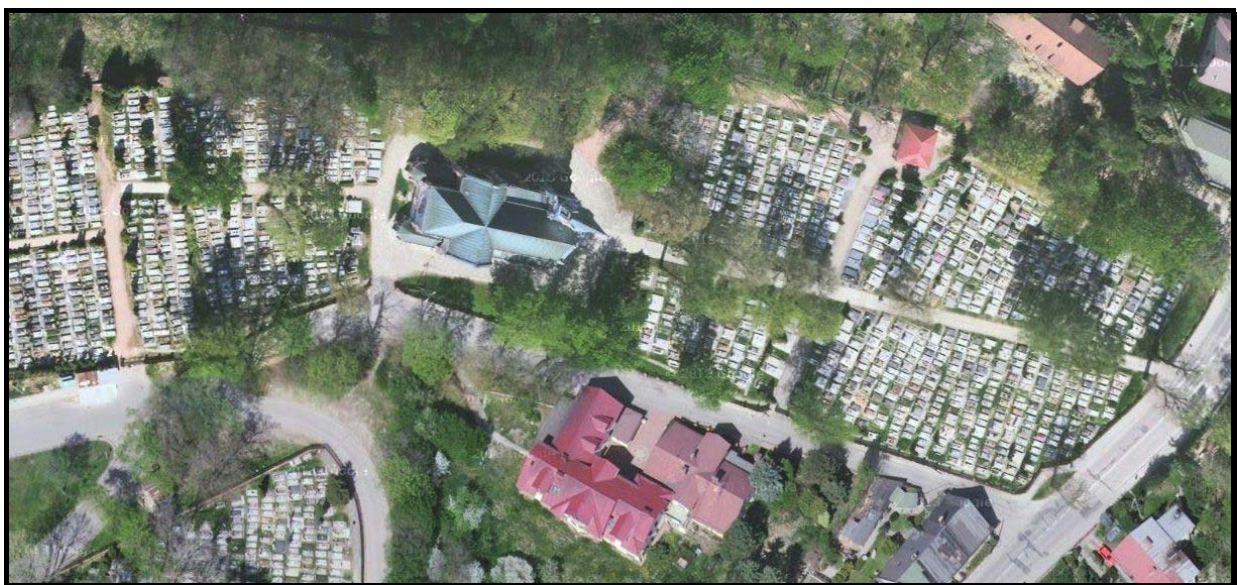
il. 7

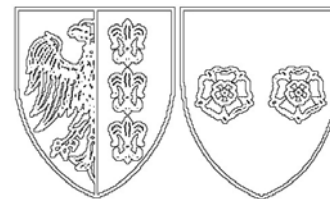
il. 8

il. 9

il. 10

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zasoby dziedzictwa kulturowego o szczególnych walorach: wysokiej klasy obiekty architektury wielkomiejskiej z wyposażeniem wewnątrz, liczne zabytki przemysłu i techniki, kościoły i cmentarze, willowe dzielnice podmiejskie, zabudowa wiejska oraz założenia zieleni parkowej • dziedzictwo kultury materialnej, w szczególności zabytki architektury zachowane bez strat i zniszczeń wojennych • wielokulturowość obszaru, w tym również wielość nacji, religii i tradycji • dziedzictwo twórców przybyłych z innych rejonów Europy – szczególnie związanych z artystycznym środowiskiem wiedeńskim • tradycje związane z rozwojem przemysłu włókienniczego i maszynowego; • obszary ochrony krajobrazu kulturowego w granicach zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i użytków ekologicznych • historyczne powiązania handlowe, kulturowe, administracyjne z państwami Europy Środkowej (Czechy, Słowacja, Węgry, Austria) • historyczne trakty (Trakt cesarski) • rozwijająca się aktywna turystyka związana z zabytkami (szlaki kulturowe – budownictwa drewnianego, zabytków techniki oraz szlak fortyfikacji XX-wiecznych) • wzrost aktywności organizacji społecznych i obywatelskich w dziedzinie opieki nad zabytkami 	<ul style="list-style-type: none"> • zły stan zachowania wielu obiektów zabytkowych wynikający z wieloletniego braku bieżącej konserwacji i systematyczności działania, stosowania, niewłaściwych technologii i materiałów w substancję zabytkową • niespójność prawna uniemożliwiająca skuteczną ochronę zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków • zmiana stosunków własnościowych wskutek wymiany ludności po 1945 r. • nieuregulowana własność części obiektów zabytkowych lub niekorzystny podział własności • brak odpowiedniego inwestora dla obiektów wystawionych do sprzedaży • wzrastająca liczba obiektów i terenów przemysłowych wymagająca rewitalizacji • brak świadomości społecznej dotyczącej zasobów dziedzictwa kultury materialnej i niematerialnej • niedostateczna edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego • niedostateczna świadomość środowisk inwestorskich i projektowych • niedostateczna promocja roli zabytków jako szansy rozwojowej • niewystarczający udział mediów lokalnych w propagowaniu i promocji zabytków • kradzieże (szczególnie dotyczące cmentarzy i obiektów pozostających w pustostanach i obiektów archeologicznych)

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• możliwość pozyskiwania środków finansowych z funduszy europejskich i programów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego• wzrost wartości zabytku i lokalnych tradycji jako produktu turystycznego• włączanie obiektów zabytkowych w obieg gospodarczy• rozwój organizacji pozarządowych• promowanie wielokulturowych korzeni miasta• opracowanie planów miejscowych o charakterze konserwatorskim określających zasady i kierunki ochrony zabytków	<ul style="list-style-type: none">• brak realnych zachęt dla inwestorów prywatnych do inwestowania w zabytki• brak środków finansowych właścicieli obiektów na konserwację• presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych i przyrodniczo-kulturowych• braki w zakresie tworzenia prawa lokalnego, w tym niekontrolowana urbanizacja, brak realizacji wytycznych konserwatorskich,• niestabilność przepisów prawa• brak doradztwa dla osób prywatnych inwestujących w obiekty zabytkowe• brak infrastruktury turystycznej przy obiektach zabytkowych i efektywnej ich promocji

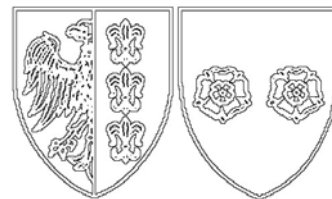
7. Założenia programowe

7.1. Priorytety Programu opieki

Priorytet I:

Uznanie dziedzictwa kulturowego za wyznacznik specyfiki miasta i jego atrakcyjności.

Założenia aktualnej strategii rozwoju Bielska-Białej łączą w sobie wizje miasta jako „silnego ośrodka przemysłu, handlu, usług i turystyki Polski Południowej” z funkcją rezydencjonalną. Cele te, mimo iż bezpośrednio nie koncentrują się na tematyce dziedzictwa kulturowego, nie mogą być w pełni zrealizowane bez uwzględnienia istotnej roli zabytków. Uznanie kluczowego miejsca spuścizny kulturowej w przestrzeni miasta i podjęcie odpowiednich działań celem jej zachowania i rewaloryzacji powinno być traktowane jako priorytetowe. Bielsko-Biała niezaprzeczalnie wyróżnia się wśród innych miast regionu klasą artystyczną miejskiej architektury mieszkalnej oraz budowli municypalnych i sakralnych. Najbardziej wartościowe przykłady z XIX i początku XX wieku czerpią z wzorców wiedeńskich i uniwersalistycznych form modernizmu. Są to unikalne wartości dziedzictwa Bielska-Białej, które w połączeniu z walorami krajobrazowymi i położeniem geograficznym stanowią duży potencjał rozwojowy.

Priorytet II:

Przywracanie tożsamości miasta i jego mieszkańców przez upowszechnianie i promowanie wiedzy o miejscowej spuściznie kulturowej.

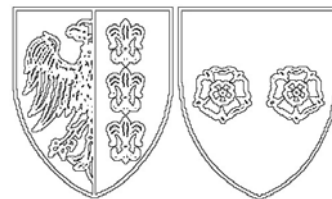
Największe zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego Bielska-Białej, oprócz kilku dziesięcioleci zaniedbywania, stanowiły zmiany społeczne i socjologiczne, jakie miały miejsce po 1945 roku, oraz w latach 70-tych jako pochodna wprowadzenia zakładów przemysłowych nowej branży (Fiat). Wymiana ludności, związana z opuszczeniem miasta przez dużą część jego rodowitych mieszkańców i osiedleniem się przybyszów przeważnie ze wschodnich terenów Polski, zerwała ciągłość lokalnych tradycji i identyfikację z miejscem zamieszkania. Nie pozostało to bez wpływu na spuściznę materialną, pozbawioną właścicieli, której geneza i wartość pozostawały niezrozumiałe. W sposób szczególnie dramatyczny sytuacja ta dotknęła bielskie i bialskie cmentarze, ale i miejscową architekturę, użytkowaną niezgodnie z pierwotnym przeznaczeniem (np. wille zamieniane na budynki wielorodzinne). Przywrócenie identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania, szczególnie ważne dla pokoleń bielszczan urodzonych w latach powojennych, zrozumienie tożsamości opartej na wielokulturowości i zróżnicowaniu religijnym, przekłada się na świadome wykorzystanie walorów spuścizny kulturowej, gwarantując zarazem jej przetrwanie.

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki.

W ramach **Priorytetu I: „Uznanie dziedzictwa kulturowego za wyznacznik specyfiki miasta i jego atrakcyjności”** określono następujące kierunki działania:

Kierunek 1: Utrzymanie i ochrona dziedzictwa kulturowego na poziomie pozwalającym na trwałe zachowanie i wyeksponowanie jego walorów.

Blisko pięćdziesiąt lat zaniedbywania dużej części substancji zabytkowej miasta stworzyło sytuację, w wyniku której większość obiektów wymaga pilnych i specjalistycznych zabiegów konserwatorskich. W wielu przypadkach działania renowacyjne powinny być prowadzone w oparciu o programy konserwatorskie, opracowane w sposób kompleksowy dla całych kwartałów miejskich. Kierunek zapoczątkowany programem rewitalizacji bielskiej starówki winien być kontynuowany w przypadku kolejnych kwartałów Śródmieścia, rozciągając strefę zrewitalizowaną, tworząc tzw. rejon o wysokiej atrakcyjności. Dotyczy to w szczególności kwartałów pomiędzy ulicami 3 Maja, Mickiewicza, Krasińskiego, Słowackiego i Listopadową o reprezentacyjnym charakterze zabudowy wielkomiejskiej oraz pierzei ulicy 11 Listopada – utrzymanej w charakterze traktu pieszego, z zabudową śródmieścia Białej. Nie bez znaczenia dla stanu obiektów zabytkowych i ich odpowiedniej ekspozycji jest obecność ruchu kołowego w centrum miasta. Ograniczenie ruchu tranzytowego przebiegającego przez ścisłe centrum (ulica 3 Maja) jest problemem uzależnionym od inwestycji drogowych w innych rejonach (budowa obwodnicy). Ograniczenie ruchu pojazdów w centrum, na odcinku od ulicy Piastowskiej do Michałowicza i opracowanie odpowiedniego systemu ruchu w tym rejonie jest rozwiązaniem docelowym, pozwalającym na przywrócenie reprezentacyjnego charakteru tej części Śródmieścia.

Zadania:

- Włączenie w programy rewitalizacyjne obszarów o szczególnym znaczeniu artystycznym i kulturowym;
- Konsekwentna realizacja zatwierdzonych planów rewitalizacji (Starówki Bielskiej);
- Opracowanie rozwiązań komunikacyjnych pozwalających na ograniczenie ruchu pojazdów w rejonach śródmiejskich;
- Sporządzenie studium widokowo-krajobrazowego gminy celem ochrony widoków, panoram i stref widokowych związanych z obiektami zabytkowymi;
- Sporządzenie kompleksowego planu remontów obiektów zabytkowych będących własnością gminy;
- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
- Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy (fundusze europejskie - JESSICA, fundusz Norweski, środki w dyspozycji Urzędu Marszałkowskiego, Urzędu Powiatowego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego);
- Przygotowanie projektu uchwały umożliwiającej pozyskiwanie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach będących własnością innych podmiotów;
- Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji, instalowania reklam);
- Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżami (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.)

Kierunek 2: Uregulowanie sytuacji własnościowej nieruchomości zabytkowych gwarantującej ich odpowiednie utrzymanie.

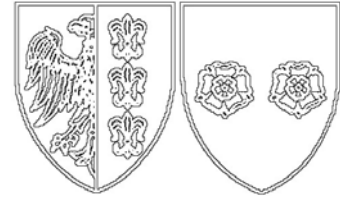
Po latach upaństwowienia nieruchomości, kwestie majątkowe w odniesieniu do obiektów zabytkowych przedstawiają zróżnicowany obraz, z przewagą własności gminnej w zarządzie Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej. Wiele zabytków przeszło w ręce prywatne osób fizycznych i instytucji, część pozostająca własnością gminy została przeznaczona do sprzedaży. Szczególnie ważnym problemem w przypadku sprzedaży nieruchomości z obiektami zabytkowymi staje się uwzględnienie w warunkach przetargu zapisów zakazujących ich wyburzenia oraz zaleceń konserwatorskich precyzujących warunki ich ochrony.

Zadania

- Wprowadzenie monitoringu sprzedaży obiektów zabytkowych z określeniem warunków przetargów;
- Opracowanie oferty inwestycyjnej dla obiektów przemysłowych o zróżnicowanej wartości artystycznej i kulturowej (z określeniem obiektów do ochrony czy ewentualnych przekształceń i adaptacji);
- Dążenie do scalania własności i unikanie podziałów nieruchomości zabytkowych (np. wille w otoczeniu parkowym);

Kierunek 3: Zapewnienie funkcjonowania zabytków w ramach ustroju rynkowego, z wykorzystaniem ich wartości dla podnoszenia standardów życia mieszkańców i rozwoju miasta.

Wiele z budynków zabytkowych, szczególnie związanych z produkcją przemysłową, straciło swoje pierwotne przeznaczenie, jak również obiekty użytkowane przez różne instytucje państwowe z określoną funkcją zagospodarowania jako przedszkola, szkoły, domy wczasowe czy przychodnie zdrowia. Problem zmiany funkcji i adaptacji stał się jedyną szansą zachowania budynków przemysłowych natomiast w przypadku innych

opuszczonych obiektów, pojawił się problem odpowiedniego zagospodarowania, które pozwoliłoby zachować wartości zabytkowe i jednocześnie umożliwić samofinansowanie.

Zadania

- Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja do nowych funkcji opuszczonych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy), wpływających korzystnie na walory zabytkowe;
- Zachowanie zabytkowych wnętrz przy adaptacjach do nowych funkcji, dostosowanie funkcji do charakteru wnętrza;
- Zachowanie jako własności gminnej obiektów – tzw. kulturowych wizytówek miasta, z przeznaczeniem na cele reprezentacyjne (np. willa Zipsa ul. Bystrzańska 52, willa Bartelmussa ul. Działkowców 12A, willa Schneidera ul. Mickiewicza 27, willa Sixta ul. Mickiewicza 24, willa Bartelmussa ul. Zdrojowa 6)
- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, celem zapobieżenia ewentualnym sytuacjom konfliktowym, związanym z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

Kierunek 4: Podniesienie standardów miejskich przestrzeni publicznych i terenów zielonych

Estetyka przestrzeni publicznej, architektury obiektów municypalnych, zakomponowanie placów miejskich, ulic spacerowych, skwerów, parków i ogrodów miejskich jest pierwszą wizytówką miasta, świadcząca o dobrym zarządzaniu majątkiem wspólnym.

Projekty reprezentacyjnych obiektów i małej architektury w przestrzeni miejskiej powinny być wyłaniane w drodze konkursów architektonicznych, gdzie kryterium wyboru nie jest uzależnione jedynie od ceny. Wartości artystyczne projektu powinny być decydujące.

Przywrócenie pierwotnej funkcji placów jako miejsca spotkań i zgromadzeń, usunięcie parkingów z ich powierzchni i wprowadzenie małej architektury o wysokich walorach projektowych staje się wymogiem europejskich standardów w przestrzeni publicznej.

Z uwagi na niewielką liczbę parków miejskich i terenów zielonych w centrum miasta, zachowanie istniejących założeń zieleni i tworzenie nowych jest koniecznością, poprawiającą jakość życia zwłaszcza w rejonach śródmiejskich. Jednym z działań w tym kierunku jest przywrócenie mieszkańcom zaniedbanych ogrodów jordanowskich (np. przy ulicy Wyzwolenia, Broniewskiego) oraz dbałość o istniejące założenia parkowe i skwery.

Zadania

- Organizacja konkursów architektonicznych w przypadku obiektów miejskich, małej architektury, placów, obiektów w szczególności eksponowanych miejscach;
- Realizacja nagrodzonych projektów konkursowych na zakomponowanie płyty i otoczenia placów miejskich (np. Plac Wojska Polskiego);
- Wybór dobrej klasy projektów małej architektury;
- Usuwanie parkingów z rynków miejskich (Plac Wojska Polskiego, Plac Wolności);
- Opracowanie projektu rewaloryzacji oraz realizacja (w nawiązaniu do historycznych) nawierzchni ulic i ciągów pieszych w obrębie zabytkowych śródmieść;
- Określenie zasad i ich egzekwowanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych;
- Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy;

- Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy, ogródków jordanowskich i założeń ogrodowych przy willach);
- Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych, parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp.
- Tworzenie zamkniętych i strzeżonych enklaw zieleni.

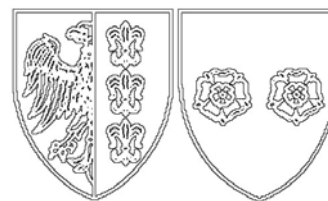
Kierunek 5: Zwiększenie ilości obiektów objętych ochroną prawną.

Obecnie ochroną ustawowa objętych jest jedynie 5% zabytków miasta. Liczba ta zwiększy się po uchwaleniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny śródmiejskie o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi. Oprócz tej ochrony, w przypadku 45 obiektów proponuje się wpis do rejestru zabytków a w odniesieniu do dzielnicy Olszówka - utworzenie parku kulturowego.

Zadania

- Sporządzanie planów zagospodarowania przestrzennego dla rejonów cennych pod względem kulturowym;
- Utworzenie parku kulturowego obejmującego całe zespoły zabudowy lub dzielnice o unikalnym charakterze;
- Wymóg uzyskania pozwolenia na budowę przy pracach w obiektach z Gminnej Ewidencji Zabytków (celem uniknięcia prac na tzw. zgłoszenie – będących poza kontrolą konserwatorską)
- Uwzględnianie zapisów programów rewitalizacji, studiów widokowo-krajobrazowych, studiów historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- Wpis obszarowy do rejestru zabytków terenów śródmieścia;
- Wskazanie obiektów przeznaczonych do wpisu do rejestru zabytków.

Lp.	Obiekt	Adres	Data powstania
1.	willa	1 Maja 11	1902
2.	kamienica	1 Maja 13 / Inwalidów 2	1922
3.	willa	1 Maja 15	1901
4.	poczta	1 Maja 2	1898
5.	kamienica	11 Listopada 10	1893
6.	pałac	11 Listopada 40 / Ratuszowa 1	ok. 1880
7.	kamienica	3 maja 5	1901
8.	kamienica	3 Maja 9a	1903
9.	kamienica	Barlickiego 11	1904
10.	kamienica	Bohaterów W-wy 1	1934
11.	kamienica	Bohaterów W-wy 17	1935
12.	kamienica	Bohaterów W-wy 21	1934
13.	willa	Chopina 11	1925
14.	domy	Chopina 4-4a	1921-1924
15.	remiza SP	Grunwaldzka 20a-b	1925-1928
16.	kościół	Karpacka – kościół św. Małgorzaty	1899
17.	kaplica	Karpacka – kaplica na cmentarzu ewangelickim	1899
18.	szkoła	Komorowicka 27	1907-1910

19.	kamienica	Krótką 1 / 11 Listopada 18 / Stojałowskiego 7	1913
20.	willa	Legionów 21	1880
21.	willa	Lompy 13	1920
22.	kamienica	Mickiewicza 22	1904
23.	willa	Mickiewicza 27	1903
24.	kamienica	Mickiewicza 3	1901-1905
25.	willa	Olszówka 49	ok. 1870
26.	szkoła	Osuchowskiego 8	1936
27.	przychodnia	Partyzantów 57a	1928-1930
28.	szkoła	Piłsudskiego 47	1874
29.	kamienica	Plac Smolki 4	1911
30.	kamienica	Plac Wolności 10	1904
31.	kamienica	Plac Wolności 4	1911
32.	willa	Pocztowa 18	1907
33.	willa	Różana 3	1929
34.	kamienica	Sixta 10	1907
35.	Bank Polski	Sixta 15	1928-1931
36.	szkoła	Sixta 20 / Słowackiego / Piastowska	1909-1912
37.	willa	Słoneczna 4	1903
38.	szkoła	Słowackiego 24	1873-1883
39.	willa	Słowackiego 32 / Żeromskiego	1923
40.	dom	Staszica 10	XVIII/XIX
41.	dom	Staszica 4	XVIII/XIX
42.	dom	Staszica 6	XVIII/XIX
43.	dom	Staszica 8	XVIII/XIX
44.	kamienica	Zamkowa 8	1895
45.	willa	Zdrojowa 6	1872

W ramach **Priorytetu II: „Przywracanie tożsamości miasta i jego mieszkańców przez upowszechnianie i promowanie wiedzy o miejscowej spuściznie kulturowej”** określono następujące kierunki działania:

Kierunek 1: Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta

W ostatnich latach stopniowo wzrasta ilość publikacji naukowych i popularnonaukowych oraz profesjonalnych witryn internetowych poświęconych historii i dziedzictwu kulturowemu miasta, odpowiadając na zainteresowanie mieszkańców tą problematyką. Wprowadzenie lekcji regionalnych w szkołach i nowych kierunków studiów, związanych z kulturą regionu, oraz wdrożenie systemu informacji miejskiej obejmujący także najcenniejsze zabytki w znacznym stopniu przybliży wiedzę najbliższemu otoczeniu.

Zadania:

- Finansowanie publikacji i projektów medialnych dotyczących historii i dziedzictwa kulturowego miasta;
- Wprowadzanie systemu informacji miejskiej w najbardziej uczęszczanych miejscach i obiektach;
- Utrzymanie programów edukacyjnych dotyczących zabytków i tradycji regionu na wszystkich poziomach nauczania podstawowego i średniego;

- rozwój kierunków studiów wyższych i podyplomowych w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego i opieki nad zabytkami.

Kierunek 2: Opracowanie pełnej bazy danych o obiektach zabytkowych

Podstawę wiedzy o dziedzictwie kulturowym stanowi rzetelne i pełne rozpoznanie obiektów zabytkowych oraz ich udokumentowanie, z wykorzystaniem najnowszych technologii do tworzenia baz danych.

Zadania

- Weryfikacja obiektów w spisie Gminnej Ewidencji Zabytków pod kątem autentycznych wartości artystycznych i kulturowych;
- Opracowanie kart obiektów Gminnej Ewidencji Zabytków;
- Wprowadzanie programów do tworzenia baz danych w dyspozycji służb ochrony zabytków;
- Udostępnienie danych o zabytkach dla publicznej wiadomości (internet)
- Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia widokowo-krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);
- Finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych

Kierunek 3: Promocja spuścizny kulturowej regionu

Zadania:

- organizacja konferencji, sesji popularnonaukowych i spotkań mających na celu popularyzację wiedzy o zabytkach i małej ojczyźnie oraz pełniących funkcję forum dyskusyjnego;
- organizacja wystaw, konkursów, przeglądów, warsztatów, festiwali w celu popularyzacji dziedzictwa regionu;
- upowszechnianie walorów zabytkowych gminy, wiedzy o historii, tradycji i zabytkach regionu oraz przedsięwzięć kulturalnych z nimi związanych za pomocą narzędzi multimedialnych, publikacji, akcji społecznych i programów edukacyjnych, w tym muzea wirtualne;
- tworzenie stron internetowych na temat zabytków i tradycji;
- promocja krajobrazów kulturowych, tradycyjnych form zabudowy i zagospodarowania terenu, w tym przygotowanie katalogów
- realizacja wieloaspektowych projektów kulturowych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe regionu w ramach projektów transgranicznych i międzynarodowych

Kierunek 4: Rozwój tzw. turystyki kulturowej i szlaków architektury: drewnianej, przemysłowej, militarnej.

Zadania:

- Wytypowanie obiektów tworzących szlak tematyczny (np. szlak architektury przemysłowej, śladami artystów wiedeńskich, szlak architektury drewnianej, sakralnej);
- Stworzenie ścieżki edukacyjnej wzdłuż polskiej linii fortów 1939 r.
- Tworzenie infrastruktury wokół obiektów zabytkowych i szlaków;

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (m.in. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ochrona obiektów w drodze decyzji budowlanej, nadzór konserwatorski wynikający z przepisów prawa budowlanego, utworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich (JESSICA, fundusz Norweski), środki w dyspozycji Urzędu Marszałkowskiego, Urzędu Powiatowego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- instrumentów społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);
- instrumentów kontrolnych (m.in. aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

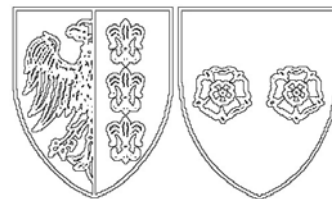
6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przed opracowaniem sprawozdania, sporządza się ocenę poziomu realizacji gminnego programu, uwzględniającą stopień wykonania zadań i ich efektywność. Dla sporządzenia sprawozdania powinien zostać powołany zespół osób, których kompetencje pozwalają na rzeczową ocenę realizacji programu.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki:

W ramach priorytetu I: „Uznanie dziedzictwa kulturowego za wyznacznik specyfiki miasta i jego atrakcyjności”

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (lub inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- Liczba utworzonych parków kulturowych
- Liczba przeprowadzonych konkursów architektonicznych
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych
- Liczba skreśleń obiektów z wojewódzkiej ewidencji zabytków
- Liczba wniosków o skreślenie obiektów z rejestru zabytków

W ramach priorytetu II: „Przywracanie tożsamości miasta i jego mieszkańców przez upowszechnianie i promowanie wiedzy o miejscowej spuściznie kulturowej”

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego)
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych,
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami można ogólnie podzielić na środki publiczne i środki prywatne.

Środki publiczne:

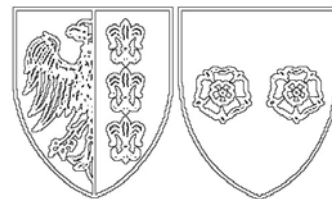
Finansowanie środkami publicznymi realizowane jest na wszystkich szczeblach administracji publicznej. Źródłem finansowania zadań są środki planowane w rocznych ustawach budżetowych. Składają się na nie zarówno środki własne, jak i pochodzące z zagranicy (w tym z Unii Europejskiej). Środkami przeznaczonymi na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego dysponują ministrowie i wojewodowie, przy czym gros środków pozostaje w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury. Polskie prawo nie określa procentowego limitu wydatków budżetu na rzecz kultury, w tym ochrony i opieki nad zabytkami. Tylko w drodze wyjątku przepisy szczególne mogą wskazywać rodzaj i wielkość uzależnienia planowanego wydatku. Obowiązujące prawo nie przewiduje także powiązań pomiędzy wpływem źródła dochodów budżetowych a wysokością określonego wydatku. Bezpośrednie powiązania konkretnych środków budżetowych z konkretnymi wydatkami mogą mieć jedynie charakter funkcjonalny i dotyczą opracowywanych tzw. harmonogramów rocznych dochodów i wydatków (art. 29 ustawy z 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych).

Wydatki z budżetu państwa na ochronę i opiekę nad zabytkami mogą obejmować:

- 1) bezpośrednio wydatki na zadania bieżące i inwestycyjne państwowych jednostek budżetowych,
- 2) wydatki w formie: dotacji dla jednostek samorządu terytorialnego, dotacji dla innych jednostek sektora finansów publicznych, dotacji spoza jednostek sektora finansów publicznych (osób fizycznych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych).

Dotacje z budżetu państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami mogą mieć charakter dotacji celowych, dotacji przedmiotowych lub dotacji podmiotowych.

Obok instrumentu finansowania strefy ochrony i opieki nad zabytkami, jakim jest budżet państwa, istnieją wieloletnie instrumenty planowania finansowego. Planowanie takie w zakresie wydatków bieżących

(niemających) jest możliwe przez dołączenie do ustawy budżetowej programów wieloletnich ustanawianych przez Radę Ministrów. Oznacza to, że w kolejnych ustawach budżetowych planowane będą wydatki na dany program w kwotach ustalonych w zestawieniu wieloletnim dołączonym do ustawy budżetowej. Ponadto opracowywanie wieloletnich programów i projektów realizowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz innych środków UE jest obowiązkiem ustawowym.

Przekazywanie publicznych środków na rzecz strefy ochrony i opieki nad zabytkami może się również odbywać w ramach gospodarki pozabudżetowej. Gospodarka pozabudżetowa oznacza realizację zadań publicznych nie przez jednostki budżetowe (których dochody i wydatki w całości obejmowane są budżetem państwa), ale przez zakłady budżetowe, gospodarstwa pomocnicze (przy jednostkach budżetowych), rachunki środków specjalnych (jednostek budżetowych) oraz przez fundusze celowe. W takich konstrukcjach finansowych istnieje uzależnienie wydatków od pozyskiwanych dochodów oraz bezpośrednie powiązanie wpływających dochodów z określonymi wydatkami. Zakłady budżetowe i gospodarstwa pomocnicze mogą tworzyć minister i wojewoda. Rachunki środków specjalnych są dodatkowym źródłem pieniędzy (poza budżetem), jakie może uzyskać jednostka budżetowa. Fundusze celowe są powoływane ustawowo. Mają określone przeznaczenie i dysponenta. Jedynym funduszem działającym w strefie ochrony i opieki nad zabytkami jest Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa (fundusz państwowy). Stosowanym instrumentem z zakresu ochrony zabytków jest przekazywanie dóbr kultury na utrzymanie przez państwowe osoby prawne. Finansowanie opieki nad zabytkami na stanie państwowych osób prawnych powinno być dokonywane z ich środków własnych. Zabytki i inne dobra kultury mogą pozostawać w dyspozycji państwowych osób prawnych: instytucji kultury (w tym muzeów) lub, rzadziej, wykorzystywane są na potrzeby spółek lub agencji państwowych

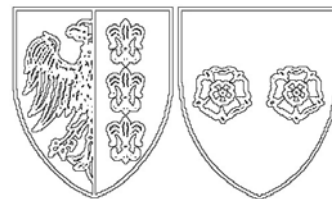
Państwowe wydatki na ochronę i opiekę nad zabytkami realizowane są również w ramach budżetowych wydatków jednostek samorządu terytorialnego, przede wszystkim województw i gmin. Samorządy dysponują wieloletnimi instrumentami planowania finansowego. Analogicznie jak budżet państwowy samorządy mogą realizować wydatki budżetowe w tej sferze również przez: samorządowe osoby prawne, gospodarkę pozabudżetową, środki specjalne samorządowych jednostek budżetowych. Dodatkowo (w przeciwieństwie do budżetu państwa) jednostki samorządów terytorialnych mogą tworzyć fundacje, których zadaniem może być ochrona i opieka nad zabytkami. Wydatki samorządów na ochronę i opiekę nad zabytkami mogą obejmować bezpośrednie wydatki na: zadania bieżące i inwestycyjne państwowych jednostek organizacyjnych oraz wydatki w formie dotacji.

Środki prywatne:

Sektor prywatny jest istotnym, ale mało wykorzystanym źródłem wspomagania zadań publicznych sfery ochrony i opieki nad zabytkami. Wykorzystanie tego źródła jest uwarunkowane odpowiednimi rozwiązaniami prawnymi. Do zwiększenia udziału środków prywatnych w ochronie i opiece nad zabytkami mogą przyczynić się działania państwa realizowane za pomocą tzw. partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) i pomocy publicznej

Wspieranie działań przedsiębiorców na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami przez udzielenie pomocy ze środków publicznych podlega w UE zasadniczym ograniczeniom.

Pomoc publiczna to określone zasady wsparcia podmiotu gospodarczego przez państwo (na wszystkich poziomach: centralnym, regionalnym, lokalnym) oraz przez władze samorządowe, organizacje, a nawet osoby, nad którymi państwo nie sprawuje bezpośredniej kontroli, a które oferują pomoc na podstawie zleceń pochodzących od organów państwowych w jakiegokolwiek formie (np. dotacji, rozłożenia spłaty podatku na raty, zwolnienia z zaległości podatkowych, zwolnienia z należności niepodatkowych, udzielenia preferencyjnej pożyczki lub kredytu). Ochrona dóbr kultury jest jednym z dopuszczalnych rodzajów pomocy publicznej w UE, choć podlega zasadniczym ograniczeniom.

Zasady finansowania:

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Sprawowanie opieki nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny ma jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego.

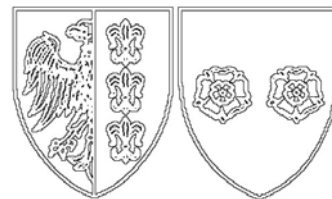
Na zasadach i w trybie określonym w przepisach odrębnych prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku będącym w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych są finansowane ze środków przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetu, bądź jest, którym podlegają te jednostki.

Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza finansować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne dla ochrony zabytku.

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, bądź posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Dotacja taka może być udzielona przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego” lub przez wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja może być udzielona do wysokości 50% (w szczególnych przypadkach 100%) nakładów koniecznych i może być udzielona na dofinansowania: nakładów na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po złożeniu tego wniosku, lub nakładów koniecznych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich, lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być również udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub województwa na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

11. Podsumowanie

W Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami przyjęto dwa zasadnicze priorytety, wyznaczające określone kierunki i zadania gminy.

1. Uznanie dziedzictwa kulturowego za wyznacznik specyfiki miasta i jego atrakcyjności.
2. Przywracanie tożsamości miasta i jego mieszkańców przez upowszechnianie i promowanie wiedzy o miejscowej spuściznie kulturowej.

Kierunki wynikające z priorytetu I determinują określone zadania, polegające na działaniach zapewniających zachowanie, ochronę o odpowiednie wykorzystanie obiektów zabytkowych. Należą do nich:

- Utrzymanie i ochrona dziedzictwa kulturowego na poziomie pozwalającym na trwałe zachowanie i wyeksponowanie jego walorów;
- Uregulowanie sytuacji własnościowej nieruchomości zabytkowych gwarantującej ich odpowiednie utrzymanie;
- Zapewnienie funkcjonowania zabytków w ramach ustroju rynkowego, z wykorzystaniem ich wartości dla podnoszenia standardów życia mieszkańców i rozwoju miasta;
- Podniesienie standardów miejskich przestrzeni publicznych i terenów zielonych;
- Zwiększenie ilości obiektów objętych ochroną ustawową;

Wśród zadań wynikających z powyższych kierunków do najbardziej kluczowych należy opracowanie programów rewitalizacji śródmieścia, realizacja istniejących programów rewitalizacji (Starówka) związana z konkretnymi pracami renowacyjnymi przy obiektach oraz monitorowanie warunków sprzedaży zabytków z zapewnieniem odpowiedniej funkcji użytkowania. Postuluje się również objęcie ochroną większej liczby obiektów

Kierunki wynikające z Priorytetu II wyznaczają cele związane z popularyzacją i upowszechnieniem wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy oraz kładą nacisk na prace dokumentacyjne związane z opracowywaniem studiów, publikacji będących pokłosiem badań nad spuścizną zabytkową oraz baz danych skupiających pełną wiedzę w zakresie poszczególnych obiektów. Należą do nich:

- Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta
- Opracowanie pełnej bazy danych o obiektach zabytkowych
- Promocja spuścizny kulturowej regionu
- Rozwój tzw. turystyki kulturowej i szlaków architektury: drewnianej, przemysłowej, militarnej.

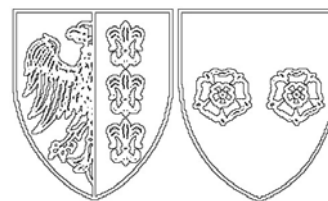
Zadania wynikające z powyższych kierunków precyzują działania w poszczególnych zakresach, koncentrując się na zapewnieniu finansowania prac studialnych i badawczych nad dziedzictwem kulturowym, organizowania sesji naukowych i projektów multimedialnych popularyzujących tematykę ochrony zabytków wśród szerokich kręgów mieszkańców oraz tworzenia krajoznawczych szlaków tematycznych śladami typów architektury charakterystycznych dla terenu gminy.

Wytyczne te zakładają wielokierunkowe działania realizowane w perspektywie wieloletniej, jako proces prowadzący do poprawy stanu spuścizny kulturowej i odpowiedniego jej wykorzystania.

ANEKS NR 1

REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH			
Lp.	Adres	Obiekt	Nr decyzji
1.	1 Maja 1	teatr + mała scena	A-459/86
2.	1 Maja 9	kamienica	A-655/91
3.	11 Listopada 1 – Barlickiego 6	dom	A-26/76
4.	11 Listopada 100	dwór Thomkego-oficyna	A-29/76
1.	11 Listopada 102	dwór Thomkego	A-30/76
5.	11 Listopada 19	kamienica	A-27/76
6.	11 Listopada 27 – Pl. WP 1	dom	A-592/88
7.	11 Listopada 54	kamienica	A-28/76
8.	11 Listopada 55	kamienica	A-728/98
9.	11 Listopada 60/62	hotel „Pod Orłem”	A-686/92
10.	11 Listopada 68 – Szkolna 3	dom	A-405/82
11.	3 Maja 10	NOT	A-473/86
12.	3 Maja 12	hotel „Prezydent”	A-437/86
13.	3 Maja 13	pałacyk Alfreda Michła	A-403/81
14.	3 Maja 17	kamienica Bruno Pollaka	A-698/94
15.	3 Maja 1a	kamienica	A-696/94
16.	3 Maja 25	kamienica	A-685/92
17.	3 Maja 29	kamienica	A-699/94
18.	3 Maja 3	kamienica	A-697/94
19.	3 Maja 31	kamienica	A-700/94
20.	Barlickiego 15	kamienica d. hotel „Grand”	A-474/86
21.	Barlickiego 4	kamienica	A-663/90
22.	Biała	układ urbanistyczny	A-479/87
23.	Bielsko	układ urbanistyczny	A-1/76
24.	Broniewskiego 27	Dom Żołnierza	A-656/91
25.	Bystrzańska 52	willa Zipsera	A-288/09
26.	Cechowa 14	dom	A-31/76
27.	Cechowa 16	kamienica	A-32/76
28.	Cechowa 20	kamienica	A-707/94
29.	Celna 1 – Rynek 7	kamienica	A-8/76
30.	Celna 10	kamienica	A-14/76
31.	Celna 12	dom	A-15/76
32.	Celna 2	kamienica	A-9/76
33.	Celna 4	dom	A-10/76

34.	Celna 6	dom – oficyna nr 6	A-12/76
35.	Celna 6	dom	A-11/76
36.	Celna 8	dom	A-13/76
37.	Cieszyńska	cmentarz żydowski	A-582/88
38.	Cieszyńska 1 – Kościelna 2	kamienica	A-16/76
39.	Cieszyńska 11	dom	A-22/76
40.	Cieszyńska 13	dom	A-23/76
41.	Cieszyńska 2 – Rynek 1	kamienica	A-17/76
42.	Cieszyńska 3/5	kamienica	A-18/76
43.	Cieszyńska 4	dom	A-19/76
44.	Cieszyńska 7	dom	A-20/76
45.	Cieszyńska 9	kamienica	A-21/76
46.	Cmentarna	cmentarz katolicki w Białej	A-491/87
47.	Cyprysowa	kościół Św. Barbary	A-2/76
48.	Kamienicka 11	willa Hajduka	A-692/93
49.	Karpacka 148	dom – dawna szkoła	A-158/76
50.	Karpacka 154	dom	A-156/76
51.	Karpacka 5 – Filomatów 2	dom	A-547/87
52.	Klubowa 12 (św. Stanisława 12)	dom	A-192/77
53.	Komorowicka 48	pałac Emanuela Rosta	A-452/86
54.	Kościelna 1 – Rynek 32	dom	A-125/76
55.	Krasińskiego 10	dom Heinricha Mehlo	A-104/76
56.	Krasińskiego 24	kamienica	A-574/88
57.	Krasińskiego 28	pałacyk	A-703/94
58.	Księdza Brzóska	kościół p.w. Narodzenia NMP	A-343/11
59.	Laskowa 54	willa Adolfa Mänhardta	A-409/86
60.	Legionów 13	kamienica Kwiecińskich	A-494/87
61.	Legionów 24	dom	A-448/86
62.	Legionów 25	dom	A-434/86
63.	Listopadowa	cmentarz ewangelicki „Nowy”	A-466/86
64.	Listopadowa 21	willa	A-713/95
65.	Listopadowa 31	willa	A-429/83
66.	Listopadowa 70 - Lubertowicza	Gimnazjum Polskie	A-490/86
67.	Łukasińskiego 20	dom – dawny folwark Zipsera	A-379/79
68.	Mickiewicza 19	kamienica	A-668/91
69.	Mickiewicza 21	kamienica Karla Korna	A-436/84
70.	Mickiewicza 23	kamienica	A-549/88
71.	Mickiewicza 24	willa Theodora Sixta	A-706/94
72.	Modrzewskiego-Grunwaldzka	cmentarz ewangelicki „Stary”	A-194/06
73.	NMP Królowej Polski 17	willa	A-594/88
74.	NMP Królowej Polski 21	willa	A-590/88
75.	NMP Królowej Polski 36	willa	A-586/88
76.	Olszówka 46	willa	A-701/84

77.	Orkana - Kręta	mury miejskie	A-131/76
78.	Orkana 14	kamienica	A-58/76
79.	Orkana 18	kamienica	A-59/76
80.	Orkana 2 – Wzgórze 15	kamienica	A-47/76
81.	Orkana 20	kamienica	A-61/76
82.	Orkana 5	kamienica	A-56/76
83.	Orkana 8	kamienica	A-57/76
84.	Pankiewicza 2 – Orkana 19	kamienica	A-60/76
85.	Pankiewicza 4	kamienica	A-62/76
86.	Partyzantów 22	fabryka Månhardta	A-723/96
87.	Partyzantów 62	kamienica – dawny dom opieki	A-233/09
88.	Piastowska 14	willa Deutsch	A-717/95
89.	Pienińska 27	dom	A-189/77
90.	Piłsudskiego	cmentarz ewangelicki w Białej	A-591/88
91.	Piwowska 1	dom	A-3/76
92.	Piwowska 2	dom	A-4/76
93.	Piwowska 3 – św. Trójcy 4	dom	A-5/76
94.	Piwowska 4	kamienica	A-6/76
95.	Piwowska 6	dom	A-7/76
96.	Plac Chrobrego 1	bank	A-468/86
97.	Plac Marcina Lutra	Bielski Syjon – kościół ewangelicki, d. szkoły męska i żeńska, pomnik Lutra, skwer z sadzawką pastorów, sala gimnastyczna (nr 21), willa ul. Modrzewskiego 15, Dom Sierot ul. Modrzewskiego 25, budynek nr 23, plebania, starodrzew	A-122/04
98.	Plac Marcina Lutra 12	dom – plebania ewangelicka	A-130/76
99.	Plac Opatrzności Bożej	kościół p.w. Opatrzności Bożej	A-135/76
100.	Plac Ratuszowy 1	ratusz	A-721/96
101.	Plac św. Mikołaja	kościół p.w. św. Mikołaja	A-136/60
102.	Plac św. Mikołaja 12	dom	A-126/76
103.	Plac Wojska Polskiego 12	kamienica "Pod Żabami"	A-593/88
104.	Plac Wojska Polskiego 16	kamienica	A-575/88
105.	Plac Wolności 7	dom - dawny Dom Cechowy	A-127/76
106.	Pocztowa 12	willa Schäffer	A-669/91
107.	Pod Grodziskiem	grodzisko	A-400/81
108.	Pod Grodziskiem 2	dom	A-138/76
109.	Podcienie 1	kamienica	A-36/76
110.	Podcienie 11	kamienica	A-41/76
111.	Podcienie 13	kamienica	A-42/76
112.	Podcienie 3	kamienica	A-37/76
113.	Podcienie 5	kamienica	A-38/76

114.	Podcienie 7	kamienica	A-39/76
115.	Podcienie 9	kamienica	A-40/76
116.	Ratuszowa 2 - 11 Listopada 38	kamienica - dawny ratusz	A-250/09
117.	Regera 58 - Północna 11	willa fabrykancka	A-291/11
118.	Rynek 1/ Cieszyńska 2	kamienica	A-17/76
119.	Rynek 12	kamienica	A-111/76
120.	Rynek 14	kamienica	A-112/76
121.	Rynek 15	kamienica	A-113/76
122.	Rynek 19	kamienica	A-114/76
123.	Rynek 2	kamienica	A-105/76
124.	Rynek 20	kamienica	A-116/60
125.	Rynek 21 – Zaułek 3	kamienica	A-115/76
126.	Rynek 22	kamienica	A-116/76
127.	Rynek 24	dom	A-117/76
128.	Rynek 24 - oficyna	dom	A-118/76
129.	Rynek 25	kamienica	A-119/76
130.	Rynek 26	kamienica	A-120/76
131.	Rynek 27	kamienica	A-121/76
132.	Rynek 28/29	kamienica	A-122/76
133.	Rynek 3	kamienica	A-106/76
134.	Rynek 30	kamienica	A-123/76
135.	Rynek 31	kamienica	A-124/76
136.	Rynek 4/5	kamienica	A-107/76
137.	Rynek 6	kamienica	A-108/76
138.	Rynek 8	kamienica	A-109/76
139.	S. Małgorzaty Szewczyk 24	dwór w Hałnowie	A-154/76
140.	Schodowa 1-1a	kamienica	A-688/92
141.	Schodowa 2 – Sikorskiego 7	kamienica	A-212/07
142.	Słowackiego 2	dom	A-64/76
143.	Słowackiego 2b - Podcienie	dom	A-63/76
144.	Słowackiego 4	dom	A-65/76
145.	Sobieskiego 110	kościół ewangelicki w Starym Bielsku	A-177/76
146.	Sobieskiego	cmentarz ewangelicki	A-498/87
147.	Sobieskiego	kościół p.w. Św. Trójcy	A-132/76
148.	Sobieskiego 1	kamienica	A-77/76
149.	Sobieskiego 11	kamienica	A-80/76
150.	Sobieskiego 12	kamienica	A-81/76
151.	Sobieskiego 13	kamienica	A-82/76
152.	Sobieskiego 16	kamienica	A-83/76
153.	Sobieskiego 17	dom	A-84/76
154.	Sobieskiego 176A	kościół p.w. św. Stanisława	A-176/76
155.	Sobieskiego 19	dom	A-85/76
156.	Sobieskiego 20	dom	A-86/76

157.	Sobieskiego 21	dom	A-87/76
158.	Sobieskiego 22	kamienica	A-88/76
159.	Sobieskiego 23	dom	A-89/76
160.	Sobieskiego 25	kamienica	A-90/76
161.	Sobieskiego 267 (d. 146)	dom	A-194/77
162.	Sobieskiego 27	dom	A-91/76
163.	Sobieskiego 28	dom	A-92/76
164.	Sobieskiego 29	dom	A-93/76
165.	Sobieskiego 31	kamienica	A-94/76
166.	Sobieskiego 33	kamienica	A-95/76
167.	Sobieskiego 35	dom	A-96/76
168.	Sobieskiego 36	dom	A-97/76
169.	Sobieskiego 38	dom	A-98/76
170.	Sobieskiego 47	dom	A-99/76
171.	Sobieskiego 51	dom – „Dom Tkacza”	A-100/76
172.	Sobieskiego 62	dom	A-101/76
173.	Sobieskiego 63	dom	A-102/76
174.	Sobieskiego 65	dom – oficyna	A-103/76
175.	Sobieskiego 70 – Strzelców Podhalańskich 18-20-22	kamienica	A-402/81
176.	Sobieskiego 9	kamienica	A-79/76
177.	Staszica	kościół ewangelicki w Białej	A-134/76
178.	Staszica 2/2a	dom – d. szkoła ewangelicka	A-129/76
179.	Stojałowskiego 2	dom – oficyna	A-35/78
180.	Stojałowskiego 2	kamienica	A-34/78
181.	Stojałowskiego 33	dom – dawna szkoła	A-128/76
182.	Straconki 6	dawna szkoła	A-648/89
183.	Sukiennicza 7	fabryka Büttnera	A-711/95
184.	Św. Anny 22	willa	A-649/89
185.	Św. Jana Chrzciciela	kościół p.w. św. Jana Chrzciciela	A-334/11
186.	Warszawska	dworzec kolejowy	A-704/94
187.	Wita Stwosza 6a	willa	A-589/88
188.	Wyzwolenia 319	dawna szkoła	A-646/89
189.	Wyzwolenia 336	kościół p.w. Nawiedzenia NMP	A-144/76
190.	Wzgórze 10	kamienica	A-54/76
191.	Wzgórze 12	kamienica	A-702/94
192.	Wzgórze 14	kamienica	A-55/76
193.	Wzgórze 16	zamek książęcy	A-133/76
194.	Wzgórze 19	kamienica – d. Komunalna Kasa Oszczędności	A-385/81
195.	Wzgórze 4	kamienica	A-50/76
196.	Wzgórze 6	dom	A-52/76
197.	Wzgórze 7	dom	A-49/76

198.	Wzgórze 7	dom – oficyna domu nr 3	A-48/76
199.	Wzgórze 8	kamienica	A-53/76
200.	Wzgórze 9 – Podcienie 15	kamienica	A-51/76
201.	Zamkowa	mury miejskie	A-136/76
202.	Zapłocie Małe 23 (St. Biel. 29)	dom + stodoła	A-188/77
203.	Żywiecka 193	dworek Adolfa Klobusa	A-382/80
204.	Żywiecka 20	klasztór ss. Córek Bożej Miłości i dawny dwór Habsburgów	A-481/87

ANEKS NR 2

REJESTR ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH					
Lp.	Nr KESA ¹	Nr stanowiska	Funkcja – Chronologia	Forma ochrony	Lokalizacja
1	107471	1	Grodzisko	strefa ochrony (między ulicami: Sobieskiego – Dębowa – Żółkiewskiego – Dymarek – Otwartą)	Grodzisko
2	107481	2	śląd osadnictwa - epoka kamienia	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3486/8	ul. Księży Las
3	107482	3	śląd osadnictwa - epoka kamienia (neolit)	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3486/1	ul. Witosa przy łuku S1
4	107483	4	obozowisko - epoka kamienia (neolit / wczesna epoka brązu)	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3380/16	Między ul. Witosa a ul. Serdeczną
5	107484	5	śląd osadnictwa - epoka kamienia (neolit)	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3251/29	ul. Witosa – ul. Hałcnowska Góra
6	107485	6	obozowisko - epoka kamienia (neolit)	strefa R 40 m od centrum na pgr. 2987/12	ul. Witosa - na osi ul. Pasazerskiej
7	1074713	12	śląd osadnictwa - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 2007/1 i 2018	ul. Komandorska
8	1074714	13	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr.	ul. Gwarków

¹ KESA – KARTA EWIDENCYJNA STANOWISKA ARCHEOLOGICZNEGO

				1913/2 i 1913/3	
9	1074715	14	śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze / średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 581/5 i 530/8	ul. Dymarek
10	1074716	15	śląd osadnictwa - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 458/27	ul. Juhasów
11	1074717	16	śląd osadnictwa - epoka kamienia (neolit) / średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 472/5	ul. Trzy Lipki
12	1074718	17	śląd osadnictwa - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 1467/16 i 3321/6	ul. Hutnicza
13	1074719	18	śląd osadnictwa - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 646/65	ul. Zuchów
14	1074720	19	śląd osadnictwa - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3349/4 i 843/61	ul. Jedwabnicza
15	1074721	20	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 843/49 i 843/42	ul. Jedwabnicza – ul. Okrętowa
16	1074722	21	śląd osadnictwa - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 1023/8	ul. Zapłocie Duże – ul. Sobieskiego
17	1074723	22	śląd osadnictwa - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 2772/18	ul. Kołodziejska – ul. Zapłocie Duże
18	108477	23	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 2321/2	ul. Skarpowa
19	108478	24	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 129/13	ul. Karbowa
20	1074811	26	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 807/15	ul. Listopadowa
21	1074812	27	śląd osadnictwa - epoka kamienia (neolit)	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3705/6	na przebiegu S1 – ul. Kaczeńców
22	1074813	28	śląd osadnictwa - epoka kamienia (neolit)	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3460/19	ul. Krzywa – nad torami i wysypiskiem

23	1074814	29	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3035/14	ul. Hałcnowska – ul. Spartakusa
24	1074815	30	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 2696/111 i 2696/19	ul. Witosa – ul. Krasnoludków
25	1074816	31	zamek - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa ochrony na parcelach 200; 201; 202	Zamek Sułkowskich
26	1074817	32	historyczny obszar Bielska - średniowiecze / okres nowożytny	strefa ochrony (między ulicami: Zamkową – Sikorskiego – Kopernika – Waryńskiego – Nad Niprem – Wzgórze)	Bielsko - Śródmieście
27	1074819	34	śląd osadnictwa - ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 11	Plac Smolki
28	1074820	35	cmentarz - ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 55 i 83/2	ul. Barlickiego – ul. 11 Listopada
29	108484	36	śląd osadnictwa - średniowiecze / ok. nowożytny	strefa R 40 m od centrum na pgr. 51/15 i 51/19	ul. Armii Krajowej – ul. Olszówka
30	106481	37	śląd osadnictwa - pradzieje	strefa R 40 m od centrum na pgr. 234/2	ul. Katowicka – ul. Terenowa
31	106482	38	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 246/14 i 246/15	ul. Grażyńskiego - Fiat
32	106483	39	śląd osadnictwa - epoka kamienia	strefa R 40 m od centrum na pgr. 584/24	Komorowice - Oczyszczalnia
33	106484	40	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 630/27	ul. Bestwińska - nad oczyszczalnią
34	106485	41	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 945/2	ul. Bestwińska – ul. Świtezianki
35	106486	42	śląd osadnictwa - pradzieje	strefa R 40 m od centrum na pgr. 982/1	ul. Muchomorów na pd
36	106487	43	śląd osadnictwa - epoka kamienia	strefa R 40 m od centrum na pgr.	ul. Muchomorów na płn

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELSKO-BIAŁA
NA LATA 2014-2017

				1006/1 i 1008	
37	106488	44	śląd osadnictwa - epoka kamienia	strefa R 40 m od centrum na pgr. 1104/1	ul. Świtezianki – potok Kromparek
38	106489	45	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 1195/1	ul. Gliwicka – ul. Obca
39	1064810	46	śląd osadnictwa - średniowiecze	strefa R 40 m od centrum na pgr. 1067/14 i 1067/12	ul. Janowicka – ul. Jasińskiego
40	1064811	47	śląd osadnictwa - epoka kamienia	strefa R 40 m od centrum na pgr. 1137/19	ul. Janowicka – ul. Pod Kasztanem
41	1064761	48	śląd osadnictwa - epoka kamienia (neolit)	strefa R 40 m od centrum na pgr. 3903/2	ul. Czeladnicza
42	1074725	49	kościół z cmentarzem - średniowiecze	wzdłuż ogrodzenia cmentarza – pgr. 4024; 563; 557/14; 557/8	kościół św. Stanisława z cmentarzem
43	1074821	50	historyczny obszar Białej - ok. nowożytny	strefa ochrony (między ulicami: Piłsudskiego – Wałową – 3 Maja – Zamkową – Kołłątaja – Dmowskiego - Żywiecką	historyczny obszar Białej

ANEKS NR 3

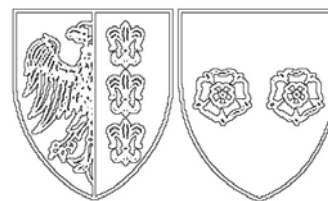
SPIS OBIEKTÓW W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	
Lp.	Adres
1.	1 Maja: 1, 2, 3, 4, 4A, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 12A, 13, 14, 15, 16, 16A, 17, 18A, 19, 20, 21, 22, 24, [26 i 30 fabryka Bathelta], 25, 34, 36, 38, 42, 44, 45/47, 46, 48, 49
2.	11 Listopada: 1, 3, 4, 7 + oficyna, 9, 10 + oficyna, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46 + oficyna, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60 + oficyna, 61, 62, 63 + oficyna, 64, 65 + oficyna, 66, [+67], 68, 70, 76, 78, 80, 82 + hala fabryczna Grossa, 86, 90, 100 + oficyna
3.	13 Zakrętów: 5A, 29C, 31C, 34, 149A, 191, 193A, 206
4.	3 Maja: 1, 1A, 3, 5, 7, 9, 9A, 9B, 10, 11, 12, 13, 14/16, 17, 18A-stary dworzec kolejowy, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 31A, 31B, 33, 35, 37, 39
5.	Agawy: 20, 42
6.	Akacyjowa: 6
7.	Akademicka: 33, 39
8.	Akademii Umiejętności: 11, 12, 17, 18, 19, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 49, 50
9.	Aktorów: 8, 14, 16
10.	Albatrosów: 30
11.	Aleksandrowicka: 5, 12, 15, 15A, 16, 17, 20, 21, 22, 24, 29, 30, 35, 37, 46
12.	Ambrożego: 1
13.	Andersa: 4, 6, 19, 21, 511
14.	Antyczna: 33A, 34C, 47, 53A, 63
15.	Anyżowa: 2, 4, 6
16.	Architektów: 41, 67, 86A, 87, 108
17.	Argentyna: 17, 20, 20A, 22, 23
18.	Armii Krajowej: 12A, 16, 22, 50/52, 56, 60, 62, 132, 181, 310, 317, 341
19.	Armii Ludowej: 17, 20, 22
20.	Asnyka: 18A
21.	Astrów: 3, 5
22.	Azaliowa: 12
23.	Bajki: krzyż
24.	Bardowskiego: 2, 4, zespół koszarów

25.	Barkowska: 2, 10, 15 + stodoła, 65, 66, 78B, 88, 89, 92, 111B, 115, 133, 165B, 187, 204, 210, 243
26.	Barlickiego: 1, 2, 2A, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14/16, 15, 17 + oficyna, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25
27.	Batorego: 2, 3, 4, 5, 6, 7A, 7B, 7C, 8, 9, 9A, 11, 12, 13, 13A, 15 + portiernia, 17, 19, 21, 21A, 22, 23, 24, 32
28.	Bazaltowa: 3, 7/9, 14, 17
29.	Bażantów: 12
30.	Bednarska: 10
31.	Bema: 12
32.	Berestecka: 25 (dawny Sobieskiego 242A)
33.	Bestwińska: 1, 5, 17, 21, 29, 31, 40, 48, 49, 78A, 91, 93, 118, 128, 149 - kapliczka szafkowa, 151, 152, 154, 157, 197, 240, 256 + składzik, 258, figura św. Jana Nepomucena(ul. Rakietowa), figura z krzyżem (ul. Jasna Rola), figura przydrożna (ul. Samotna)
34.	Biegunowa: 18, 20
35.	Bierna: 6
36.	Biwakowa: 17
37.	Bławatków: 5, 8
38.	Blokowa: 3, 7, 11, 13, 15/17, 28, 30, 33
39.	Błońska: 1, 9
40.	Błotna: 10, 11
41.	Bluszczowa: 1, 3
42.	Bogusławskiego: 16, 19
43.	Bohaterów Monte Cassino: 18, 29
44.	Bohaterów Warszawy: 1, 2A-6A, 3, 6, 7, 11, 12, 13A, 14, 17, 18, 21, 23
45.	Bohaterów Westerplatte: 2, 3, 4, 5, 6/8, 11, 16, 18, 19, 21, 23, 25, 29, 41, 45
46.	Bolesława Krzywoustego: 5
47.	Bolesława Śmiałego: 23, 27, 29, 31, 34, 36
48.	Borowa: 15
49.	Borsucza: 46, 47, 49
50.	Boruty-Spiechowicza: 44, 46, 48
51.	Bosmańska: 3, 8C-leśniczówka
52.	Botaniczna: 6, 10, 12, 18
53.	Bożka: kapliczka
54.	Braterska: 59, 66, 87, 100, 106
55.	Bratków: 2, 12, 34
56.	Brodzińskiego: 3, 5, 7, 13, 15, 17, 20, 23, 36, 38, 40, 45A, 47, 50, przepust kolejowy
57.	Broniewskiego: 5, 13, 17, 19 + oficyna, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 32, 34, 36, 38, 40/42, 62, 64, figura św. Jana Nepomucena

58.	Browarna: 3, 7, 9, 10, 11, 17
59.	Budrysów: 20, 30
60.	Bunscha: 37
61.	Bursztynowa: 5
62.	Bystra: 11, 52/54A, 77, 127, 137A
63.	Bystrzańska: 2, 3, 4, 6, 8, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 33, 38, 40, 42, 44, 47, 50, 51A, 52 + park, 57, 59, 63, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 80, 87, 89, 92, 102, 104, 105, 110, 111, 112, 116, 118, cmentarz ewangelicki + brama cmentarna, figura przydrożna
64.	Bzowa: 11, 15, 21, 24, 32, 42, 46
65.	Cała: 6
66.	Cechowa: 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 25, 27, 29 - mur, 31
67.	Cegielniana: 3, 11, 15, 16, 21, 58, zespół cegielni
68.	Celna: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14
69.	Ceramiczna: 2 + stodoły i krzyż przydrożny i park, 3, 5B + stodoła, 7/9, 13/15, 17, 19, 23
70.	Chabrowa: 11
71.	Chałubińskiego: 11A, 20, 22
72.	Chelmońskiego: 6, 14, 18
73.	Chemików: 11
74.	Chłodna: 16, 18
75.	Chmielna: 10, 12
76.	Chmurna: 6
77.	Chochołowska: 16, 18
78.	Chopina: 3, 4/4A/6, 5, 7, 9, 11, 13
79.	Cicha: 6, 7, 8, 10, 12, 16, 20
80.	Cieszyńska: 1 + oficyna, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 12A, 13, 14, 15, 18, 20, 19/21, 23, 23A, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 40A, 42, 44, 46 + oficyna, 47, 48, 49, 50, 51, 52 + oficyna, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 74, 76, budynek przy nr 76, 76a, 78 (browar miejski), 82, 83, 84, 86, stacja trafo przy nr 86, 88, 88A, 92 + kirkut i ogrodzenie, 94, 96, 96A, 98, 99, 101, 103, 107, 109, 116A, 118, 122, 145, 153, 155, 155A – remiza, 157, 159, 163, 167, 171, 175, 183 (Klonowa 3/5), 214, 242, 259, 284, 286, 304, 306, 307A, 315, 321-Aeroklub i lotnisko, 327, 330, 335, 368, 383, 387, 388, 391/393, 421, 423A, 425B, 427 + stodoła, 433A, 436A, 444, 446
81.	Cizemki: 39, 46A
82.	Cmentarna: 4
83.	Curie-Skłodowskiej: 3, 4, 7, 9, 13, 14, 16
84.	Cygańska: 5
85.	Cyniarska: 10, 12, 13, 14, 16, 18
86.	Cyprysowa: 10, 14, 16, 25, 26 + stodoła, 27, 39, 59, krzyż przydrożny, figura Jezusa

	Nazareńskiego, kościół św. Barbary
87.	Czajkowskiego: 4, 5, 8, 10, 10A, 11, 12, 13, 14, 15
88.	Czarna: 7, 11, 22
89.	Czarnieckiego: 1, 7
90.	Czecha: 5, 7
91.	Czechowa: 1, 5, 7, 9, 50, 2/4 – 42/44
92.	Czechowicka: 7, 27, 29, bn. – portiernia
93.	Czeladnicza: 37, 61
94.	Czeremchowa: 24 + stodoła
95.	Czereśniowa: 4, 5, 6, 7, 10, 20 – szkoła
96.	Czerwona: 5, 7, 9, 13, 15, 16, 19, 21, 26, 48, 55, 62, 72, 73, 77, 84, 87, 88, 92, 103, 105, 107, 109, 114, 116, 145
97.	Czorsztyńska: 4, 8, 22, 28
98.	Czupel: 2, 10
99.	Dąbka plk.: 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10
100.	Dąbrowskiego: 3, 12, 14
101.	Dąbrowskiej: 4, 8
102.	Daliowa: 12, 41
103.	Damrota: 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13
104.	Daszyńskiego: 22, 61, 62, 64, 67, 87, 98, 127, figura przy nr 65
105.	Dembowskiego: 3
106.	Dereniowa: 12
107.	Deszczowa: 19, 27, 31, 47A, 64, 72, 78, 86 – figura
108.	Długa: 24
109.	Dmowskiego: 6, 12
110.	Do Lasu: 21, 36, 65
111.	Dolinowa: 4, 9, 10
112.	Dolna: 14 (dawny Cyprysowa 41)
113.	Dożynkowa: 1C, 11B
114.	Drukarzy: 2A, 3
115.	Drużyny: 4, 6, 8, 10, 12, 14, 18
116.	Drzymały: 6, 10, 13, 14, 18, 20
117.	Dubois: 2, 4
118.	Dumki: 9A, 14, 50A
119.	Dumna: 11, 13, 19, 19A, stodoła przy nr 25, 37A + stodoła
120.	Dunikowskiego: 4, 6, 8, 14, 47, 1/3 – 41/43
121.	Dusznicka: 12, 16, 20, 24/26, 27, kapliczka przy nr 164
122.	Dworcowa: 9, 18, 22-stacja kolejowa

123.	Dworkowa: 6, 8
124.	Dworska: 14
125.	Dygańskiego: 3, 4, 9, 12, 14, 15, 18, 20, 22, 24
126.	Działkowców: 12A + ogród, 14
127.	Działowa: 12 + stodoła, 16, 17
128.	Dzięciółów: 10
129.	Dziewanny: 8
130.	Dzwonkowa: 39, 81, 102
131.	Fabryczna: 1, 10, stacja trafo, budynek przemysłowy
132.	Fałata: 3, 5, 5A
133.	Falista: 19, 45, 46, 68
134.	Filarowa: 18, obora i stodoła przy nr 8, 11, 59, 73A + budynek gospodarczy
135.	Filatelistów: 1, 14
136.	Filomatów: 1, 3, 3A, 7, 13, 19, 23
137.	Fredry: 8, 21
138.	Gajowa: 4, budynek obok 4
139.	Gałczyńskiego: 5, 9, 23, 24, 26, 28, 30, 34
140.	Garibaldięgo: 1, 4, 6, 8, 10
141.	Garncarska: 1, 3
142.	Gazownicza: 1-3, 9, 14, 15, 19/21, 23, 32 – zespół gazowni, 40
143.	Gilów: 1, 3, 7, 9, 13
144.	Gładka: 15 + kapliczka, 28, 30
145.	Głęboka: 1, 2, 3, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 16
146.	Glebowia: 5, 16
147.	Głogowska: 15, 15A, 19
148.	Głowackiego: 1, 3, 4, 5, 6, 8
149.	Gminna: 44
150.	Gołębia: 3, 15
151.	Gorkiego: 10, 15, 16, 18, 20, 26, 30, 32, 38, 40, 42, 44
152.	Górska: 36, 46, 50, 52, 64, [+74], 76, 81, 82, 95, 96, 104, 108, 112A, 116, 120, 121, 122/124, 125, 126, 129-remiza + kamienna rzeźba lwa, 134, 137, 141, 142, 144, 145, 148, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 167, 169, 170, 171, 174, 177, 180, 189, 202, 204, 208, 214, 216/218, 224, 258, 260, 262, 268, 270, 305, kapliczka przy ul. Wspólnej, ujęcie wody naprzeciw nr 224, kościół w Straconce
153.	Goryczkowa: 15 (dawny Langiewicza 54B)
154.	Gościnna: 54, 82, 88
155.	Goździków: 23, 25
156.	Graniczna: 4, 6

157.	Grawerska: 21 + stodoła
158.	Grażyńskiego: 1, 3/5, 18/20, 22/24, 27, 31, 38-40, 55, 54, 64, 67, 69, 70, 71, 74
159.	Grażyny: 2, 29, 35, 41
160.	Grenady: 63B, 73B,
161.	Groblowa: 5, 6A, 10A, 11, 12
162.	Grochowa: 9
163.	Grodeckiego: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 20
164.	Grodzka: 6, 8, 10, 12
165.	Groniczek: 10
166.	Groszkowa: 31, 50
167.	Grota-Roweckiego: 2, 4, 6, 8, 18, 22, 34
168.	Grotowa: 11 + ogród
169.	Grottgera: 3, 5, 8, 9, 12, 14
170.	Gruntowa: 45, 49, 53A, 60
171.	Grunwaldzka: 1, 2A, 3, 4, 6, 6A, 8/10, 9/9A, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 20A, 20B + wieża strażacka, 22A, 22B, 22C, 26, 26B, 28 + cmentarz katolicki, 29, 38, 39, 40, 42, 44,
172.	Gruszowa: 6
173.	Grzybowa: 1, 6, 8, 9, 11, 16, 18
174.	Gwardzistów: 43, 46A, 59
175.	Halcnowska: 27, 35B, 37, 37A, 64, 68, 77, 80, 83, 116, 127A, 209, 229, 242, 249
176.	Hallera: 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9
177.	Harcerska: 6, 12, 14
178.	Harnasiów: 32B, 40
179.	Hetmańska: 5, 7, 20, 32
180.	Hodowców: 51, 57
181.	Hoża: 3, 7
182.	Hubala: 4
183.	Hutnicza: 9 + stodoła, 28, 57, 97
184.	I Armii WP: 6, 8, 23, 27
185.	Iglasta: 68
186.	Inwalidów: 2B/2C, 3, 4
187.	Inżynierska: 3, 6
188.	Irysów: 15, 19, 20, 21, 22
189.	Jableczna: 2, 3, 4, 5, 6, 8
190.	Jagielly: 3, 5, 8, 10
191.	Jaglana: 2 (dawny ks. Kusia 29)
192.	Jałowcowa: 1, 3
193.	Jana Kazimierza: 1, 5, 6

194.	Janowicka: 1, 7, 11, 12, 13, 18, 27A, 50/50A, 52, 61, 66, 82, 107, 121, 146C, 169, 184C, 190C + stodoła, 210 + stodoła, 219, 223, 227, kapliczka przy nr 61, krzyż przydrożny przy nr 138, figura na Niklówce
195.	Jaracza: 1, 3,
196.	Jaskółcza: 10, 13, 19, 23
197.	Jaskrowa: 29
198.	Jasna Rola: 4, 13
199.	Jasna: 1-3, 5-7, 9-11, 13-15, 17-19, 2-4, 6-8, 10-12, 14-16,
200.	Jaworowa: 10, 14 + park , 25
201.	Jaworzańska: 2, 38, 66A, 105C, 131, 133, 182, 189 + stodoła
202.	Jazowa: 6, 24, 30, 31, 32
203.	Jedności: 9
204.	Jedwabnicza: 11, 13, schron bojowy
205.	Jeleniowa: 2, 6
206.	Jemiolowa: 8, 24, 39
207.	Jesienna: 7, 8, 12
208.	Jeża: 3, 5
209.	Jeżynowa: 3 – szkoła, 4, 38, 78, figura przydrożna
210.	Jodłowa: 9
211.	Jowisza: 13A, 42
212.	Juhasów: 6, 7, 110
213.	Junacka: 3, 11, 23
214.	Juranda: 42, 44, 65
215.	Kadłubka: 51 (dawniej: Zapłocie Duże 217B)
216.	Kalinowa: 7, 9, 13, 15, 19
217.	Kameliowa: 35
218.	Kamieniarzy: 11, 15
219.	Kamienicka: 11, 11A, 14, 16, 17, 19, 20
220.	Kamieniec Podolski: 10A-B (dawniej: ul. Sobieskiego 203)
221.	Kamieniółom: 30
222.	Kamińskiego: 3, 5, 6, 7, 9/11, 14, 15, 16-22, 17/29, 25
223.	Karbowa: 38, 54
224.	Karłowicza: 6, 8, 9, 11, 12, 16, 18, 21, 23
225.	Karpacka: 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 21, 22, 27, 41, 43, 48, 50, 52, 54, 56, 58, 66, 71, 75, 76, 81, 83, 85, 89, 91, 92, 93, 97, 99, 101, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 125, 134, 135, 145, 147, 148, 148A, 150, 154, 160, 165, 169, 170, 171, 175, 176, 177, 178, 182, 183, 183A, 186, 188, 189, 190, 192, 200 + stodoła, 211, 218, 230, 252, 255, (262 + stodoła), kaplica ewangelicka, kościół św. Małgorzaty, cmentarz
226.	Kaskadowa: 16, 23C, 37, 51A, 67, 96

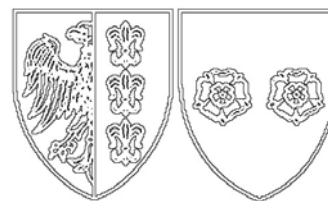
227.	Kasprowicza: 5, 9
228.	Kasztelańska: 7, 13, 15
229.	Kaszyska: 20, 70
230.	Katowicka: 19 + budynek gospodarczy, 29B, 43, 63, 70, 71 – remiza, 73, 74, 75, 79, 81, 119, 123, 169A, 174A, 185, 187, figura przydrożna, cmentarz
231.	Kazimierza Wielkiego: 1-dawna fabryka Fränkla, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 26 + budynek gospodarczy
232.	Kępna: 14
233.	Kilińskiego: 1
234.	Klubowa: 1, 12, 16, 20, 24A
235.	Kmicica: krzyż przydrożny obok nr 7
236.	Kochanowskiego: 1-3-5-7, 2, 4
237.	Kolejowa: budynek obok dawnego nr 3, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 58 + stodoła, 64, przystanek kolejowy – Mikuszowice
238.	Kolibrów: 3-5
239.	Kolista: 18, 18A, 32, 33, 34, 36, 38, 44, 47, 48 + stodoła, 52, 56, 66, 72 + stodoła, 82 + stodoła (Szeptyckiego 21), 105, 122
240.	Kollątaja: 4 + ogrodzenie, 10 + budynek fabryczny, 14, 16
241.	Kołodziejska: 9
242.	Kolonia: 6, 10, 12, 14, 16, 20, 22, 26, 31
243.	Kolorowa: 9
244.	Komandorska: 3 + kuźnia, 20B, 22, 26B, 30C, 60
245.	Komorowicka: 1, 2, 4, 6, 8 + piekarnia, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17A, 19, 21, 22, 25, 26, 27 + oficyna, 29, 31, 32, 34, 36, 37 + oficyna, 38, mur wzdłuż nr 38, 39/41-fabryka + willa, 43, 45, 47 + portiernia, 48 + ogród, 54, 56, 60, 62, 64, 66, 68, 70, 74, 78, 84, 86, 88, 92, 94, 98, 110 + fabryka Weldoro, 116, 118, 122, 124, 127, 128, 129, 136, 138, 144, 146, 148, 152, 156, 161, 162, 165, 166, 170, [+174], 176, 177, 178, 182 + stodoła, 184, 188, 189, 190A, 192, 200 + krzyż przydrożny, 206, 208, 211, 212, 215, 216, 217, 219, 224, 226, 235, 252, 261, 262, budynek obok nr 262, 266, 267, 318, 328, 344, 344A
246.	Konarowa: 3, 5
247.	Konarskiego: 3
248.	Konfederatów Barskich: 10
249.	Koniczynki: 10
250.	Konna: 13, 18, 20
251.	Konopnickiej: 1, 3, 5 + wieża basenowa, 6 - szpital miejski, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 19, 21, 23, 25, 27, 31, 36, 38, 40
252.	Konwaliowa: 4 + budynek gospodarczy
253.	Kopernika: 1 + oficyna, bn
254.	Kopytko: 13, 29A, 31, 38, 41, 71 + stodoła
255.	Korczała: 14, 16/18, 20/22, 24/26, 28/30, 41

256.	Kormoranów: 23
257.	Kościelna: 1, 2
258.	Kościuszki: 11A, 11B, 13, 15
259.	Kosmiczna: 21
260.	Kossaka: 6, 10
261.	Kossak-Szczuckiej: 21
262.	Kosynierów: 6, 6B, 12, 21/23, 22, 25/27, 26/28, 29/31, 30/32, 33/35, 34/36
263.	Koszykowa: 4, 7
264.	Kotlarska: 36
265.	Krakowska: 2, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 19, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 42, 53, 61, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 122, 145, 150, 174, 194, 206, 224B, 226A, 242, 243, 244A, 249, 251, 259, 262, 270, 273, 288, 297, 300, 308, 323, 335, 337, 338, 339, 342, 343, 366, 379, 383, 388 + stodoła, 389, 391, 401, 407, 412 + stodoła, 414, 418, 421, 426 + stodoła, 427, 429, 434, 436, 437, 439, 442, 443, 462, 465, 480, 502, 516, 520 + stodoła, 532, 539, 572, 580, 596, ujęcie wodociągowe przy ulicy Pola, kapliczka przy nr 388, cmentarz ewangelicki z kaplicą cmentarną
266.	Krasickiego: 13, 21, 27, 31, cmentarz katolicki
267.	Krasińskiego: 4, 5, 6, 10, 11 + oficyna, 13, 18, 17, 20A, 21, 21A, 22, 23, 24, 25, 26 + garaż, 27, 27A, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 38
268.	Kresowa: 5, 7, 14
269.	Kręta: 2A
270.	Królewska: 6, 8, 76, 81, 83, 86A, 119
271.	Krótką: 1, 2
272.	Kryniczna: 5
273.	Krzemienna: 22
274.	Krzemionki: 60, 66A, 96, 100
275.	Krzywa: 5, 11, 31, 37
276.	Krzywoń: 10/12, 14
277.	Krzyżowa: 14, 16, 35
278.	Księdza Brzóska: 3, 13, 24, 75, 75B, 80, 98, 111 + stodoła, 113, 131, 146, 174A, 187A, 208, 211 + stodoła, 212, 215, 218, 219, 232, 239, 241, 246, krzyż (przy ulicy Leśnej)
279.	Księdza Kusia: 23, 39, 49, 73
280.	Księży Las: figura przydrożna – przeniesiona na ul. Janowicką - Wyzwolenia
281.	Księżycowa: 40B-z częścią drewnianą, 42B, 45, 54
282.	Kukulek: 38
283.	Kunickiego: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10
284.	Kupiecka: 11, 16 + stodoła i budynek gospodarczy
285.	Kurkowa: 6, 11
286.	Kustosza: 20, 25, 28, 34
287.	Kustronia: 11, 15, 16, 18, 27, 30, 32, 33, 35, 38, 41, 43, 43A, 47, 52, 54, 58, 62 + budynek

	gosp., 65, 67, 88, 90, 92, 96, 99, mozaika I. Bieńka na budynku nr 63
288.	Kwiatkowskiego: pomnik Polaków rozstrzelanych przez Gestapo
289.	Kwiatowa: 6, 7, 8, 10, 12
290.	Kwietniowa: 1, 8, 10
291.	Łączna: 8 + budynek gospodarczy
292.	Łagodna: 14
293.	Lajkonika: 35
294.	Langiewicza: 59 + krzyż, 62, 70, 75, 82, krzyż na Złoty Łanach na pln. od Langiewicza,
295.	Laskowa: 6, 10, 15, 17, 18, 22, 26, 38, 54 + ogród, 70
296.	Laurowa: 37, 38, 41, krzyż przydrożny
297.	Lechicka: 16
298.	Legionów: 1, 3, 6 + mur, 9, 12, 13 + ogród, 14, 16, 17, 18, 20, 21 + ogród, 22 + oficyna, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31-33, 32, 37, 56
299.	Łęgowa: 23, 27, 29
300.	Lekarska: 6, 16A
301.	Lelewela: 7, 9, 11, 12, 17, 19, 20, 21, 27, 28
302.	Lenartowicza: 7, 9
303.	Lermontowa: 10, 11, 12, 13, 14 + oficyna, 15, 18, 19, 20/22, 24/26, 29, 31/33, 34A, 36, 38
304.	Leśna: 21, 31B, 40, 47A
305.	Leśników: 14, 24
306.	Leszczyńska: 3, 11] 16, 19, 21, 23A, 25, 31, 36, 38/38A, 40, 42, 59, 67
307.	Letnia: 7, 9
308.	Lipnicka: 3, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 12A, 14, 18, 24, 27, 28, 34, 35, 37, 38A + warsztat, 40, 42, 45, 49, 50, 55, 61, 63, 64, 66, 66A, 69 + stodoła, 70, 72 + brama i 2 domy, 74 + stodoła, 78, 79, 80, 85, 88, 96, 103, 110, 111, 112, 113, 115/115A, 116, 117, 118, 119A, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 133, 134 + mostek na Niwce, 141, 144, 152, 154, 166, 168, 176, 186, 190, 194, 198, 200, 214, 216, 216A/216B, 218, 220, 226, 230, 258 – remiza
309.	Lipowa: 6, 8
310.	Lisia: 2, 20, 26
311.	Listopadowa: 9 – fabryka + komin, 16, 21, 31, 33, 34/36, 37, 39, 41, 46, 47/49, 48, 50, 52, 53 + oficyna, 54, 55, 57, 59, 61, 70 – d. Gimnazjum Polskie, 79, 83, 85, 92 cmentarz z kaplicą cmentarną, krużgankami i założeniem zieleni, 105, 119, 120
312.	Łokietka: 3, 4
313.	Lompy: 7, 9 + oficyna, 8, 13, 16, 16A, 18
314.	Lotnicza: 3, 12, 26, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, stacja wodociągowa przy nr 26
315.	Łowiecka: 77, 106C, 114C, 162
316.	Lubertowicza: 1-3-7 (przy ul. Listopadowa 70)
317.	Lubiana: 11C + obora
318.	Lubinowa: 12

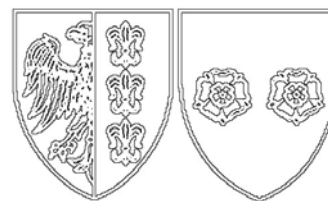
319.	Łuczników: 66 + stodoła, 101
320.	Łukasiewicza: 5, 7, 8, 10, 11
321.	Łukaszińskiego: 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 37, 40, 41, 43, 44/46, 48, 52, 54, 61, 69
322.	Łukowa: 1, 3, 5 + oficyna, 7, 9, 11, 13, 15, 17
323.	Łupkowa: 2, 3, 9, 12
324.	Macierzanki: 155A
325.	Magnolii: 12, 18/20, 22, 26/28, 30
326.	Magurka Straceńska: 1, 2 figury
327.	Magurka: schronisko górskie
328.	Majakowskiego: 4, 6, 8, 11, 20/22, 25, 27, 28
329.	Maków: 3, 5, 7, 11, 15, 21, 30, 32, 36, 50/50A, 53, 56
330.	Mała: 3
331.	Malczewskiego: 1
332.	Małej Straconki: 5, 6, 90/92, 110
333.	Malinowa: 7
334.	Malowany Dworek: 45
335.	Marynarska: 20, 20A, 24, 26, 26A
336.	Marzanny: 7
337.	Maślaków: 7, 9, 11, 13
338.	Matejki: 2, 3, 4, 6, 8
339.	Matowa: 5, 15
340.	Mazańcowicka: 2, 36, 40, 89, 93, 94A, 96, 98, 100A, 103, 105, 107, 109
341.	Mazowiecka: 4
342.	Mazurska: 70, figura przydrożna
343.	Mechaników: 3, 7B
344.	Mglista: 8
345.	Miarki: 5, 7, 9, 11A, 11B, 13
346.	Michałowicza: 3, 7, 9/9A, 11, 12, 14, 15, 16, 17-19, 18/18A, 21-23, 25-27, 28, 29-31, 30, 32, 33-35, 37-39, 41-43-45, 49, 53 + oficyna, 57, 58, 58A, 59, 60, 62
347.	Mickiewicza: 1, 2, 3, 4, 6, 7A, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 21A, 21B, 22, 23, 24 + garaż, 25, 26, 27 + ogrodzenie i garaż, 28, 29, 30, 31, 31A, 32, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 44, 46
348.	Miedziana: 29, 37, 39
349.	Międyrzecka: 7, 9, 23, 25, 27, 31, 33, 35A, 60, 67, 80, 81A, 91, 94, 104A, 301
350.	Miernicza: 67 + stodoła, 77, 89, 95, 132, 160, krzyż przydrożny
351.	Mieszka I: 16, 21, 22, 25, 31, 40/42, 46
352.	Miętowa: 19, 33, 40, 51, 58, 60, 70, 78, 79

353.	Miła: 1, 3, 6, 7, 8
354.	Miodowa: 8
355.	Młodej Polski: 3, 8
356.	Młodzieżowa: 7 + ogród, 14, 57, 104
357.	Młynówka: 8, 16, 18, 22, 42 + stodoła
358.	Młyńska: 2, 4, 6, 7, 8, 10, obok nr 10, 11/13, 15, 16, 20, 26 + budynek przemysłowy, 49, 50A, 51, 52, 52A, 53/55, 54, 56, 58, 62, 64, 66, 69, 74
359.	Modra: 1, 2, 8
360.	Modrzewskiego: 2, 8, 8A, 12, 14A, 15, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 29, 36
361.	Moniuszki: 3, 4, 5, 6, 7, 9, 17, 18
362.	Montażowa: 22
363.	Morelowa: 2, 3
364.	Mostowa: 1
365.	Mrocza: 2 + budynek gosp., 10, 12, 17
366.	Murarzy: 6, 8, 14, 37, 41A, 49
367.	Muszlowa: 7
368.	N. M. Panny Królowej Polski: 5, 7, 9, 8, 11, 14, 17, 20, 21 + garaż i ogrodzenie, 36
369.	Nad Niprem: 1, 2, 3, 5-7, 6, 8, 12, 13, 19
370.	Nad Potokiem: 7, 9, 11, 13, 15, 17, 27, 36, 42, 46, 52, 66, 67A, 78, 79, 94, 101 (remiza OSP), 102, 104, 117 + warsztat, 124, 133, 137B + zabudowania gospodarcze, 143, 144, 145
371.	Nadbrzeżna: 2
372.	Napędowa: 10
373.	Narciarska: 5, 6
374.	Nasypowa: 1, 4, 5, 26
375.	Niemcewicza: 2, 6
376.	Niemczyka: 1, 4
377.	Niwna: 5, 8, 10
378.	Norwida: 1, 2, 3, 4/6, 12, 45, 47
379.	Nowiny: 10
380.	Nowy Świat: 33, figura przydrożna
381.	Ochota: 4, 6
382.	Odrowąza: 1, 19, 33
383.	Odrzańska: 26, 53A, 99
384.	Odysei: 29, 44/46, 45, 55, figura przydrożna
385.	Ogrodników: 17
386.	Ogrodowa: 3, 5A, 7, 9, 11A/11B, 17
387.	Okopowa: 4
388.	Okręgowa: 35A, 39A

389.	Okrętowa: 22
390.	Olimpijska: 3, 5, 11, 15, 16, 30, 36, 38, 49
391.	Olszowa: 38
392.	Olszówka: 2, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 19 + ogród, 20, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 31, 32, 41, 46, 49, 49A, 50, 51, 52, 56, 57, 67, 69, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 84, 89, 91, 97, 102 + ogród, 103, 131, 147, dwie stacje trafo
393.	Olszynowa: 8
394.	Oplotek: 7
395.	Orchidei: 10 + stodoła, 27, 29, 31, 59, 63, 69
396.	Orkana: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 10A, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, mury obronne przy numerach 11-17 i 21-25, 25
397.	Orla: 2, 2A, 10
398.	Orna: stodoła przy dawnym nr 3, 26
399.	Orzeszkowej: 2/2A, 4, 7, 8, 9, 10, 11A, 13 + budynek gosp., 14, 19, 29, 31, 45, 47, 70, 89, 90, 93
400.	Osterwy: 16
401.	Osuchowskiego: 2-4-6, 8, 9
402.	Oświęcimska: 2, 6
403.	Otwarta: 4A, 5
404.	Owsiana: 49
405.	Paderewskiego: 3, 5, 7, 8, 11 + budynek fabryczny, 18, 22, 24
406.	Palmowa: 15, 21, 25, 29
407.	Pankiewicza: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9/11
408.	Papierowa: 1, 3/5, 4, 6, 7, 8, 9, 10
409.	Paproci: 2, 9A
410.	Parkowa: 1
411.	Partyzantów: 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 21, 20, 22 (d. Fabryka Mänhardta), 23, 24, 25, 27, 29, 29B, 29C, 39, 41, 43 + oficyna, 50, 53, 55/57, 59, 62/62A, 63, 64A, 65A, 66A – elektrownia, 67, 68, 74, 89A, 98 + fabryka, 223, park „Blichowy”, park Strzygowskiego
412.	Pedagogiczna: 4
413.	Piaskowa: 8, 10, przystanek kolei Bielsko-Biała Leszczyny
414.	Piastowska: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 14 + ogród, 15, 16, 18, 35, 36, 39, 47, 50, 58, 62-64-66, 67, 81, 110
415.	Pieczarkowa: 35A, 41
416.	Piekarska: stacja kolejowa Bielsko-Biała Wschód
417.	Piekielko: 9
418.	Pienińska: 5A, 12, 27, 96, 98B, 98C, 104, 222, 226
419.	Pieszka: 6
420.	Pikowa: 4, 7

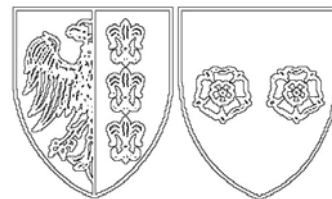
421.	Piłsudskiego: 2-6, 3/3A, 15, 16, 27, 42, 46, 47, 50, 52, 54, cmentarz ewangelicki
422.	Pisarska: 50, 76B
423.	Piwna: 8
424.	Piwowarska: 1, 2, 3, 4, 6
425.	Plac Bolesława Chrobrego: 1
426.	Plac Esperanto: park miejski
427.	Plac Fabryczny: 1, 2, 3, 4, 5 – dawna fabryka Jankowskiego
428.	Plac Lutra: 7 (d. Szkoła żeńska), 8 (d. Szkoła męska i ewangelickie seminarium nauczycielskie), 12 (plebania), stacja trafo, kościół ewangelicki, pomnik Lutra, sadzawka
429.	Plac Mickiewicza: 1, 2, 3, pomnik Adama Mickiewicza, park
430.	Plac Opatrzności Bożej: 14, 18, 19, 20, kościół Opatrzności Bożej, figura św. Floriana, figura św. Nepomucena
431.	Plac Ratuszowy: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, park ratuszowy
432.	Plac św. Mikołaja: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, kościół p.w. św. Mikołaja, krzyż obok kościoła
433.	Plac Wojska Polskiego: 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15 + oficyna, 16, 17
434.	Plac Wolności: 1 + oficyna, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 + hala fabryczna, 10
435.	Plac Żwirki i Wigury: 1/1A, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12
436.	Plac Zwycięstwa: 2, 3, + 4, szpital, krzyż, pomnik
437.	Plater E.: 10, 11, 12
438.	Pliszek: 26
439.	Pocztowa: 2, 3, 4, 5, 8, 11, 12, 14, 16, 18 + ogród, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 + oficyna, 27, 28, 30, 32, 41, 45, pomnik Andreasa Schuberta
440.	Pod Grodziskiem: 2, 8, 9, 20, 25, 37, 75, 81, Grodzisko z zadrzewieniem
441.	Pod Kasztanem: 5, 9
442.	Podcienie: 1, 2, 2A, 3, 4, 5, 7, 9, 11, 13-15
443.	Podgórna: 10=18, 19, 26, 29
444.	Podhalańska: 15, 45
445.	Podleśna: 20
446.	Podwale: 33-35, 37-39, 38, 41-45-47, 54, 56, 59B-dworzec towarowy, 60-76, 67, LENKO
447.	Pogodna: 2, 8, 9, 11, 12, 14, 19
448.	Pokoju: 12, 24A, 46
449.	Pola: 1, 3, 8, 10, 12
450.	Poligonowa: 75, 110, 131A/133A, schron bojowy
451.	Polna: 2, 21, 21A, 29, 32A, 35C, 37C, 48B, 81C, 91C, 101C, 107C, 109C, 131, 158, 216B – leśniczówka + założenie zieleni, 225, 235, 249, 257, 258, 264, 285A, 291, krzyż przydrożny przy nr 60, cmentarz katolicki, kościół Narodzenia NMP + plebania ul. ks. Brzóska 3
452.	Pólnocna: 11
453.	Poniatowskiego: 24, 25, 27/29

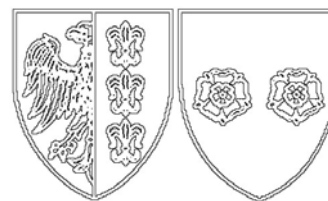
454.	Potok: 14, 42
455.	Powstańców Śląskich: 3, 5, 6, 7, 8, 9
456.	Prądnicza: 1, 7
457.	Praska: 10, 19, 22
458.	Promienna: 5, 7, 12
459.	Prosta: 11, 17, 23, 24, 31, 43, 55, 58/60, 61, 69, 73
460.	Prusa: 5, 12, 17, 20, 29, 31, 33, 35, 36/38, 40, 42, 44, 46, 48, 50, 51, 55, 54, 58, 60, 66
461.	Przechód: 1
462.	Przeciętna: 11, 173, 184
463.	Przegibek przełęcz: figura przydrożna
464.	Przekop: 1, 2, 11, 12, 13
465.	Przełom: 5
466.	Przemysłowa: 10, 12, 13, 14, 20, 23, 27, 30, 32, 52
467.	Przepiórek: 6
468.	Przy Torach: 1 + oficyna, 7, kościół katolicki w Wapienicy
469.	Przybyły: 1, 7, 10, 11
470.	Przyległa: 19
471.	Pszczela: 5
472.	Pszenna: 14, 28
473.	Pułaskiego: 2, 2B, 4, 4A, 5, 6, 8, 11, 13
474.	Rafowa: 5, 14A, 61, 98B, 106A, figura przydrożna
475.	Rajdowa: 50
476.	Ratuszowa: 1, 3
477.	Regera: 2, 4, 6, 18, 41, 135
478.	Reja: 2, 3, 4, 6, 8, 15
479.	Rejtana: 3 + budynek fabryczny
480.	Reymonta: 2, 4, 6
481.	Robotnicza: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11
482.	Rodziewiczówny: 2
483.	Rodzinna: 36
484.	Rolna: 46, 48, 61, 66, 73, 81, krzyż przydrożny
485.	Romanowicza: 3 i 7
486.	Różana: 3
487.	Rubinowa: 7
488.	Ruciana: 2
489.	Rudawka: 55, 68
490.	Rumiankowa: 35, 65, 83C

491.	Rusalki: 2
492.	Rychlińskiego: 9, 11, 20, 22, 24, 26, 28, 30
493.	Rydla: 17, 23
494.	Rynek: 1, 2, 3, 4/5, 6, 7, 8, 9, 10, 11/12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28/29, 30, 31, 32
495.	Rysia: 18, 31
496.	Rieczna: 1, 2, 6
497.	Rzemieślnicza: 2
498.	Rzeźnicza: 2 – zespół rzeźni miejskiej
499.	Sabały: 32, 35C, 40, 67
500.	Samodzielna: 1, obok nr 1, 9 + stodoła
501.	Samotna: 39, 58A + zabudowania gospodarcze
502.	Saneczkowa: 24, 25, 51
503.	Sarnia: 22, 33
504.	Sąsiedzka: 11, 19
505.	Saska: 50, 59, obok nr 59
506.	Schodowa: 1, 1A, 2, 3, 4, 5 + mur obronny, 6
507.	Sejmowa: 22 + stodoła, 30 + stodoła, figura św. Jana Nepomucena
508.	Sempolowskiej: 1, 10, 12, 13 + hala szedowa, 14, 15, 16, 16A, 19, 20, 21, 22, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 48, 52
509.	Serdeczna: 40B, 41, krzyż przydrożny (tylko figura jest zabytkowa bo krzyż jest nowy)
510.	Siemiradzkiego: 12, 22, 23, 24, 25
511.	Sienkiewicza: 2, 5, 6, 9
512.	Sikornik: 1, 4, 5, 7 + oficyna, 8, 9, 10, 12 + oficyna 12A, hale fabryczne Befamy
513.	Sikorskiego: 2, 4, 4A, 4B, 8 + sala gimnastyczna, 9, 10
514.	siostry M. Szewczyk: 5, 21, 24 dwór + budynki gosp. + park dworski, 30, 42
515.	Sixta: 3, 8, 8A, 9, 10A, 11, 12, 13, 14, 17, 19, 20 + 3 budynki warsztatów i ogrodzenie, 21
516.	Skargi: 1, 3, 5, 6, 7, 9, 11
517.	Skarpowa: 56, 64, 67, 85, 88, 89, 91
518.	Skibowa: 4, 10, 15
519.	Składowa: 2, 10
520.	Skowronków: 3C, 13B, 27, 35
521.	Skrajna: 3, 19, 25
522.	Skwerowa: 16, 20, 24, 28
523.	Śląska: 2, 4
524.	Słoneczna: 1, 2, 3, 4
525.	Słowackiego: 1, 1B, 2, 2A, 2B, 4, 6, 6A, 7, 7A, 8/10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 17A, 18, 19A, 21, 21A, 24, 25, 26, 27, 27A, 28, 28A, 28B, 30, 32 + garaż i ogrodzenie, 33-35, 34,

	34A, 38, 40, 42, 44, 46, 50, 51, 54, 55, 57, 58, 58A, 59, 60, 61, 65, 67, 67A, 68, 69, 80, 82, park miejski
526.	Smocza: 18A, 31, 43
527.	Smolki: 2, 3, 4, 5, 6, 7
528.	Smolna: 8 + stodoła, 9, 17
529.	Sobieskiego: 1, 2, 3, 4, 6 (remiza + oficyna), 8, 9A, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 21A, 22, 23, 24, 25 + oficyna, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 + oficyna, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 43, 45, 47 + oficyna, 50, 51, 52, 54, 58, 62, 62A, 63, 64, 66, 67, 70, 73, 75, 76, 82, 83, 85, 86, 86A, 90, 92, 118, 120A, 124, 130, 132, 140/142, 158, 172, 174, 181, 182, 191, 195, 197, 198, 215, 224, 260, 267, 270, 283, 293, 294B, 296, 297, 304, 306, 308, 310, 312, 316, 334A, 335, 342, 343, 352B 353A, 363, 375, 389, 396, 400, 406, 415C, 418 + stodoła, 425, 429/431, 430A, 444 - remiza, 462, pomnik, stacja trafo, stacja wodociągowa obok nr 51, stacja wodociągowa obok nr 54, wiadukt kolejowy, kościół p.w. Św. Trójcy, kościół św. Stanisława, kościół ewangelicki w Starym Bielsku + cmentarz
530.	Sodowa: 3, 5, 8, 15, 55
531.	Sokolska: 1, 4, 6, 8, 10
532.	Solna: 4, 6, 8, 10, 12, 12A
533.	Solskiego: 3, 17, 21
534.	Sowia: 1, 2, 14
535.	Spółdzielców: 4
536.	Sporna: 7, 8, 9, 10, 15
537.	Sportowa: 8, 15, 29, 34
538.	Srebrna: 7, 33, 39
539.	Średnia: 49
540.	Staffa: 9, 11
541.	Starobielska: 5, 9, 11, 14, wiadukt kolejowy
542.	Starostów Lipnickich: 2
543.	Startowa: 30, 34
544.	Staszica: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, kościół ewangelicki
545.	Stojałowskiego: 2 + oficyna, 4, 6, 8, 9, 10 + budynek fabryczny, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 25, 33, 37/39, 41, 43, 45, 47, 48, 51, 53, 55, 57, 59, 61
546.	Stokrotek: 4, 6-przebudowa, 8/10, 12
547.	Stolarska: 5, 7
548.	Storczyków: 19
549.	Straconki: 6, 7, 11, 13, 15, 17, 21, 57, 90, 92, 94/96, 102, 103 – remiza OSP, 103A, 104, 143, 151, 155, 177, figura przydrożna k. kościoła w Leszczynach, figura Jezusa Nazareńskiego
550.	Stroma: 3, 5, 7
551.	Struga: 1, 3, 7
552.	Strumienna: 25, 26, 32
553.	Strzelców Podhalańskich: 5, 10, 18–20–22

554.	Sukiennicza: 2, 3, 7 (Muzeum Techniki), 11
555.	Sumpera: 4, 14A, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 32, 34, 38
556.	św. Anny: 3, 4, 5, 8, 16, 18, 22, 26, 28
557.	św. Jana Chrzciciela: 11, 34, kościół w Komorowicach
558.	św. Trójcy: 1, 3B, 4, 5, 7
559.	Światopelka: 69, 86, krzyż przydrożny
560.	Świerkowa: 48
561.	Świt: 31
562.	Świtezianki: 1, 55, 58
563.	Syrokomli: 10
564.	Szara: 8, 9
565.	Szczygłów: 2 + stodoła, 11, 14, 15, 16, 18
566.	Szeroka: 4, 16, 19, 20, 22, 23, 24
567.	Szklana: 10A, 20
568.	Szkolna: 4, 6, 7, 8, 10, 12, 14 + oficyna, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 28, 30, 31, 32, krzyż,
569.	Szlachecka: 4
570.	Sztabowa: 8A
571.	Szynszyli: 54
572.	Tadeusza: 5, 19B, 35, 42A, 56, 57, 74
573.	Taksówkarzy: 13A
574.	Targowa: 2, 4
575.	Tarninowa: 29, [+31]
576.	Tartaczna: 284, krzywa chatka
577.	Taternicza: 17A, 34
578.	Tenisowa: 12 + garaż, 24
579.	Tetmajera: 4, 6/8, 7, 9, 10, 14, 17, 18
580.	Tkacka: 16
581.	Topazowa: 2
582.	Towarowa: 36, 44, 46
583.	Towarzystwa Szkoły Ludowej: 13-15-17-19, 18, 22
584.	Trakcyjna: 4-objekty kolejowe w „Trójkącie”, 16
585.	Traugutta: 21-23, 25, 27, 29, figura przydrożna
586.	Trawiasta: 16
587.	Tulipanów: 3, 4, 5/7, 6, 8, 9
588.	Tuwima: 5, 8, 10
589.	Twarda: 8, 18, 47, 63
590.	Twórcza: 2 + oficyna, 18, 22

591.	Uczniowska: 2, 6, 10, 14, 22
592.	Ujejskiego: 3, 4, 5, 6, 9
593.	Urocz: 1, 20, 24
594.	Urodzajna: 8
595.	Urzędnicza: 1, 2/4, 3, 5, 7
596.	Ustronie: 2, 5, 6, 12, 14, 16, 17, 19
597.	Wajdeloty: 13, 14, 15, 17, 19
598.	Wał Szwedzki: 7, 13, 15, 19, 23, 27
599.	Wałachowej: 3, 6
600.	Wapienicka: 20/22, 27, 38, 41, 53
601.	Wapienna: 3, 3A, 5, 7A, 8, 8A, 9, 10, 10A, 12, 14, 16
602.	Warszawska: 1, 3, 5, dworzec kolejowy, park dworcowy
603.	Waryńskiego: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13
604.	Wąska: 11
605.	Wawelska: 4, 12, 17, 25, 38B
606.	Wczasowa: 2, 9, 14, 46, 66, 145
607.	Wędrowców: 11, 14C, 44A, 71C, 95B, 114
608.	Wesoła: 4, 6, 10, 12
609.	Widok: 3, 10, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 31, 34, 35, 41, 43
610.	Wielkopolska: 57, 59
611.	Wierzbowa: 17, 25
612.	Wiklinowa: 5
613.	Wilcza: 4
614.	Willowa: 1, 3, 7, 9, 11, 13, 21, 23, 25, 27/29
615.	Wilsona: 1, 3, 4, 7, 9, 11
616.	Wiślana: 3
617.	Wita Stwosza: 1A, 2, 3, 4, 5, 6, 6A, 6B, 7, 8, 11A, 15, 19, 20, 24, 26, 28, 31, 35, 36, 43, 43A, 45A
618.	Witosa: 2, 9, 11, 15, 17, 26/28, 30, 31, 32, 34, 37, 41, 43, 47, 53, 61, 64, 81, 113A, 149, 201, 213, 220, 223, 229, 241, 255, krzyż przydrożny
619.	Władysława IV: 42, 48, 52
620.	Wodna: 73, przepust kolejowy
621.	Wolska: 7
622.	Wróblowicka: 35, 70, 96, 97
623.	Wrzosowa: 2, 14
624.	Wspólna: 2, 18, 31, 31B, 39, 40, 53, 66, 67, 68
625.	Wypiańskiego: 5, 6, 7, 8 + ogrodzenie, 8A, 10, 12, 13, 13A, 14, 16, 17, 19, 21 zespół szpitala + park przyszpitalny, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 34A, 35, 37

626.	Wyzwolenia: 2, 5, 6, 6A, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 17, 18/20 zespół szpitala + portiernia + ogrodzenie i założenie zieleni, 19, 21, 24, 24A, 25, 26, 27, 28, 29, 31 + oficyna, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 63, 65, 67, 96, 98, 100/100B, 104, 106, 107, 108, 113, 115, 117, 120, 122 + magazyn, 123, 129, 131, 133, 135, 145, 161, 204, 219, 247, 251, 257, 274, 285, 287, 291, 293, 319, 341, 343, 345, 349, 400, 438, 444, 445, 454, 487, 490, 494B, 541, 575, 587, kapliczka szafkowa, Kościół Matki Bożej Bolesnej + plebania nr 334, stary cmentarz z kaplicą
627.	Wzgórze: 1, 2, 3/5, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16 – zamek, 19-21, 20, 22
628.	Za Kuźnią: 93, 93A, 101
629.	Żabia: 2 + stodoła, 4, 6
630.	Żabiniec: 7, 14
631.	Zacisze: 1, 2, 6
632.	Zagajnik: 11, 41A + stodoła, 46, 48
633.	Zagrody: 71C, 85, 99C, 119 + stodoła, 123, 135, 143/145, 175, 189
634.	Zajączka: 1, 8
635.	Zajazdowa: 7, 9, 14
636.	Zakątna: 16A, 22, 23
637.	Zakole: 10, 12, 18
638.	Zamknięta: 8 (dawny Czołgistów 8)
639.	Zamkowa: 1, 3 + oficyna, 8 (Schodowa)
640.	Zamoyskiego: 6, 10, 11, 12, 15, 22, 23, 25, 26, 27, 29
641.	Zaplocie Duże: 6, 17, 18, 20, 22, 25A, 33, 34 + stodoła, 36, 41, 46, 52, 62, 74 + stodoła, 111, 120, 130 + stodoła, 140 + stodoła, 156, 237, 286, 295
642.	Zaplocie Małe: 17, 23 + stodoła, 33, 34, 61, 67, 90, 128, 141A + stodoła, 147A + stodoła, 153A, 155A
643.	Zapolskiej: 3, 7, 8, 10, 14
644.	Zapora: 16, 25B, 46, 54, 60, 76-78, 94, 100, 101, 107, 114, 184C, 230 – leśniczówka
645.	Zaulek: 5, 7, 9, 11/13
646.	Zawiła: 18, 36, 37A + stodoła, 41C
647.	Zawodzie: 4, 11 + stodoła, 16 + stodoła, 19, 45, 49, krzyż przydrożny
648.	Zbożowa: 2, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 14
649.	Zdrojowa: 3, 4 + oficyna 4A, 5, 6 + ogród, 10, 11A, 15, 17
650.	Zegadłowicza: 4, 6, 10, 12, 14, 18, 20
651.	Żeglarska: 13, 36B, 40, 47, 50
652.	Żeleńskiego: 3, 6, 48, 90B, 114, 131
653.	Żeromskiego: 4, 6, 5/7, 9, 11
654.	zespół fortyfikacji z 1939 roku
655.	Zgody: 8, 10, 12

656.	Zielona: 2, 6, 12, 14, 16 + oficyna, 18, 20-22
657.	Złocista: 14, 16, 22, 28
658.	Złota: 4, 10, 12, 14
659.	Złote Łany: 3A, 6, 7, 11 + gospodarczy, 14, 15, 16, 21 + stodoła, 23, 27, 28
660.	Złoty Potok: 7 – szkoła w Straconce
661.	Zmożka: 8, 12, zespół rzeźni miejskiej
662.	Zniczowa: 14
663.	Żniwna: 50
664.	Żółkiewskiego: 3, 5, 7, 8, 12, 24, 28, 30, 32
665.	Żółwiowa: 1, 24
666.	Zuchów: 8A, 17, 19, 21, 22, 35, 131A, 165, 212
667.	Żurawinowa: 3, 5
668.	Zwardońska: 22, 50, 141
669.	Zwierzyniecka: 13, 64
670.	Żywa: 6, 9B + stodoła, 12, 22, 24
671.	Żywiecka: 11, 13, 15, 17, 19, 20 + ogród, 21, 23, 25, 36, 39, 40, 41, 43, 47, 52, 54, 56, 58, 73, 79, 81, 85, 87, 92, 97, 99, 103, 107, 109, 112, 113, 116, 116A, 117, 120, 122, 124, 124A, 126, 130, 131 + figura, 134, 146, 157, 163, 168, 169, 172, 179, 190, 189/193 – Dworek + budynki gosp. + park dworski, 192, 196, 198, 202, 203, 205, 208, 209, 210, 212, 213, 216, 226, 228, 244, 246, 248, 252, 254 (dawna Sיעiowa 18), 257, 261, 263, 267 + budynki gospodarcze, 271, 275, 273, 274, 283 - (Monterska 2), 285, 287, 289, 293, 299, 306, 307, 310, 313, 315, 316, 318, 322, 327, 330, 333, 338, 342, 344?, 347, 349 + stodoła, 350, 352, 353, 355, 360, 372, 384 + stodoła, 400, figura obok nr 177
672.	Żywieckie Przedmieście: 8
673.	Żyzna: 1, 3 + warsztat, 5

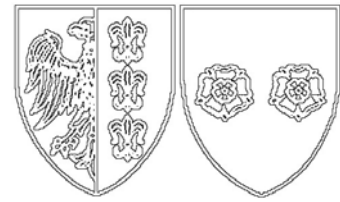
ANEKS NR 4

**OBIEKTY OBJĘTE OCHRONĄ
W MIEJSCOWYCH PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO**

Lp.	Obiekt	Adres	Nr planu i rejestru zabytków
1.	oficyna zajazdu	11 Listopada 102	125 [A-29/76]
2.	zajazd "Dwór Thomkego"	11 Listopada 102	125 [A-30/76]
3.	dom	11 Listopada 14/16	125
4.	dom	11 Listopada 19	125 [A-27/76]
5.	dom	11 Listopada 20	125
6.	dom	11 Listopada 21	125
7.	dom	11 Listopada 22	125
8.	dom	11 Listopada 23	125
9.	dom	11 Listopada 24	125
10.	dom	11 Listopada 25	125
11.	dom	11 Listopada 25A	125
12.	dom	11 Listopada 26	125
13.	dom	11 Listopada 27	125 [A-592/88]
14.	dom	11 Listopada 28	125
15.	dom	11 Listopada 29	125
16.	dom	11 Listopada 30	125
17.	kamienica	11 Listopada 31	125
18.	dom	11 Listopada 32	125
19.	kamienica	11 Listopada 33	125
20.	kamienica	11 Listopada 34	125
21.	kamienica	11 Listopada 35	125
22.	kamienica	11 Listopada 36	125
23.	dom	11 Listopada 37	125
24.	kamienica	11 Listopada 38	125 [A-250/09]
25.	dom	11 Listopada 39	125
26.	pałacyk	11 Listopada 40	125
27.	dom	11 Listopada 42	125
28.	kamienica	11 Listopada 44	125
29.	dom	11 Listopada 45	125
30.	kamienica	11 Listopada 46	125
31.	kamienica	11 Listopada 46A	125
32.	dom	11 Listopada 47	125
33.	kamienica	11 Listopada 48	125
34.	dom	11 Listopada 49	125
35.	dom	11 Listopada 50	125

36.	dom	11 Listopada 51	125
37.	dom	11 Listopada 53	125
38.	dom	11 Listopada 54	125 [A-28/76]
39.	kamienica	11 Listopada 55	125 [A-728/98]
40.	kamienica	11 Listopada 56	125
41.	dom	11 Listopada 58	125
42.	kamienica	11 Listopada 59	125
43.	hotel "Pod Orłem" i sala redutowa	11 Listopada 60-62	125 [A-686/92]
44.	kamienica	11 Listopada 61	125
45.	dom	11 Listopada 63	125
46.	dom-oficyna	11 Listopada 63A	125
47.	dom-oficyna	11 Listopada 63B	125
48.	dom	11 Listopada 64	125
49.	dom-oficyna	11 Listopada 64A	125
50.	dom	11 Listopada 65	125
51.	dom	11 Listopada 66	125
52.	dom	11 Listopada 67	125
53.	dom	11 Listopada 68	125 [A-405/82]
54.	kamienica	11 Listopada 70	125
55.	dom	11 Listopada 74	125
56.	dom	11 Listopada 76	125
57.	kamienica	11 Listopada 78	125
58.	kamienica	11 Listopada 80	125
59.	kamienica	11 Listopada 82	125
60.	dom	11 Listopada 86	125
61.	dom	Ambrożego 1	131
62.	dom	Antyczna 34C	61
63.	dom	Antyczna 47	133
64.	dom	Antyczna 53A	133
65.	dom	Anyżowa 2	129
66.	dom	Armii Krajowej 181	111
67.	chałupa	Armii Krajowej 341	99
68.	dom, ogród	Asnyka 18A	35E
69.	dom, ogród, sad	Azaliowa 12	124
70.	figura św. Jana Nepomucena	Bestwińska	67
71.	dom	Bestwińska 48	67
72.	krzyż	Bestwińska / Jasna Rola	67, 140
73.	kapliczka na drzewie	Bestwińska 149	103
74.	dom, ogród	Bestwińska 154	67
75.	dom, sad, ogród	Biwakowa 17 (Kopytko 39)	66
76.	dom	Blokowa 1	131
77.	willa	Blokowa 3	131
78.	Szkoła Podstawowa	Broniewskiego 23	100
79.	dom, ogród	Broniewskiego 64	35K, 81
80.	kamienica	Bystrzańska 27	119
81.	dom, ogród, sad	Bystrzańska 29	119
82.	remiza OSP	Bystrzańska 13	131

83.	dom	Bystrzańska 14	131
84.	dom	Bystrzańska 15	131
85.	willa	Bystrzańska 16	131
86.	dom	Bystrzańska 17	131
87.	dom	Bystrzańska 18	131
88.	dom	Bystrzańska 19	131
89.	dom	Bystrzańska 2	131
90.	dom	Bystrzańska 21	131
91.	dom	Bystrzańska 22	131
92.	dom	Bystrzańska 23	131
93.	dom	Bystrzańska 28	131
94.	dom	Bystrzańska 3	131
95.	willa	Bystrzańska 30	131
96.	dom	Bystrzańska 33	119
97.	dom	Bystrzańska 4	131
98.	dom	Bystrzańska 40	131
99.	dom	Bystrzańska 44	131
100.	dom	Bystrzańska 47	119
101.	willa	Bystrzańska 52	131 [A-288/09]
102.	dom	Bystrzańska 6	131
103.	dom	Bystrzańska 8	131
104.	dom	Bzowa 11	108
105.	dom	Bzowa 15	108
106.	dom	Bzowa 21	108
107.	dom	Bzowa 24	108
108.	dom	Bzowa 32	108
109.	dom	Bzowa 42	108
110.	dom	Bzowa 46	108
111.	dom	Celna 10	6 [A-14/76]
112.	dom	Celna 12	6 [A-15/76]
113.	dom	Celna 2	6 [A-9/76]
114.	dom	Celna 4	6 [A-10/76]
115.	dom	Celna 6	6 [A-11/76]
116.	dom	Celna 8	6 [A-13/76]
117.	dom	Cieszyńska 1	6 [A-16/76]
118.	dom	Cieszyńska 3	6 [A-18/76]
119.	dom	Cieszyńska 4	6 [A-19/76]
120.	dom	Cieszyńska 5	6 [A-18/76]
121.	dom	Cieszyńska 7	6 [A-20/76]
122.	dom	Cieszyńska 9	6 [A-21/76]
123.	sąd	Cieszyńska 10	6
124.	dom	Cieszyńska 11	6 [A-22/76]
125.	dom	Cieszyńska 12	114
126.	dom	Cieszyńska 13	6 [A-23/76]
127.	kamienica, ogród	Cieszyńska 14	114
128.	kamienica	Cieszyńska 15	6
129.	dom	Cieszyńska 18	114

130.	pałac, ogród	Cieszyńska 24	114
131.	kamienica	Cieszyńska 26	114
132.	dom Hoinkesa, ogród	Cieszyńska 30	114
133.	dom	Cieszyńska 42	114
134.	dom	Cieszyńska 259	133
135.	lotnisko-budynek szkoleniowy	Cieszyńska 317	133
136.	lotnisko-wieża kontrolna	Cieszyńska 321	133
137.	lotnisko-hangar	Cieszyńska 323	133
138.	dom	Cieszyńska 330	142
139.	willa	Cieszyńska 335	142
140.	dom	Cieszyńska 368	142
141.	dom-przedszkole	Cieszyńska 383	142
142.	dom	Cieszyńska 387	142
143.	dom	Cieszyńska 388	142
144.	szkoła	Cieszyńska 391-393	142
145.	dom	Cieszyńska 398 / Twórcza 2	142
146.	dom	Cieszyńska 421A	142
147.	dom	Cieszyńska 423A	142
148.	dom	Cieszyńska 425B	142
149.	dom+stodoła	Cieszyńska 427	142
150.	dom	Cieszyńska 436A	142
151.	dom	Cieszyńska za nr 444	142
152.	kamienica	Cyniarska 10	125
153.	kamienica	Cyniarska 12	125
154.	kamienica	Cyniarska 13	125
155.	kamienica	Cyniarska 14	125
156.	kamienica	Cyniarska 16	125
157.	kamienica	Cyniarska 18	125
158.	fabryka	Cyniarska 28	125
159.	dom	Czerwona 114	115
160.	dom	Czerwona 116	115
161.	kamienica	Dmowskiego 12	125
162.	dom	Dolinowa 10	129
163.	chałupa	Dolinowa 4	129
164.	dom	Dolinowa 9	129
165.	dom, sad	Dworska 14	107
166.	pałac	Działkowców 12A	107
167.	dom	Działkowców 14	107
168.	stacja trafo	Fabryczna	131
169.	dom	Fabryczna 1	131
170.	dom	Falista 19	58
171.	dom	Falista 45	58
172.	dom	Falista 46	58
173.	willa	Filatelistów 1	131
174.	dom	Garibaldiiego 1	125
175.	dom	Garibaldiiego 4	125
176.	dom	Garibaldiiego 6	125

177.	dom	Garibaldiego 8	125
178.	kamienica	Głęboka 16 / Stojałowskiego 51	125
179.	dom	Głęboka 3	125
180.	dom	Głęboka 5	125
181.	dom	Głęboka b.n. (w planie nr 11)	125
182.	dom, zieleń	Gościnna 82	124
183.	dom, zieleń	Gościnna 88	124
184.	kapliczka	Górska	94A
185.	dom	Górska 104	129
186.	dom	Górska 108	129
187.	dom	Górska 112	129
188.	dom	Górska 116	129
189.	dom	Górska 120	129
190.	dom	Górska 122/124	129
191.	dom	Górska 126	129
192.	dom	Górska 134	129
193.	dom	Górska 142	129
194.	dom	Górska 144	129
195.	dom	Górska 148	129
196.	dom	Górska 156	129
197.	dom	Górska 158	129
198.	dom	Górska 160	129
199.	chałupa	Górska 174	129
200.	dom	Górska 180	129
201.	dom	Górska 202	129
202.	chałupa	Górska 204	129
203.	dom	Górska 208 / Sowia 1	129
204.	chałupa	Górska 214	129
205.	dom	Górska 216	129
206.	dom	Górska 224	129
207.	dom i stacja wodociągowa	Górska 36	129
208.	dom	Górska 46	129
209.	dom	Górska 52	129
210.	dom	Górska 64	129
211.	dom	Górska 74	129
212.	dom	Górska 76	129
213.	dom	Górska 82	129
214.	dom	Górska 88	129
215.	dom	Górska 96	129
216.	dom	Grażyńskiego 27	91
217.	kamienica	Grażyńskiego 31	91
218.	fabryka	Grażyńskiego 38-40	91
219.	willa	Grotowa 11	131
220.	dom	Gruntowa 45	123
221.	dom	Gruntowa 47B	123
222.	dom	Gruntowa 49	123
223.	dom	Gruntowa 53A	123

224.	dom	Gruntowa 60	123
225.	dom	Grzybowa 11	131
226.	dom WYBURZONY	Grzybowa 14	131
227.	dom	Grzybowa 16	131
228.	dom	Grzybowa 18	131
229.	dom	Grzybowa 6	131
230.	willa	Grzybowa 8	131
231.	dom	Grzybowa 9	131
232.	dom	Hałcnowska 77	35B
233.	zagroda	Hałcnowska 83 + stodoła	35B
234.	dom	Hałcnowska 116	35B
235.	dom, ogród	Hutnicza 9	98
236.	dom, ogród	Hutnicza 28	98
237.	dom	Jagiełły 10 (Garibaldiiego 3)	125
238.	dom	Jagiełły 8	125
239.	figura obok domu nr 150	Janowicka	49
240.	dom	Janowicka 1	1
241.	dom	Janowicka 7	1
242.	dom	Janowicka 27A	1
243.	dom	Janowicka 50/50A	1
244.	dom	Janowicka 52	1
245.	dom, ogród	Janowicka 107	49
246.	dom	Jaskrowa 27A	107
247.	willa, ogród	Jaskrowa 29	107
248.	zagroda + stodoła	Jasna Rola 13	140
249.	zagroda	Jasna Rola 4	67, 140
250.	willa, zielen	Jaworowa 10	111
251.	willa, zielen	Jaworowa 14	111
252.	szkoła	Jaworzańska 2	142
253.	dom	Jedwabnicza 11	98
254.	chałupa	Jeleniowa 6	129
255.	figura	Jeżynowa	61
256.	szkoła	Jeżynowa 3	118
257.	dom	Jeżynowa 38	118
258.	dom	Jeżynowa 4	118
259.	dom	Jeżynowa 78	118
260.	dom	Juhasów 114	123
261.	willa, ogród	Junacka 3	111
262.	dom	Junacka 11	111
263.	willa, ogród	Junacka 23	111
264.	dom	Kalinowa 13	131
265.	willa	Kalinowa 19	131
266.	dom	Kalinowa 9	131
267.	dom, ogród, sad	Kamieniec Podolski 10a-b	98
268.	dom	Karbowa 38	128
269.	dom	Karbowa 54	128
270.	Urząd Gminy Kamienica	Karpacka 125	124

271.	chałupa	Karpacka 147	124
272.	dom	Karpacka 148	118 [A-158/76]
273.	dom	Karpacka 148a	118
274.	dom	Karpacka 150	118
275.	dom	Karpacka 154	118 [A-156/76]
276.	dom	Karpacka 160	118
277.	dom	Karpacka 165	124
278.	dom zieleń	Karpacka 169	124
279.	dom	Karpacka 170	118
280.	chałupa WYBURZONA	Karpacka 172	118
281.	dom, sad	Karpacka 175	124
282.	dom	Karpacka 176	118
283.	dom	Karpacka 178	118
284.	NIE ISTNIEJE – POMYŁKA!	Karpacka 180	118
285.	dom	Karpacka 182	118
286.	dom	Karpacka 186	118
287.	dom	Karpacka 188	118
288.	dom	Karpacka 190	118
289.	dom	Karpacka 192	118
290.	dom	Karpacka 218	118
291.	2 schrony bojowe	Kaskadowa	61
292.	dom	Kaskadowa 23C	61
293.	dom	Kaskadowa 37	61
294.	dom	Kaskadowa 51A	61
295.	dom	Kaskadowa 67	61
296.	dom	Kaskadowa 9 – nowy!	61
297.	dom	Kaskadowa 96	61
298.	dom	Kępna 14	108
299.	kamienica	Kilińskiego 1	91
300.	dom, ogród sad	Kolejowa 5	119
301.	dom, ogród	Kolejowa 8	119
302.	dom, ogród, sad	Kolejowa 9	119
303.	dom, ogród	Kolejowa 11	119
304.	dom, ogród	Kolejowa 13	119
305.	dom	Kolejowa 58	119
306.	dom, ogród	Kolejowa 64	119
307.	dom, ogród, sad	Kolista 66	124
308.	dom, sad	Kolista 105	124
309.	dom	Komandorska 20 B	98
310.	dom, ogród, sad	Komandorska 26 B	98
311.	dom	Komandorska 30 C	98
312.	kamienica	Komorowicka 10	125
313.	szkoła ewangelicka	Komorowicka 13	125
314.	dom	Komorowicka 14	125
315.	dom	Komorowicka 15	125
316.	kamienica	Komorowicka 16	125
317.	dom	Komorowicka 17	125

318.	dom	Komorowicka 19	125
319.	kamienica	Komorowicka 21	125
320.	dom	Komorowicka 22	125
321.	dom	Komorowicka 25	125
322.	dom	Komorowicka 26	125
323.	szkoła	Komorowicka 27	125
324.	dom	Komorowicka 32	125
325.	kamienica	Komorowicka 34	125
326.	fabryka	Komorowicka 36	125
327.	willa	Komorowicka 38	125
328.	kamienica	Komorowicka 4	125
329.	dom	Komorowicka 43a	91
330.	dom	Komorowicka 45	91
331.	fabryka br. Münch	Komorowicka 47	91
332.	pałacyk Rosta	Komorowicka 48	125 [A-452/86]
333.	rzeźnia miejska	Komorowicka 49 / Rzeźnicza	138
334.	kamienica	Komorowicka 6	125
335.	kamienica	Komorowicka 8	125
336.	kamienica	Komorowicka 92	91
337.	dom	Komorowicka 94	91
338.	dom	Komorowicka 98	91
339.	dom	Komorowicka obok 45	91
340.	willa, ogród	Konarskiego 3	91
341.	dom WYBURZONY	Kopytko 25	66
342.	dom	Kopytko 31	66
343.	dom	Kosynierów 6	91
344.	kaplica cmentarna	Krakowska	37
345.	cmentarz ewangelicki	Krakowska	37
346.	przedszkole, ogród	Krakowska 243	88, 139
347.	dom, ogród	Krakowska 259	88, 139
348.	dom	Krakowska 297	116
349.	dom	Krakowska 323	116
350.	dom	Krakowska 343	116
351.	dom	Krakowska 421	116
352.	dom	Krakowska 427	116
353.	dom	Krakowska 429	116
354.	dom	Krakowska 437	116
355.	dom	Krakowska 439	116
356.	kamienica	Krótką 1	125
357.	dom	Krzywa 11	142
358.	dom	Krzywa 31	142
359.	dom	Krzywa 5	142
360.	dom	ks. Kusia 49	119
361.	dom, ogródek	ks. St. Brzóska 13	57
362.	dom	Kustronia 88	131
363.	dom	kustronia 90	131
364.	dom	Kustronia 92	131

365.	dom	Kustronia 96	131
366.	fabryka	Kustronia 99	131
367.	willa, ogród, sad	Laskowa 10	111
368.	chałupa	Laskowa 18	111
369.	dom, ogród	Laskowa 22	111
370.	dom	Laskowa 26	111
371.	willa, ogród	Laskowa 38	111
372.	willa	Laskowa 54	111 [A-409/86]
373.	fabryka	Legionów 10	125
374.	dom	Legionów 12	125
375.	kamienica	Legionów 13	125 [A-494/87]
376.	dom	Legionów 14	125
377.	dom	Legionów 16	125
378.	dom	Legionów 17	125
379.	dom	Legionów 18	125
380.	dom	Legionów 20	125
381.	willa Rosta sen.	Legionów 21	125
382.	dom	Legionów 22	125
383.	dom-oficyna	Legionów 22A	125
384.	szkoła	Legionów 24	125 [A-448/86]
385.	szkoła	Legionów 25	125 [A-434/86]
386.	kamienica	Legionów 26	125
387.	kamienica	Legionów 27	125
388.	kamienica	Legionów 28	125
389.	kamienica	Legionów 30	125
390.	dom	Legionów 9	125
391.	willa	Leszczyńska 36 [w planie jako 38A]	102
392.	dom	Leszczyńska 38-38A [38B]	102
393.	dom	Leszczyńska 40	102
394.	Spółdz. Pracy „Grot”	Leśników 18	66
395.	dom	Leśników 24	66
396.	szkoła	Lipnicka 34	54
397.	dom, ogród	Lipnicka 64	54
398.	dom, ogród	Lipnicka 66	54
399.	dom, oficyna	Lipnicka 66a	54
400.	zagroda - dom, stodoła	Lipnicka 69	120
401.	dom	Lipnicka 70	54
402.	zespół dworski	Lipnicka 72	54
403.	dom – SPALONY	Listopadowa 12	6
404.	willa	Lotnicza 42	133
405.	willa	Lotnicza 46	133
406.	dom	Łączna 8	111
407.	dom	Łowiecka 106c	61
408.	dom	Łowiecka 114C	61
409.	dom	Łowiecka 162	61
410.	dom	Łowiecka 77	61

411.	dom	Łuczniaków 101	61
412.	dom	Łukowa 13	125
413.	dom	Łukowa 15	125
414.	dom	Łukowa 17	125
415.	dom	Łukowa 5	125
416.	dom	Magnolii 12	108
417.	dom	Magnolii 14	108
418.	dom	Magnolii 18-20	108
419.	dom, ogród	Magnolii 22	108
420.	dom	Magnolii 28	108
421.	dom	Magnolii 30	108
422.	dom WYKREŚLONY Z EWID.	Małej Straconki 29	129
423.	dom WYKREŚLONY Z EWID.	Małej Straconki 33	129
424.	dom	Małej Straconki 5	129
425.	dom	Małej Straconki 6	129
426.	dom WYBURZONY	Mazańcowicka 69	33
427.	dom	Międzyrzecka 23	142
428.	dom	Międzyrzecka 25	142
429.	dom	Międzyrzecka 27	142
430.	dom	Międzyrzecka 31	142
431.	dom	Międzyrzecka 33	142
432.	dom	Międzyrzecka 35A	142
433.	kościół p.w. Św. Franciszka	Międzyrzecka 45	142
434.	dom	Międzyrzecka 7	142
435.	dom	Międzyrzecka 9	142
436.	dom, ogród	Miła 1	111
437.	dom	Miła 3	111
438.	willa, ogród, sad	Miła 6	111
439.	chałupa, sad	Miła 7	111
440.	dom	Młodzieżowa 104	58
441.	dom	Młodzieżowa 57	128
442.	willa	Młodzieżowa 7	131
443.	dom	Nad Niprem 3	6
444.	kamienica	Nad Niprem 5	6
445.	kamienica	Nad Niprem 7	6
446.	dom	Nad Niprem 19	6
447.	kamienica	Nadbrzeżna 2	125
448.	chałupa	Niwna 5	124
449.	dom	Odrzańska 99	57
450.	dom, sad	Okrętowa 22	98
451.	dom	Olszowa 38	133
452.	dom	Olszówka 20	111
453.	willa, ogród	Olszówka 22	111
454.	hotel	Olszówka 24	111
455.	dom, ogród	Olszówka 26	111
456.	willa	Olszówka 28	111
457.	dom	Olszówka 32	111

458.	chałupa	Olszówka 45 (Jaworowa 25)	111
459.	dom, ogród	Olszówka 52	111
460.	dom, ogród	Olszówka 56 (Bałtycka 6)	111
461.	dom	Olszówka 66 (Zajęczka 1)	111
462.	chałupa, sad	Olszówka 74	111
463.	dom, ogród	Olszówka 76	111
464.	dom	Olszówka 10	131
465.	willa	Olszówka 102	131
466.	budynek gospodarczy	Olszówka 102	131
467.	dom	Olszówka 11	131
468.	willa	Olszówka 14	131
469.	dom	Olszówka 16	131
470.	willa	Olszówka 19	131
471.	willa	Olszówka 2	131
472.	willa	Olszówka 23	131
473.	zajezdnia tramwajowa	Olszówka 27a	131
474.	dom-restauracja	Olszówka 29	131
475.	dom	Olszówka 3	131
476.	willa	Olszówka 46	111 [A-701/94]
477.	willa	Olszówka 49	131
478.	dom	Olszówka 49A	131
479.	dom	Olszówka 51	131
480.	dom	Olszówka 53	131
481.	dom	Olszówka 57	131
482.	willa	Olszówka 6	131
483.	willa	Olszówka 67	131
484.	dom-restauracja	Olszówka 73	131
485.	willa	Olszówka 77	131
486.	dom	Olszówka 9	131
487.	dom	Orchidei 10	108
488.	dom	Orchidei 27	108
489.	dom	Orchidei 29	108
490.	dom	Orkana 2	6 [A-47/76]
491.	dom	Orkana 4	6
492.	dom	Orkana 5	6 [A-56/76]
493.	dom	Orkana 6	6
494.	dom	Orkana 8	6 [A-57/76]
495.	kamienica	Orkana 10	6
496.	kamienica	Orkana 10A	6
497.	dom	Orkana 12 – Słowackiego 2	6 [A-64/76]
498.	dom	Orkana 14	6 [A-58/76]
499.	dom	Orkana 16	6
500.	dom	Orkana 17	6
501.	dom	Orkana 18	6 [A-59/76]
502.	dom	Orkana 19	6 [A-60/76]
503.	dom	Orkana 20	6 [A-61/76]
504.	kamienica	Paderewskiego 10	125

505.	fabryka	Paderewskiego 11	125
506.	dom	Paderewskiego 18	125
507.	dom	Paderewskiego 3	125
508.	kamienica	Paderewskiego 5	125
509.	dom	Paderewskiego 7	125
510.	dom	Paderewskiego 8	125
511.	dom	Pankiewicza 1 – Rynek 15	6
512.	dawny ratusz	Pankiewicza 11	6
513.	dom	Pankiewicza 2 – Orkana 19	6 [A-60/76]
514.	dom	Pankiewicza 3 – Rynek 14	6
515.	dom	Pankiewicza 4 – Orkana 21	6 [A-62/76]
516.	dom	Pankiewicza 5 – Rynek 12	6
517.	dom	Pankiewicza 7	6
518.	dom	Pankiewicza 8 – Orkana 25	6
519.	pomnik „Poległym za Polskę”	Partyzantów	102
520.	chałupa, ogródki	Partyzantów 223	102
521.	dom, ogród	Piaskowa 10	119
522.	dom	Pieczarkowa 35A	142
523.	dom	Pieczarkowa 41	133
524.	dom	Pienińska 104	123
525.	dom	Pienińska 222	123
526.	dom	Pienińska 226	123
527.	dom	Pienińska 96	123
528.	dom	Pienińska 98B	123
529.	dom	Pienińska 98C	123
530.	schron bojowy	Pienińska na pd od ZPK Sarni Stok	123
531.	dom	Pikowa 4	129
532.	dom	Pikowa 7	129
533.	cmentarz ewangelicko-augsburski	Piłsudskiego	125 [A-591/88]
534.	kamienica	Piłsudskiego 16	125
535.	fabryka	Piłsudskiego 2-6	125
536.	fabryka	Piłsudskiego 27	125
537.	fabryka	Piłsudskiego 3-3A	125
538.	fabryka	Piłsudskiego 34	125
539.	willa	Piłsudskiego 42	125
540.	szkoła	Piłsudskiego 47	125
541.	kamienica	Piłsudskiego 50	125
542.	kamienica	Piłsudskiego 52	125
543.	willa, ogród	Piwna 8	119
544.	dom	Piwowarska 1	6 [A-3/76]
545.	dom	Piwowarska 2	6 [A-4/76]
546.	dom	Piwowarska 3	6 [A-5/76]
547.	dom	Piwowarska 4	6 [A-6/76]
548.	dom	Piwowarska 6	6 [A-7/76]
549.	dom	Piwowarska 8	6
550.	dawna KKO - Bank	Plac Bolesława Chrobrego 1	6 [A-468/86]

551.	stacja trafo	Plac Lutra	6
552.	figura św. Floriana	Plac Opatrzności Bożej	125
553.	figura św. Jana Nepomucena	Plac Opatrzności Bożej	125
554.	kościół p.w. Opatrzności Bożej	Plac Opatrzności Bożej	125 [A-135/76]
555.	dom	Plac Opatrzności Bożej 14	125
556.	dom	Plac Opatrzności Bożej 18	125
557.	dom	Plac Opatrzności Bożej 19	125
558.	kamienica	Plac Opatrzności Bożej 20	125
559.	ratusz	Plac Ratuszowy 1	125 [A-721/96]
560.	kamienica	Plac Ratuszowy 3/4	125
561.	fabryka	Plac Ratuszowy 5	125
562.	fabryka	Plac Ratuszowy 6	125
563.	kamienica	Plac Ratuszowy 7	125
564.	remiza OSP	Plac Ratuszowy 9	125
565.	kościół p.w. św. Mikołaja	Plac św. Mikołaja	6 [A-136/60]
566.	kamienica	Plac św. Mikołaja 10	6
567.	dom	Plac św. Mikołaja 11	6
568.	dom	Plac św. Mikołaja 12	6 [126/76]
569.	dom	Plac św. Mikołaja 14	6 [A-118/76]
570.	dom	Plac św. Mikołaja 15/16	6
571.	dom	Plac św. Mikołaja 2	6
572.	kamienica	Plac św. Mikołaja 4	6
573.	kamienica	Plac św. Mikołaja 5	6
574.	dom	Plac św. Mikołaja 6	6
575.	kamienica	Plac św. Mikołaja 7	6
576.	dom	Plac św. Mikołaja 8/9	6
577.	dom	Plac Wojska Polskiego 10	125
578.	kamienica	Plac Wojska Polskiego 11	125
579.	kamienica	Plac Wojska Polskiego 12	125 [A-593/88]
580.	kamienica	Plac Wojska Polskiego 13	125
581.	kamienica	Plac Wojska Polskiego 14	125
582.	kamienica	Plac Wojska Polskiego 15	125
583.	dom	Plac Wojska polskiego 16	125 [A-575/88]
584.	kamienica	Plac Wojska Polskiego 2	125
585.	kamienica	Plac Wojska Polskiego 3	125
586.	dom	Plac Wojska Polskiego 4	125
587.	dom	Plac Wojska Polskiego 5	125
588.	dom	Plac Wojska Polskiego 6	125
589.	kamienica	Plac Wojska Polskiego 9	125
590.	kamienica	Plac Wolności 1	125
591.	kamienica	Plac Wolności 10	125
592.	kamienica	Plac Wolności 2	125
593.	kamienica	Plac Wolności 3	125
594.	kamienica	Plac Wolności 4	125
595.	dom	Plac Wolności 5	125
596.	kamienica	Plac Wolności 6	125
597.	dawny dom cechowy	Plac Wolności 7	125 [A-127/76]

598.	dom i fabryka	Plac Wolności 8	125
599.	kamienica	Plac Żwirki i Wigury 1/1a	6
600.	kamienica	Plac Żwirki i Wigury 3	6
601.	kamienica	Plac Żwirki i Wigury 4	6
602.	kamienica	Plac Żwirki i Wigury 5 – Schodowa 8	6
603.	dom	Pocztowa 11	131
604.	altana	Pocztowa 11	131
605.	willa	Pocztowa 12	131 [A-669/91]
606.	dom	Pocztowa 14	131
607.	dom	Pocztowa 16	131
608.	willa	Pocztowa 18	131
609.	willa	Pocztowa 2	131
610.	dom	Pocztowa 20	131
611.	willa	Pocztowa 22	131
612.	dom	Pocztowa 23	131
613.	willa	Pocztowa 24	131
614.	dom	Pocztowa 25	131
615.	willa	Pocztowa 27	131
616.	dom	Pocztowa 28	131
617.	dom	Pocztowa 3	131
618.	willa	Pocztowa 4	131
619.	willa	Pocztowa 6	131
620.	dom	Pocztowa 8	131
621.	dom	Podcienie 1	6 [A-36/76]
622.	dom	Podcienie 11	6 [A-41/76]
623.	dom	Podcienie 13	6 [A-42/76]
624.	dom	Podcienie 2	6
625.	dom	Podcienie 2a	6
626.	dom	Podcienie 3	6 [A-37/76]
627.	dom	Podcienie 5	6 [A-38/76]
628.	dom	Podcienie 7	6 [A-39/76]
629.	dom	Podcienie 9	6 [A-40/76]
630.	dom	Podleśna 20	131
631.	dom SPALONY NIE ISTNIEJE	Podleśna 6	131
632.	dworzec towarowy PKP	Podwale 59b	91
633.	fabryka	Podwale 65	91
634.	krzyż przy nr 60	Polna	57
635.	cmentarz katolicki	Polna	96
636.	dom	Polna 32 A	57
637.	dom	Polna 48 B	57
638.	dom	Polna 81 C	96
639.	dom	Polna 91 C	96
640.	dom	Polna 101 C	96
641.	dom	Polna 107 C ?	96
642.	dom	Polna 109 C	96
643.	dom	Polna 131 (133)	96

644.	dom WYBURZONY	Polna 175 (św. Franciszka 24)	96
645.	dawna szkoła	Polna 29	96
646.	dom	Prosta 69	129
647.	dom	Prosta 73	129
648.	dom, ogród	Przemysłowa 13	119
649.	dom, ogród	Przemysłowa 14	119
650.	dom WYKREŚLONY Z EWID.	Przemysłowa 16	119
651.	dom WYKREŚLONY Z EWID.	Przemysłowa 18	119
652.	dom, ogród	Przemysłowa 20	119
653.	dom, ogród	Przemysłowa 23	119
654.	dom, ogród	Przemysłowa 30	119
655.	dom, ogród	Przemysłowa 32	119
656.	dom, ogród	Przędzalnicza 7	119
657.	kapliczka	Przy Torach / Brożka	142
658.	dom-plebania	Przy Torach 1	142
659.	dom	Rafowa 61	76
660.	kamienica	Ratuszowa 3	125
661.	dom	Regera 135	107
662.	dom	Regera 18	142
663.	dom	Regera 4	142
664.	dom	Regera 6	142
665.	krzyż	Rolna	129
666.	chałupa	Rolna 81	129
667.	willa	Różana 3	131
668.	willa	Różana 4	131
669.	portiernia	Różana 4	131
670.	gospodarczy	Różana 4	131
671.	budynek ogrodowy	Różana 4	131
672.	leśniczówka	Rudawka 55 (dawny nr 78)	53, 110
673.	dom	Rusałki 2	142
674.	dom	Rynek 1 / Cieszyńska 2-4	6 [A-17/76]
675.	dom	Rynek 2	6 [A-105/76]
676.	dom	Rynek 3 + oficyna	6 [A-106/76]
677.	kamienica Hoffmanna	Rynek 4/5	6 [A/107/76]
678.	kamienica	Rynek 6	6 [A-108/76]
679.	dom	Rynek 7 / Celna 1	6 [A-8/76]
680.	dom	Rynek 8	6 [A/109/76]
681.	Ratusz /dawny/	Rynek 9	6
682.	dom	Rynek 10	6
683.	kamienica „Pilsner Hof”	Rynek 11	6
684.	dom	Rynek 12	6 [A-111/76]
685.	dom	Rynek 13/14	6 [A-112/76]
686.	dom	Rynek 15	6 [A-113/76]
687.	dom	Rynek 16	6
688.	dom	Rynek 18	6
689.	dom	Rynek 19	6 [A-114/76]
690.	dom	Rynek 20	6 [A-116/60]

691.	dom	Rynek 21	6 [A-115/76]
692.	dom	Rynek 22	6 [A-116/76]
693.	dom	Rynek 23	6
694.	dom	Rynek 24	6 [A-117/76]
695.	dom	Rynek 25	6 [A-119/76]
696.	dom	Rynek 26	6 [A-120/76]
697.	dom	Rynek 27	6 [A-121/76]
698.	dom	Rynek 28/29	6 [A-122/76]
699.	dom	Rynek 30	6 [A-123/76]
700.	dom	Rynek 31	6 [A-124/76]
701.	dom	Rynek 32	6
702.	dom + stodoła	Rysia 18	61
703.	dom	Rysia 31	61
704.	chałupa	Rzeczna 1	111
705.	dom	Rzeczna 2	131
706.	chałupa	Rzeczna 6	111
707.	kamienica	Schodowa 2 – Sikorskiego 7	6 [A-212/07]
708.	dom	Schodowa 3	6
709.	klasztor	Schodowa 4/6	6
710.	dom	Schodowa 5	6
711.	Plebania	Schodowa 15	6
712.	Plebania	Schodowa 16	6
713.	figura św. Jana Nepomucena	Sejmowa (przeniesiona na wschód w rejon zakładów)	103
714.	dom, ogród	Sejmowa 22	103
715.	zagroda	Sejmowa 30	103
716.	dom, zieleń	Skargi 6	114
717.	dom	Skarpowa 56	61
718.	dom	Skarpowa 64	61
719.	dom	Skarpowa 88	61
720.	kamienica	Słowackiego 2a	6
721.	chałupa	Smocza 43	66
722.	cmentarz ewangelicki	Sobieskiego	2
723.	tunel kolejowy	Sobieskiego	2
724.	cmentarz przy kościele św. Stanisława	Sobieskiego	2
725.	kościół Św. Trójcy	Sobieskiego	6 [A-132/76]
726.	dom	Sobieskiego 2/4	6
727.	dom	Sobieskiego 3	6
728.	dom	Sobieskiego 5	6
729.	remiza Straży Pożarnej	Sobieskiego 6	6
730.	kamienica	Sobieskiego 8	6
731.	Szkoła, ogród	Sobieskiego 15	114
732.	oficyna	Sobieskiego 25a	114
733.	dom	Sobieskiego 27	6 [A-91/76]
734.	dom	Sobieskiego 33	6 [A-95/76]
735.	dom	Sobieskiego 37	114

736.	kamienica	Sobieskiego 39	114
737.	dom, ogród	Sobieskiego 41	114
738.	dom	Sobieskiego 43	114
739.	kamienica	Sobieskiego 45	114
740.	oficyna	Sobieskiego 47a	114
741.	kamienica	Sobieskiego 11	114 [A-80/76]
742.	kościół ewangelicki w St.Biel.	Sobieskiego 110	2 [A-177/76]
743.	kamienica	Sobieskiego 13	114 [A-82/76]
744.	dawna szkoła	Sobieskiego 158	2-strefa
745.	dom	Sobieskiego 17	114 [A-84/76]
746.	dom	Sobieskiego 174/174a	2-strefa
747.	kościół św. Stanisława	Sobieskiego 176A	2 [A-176/76]
748.	dom	Sobieskiego 19	114 [A-85/76]
749.	dom, ogród, sad	Sobieskiego 191	98
750.	dom WYBURZONY	Sobieskiego 192	98
751.	dom	Sobieskiego 195	98
752.	dom	Sobieskiego 198	98
753.	dom	Sobieskiego 21	114 [A-87/76]
754.	dom	Sobieskiego 23	114 [A-89/76]
755.	kamienica	Sobieskiego 25	114 [A-90/76]
756.	dom	Sobieskiego 267	98 [A-194/77]
757.	dom	Sobieskiego 27	114 [A-91/76]
758.	dom	Sobieskiego 29	114 [A-93/76]
759.	dom, ogród, sad	Sobieskiego 296	98
760.	kamienica	Sobieskiego 31	114 [A-94/76]
761.	oficyna	Sobieskiego 33	114
762.	kamienica	Sobieskiego 33	114 [A-95/76]
763.	dom	Sobieskiego 35	114 [A-96/76]
764.	dom	Sobieskiego 396	76
765.	dom	Sobieskiego 400	76
766.	dom	Sobieskiego 406	76
767.	młyn	Sobieskiego 415C	98
768.	karczma - zajazd	Sobieskiego 429	107
769.	dom, ogród	Sobieskiego 430A	107
770.	Remiza Straży Pożarnej	Sobieskiego 444	107
771.	dom, ogród	Sobieskiego 462	107
772.	dom	Sobieskiego 47	114 [A-99/76]
773.	kamienica	Sobieskiego 9	114 [A-79/76]
774.	schron bojowy	Sobieskiego na pd od nr 415c	98
775.	stacja trafo	Sobieskiego obok 400	76
776.	dom, ogród	Sokolska 4	119
777.	dom	Sokolska 8	119
778.	dom	Sowia 14	129
779.	willa, ogród, sad	Sporna 7	111
780.	willa, ogród	Sporna 8	111
781.	willa, ogród	Sporna 9	111
782.	willa, ogród	Sporna 10	111

783.	willa	Sporna 18	111
784.	dom	Startowa 30	131
785.	dom	Startowa 34	131
786.	kościół ewangelicki	Staszica	125 [A-134/76]
787.	dom	Staszica 10	125
788.	kamienica	Staszica 11	125
789.	dawna szkoła ewangelicka	Staszica 2/2A	125 [A-129/76]
790.	dom	Staszica 3	125
791.	dom	Staszica 4	125
792.	dom	Staszica 6	125
793.	dom	Staszica 8	125
794.	dom	Stojałowskiego 10	125
795.	oficyna fabryczna	Stojałowskiego 10A [14b]	125
796.	dom	Stojałowskiego 12	125
797.	dom	Stojałowskiego 13	125
798.	dom	Stojałowskiego 14	125
799.	kamienica	Stojałowskiego 15	125
800.	dom	Stojałowskiego 17	125
801.	kamienica	Stojałowskiego 18	125
802.	kamienica	Stojałowskiego 19	125
803.	kamienica	Stojałowskiego 20	125
804.	kamienica	Stojałowskiego 22	125
805.	bank	Stojałowskiego 23	125
806.	dawana szkoła katolicka	Stojałowskiego 33	125 [A-128/76]
807.	dom	Stojałowskiego 37/39	125
808.	dom	Stojałowskiego 41	125
809.	dom	Stojałowskiego 43	125
810.	dom	Stojałowskiego 45	125
811.	dom	Stojałowskiego 47	125
812.	kamienica	Stojałowskiego 48	125
813.	dom	Stojałowskiego 53	125
814.	dom	Stojałowskiego 55	125
815.	dom	Stojałowskiego 57	125
816.	fabryka	Stojałowskiego 61	125
817.	dom	Stojałowskiego 9	125
818.	dwór	Szewczyk Małgorzaty s.	1 [A-145/76]
819.	zagroda	Szklana 10A	31
820.	dom	Szkolna 10	125
821.	dom	Szkolna 12	125
822.	fabryka	Szkolna 13	125
823.	dom	Szkolna 14	125
824.	dom	Szkolna 15	125
825.	dom	Szkolna 16	125
826.	dom	Szkolna 17	125
827.	dom	Szkolna 18	125
828.	dom	Szkolna 19	125
829.	kamienica	Szkolna 20	125

830.	kamienica	Szkolna 25	125
831.	dom	Szkolna 28	125
832.	willa	Szkolna 30	125
833.	kamienica	Szkolna 31	125
834.	dom	Szkolna 32	125
835.	dom	Szkolna 33	125
836.	dom	Szkolna 4	125
837.	dom	Szkolna 6	125
838.	dom	Szkolna 7	125
839.	fabryka	Szkolna 9 (w planie nr 13)	125
840.	krzyż	Szkolna przy nr 23	125
841.	krzyż	Szlak (w okolicy)	115
842.	dom	św. Stanisława 12 (Klubowa)	2-strefa
843.	dom	św. Trójcy 5	6
844.	dom	św. Trójcy 7 – Sobieskiego 1	6 [A-77/76]
845.	krzyż	Światopełka / Potok	113
846.	dom, ogród	Światopełka 69	113
847.	kamienica	Targowa 4	125
848.	dom	Tarninowa 29	35E
849.	willa	Tenisowa 12	131
850.	willa	Tenisowa 24	131
851.	willa, ogród, sad	Tkacka 16	119
852.	dom	Tow. Szkoły Ludowej 18	125
853.	dom	Tow. Szkoły Ludowej 22	125
854.	wiadukt	Trakcyjna	91
855.	schron bojowy	Twarda	123
856.	schron bojowy	Twarda / Gruntowa	123
857.	dom	Twórcza 22	142
858.	dom	Wapienicka 27	142
859.	dom	Wapienicka 38	142
860.	dom	Wapienicka 41	142
861.	chałupa	Wapienicka 53	142
862.	kamienica Hoinkesa	Waryńskiego 2	6
863.	dom	Waryńskiego 3	6
864.	kamienica	Waryńskiego 4	6
865.	dom-oficyna	Waryńskiego 5	6 [A-12/76]
866.	dom	Waryńskiego 6	6
867.	dom-oficyna	Waryńskiego 7	6
868.	dom	Waryńskiego 8	6
869.	dom	Waryńskiego 9	6
870.	dom	Waryńskiego 11	6
871.	dom	Wczasowa 66	129
872.	dom	Wierzbowa 25	142
873.	dom	Wilcza 4	129
874.	krzyż	Witosa	88, 139
875.	dom	Witosa 26-28	108
876.	dom	Witosa 30	108

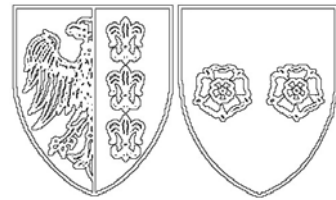
877.	dom	Witosa 32	108
878.	dom	Witosa 34	108
879.	dom, ogród	Witosa 49	88, 139
880.	dom, ogród	Witosa 53	88, 139
881.	dom, ogród	Witosa 61	88, 139
882.	dom, ogród	Witosa 64	88, 139
883.	dom	Wolska 7	131
884.	dom	Wróblowicka 97	62
885.	dom WYBURZONY	Wypoczynkowa 18A	107
886.	fabryka kos	Wypoczynkowa 64	107
887.	dom, ogród	Wyspiańskiego 13	47
888.	dom, ogród	Wyspiańskiego 17	47
889.	dom, ogród	Wyspiańskiego 19	47
890.	szpital	Wyspiańskiego 21	47
891.	dom	Wyzwolenia 100-100B / Magnolii 2	115
892.	dom	Wyzwolenia 104	115
893.	dom	Wyzwolenia 106	115
894.	dom, ogród	Wyzwolenia 108	108
895.	dom	Wyzwolenia 11	125
896.	dom	Wyzwolenia 113	115
897.	dom	Wyzwolenia 120	108
898.	dom	Wyzwolenia 123	115
899.	dom	Wyzwolenia 125	115
900.	dom	Wyzwolenia 129	115
901.	dom	Wyzwolenia 12A	125
902.	dom	Wyzwolenia 131	115
903.	dom	Wyzwolenia 133	115
904.	dom	Wyzwolenia 135	115
905.	dom	Wyzwolenia 14	125
906.	dom	Wyzwolenia 161	108
907.	dom	Wyzwolenia 17	125
908.	szpital – zespół z ogrodem	Wyzwolenia 18 (w planie 20)	125
909.	kamienica	Wyzwolenia 19	125
910.	kamienica	Wyzwolenia 21	125
911.	dom	Wyzwolenia 24	125
912.	dom	Wyzwolenia 24A	125
913.	dom	Wyzwolenia 257-Żywa 1	1
914.	dom	Wyzwolenia 26	125
915.	dom	Wyzwolenia 27	125
916.	dom	Wyzwolenia 285	1
917.	dom	Wyzwolenia 287	1
918.	dom WYBURZONY W 2013 R.	Wyzwolenia 288	1
919.	dom WYBURZONY	Wyzwolenia 289	1
920.	dom	Wyzwolenia 29	125
921.	kamienica	Wyzwolenia 31	125
922.	dawna szkoła	Wyzwolenia 319	1 [A-646/89]

923.	kamienica	Wyzwolenia 33	125
924.	dom – plebania	Wyzwolenia 334	1
925.	kościół Nawiedzenia NMP	Wyzwolenia 336	1 [A-144/76]
926.	kamienica	Wyzwolenia 34	125
927.	szkoła podstawowa	Wyzwolenia 343	1
928.	dom	Wyzwolenia 345	1
929.	dom	Wyzwolenia 349	1
930.	dom	Wyzwolenia 36	125
931.	dom WYBURZONY	Wyzwolenia 367	1
932.	dom	Wyzwolenia 38	125
933.	dom	Wyzwolenia 39	125
934.	dom	Wyzwolenia 40	125
935.	kamienica	Wyzwolenia 41	125
936.	dom	Wyzwolenia 42	125
937.	kamienica	Wyzwolenia 43	125
938.	dom	Wyzwolenia 44	125
939.	kamienica	Wyzwolenia 45	125
940.	kamienica	Wyzwolenia 47	125
941.	kamienica	Wyzwolenia 6	125
942.	kamienica	Wyzwolenia 6A	125
943.	dom	Wyzwolenia 7	125
944.	dom	Wyzwolenia 9	125
945.	dom	Wyzwolenia 98	115
946.	dom	Wzgórze 11	6
947.	Zamek Książęcy	Wzgórze 16	6 [A-133/76]
948.	dom	Wzgórze 2 – Schodowa 1-1a	6 [A-688/92]
949.	kamienica	Wzgórze 3/5	6 [A-48/76]
950.	dom	Wzgórze 4	6 [A-50/76]
951.	dom	Wzgórze 6	6 [A-52/76]
952.	dom	Wzgórze 7	6 [A-49/76]
953.	dom	Wzgórze 8	6 [A-53/76]
954.	dom	Wzgórze 9 – Podcienie 15	6 [A-51/76]
955.	dom	Wzgórze 10	6 [A-54/76]
956.	oficyna	Wzgórze 10a	6
957.	dom	Wzgórze 12	6 [A-702/94]
958.	dom	Wzgórze 14	6 [A-55/76]
959.	dom	Zagrody 71C	35G
960.	dom	Zakole 12	108
961.	dom	Zakole 18	108
962.	kamienica	Zamkowa 8	6
963.	willa, zielen, ogród	Zapłocie Duże 18	98
964.	dom, ogród	Zapłocie Duże 20	98
965.	dom, ogród, sad	Zapłocie Duże 25A	98
966.	dom, ogród, sad	Zapłocie Duże 34	98
967.	dom, ogród, sad	Zapłocie Duże 36	98
968.	dom	Zapłocie Duże 286	142
969.	schrony bojowe 2	Zapłocie Małe	76

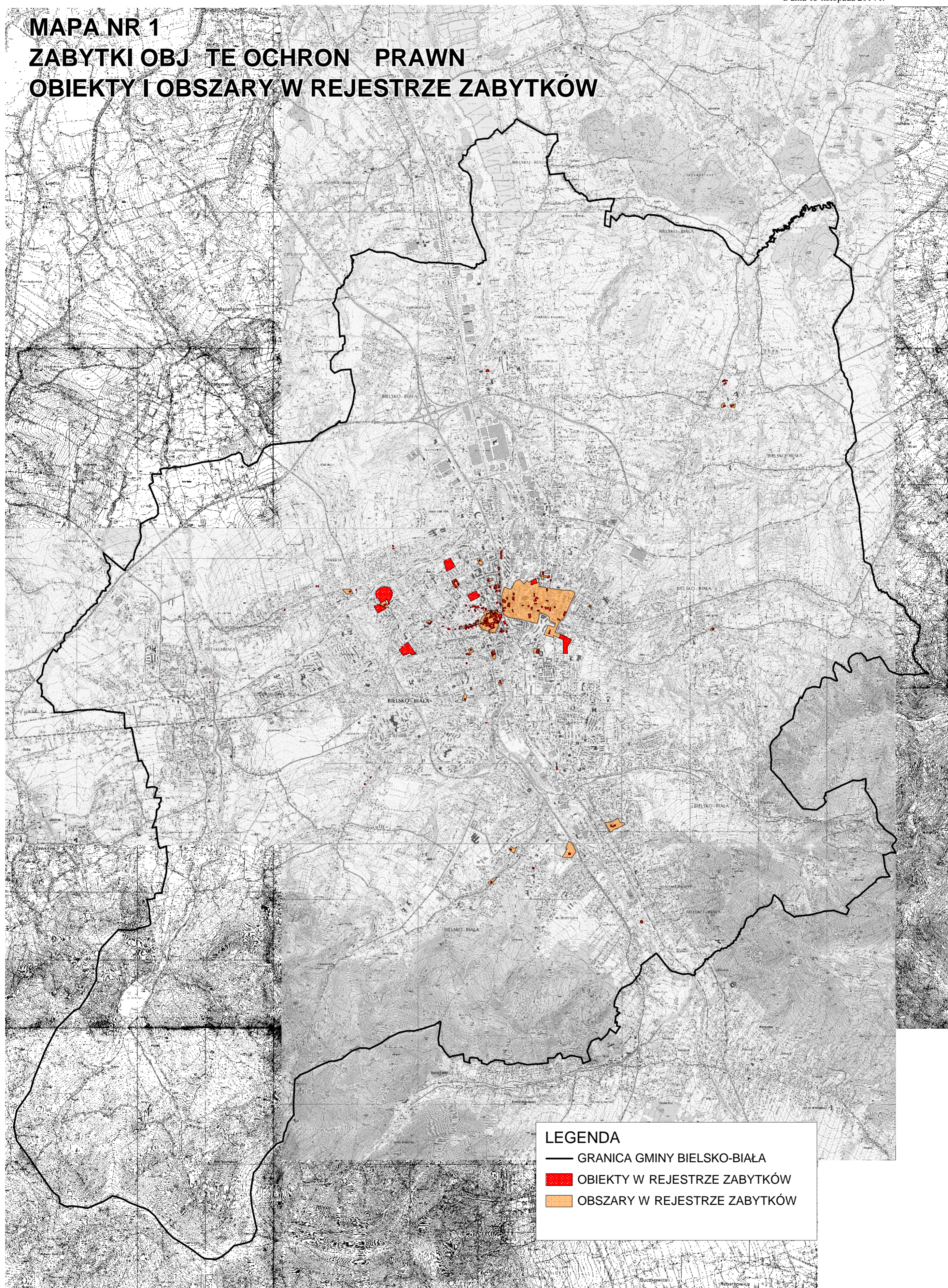
970.	zagroda, sad	Zapłocie Małe 17	98
971.	dom, sad	Zapłocie Małe 23	98
972.	dom, ogród, sad	Zapłocie Małe 61	98
973.	dom	Zapłocie Małe 67	98
974.	dom, sad	Zapłocie Małe 81	98
975.	dom	Zaulek 3 – Rynek 21	6
976.	schron bojowy	Zawiła – na pd-zach od 41C	123
977.	schron bojowy	Zawiła – na ptn-zach od 41C	123
978.	dom	Zawiła 18	123
979.	dom	Zawiła 36	123
980.	dom	Zawiła 37A	123
981.	dom	Zawiła 41C	123
982.	krzyż	Zawodzie	129
983.	dom	Zawodzie 16	129
984.	chałupa	Zawodzie 19	129
985.	dom	Zawodzie 4-4A	129
986.	dom	Zawodzie 45	129
987.	dom	Zawodzie 49	129
988.	dom	Zniczowa 14	142
989.	schron bojowy	Zuchów	50
990.	schron bojowy	Zuchów / Boh. Monte Cassino	123
991.	dom	Zuchów 131A	123
992.	dom	Zuchów 137	123
993.	dom	Zuchów 141	123
994.	dom	Zuchów 165	123
995.	dom	Zuchów 212	123
996.	schron bojowy	Zuchów na wschód od nr 165	123
997.	dom	Zwardońska 141	118
998.	dom	Żabia 4	129
999.	dom	Żeleńskiego 3	57
1000.	chałupa	Żeleńskiego 6	57
1001.	dom	Żeleńskiego 90b	57
1002.	dom, w ogrodzie figura	Żeleńskiego 114	57
1003.	dom	Żeleńskiego 131	57

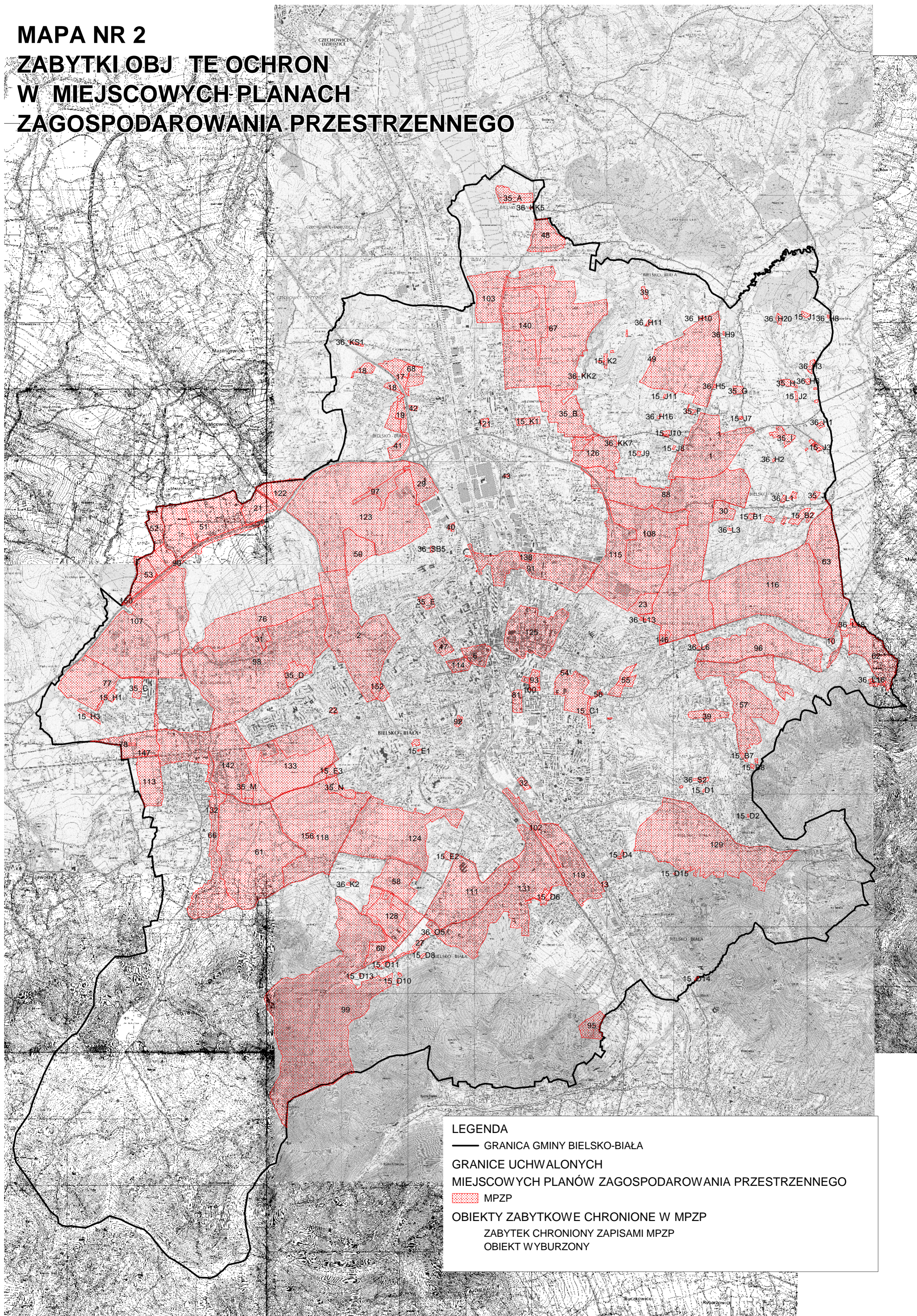
Załączniki graficzne:

1. Mapa z lokalizacją zabytków objętych ochroną prawną.
2. Mapa z lokalizacją zabytków objętych ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego
3. Mapa z lokal. zabytków w spisie wojew. ewidencji, zabytków archeologicznych i zieleni.
4. Mapa z granicami obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i strefami ochrony konserwatorskiej.

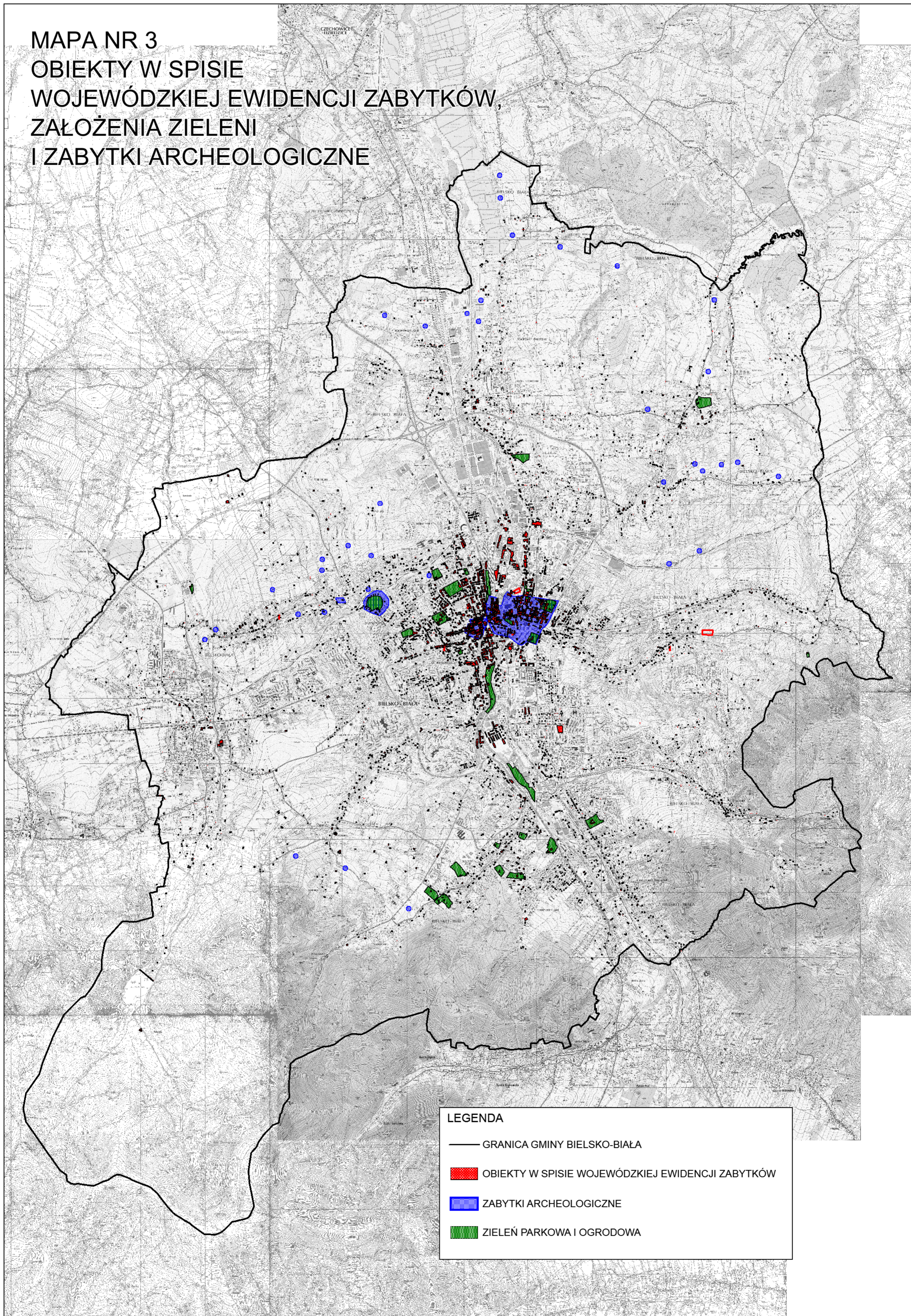
MAPA NR 1 ZABYTKI OBJEKTOWE OCHRONY PRAWNIE OBIEKTY I OBSZARY W REJESTRZE ZABYTKÓW

MAPA NR 2 ZABYTKI OBJEKTÓW OCHRONY W MIEJSCOWYCH PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

MAPA NR 3
OBIEKTY W SPISIE
WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW,
ZAŁOŻENIA ZIELENI
I ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

LEGENDA

- GRANICA GMINY BIELSKO-BIAŁA
- OBIEKTY W SPISIE WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW
- ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE
- ZIELEŃ PARKOWA I OGRODOWA

